

UNIwersytet Ekonomiczny
w POZNANIU

WYDZIAŁ EKONOMII

Michał Postrach

**Podejście sektorowe we współpracy rozwojowej Holandii
w latach 1998 - 2012**

**The Sector-Wide Approach in the Dutch Development
Cooperation in 1998 - 2012**

Rozprawa doktorska

**Promotor:
prof. dr hab. Przemysław Deszczyński, prof. zw. UEP**

Poznań 2016

Spis treści

Wstęp.....	4
Rozdział I. Konceptualizacja podejścia sektorowego we współpracy z krajami rozwijającymi się.....	10
1.1. Pomoc dla krajów rozwijających się – podstawowe pojęcia.....	10
1.1.1. Geneza i motywy udzielania pomocy dla krajów rozwijających się.....	12
1.1.2. Pojęcie krajów rozwijających się (KRS).....	14
1.1.3. Podstawowe teorie rozwoju.....	18
1.1.4. Formy pomocy.....	20
1.2. Podejście sektorowe we współpracy z krajami rozwijającymi się.....	20
1.2.1. Geneza podejścia sektorowego.....	20
1.2.2. Strategia Redukcji Ubóstwa (<i>Poverty Reduction Strategy - PRS</i>).....	37
1.2.3. <i>Sector-Wide Approach</i> (SWAp) jako nowy sposób świadczenia pomocy.....	40
1.2.4. Wymiary SWAp.....	43
1.2.5. „Łańcuch” SWAp.....	45
1.2.6. Pozostałe elementy SWAp.....	45
Rozdział II. Finansowanie pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1945 – 2012.....	50
2.1. Geneza pomocy Holandii dla krajów rozwijających się.....	50
2.2. Motywy udzielania pomocy przez Holandię.....	53
2.3. Struktura instytucjonalna pomocy Holandii dla krajów rozwijających się.....	56
2.3.1. Podmioty państwowe.....	56
2.3.2. Podmioty prywatne.....	62
2.4. Ewolucja struktury MSZ Holandii i DGIS w latach 1965 – 2012.....	68
2.5. Pomoc bilateralna i multilateralna Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1965 – 2012.....	81
2.5.1. Lata 1965 – 1977.....	84
2.5.2. Lata 1977 – 1982.....	86
2.5.3. Lata 1982 – 1989.....	87
2.5.4. Lata 1989 – 1998.....	88
2.5.5. Lata 1998 – 2002.....	90
2.5.6. Lata 2002 – 2007.....	91
2.5.7. Lata 2007 – 2010.....	93

2.5.8. Lata 2010 – 2012.....	95
2.6. Struktura sektorowa pomocy Holandii dla krajów rozwijających się.....	96
2.6.1. Programy podstawowe (<i>spearhead programmes</i>).....	97
2.6.2. Programy specjalne (<i>special programmes</i>).....	98
2.7. Struktura geograficzna pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1998 – 2012.....	103
Rozdział III. Finansowanie podejścia sektorowego we współpracy rozwojowej Holandii w latach 1998 – 2012.....	110
3.1. Transfer holenderskiej pomocy do krajów rozwijających się.....	110
3.1.1. Kanał państwowy.....	112
3.1.2. Kanał prywatny.....	116
3.1.3. Partnerstwo publiczno-prywatne (<i>Public-Private Partnership - PPP</i>).....	117
3.1.4. Homogeniczny Budżet dla Współpracy Międzynarodowej (<i>Homogene Groep Internationale Samenwerking - HGIS</i>).....	118
3.2. Holenderska definicja i interpretacja SWAp.....	119
3.3. Zastosowanie SWAp w ramach holenderskiej współpracy rozwojowej i realizacji Milenijnych Celów Rozwoju.....	128
3.3.1. MDG 1: wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu.....	129
3.3.2. MDG 2: zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym.....	144
3.3.3. MDG 3: promowanie równości płci i awansu społecznego kobiet.....	153
3.3.4. „Zdrowotne” MDG.....	163
3.3.4.1. MDG 4: ograniczenie umieralności dzieci.....	166
3.3.4.2. MDG 5: poprawa opieki zdrowotnej nad matkami.....	168
3.3.4.3. MDG 6: ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, gruźlicy, malarii i innych chorób.....	171
3.3.5. MDG 7: zastosowanie metod zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi.....	178
3.3.5.1. Zintegrowane zarządzanie lasami, bioróżnorodnością i wodą.....	184
3.3.5.2. Woda pitna i warunki sanitarne.....	189
Zakończenie.....	197
Aneks.....	202
Literatura.....	205
Spis tabel, schematów i wykresów.....	215

Wstęp

Pomoc państw wysoko rozwiniętych dla krajów rozwijających odgrywa od wielu już dekad bardzo istotną rolę w stosunkach międzynarodowych. Udzielają one wsparcia w różnych formach i kierują się wielorakimi motywami – od politycznych (obok chęci ugruntowania swoich wpływów w pewnych regionach świata, także utrwalania demokracji i rządów prawa), przez gospodarcze (uzyskanie nowych rynków zbytu, zapewnienie dostaw surowców, szeroko rozumiane korzyści dla własnych gospodarek), aż po humanitarno-solidarnościowe – deklarowane w oficjalnych dokumentach rządowych (chęć działania na rzecz redukcji ubóstwa, rozwoju edukacji czy społeczeństw obywatelskich).

Dotychczasowy nakład środków pomocowych nie przynosił niestety pożądanych rezultatów – sytuacja krajów rozwijających się ciągle pogarszała się. Dlatego też obecnie znaczna część praktyków i teoretyków z zakresu udzielania pomocy rozwojowej ma świadomość konieczności dokonania radykalnych zmian, począwszy od zainteresowanych stron i podmiotów, poprzez procedury, systemy i programy, na nastawieniu, zrozumieniu i dążeniu do wspólnych celów skończywszy. Globalna recesja i kurczące się zasoby finansowe bardziej niż kiedykolwiek wymuszają podejmowanie działań w kierunku maksymalizacji skuteczności pomocy.

Przyjęcie w 2000 roku Milenijnych Celów Rozwoju (*Millenium Development Goals* – MDG) było jednym z przejawów nadchodzących zmian, stanowiło wówczas największy międzynarodowy konsensus, dotyczący prowadzenia i koordynowania działań rozwojowych, wyznaczyło ramy, wspólną platformę ideową dla postrzegania problemu ubóstwa w kolejnych latach.

Holandia od wielu już lat odgrywa bardzo ważną rolę wśród dawców pomocy nie tylko ze względu na wielkość (w wymiarze absolutnym, ale przede wszystkim w stosunku do PNB) przekazywanych corocznie środków, ale właśnie także za sprawą podejmowanych wysiłków na rzecz kształtowania i koordynowania światowego programu działań pomocowych, testowania innowacyjnych rozwiązań i metod operacyjnych. Główną cechą holenderskiej współpracy rozwojowej (*Development Cooperation* – DC) jest konsekwentna adaptacja do zmieniających się globalnych warunków i wymagań, ciągła ewolucja i nieustanne konfrontowanie nowych wyzwań. Holandia, wypełniając międzynarodowe postanowienia i zobowiązania stara się promować walkę z ubóstwem ze szczególnym naciskiem na jakość i skuteczność pomocy przy poszanowaniu praw człowieka i troski o środowisko i zasoby naturalne.

W obliczu koniecznych zmian i dążeniu do jak największej efektywności działań rozwojowych Holandia przyjęła podejście sektorowe (*Sector-Wide Approach* – SWAp), jako sposób organizacji własnej współpracy rozwojowej. Funkcjonowanie SWAp opiera się na niespotykanej wcześniej zasadzie, zgodnie z którą to kraj przyjmujący pomoc jest odpowiedzialny za określenie własnych potrzeb, zdefiniowanie źródeł problemów, stworzenie odpowiednich warunków dla podejmowanych działań (m.in. strategię, klimat polityczny i gospodarczy), ich realizację i osiągnięcie wyników. *Sector-Wide Approach* staje się nowym, kompleksowym sposobem kształtowania wzajemnych relacji i zależności pomiędzy stronami międzynarodowego procesu rozwoju. Jego działanie jest uwarunkowane ich pełnym zaangażowaniem i wzajemnym zaufaniem.

Zastosowanie *Sector-Wide Approach* pozwala dotrzeć do rzeczywistych przyczyn ubóstwa, zrozumieć jego wielowymiarowy i złożony charakter, lepiej koordynować operacje, dostrzec i wykorzystać potencjał, jaki drzemie w osobach najbardziej potrzebujących. Kraje rozwijające się są mobilizowane do samodzielnego działania i kształtowania własnej polityki rozwojowej.

Podejście sektorowe we współpracy rozwojowej Holandii jak dotąd nie znalazło szerszego odzwierciedlenia w literaturze przedmiotu, dlatego też za cel główny rozprawy przyjęto właśnie jego identyfikację i ocenę skuteczności. Osiągnięcie celu głównego wiąże się z realizacją celów szczegółowych:

- prezentacją genezy i ewolucji holenderskiej pomocy po II. wojnie światowej wraz z identyfikacją motywów udzielania wsparcia przez Holandię krajom rozwijającym się, a także analizą zmian w politycznej interpretacji pomocy i jej celów,
- charakterystyką najważniejszych holenderskich podmiotów, powiązanych z prowadzeniem działań współpracy rozwojowej i zmian w ich strukturze na przestrzeni kolejnych lat,
- wskazaniem priorytetów i stosowanych instrumentów rozwojowych w kontekście funkcjonowania holenderskich programów *Development Cooperation* (zarys historyczny),
- przedstawieniem kanałów transferu holenderskiej pomocy do krajów i organizacji partnerskich z uwzględnieniem analizy ich wielkości,
- określeniem zasięgu geograficznego pomocy Holandii w latach 1998 - 2012,
- zbadaniem genezy podejścia sektorowego i zdefiniowaniem jego kluczowych elementów.

W pracy przyjęto następującą hipotezę badawczą - zastosowanie przez Holandię podejścia sektorowego jako sposobu organizacji i realizacji działań współpracy rozwojowej prowadzi do znacznej poprawy ich skuteczności.

Rozprawa ma teoretyczny (zaprezentowano teoretyczne podstawy podejścia sektorowego i jego elementów składowych), ale przede wszystkim praktyczny charakter (zbadano i zebrano informacje o kształtowaniu się procesów i prowadzeniu działań rozwojowych przez Holandię od zakończenia II. wojny światowej do 2012 roku). Ograniczenie badań do roku 2012 wynika z kadencyjności holenderskiego rządu, a także dostępności danych.

Przygotowanie części teoretycznej rozprawy wymagało przeprowadzenia studiów literaturowych przede wszystkim pozycji anglojęzycznych. Literatura polska i niderlandzka stanowiły tutaj istotne uzupełnienie. W pracy wykorzystano również materiały informacyjne, zamieszczone na stronach internetowych rządów (głównie holenderskiego) i ich agencji, organizacji międzynarodowych (np. Organizacji Narodów Zjednoczonych i jej agend, Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, OECD) i lokalnych (np. holenderskich organizacji pozarządowych), instytutów badawczych i statystycznych, szkół i uniwersytetów (m.in. materiały wykładowe), pism naukowych (np. *Stosunki Międzynarodowe*).

W części praktycznej rozprawy zastosowano analizę systemową, porównawczą, a także metodę historyczną i wybrane ujęcia statystyczne.

W analizie systemowej dąży się do przedstawiania rzeczywistości w kategoriach systemów, ich części składowych oraz powiązań, zarówno pomiędzy częściami składowymi systemu, jak i między różnymi systemami. Najważniejsze cechy analizy systemowej to:

- identyfikacja poszczególnych elementów jako składowych systemu,
- rozwój elementu nie jest samoistny i obiektywnie zdeterminowany, lecz jest zależny od zachowań pozostałych elementów systemu i impulsów płynących z otoczenia,
- przekształcenia systemu dokonują się pod wpływem zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych oraz zmienności zachowania jego elementów [Kudełko 2005, s. 3].

Podstawowym zadaniem analizy systemowej jest opisanie i wyjaśnianie relacji zachodzących w systemie oraz określenie zakresu jego zmian [Kudełko 2005, s. 3]. Dzięki wykorzystaniu tej metody w rozprawie stworzono model struktury organizacyjnej holenderskiego ministerstwa, odpowiedzialnego za współpracę rozwojową, zbadano jego ewolucję na przestrzeni kolejnych lat pod wpływem zmieniających się warunków

wewnętrznych i zewnętrznych, zidentyfikowano również funkcje i zadania poszczególnych komórek organizacyjnych. Analiza systemowa posłużyła ponadto do całościowej prezentacji zmiany rang i znaczenia motywów udzielania pomocy przez Holandię.

Istotą metod analiz porównawczych jest analiza poszczególnych przypadków i ustalenie podobieństw, różnic lub ich rangi według określonych kryteriów (należy konfrontować ze sobą tylko przedmioty lub zjawiska tej samej kategorii) [Burnewicz 2007/2008, s. 40]. Ponadto analiza porównawcza polega na określeniu bezpośrednich związków, które kształtują się między wskaźnikami ekonomicznymi, co pozwala na ustalenie odchyłeń oraz dokonanie na ich podstawie ogólnej oceny [Kosowski 2009, s. 12]. Poprzez zastosowanie w rozprawie analizy porównawczej zidentyfikowano, m.in. przyczyny pojawiających się w poszczególnych latach różnic w wielkości pomocy rozwojowej Holandii dla krajów rozwijających się.

Wykorzystanie w pracy elementów metody historycznej doprowadziło do ustalenia historycznych czynników, mających znaczący wpływ na ukształtowanie się międzynarodowej orientacji społeczeństwa holenderskiego, co z kolei znalazło głębokie odzwierciedlenie w charakterze prowadzonej polityki rozwojowej i dominującej pozycji Holandii wśród innych dawców pomocy.

Metody statystyczne umożliwiają badanie specyfiki określonych zbiorowości, pozwalają na ustalanie i opisywanie faktów masowych oraz inspirują do wyjaśniania związków przyczynowych między faktami [Chodubski 1998, s. 5]. Dzięki zastosowaniu w rozprawie ujęć ilościowych oraz jakościowych stworzono statystyczne podstawy niezbędne do przeprowadzenia badań z wykorzystaniem, np. analizy porównawczej.

Układ pracy podporządkowano osiągnięciu postawionych celów badawczych i dążeniu do weryfikacji hipotezy badawczej. Aby jak najlepiej podkreślić dwójaki charakter rozprawy (teoretyczny i praktyczny), w sposób jasny i przejrzysty zaprezentować logikę wyводу, a także zachować niezbędną dyscyplinę w tekście strukturę rozprawy oparto na trzech głównych rozdziałach. Do pozostałych części pracy zaliczono wstęp, zakończenie, bibliografię, spis tabel, wykresów, schematów i aneks.

Rozdział pierwszy jest teoretycznym studium pomocy rozwojowej i podejścia sektorowego. Zaprezentowano w nim genezę i motywy udzielania wsparcia, skonkretyzowano termin „kraje rozwijające się”, przedstawiono również podstawowe teorie rozwoju i formy pomocy. Wskazane zostały czynniki, mające wpływ na ukształtowanie się nowych poglądów na pomoc rozwojową i powstanie SWAp (np. wprowadzenie nowych instrumentów finansowych, tj. bezpośrednie wsparcie budżetu ogólnego), przedstawiono

ponadto istotę Strategii Redukcji Ubóstwa. W ramach badań wykorzystano, m.in. definicje podejścia sektorowego zaczerpnięte z literatury holenderskiej i anglojęzycznej, określono wymiary SWAp i elementy tworzące jego „łańcuch”.

W rozdziale drugim przeanalizowano sposoby i formy finansowania pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1945 – 2012 z uwzględnieniem jej genezy i ewolucji w kolejnych latach, zidentyfikowano również motywy, jakimi kieruje się Królestwo Niderlandów w działaniach DC. W dalszej części rozdziału wskazano i scharakteryzowano instytucje, powiązane z kwestiami rozwojowymi (z podziałem na podmioty państwowe i prywatne), zbadano przebieg dostosowań, jakie zachodziły w strukturze Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Generalnego Dyrektariatu ds. Współpracy Międzynarodowej, a także poddano analizie i ocenie zmiany w pomocy bilateralnej i multilateralnej Holandii w latach 1965 - 2012. W tej części pracy zbadano również strukturę sektorową Holandii z uwzględnieniem priorytetów i stosowanych instrumentów w kontekście programów rozwojowych (zarys historyczny). Rozdział drugi zamyka analiza struktury geograficznej pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1998 – 2012.

W rozdziale trzecim przedstawiono kanały transferu pomocy holenderskiej do krajów rozwijających się w poszczególnych latach (z podziałem na państwowy i prywatny), zdefiniowano partnerstwo publiczno-prywatne i scharakteryzowano zarówno sposób jego interpretacji jak i wykorzystania przez Holandię, przeanalizowano również sposób funkcjonowania istniejącej od 1997 roku oddzielnej struktury budżetowej w ramach krajowego budżetu (Homogeniczny Budżet dla Współpracy Rozwojowej - *Homogene Groep Internationale Samenwerking* – HGIS) jak i jej celowość (czyli uporządkowanie i poprawa planowania i finansowania wszystkich działań rozwojowych Holandii). Zdefiniowano również podejście sektorowe w ramach holenderskiej współpracy rozwojowej. Do prezentacji logiki i sposobu interwencji Holandii wykorzystano, tzw. łańcuchy wyników (*resultaatketen*) z ich poszczególnymi elementami. Dodatkowym punktem odniesienia, prowadzonych w tym rozdziale badań stały się Milenijne Cele Rozwoju, które swoim zasięgiem obejmują określone sektory, pełniące szczególną rolę w procesie wyeliminowania skrajnego ubóstwa. MDG stanowią „kierunkowskaz i mapę drogową” dla Holandii w działaniach rozwojowych. W ostatnim rozdziale przedstawiono konkretne operacje i kroki, podejmowane przez Królestwo Niderlandów w walce z biedą na świecie.

W zakończeniu dokonano weryfikacji postawionej hipotezy, a także podsumowania i oceny działań Holandii z perspektywy zarówno zgromadzonych i przeanalizowanych informacji, jak i zbadanych faktów historycznych.

W rozprawie konsekwentnie stosowano skrót DC (*Development Cooperation*) i SWAp (*Sector-Wide Approach*).

Rozdział I. Konceptualizacja podejścia sektorowego we współpracy z krajami rozwijającymi się

1.1. Pomoc dla krajów rozwijających się – podstawowe pojęcia

Kontrowersje i spory terminologiczne praktyków i teoretyków wokół definicji pomocy rozwojowej nie są faktem nowym. Od wielu już lat podejmowane są próby właściwego i precyzyjnego określenia, czym dokładnie jest i jakie są elementy składowe pomocy rozwojowej. Istotnym punktem odniesienia jest oczywiście definicja Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (*Official Development Assistance* – ODA), przyjęta w 1969 roku przez Komitet Pomocy Rozwojowej OECD, zgodnie z którą za Oficjalną Pomoc Rozwojową uznaje się darowizny i pożyczki, przekazane krajom rozwijającym się umieszczonym na specjalnej liście DAC przez oficjalne instytucje rządowe państw-dawców lub organizacje międzynarodowe, mające na celu wsparcie rozwoju gospodarczego i dobrobytu w tych krajach. Pożyczki są zaliczane do Oficjalnej Pomocy Rozwojowej tylko wtedy, gdy zawierają element darowizny o wartości przynajmniej 25 proc. wartości pomocy [Grupa Zagranica 2007, s. 7]. Niestety, definicja DAC swoim zasięgiem nie obejmuje wszystkich aspektów pomocy rozwojowej i wciąż daje możliwości do różnej interpretacji jej znaczenia i zastosowania.

Interesujące podejście zaprezentowali Ł. Fyderek, K. Jarecka-Stępień, R. Kurpiewska-Korbut i J. Stępień [2010, s. 16-17], zgodnie z którym pomoc rozwojowa to preferencyjny dla odbiorcy społecznego dobrowolny transfer zasobów cywilnych przeznaczonych w pierwszym rzędzie na poprawę warunków życia, rozwój społeczny oraz budowę dobrobytu. Pomocą rozwojową jest działanie zawierające następujące elementy: preferencyjny, przedmiotowy, motywacyjny i teleologiczny.

W pewnej opozycji do przedstawionego powyżej poglądu stają P. Bagiński i M. Kowalska [2010, s. 88], dla których pomoc rozwojowa oznacza całokształt przepływu środków rozwoju (kapitału, towarów, usług, kadr, technologii itd.) z kraju uprzemysłowionego do kraju o niskim poziomie rozwoju. Mowa jest tutaj nie tylko o preferencyjnych warunkach, ale także o transferze kapitału i innych środków rozwoju według zasad rynkowych.

W literaturze obok samego pojęcia pomocy rozwojowej pojawił się również termin współpracy rozwojowej (*Development Cooperation* – DC), który coraz częściej jest stosowany zamiennie lub w ogóle zastępuje pojęcie pomocy rozwojowej.

Development Cooperation według L. Siitonen [1990, s. 15-16] może oznaczać każdą formę międzynarodowej współpracy, która ma celu wywiązanie się z następujących zobowiązań i podejmowanych przedsięwzięć: wzmocnienie narodowego samostanowienia

nowopowstałych krajów rozwijających się, zagwarantowanie obywatelom praw człowieka i dostępu do możliwości, jakie stwarza międzynarodowy podział pracy i w końcu wyeliminowanie ubóstwa poprzez zniwelowanie globalnych różnic.

Współpracę rozwojową można również zdefiniować jako wszechstronne współdziałanie między krajami Północy i Południa¹, instytucjami międzynarodowymi oraz podmiotami niepublicznymi (w tym organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami), mającą na celu zniwelowanie różnic w poziomie rozwoju między krajami i regionami świata przez podniesienie poziomu życia w krajach słabiej rozwiniętych oraz redukcję, a docelowo eliminację ubóstwa i innych problemów wiążących się z zacofaniem i niedorozwojem. Jest to pojęcie szersze od pojęcia pomocy rozwojowej czy polityki rozwojowej, gdyż nie ogranicza się do jednostronnych działań państw rozwiniętych czy tworzonych przez nie instytucji międzynarodowych [Bagiński, Czaplicka i Szczyciński 2009, s. 13].

Współpraca pomiędzy donatorami i biorcami ma wynikać ze zrozumienia wspólnoty celów i interesów obydwu stron (...), stanowi dążenie do zapewnienia równowagi pomiędzy biorcą a dawcą transferów pomocowych [Fyderek i in. 2010, s. 12].

Współpraca rozwojowa jest procesem scalającym politykę rozwojową państw dawców pomocy z działaniami państw biorców i ich własnymi strategiami rozwoju [Grupa Zagranica 2007, s. 8].

DC dla rządu holenderskiego oznacza, m.in. wykorzystywanie pojawiających się możliwości, naukę z wcześniejszych dokonań (zarówno skutecznych jak nieskutecznych) i współdziałania z innymi, aby zwiększyć efektywność niesionej pomocy [MSZ Holandii 2007a, s. 6].

Termin *Development Cooperation* ma swoje wady i niejednokrotnie pojawiają się zarzuty o jego nieprecyzyjność i ogólnikowość (m.in. możliwości osiągnięcia wspomnianej równowagi i ignorowanie różnic pomiędzy poszczególnymi stronami procesów rozwojowych)².

W poniższej pracy, pomimo podejmowanych prób dokonania właściwego rozdzielenia, zastosowanie znajdują obydwa pojęcia pomocy rozwojowej i współpracy rozwojowej, co wynika z faktu ich naprzemiennego wykorzystania zarówno w oficjalnej literaturze holenderskiej jak i innych dokumentach międzynarodowych organizacji i instytucji. W tym miejscu należy dodać, iż oficjalne odejście Holandii od terminu pomocy rozwojowej na rzecz

¹ Terminy „Północ” i „Południe” w odniesieniu do krajów wysoko rozwiniętych i rozwijających się budzą pewne kontrowersje i zastrzeżenia, o których będzie mowa w dalszej części pracy.

² Zob. Ł. Fyderek, K. Jarecka-Stępień, R. Kurpiewska-Korbut, J. Stępień, *Wprowadzenie do problematyki pomocy rozwojowej*, Kraków 2010, s. 12-13

współpracy rozwojowej nastąpiło dopiero w czasach kadencji gabinetu w latach 1998-2002. Już wcześniej pojawiające się na przemian w holenderskiej terminologii wspomniane pojęcia mogą świadczyć o głęboko zakorzenionej idei partnerstwa w społeczeństwie i wspólnym dążeniu do osiągnięcia celów rozwojowych.

1.1.1. Geneza i motywy udzielania pomocy dla krajów rozwijających się

Pierwsze działania o charakterze pomocowym były prowadzone poprzez misje różnych kościołów na terytoriach kolonialnych, które w swojej działalności obok podstawowego celu związanego z krzewieniem wiary zajmowały się także przedsięwzięciami o charakterze społecznym, takimi jak budowa szkół czy prowizorycznych szpitali w imię solidarności i chrześcijańskiej miłości bliźniego. Dopiero znacznie później zainicjowano pomoc ze strony instytucji państwowych [Deszczyński 2010, s. 67].

Odbudowa zniszczonej po II. wojnie światowej Europy w ramach realizacji Planu Marshalla stanowiła swoisty pierwowzór pomocy rozwojowej. Wytworzenie się systemu bipolarnego w stosunkach międzynarodowych i procesy dekolonizacyjne (głównie w Afryce) doprowadziły jednakże do radykalnych zmian w pojmowaniu i wykorzystaniu działań pomocowych. Rywalizacja pomiędzy Zachodem a Związkiem Radzieckim na długie lata zdominowała kwestie pomocy, spychając faktyczne potrzeby krajów najbiedniejszych na drugi plan. Niezwykle istotnym wydarzeniem było powstanie Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Cooperation and Development – OECD*³) w 1960 roku, a także działającego w jej ramach Komitetu Pomocy Rozwojowej (*Development Assistance Committee – DAC*). Dopiero upadek ZSRR pozwolił powrócić do pierwotnych idei DC⁴.

Bodźce do podejmowania działań pomocowych przez państwa rozwinięte są bardzo różnicowane i wynikają ze specyficznej sytuacji i charakteru danego kraju–dawcy: rozkładu wewnętrznych sił politycznych i jego kondycji gospodarczej w danym okresie, a także panującej sytuacji geopolitycznej i ekonomicznej.

Można dokonać ogólnego podziału motywów dla prowadzenia działań rozwojowych:

- motywy polityczne,
- motywy gospodarcze,

³ OECD jest organizacją, której głównym zadaniem jest wspieranie działań z zakresu współpracy gospodarczej państw członkowskich, a także kooperacji między nimi samymi. Misją OECD jest promowanie takich polityk, które pozwolą na poprawę ekonomicznej i społecznej sytuacji ludzi na całym świecie.

<http://www.oecd.org/about/> [dostęp 23.09.2013]

⁴ Zob. P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy rozwojowej*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2010, s. 67-71

- motywy solidarnościowe.

Tabela 1. Wybrane motywy udzielania pomocy krajom rozwijającym się

Rodzaj	Motyw
Polityczny	<ul style="list-style-type: none"> • rozszerzanie i umacnianie własnych stref wpływów, • możliwość prowadzenia nadzoru i kontroli nad krajami, będącymi potencjalnym zagrożeniem, a co za tym idzie umożliwienie prowadzenia skutecznej walki z terroryzmem, • naciski w ramach międzynarodowych instytucji i organizacji do wspierania i prowadzenia działań pomocowych, • utrzymywanie wzajemnych międzynarodowych relacji, podtrzymywanie przyjaznych stosunków międzypaństwowych, • zapewnienie stabilizacji w danych regionach świata,
Ekonomiczny	<ul style="list-style-type: none"> • dostęp do surowców i taniej siły roboczej, • promocja eksportu, wspieranie inwestycji, • walka z recesją (cyklami), • dostęp do portów, lotnisk,
Etyczny	<ul style="list-style-type: none"> • chęć wsparcia potrzebujących, zapewnienie im środków do życia, • solidarność z wykluczonymi z powodu biedy, • walka o prawa człowieka, godność,
Środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> • problemy, dotyczące środowiska naturalnego są ponadgraniczne (zanikanie powłoki ozonowej, efekt cieplarniany, rozprzestrzenianie się chorób), • prawo człowieka do czystego, zdrowego środowiska (Konferencja w Sztokholmie⁵),
Migracyjny	<ul style="list-style-type: none"> • różnice w poziomie dobrobytu prowadzą do migracji, dlatego też należy zwiększyć świadczoną pomoc (Jan Tinbergen⁶), • zmniejszenie przepływu uchodźców (Proces barceloński⁷), • zapewnienie możliwości powrotu (Umowa z Cotonou⁸), • niekontrolowane procesy migracyjne powstałe w skutek tolerowania pogarszającej się sytuacji gospodarczej w KRS niosą za sobą niebezpieczeństwo zburzenia ładu demokratycznego na świecie i groźbę destabilizacji politycznej i gospodarczej [Deszczyński 2008, s. 107]⁹.

Zródło: *Ontwikkelingssamenwerking*, Essener 2012,

http://www.essener.nl/downloads/Ontwikkelingssamenwerking_-_Bijscholing_-_Mei_2008.pdf [dostęp 24.07.2012]

⁵ Więcej w Aneksie I.

⁶ Jan Tinbergen (1903 - 1994) – ekonomista holenderski. Wspólnie z R. A. K. Frisch'em otrzymał w 1969 roku pierwszą nagrodę Nobla z ekonomii za opracowanie i zastosowanie modeli dynamiki do analizy procesów gospodarczych.

Przyznano nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii
http://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/iar/artukul/przyznano;nagrode;nobla;w;dziejzinie;ekonomii,98,0,545378.html [dostęp 24.07.2012]

⁷ Więcej w Aneksie II.

⁸ Więcej w Aneksie III.

⁹ Uzupełnienie autora.

Podjęcie przedsięwzięć rozwojowych i przekazywanie własnych środków innym krajom może być stymulowane impulsem egoistycznym (osiąganie korzyści przez kraj-dawcę) lub altruistycznym (celem działań jest faktyczny rozwój i poprawa dobrobytu kraju-beneficjenta). Motywami mogą być ponadto więzi historyczne lub motywy religijne [Kopiński 2009, s. 12].

Wyróżniono trzy sytuacje, mające wpływ na kształtowanie pomocy:

- interesy gospodarcze silnych grup w państwie-dawcy (np. partie, firmy, NGO) determinują pomoc rozwojową. Wzajemnie oddziaływający na siebie liderzy polityczni w ramach władzy wykonawczej i legislacyjnej kształtują politykę rozwojową. Poprzez strategiczne stosowanie pomocy poszczególne podmioty starają się poprawić własną sytuację, patronat i krótkoterminowe rozwiązania często determinują procesy decyzyjne.
- pomoc jako działania, mające na celu maksymalizację korzyści kraju-dawcy o preferencjach, wynikających z jego sytuacji w danym międzynarodowym systemie. Państwo-dawca jest jednolitym podmiotem, dążącym do osiągnięcia określonych celów, wynikających z jego pozycji na świecie i wartości kulturowych. Pomoc jest stosowana do wspierania własnych interesów – dyplomatycznych, handlowych lub kulturowych.
- pomoc jako wynik negocjacji, czyli pewnego rodzaju polityczny rynek, utworzony przez biurokrację państw-dawców, multilateralnych agencji pomocowych i przedstawicieli krajów-beneficjentów. Producenci i konsumenci pomocy negocjują pomiędzy sobą jej warunki (cenę). Dawcy oczekują pewnych korzyści w zamian za świadczone działania, podziału obciążeń z niej wynikających, koordynacji dla osiągnięcia wspólnych celów, a także zgody beneficjentów na ich warunki. Odbiorcy pragną uzyskania pomocy, lecz bez dodatkowych uwarunkowań. Wymiana dawca–beneficjent może być traktowana jako strategiczne wyniki gier negocjacyjnych. Akceptowalny dla graczy wynik to porozumienia w ramach ugranej (osiągniętej) pozycji każdego z nich, uzależnione od tego, która strona przeciągnie tą drugą najbliżej swojej preferowanej pozycji [Hopkins 2000, s. 2-4].

1.1.2. Pojęcie krajów rozwijających się (KRS)

Podobnie jak termin pomoc rozwojowa, tak i zwrot kraje rozwijające się od wielu już lat rodzi spory wśród naukowców, badających tą dyscyplinę. Pomimo wielu istniejących

określeń tej specyficznej grupy państw, żadne z nich nie zostało uznane w pełni za zadowalające z powodu poważnych merytorycznych uchybień.

Według P. Deszczyńskiego [2010, s. 58-66] zaliczenie kraju do grupy wysoko rozwiniętych tylko na podstawie wskaźników ekonomicznych jest czynnikiem niewystarczającym. Obok wolności gospodarczych powinno się w nim respektować jeszcze pluralizm polityczny i społeczny i szeroko rozumiane wolności jednostki.

Zasadniczą cechą wyróżniającą kraje rozwijające się jest występowanie w nich przynajmniej jednego z trzech podstawowych dualizmów – ekonomicznego, politycznego, społecznego. Zlikwidowanie jednego z owych trzech dualizmów, najczęściej gospodarczego nie oznacza jeszcze osiągnięcia statusu państwa wysoko rozwiniętego. Istnienie dwóch pozostałych dualizmów – politycznego i społecznego będzie skutkowało bowiem, że ten kraj stanie w bliższej lub dalszej przyszłości przed koniecznością dokonania transformacji politycznej i społecznej, której przebieg i skutki dla funkcjonowania państwa, w tym także jego gospodarki dzisiaj trudno przewidzieć. Dualizmy są ze sobą ściśle powiązane, przenikają się wzajemnie i stanowią potężną wewnętrzną barierę skutecznie uniemożliwiającą przezwyciężenie niedorozwoju gospodarczego. Każde zatem łagodzenie dualizmu będzie w długim okresie pozytywnie wpływało zarówno na osiąganie kolejnego stopnia na drodze do jego eliminacji, jak i polepszenia sytuacji w dwóch pozostałych.

Istota dualizmu gospodarczego polega na funkcjonowaniu w gospodarce nowoczesnego i kapitałochłonnego sektora przemysłowego (obecnie coraz częściej usługowego) obok bardzo zacofanego, tradycyjnego sektora rolniczego i drobnotowarowego rzemiosła. Powstanie sektora przemysłowego ściśle wiązało się z rozwojem gospodarek państw wysoko uprzemysłowionych i produkcją skierowaną na eksport. Nie było natomiast efektem wewnętrznych przekształceń gospodarek krajów rozwijających się, ze wszystkimi negatywnymi dla nich konsekwencjami, przede wszystkim w postaci ich dezintegracji. W tej sytuacji sektor przemysłowy stał się swoistą enklawą powiązaną z gospodarką światową i prawie całkowicie wyizolowaną od gospodarki miejscowej. Nie mógł zatem stać się jej siłą napędową, gdyż przepływy między obydwoma sektorami prawie nie zachodziły. Wzrost dochodów z produkcji eksportowej nie zwiększał więc źródeł akumulacji i inwestycji gospodarki kraju rozwijającego się, ponieważ zazwyczaj dokonywano transferu zysków za granicę bądź też importowano towary przemysłowe i konsumpcyjne.

Dualizm polityczny jest z kolei efektem braku demokracji i tradycji demokratycznych. Jego pojawienie wiąże się z rozpoczęciem przez europejskie państwa procesu kolonizacji terytoriów zamorskich. Zdobyte, a następnie utrzymywanie ich w zależności wymagało

bowiem od metropolii stworzenia systemu zarządzania bezpośrednio - za pomocą administracji kolonialnej albo też pośrednio - z wykorzystaniem lokalnych organów państwowych lub plemiennych. W obu przypadkach następował proces wyodrębniania się elit politycznych związanych z metropolią kolonialną oraz zdecydowanej większości społeczeństwa, która się z tą formą państwowości nie identyfikowała. Owa dualność nie zanikła wraz z dekolonizacją, lecz nawet przybrała jeszcze większe rozmiary. Nieadekwatność zachodnich systemów politycznych objawia się brakiem stabilności politycznej, generowanej sprzecznościami między instytucjami politycznymi a strukturą społeczno – ekonomiczną i kulturą polityczną, będącą emanacją tradycji kulturowych i religijnych. Instytucje zachodniej demokracji przedstawicielskiej nie sprawdzają się bowiem w warunkach dualizmu społecznego. Ich powodzenie zależy zatem w ogromnym zakresie od likwidacji dualizmu społecznego, który z kolei w dużym stopniu uzależniony jest od występowania dualizmu ekonomicznego.

Istota dualizmu społecznego polega na tym, że z jednej strony mamy tradycyjne społeczeństwo reprezentujące feudalne wartości, z drugiej zaś typ społeczeństwa nowoczesno – przemysłowego. Występuje też bardzo duże zróżnicowanie etniczne, dochodowe, w poziomie wykształcenia. Badania kultury politycznej w krajach rozwijających się wykazują także brak poczucia ogólnokrajowej, narodowej solidarności, będącej podstawą zaufania do systemu politycznego. Istnieją natomiast bardzo silne i niezwykle trwałe rozwinięte lojalności rodzinne lub rodowe, plemienne, regionalne, kastowe i religijne, przeważnie silnie dysfunkcjonalne w stosunku do systemu politycznego jako całości. W sytuacji odrębności rozwoju historycznego poszczególnych szczepów, różnic kulturowych, religijnych, językowych, przeciwstawnym siłom politycznym nie chodzi zazwyczaj o znalezienie optymalnego rozwiązania problemu, lecz przede wszystkim o zapewnienie przewagi i korzyści własnemu plemieniu.

Dualizm społeczny i polityczny stanowi zatem istotną barierę na drodze do budowy silnej i sprawnej organizacji państwowej, zdolnej do wdrażania skutecznej strategii rozwoju gospodarczego w krajach rozwijających się. Generuje on zjawiska, nazwane przez G. Myrdalą "miękkim państwem". Chodzi przede wszystkim o wszelkie odmiany społecznego niedyscyplinowania w przestrzeganiu i egzekwowaniu prawa, jakości jego stanowienia, nieposłuszeństwo ludności i urzędników wobec zarządzeń centralnych władz państwowych oraz korupcję aparatu państwowego, chętnie wchodzącego w nieformalne porozumienia z osobami i przedsiębiorstwami, które powinien on kontrolować, niską skuteczność we wprowadzaniu reform, niską efektywność wykorzystania funduszy publicznych, nepotyzm,

nadużywanie władzy politycznej oraz gospodarczej do realizacji partykularnych interesów jednostek i małych grup.

Przewyciężenie zatem dualizmu społecznego i politycznego oraz zbudowanie silnych i sprawnych struktur państwa, odpornych na przybierającą coraz większe rozmiary korupcję, stanowi istotną przesłankę likwidacji niedorozwoju gospodarczego w krajach rozwijających się. Syndrom "miękkiego państwa" sprawia bowiem, że środki finansowe pozostające w jego dyspozycji, jak i te, pochodzące ze źródeł zagranicznych, m.in. w postaci pomocy rozwojowej były, jak pokazuje dotychczasowa praktyka, zazwyczaj nieefektywnie wydatkowane lub marnotrawione.

Pojęcie kraje rozwijające się wiąże się wprawdzie z ich sytuacją gospodarczą, ale w żadnym wypadku nie oznacza, że te państwa rozwijają się. Można co najwyżej mówić, że stoją one przed problemem rozwoju lub też niektóre z nich dążą do gospodarczego rozwoju.

Podziału tej grupy krajów można dokonać na podstawie czterech kryteriów:

- geograficznego, zgodnie z którym zła sytuacja krajów wynika z ich położenia geograficznego, warunków klimatycznych, występowania zasobów naturalnych itd. O ile czynnik geograficzny rzeczywiście odgrywał w przeszłości w stosunkach międzynarodowych bardzo istotną rolę, o tyle w wieku XXI w dobie dynamicznego rozwoju postępu ekonomicznego i technicznego może on co najwyżej warunkować rozwój gospodarczy, nie przesądzając jednak o jego ostatecznym rezultacie. Nazywanie ponadto tych państw biednym Południem budzi także zastrzeżenia natury formalnej. Na południe od równika leżą bowiem takie kraje wysoko uprzemysłowione jak Australia i Nowa Zelandia, a w Azji należąca do G 7, Japonia i niejednoznaczne do sklasyfikowania Chiny.
- historycznego, bazującego na przeszłości kolonialnej danej grupy państw (istniejące wciąż współzależności, opóźnienie w rozwoju jako wynik zakłócenia przez kolonializm normalnych procesów ekonomicznych, tworzenie się nowych narodów, brak stabilizacji społecznej, politycznej),
- politycznego powiązanego z takimi terminami jak "kraje rozwijające się" (wprowadzonym do urzędowej nomenklatury przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 1956 roku, aby zatrzeć negatywny wydźwięk stosowanych uprzednio przez ekonomistów określeń tej grupy państw), "Trzeci Świat" (pojęciem sformułowanym przez Francuza A. Sauvy) i „państwa niezaangażowane” (odnoszącym się, m.in. do krajów azjatyckich i afrykańskich, niezaangażowanych w ówczesne konflikty i poszukujące własnej drogi rozwoju),

- ekonomicznego, opartego na cechach charakterystycznych państw, związanych z osiągniętym poziomem rozwoju gospodarczego w odniesieniu do gospodarki państw wysoko rozwiniętych [Deszczyński 2010, s. 40-48].

Według terminologii przyjętej przez Komitet Pomocy Rozwojowej (DAC) termin „kraje rozwijające się” odnosi się do tych państw, które kwalifikują się do otrzymywania Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA).

Bank Światowy wyróżnia cztery grupy dochodowe państw:

1. Kraje o niskim dochodzie (*low-income economies*): 53 państwa, w których dochód na osobę w 2005 r. nie przekraczał 875 USD.
2. Kraje o nisko-średnim dochodzie (*lower middle-income economies*): 55 państw o dochodach od 876 do 3465 USD na osobę.
3. Kraje o wysoko-średnim dochodzie (*upper middle-income economies*): 41 państw o dochodach w granicach od 3466 do 10 725 USD.
4. Kraje o wysokich dochodach (*high-income economies*): 60 państw o dochodzie od 10 726 USD na osobę rocznie [Czaplicka 2007, s. 8].

Kraje rozwijające się należą zazwyczaj do dwóch pierwszych grup dochodowych. W grupie trzeciej klasyfikowane są nieliczne KRS oraz większość państw, które określane są jako transformujące się, lub takie, które proces transformacji gospodarczej przeszły w ostatnich kilkunastu latach. Większość krajów rozwijających się leży na obszarze Afryki Subsaharyjskiej (45 z 48), Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (11 z 14) oraz Azji Południowej (8) i Środkowej (8). W Ameryce Łacińskiej do krajów rozwijających się zaliczane jest 14 państw (z 31) [Czaplicka 2007, s. 8-9].

1.1.3. Podstawowe teorie rozwoju

Wzrost znaczenia i zainteresowania w kręgach naukowych problematyką krajów rozwijających się i pomocy do nich skierowanej po II. wojnie światowej spowodował wykształcenie się ekonomii rozwoju.

Wśród głównych przesłanek powstania ekonomii rozwoju można wskazać:

- nieadekwatność ortodoksyjnych modeli wzrostu i teorii ekonomicznych,
- nasilanie się frustracji społecznej w krajach wysoko rozwiniętych,
- konieczność wyeliminowania groźby światowej „eksplozji demograficznej”, braku żywności (kryzysu żywnościowego) i wyczerpania się zasobów naturalnych, dewastacji biosfery,

- dostrzeżenie rosnących dysproporcji rozwojowych i głębokich różnic ekonomiczno-społecznych między krajami wysoko rozwiniętymi i krajami słabo rozwiniętymi,
- powojenne sukcesy w odbudowie ze zniszczeń krajów Europy Zachodniej (dzięki Planowi Marshalla) inspiracją do podjęcia międzynarodowych działań na rzecz przyspieszenia rozwoju krajów słabo rozwiniętych,
- polityczne przesłanki zainteresowania USA i pozostałych krajów wysoko rozwiniętych oficjalną pomocą gospodarczą dla krajów słabo rozwiniętych celem pobudzenia wzrostu i ograniczenia ubóstwa w obliczu: pojawienia się grupy krajów socjalistycznych, wybuchu zimnej wojny i konfliktu ideologicznego Wschód-Zachód [Poskrobko 2013, s. 13-14].

Można wskazać pięć cech, charakteryzujących zakres badawczy ekonomii rozwoju:

1. Bada się w niej specyfikę gospodarek zacofanych (dualnych) i warunków ich aktywizacji.
2. Nie neguje się osiągnięć ekonomii tradycyjnej, lecz je ukonkretnia (jak w danych warunkach działa dane prawo).
3. Obejmuje szerszy krąg zagadnień społecznych, politycznych i kulturowych czy przyrodniczych, które wpływają na metody i efekty gospodarowania.
4. Przywiązuje się dużą rolę do warunków otoczenia, czyli funkcjonowania gospodarki światowej i presji gospodarek wysoko rozwiniętych (podczas gdy w modelach ortodoksyjnych często od nich abstrahowano, prowadząc analizę w ramach gospodarki zamkniętej).
5. Czerpie w dużym zakresie z doświadczeń praktyki – jak wyjść ze stagnacji, gdy rynek nie działa, jak go stworzyć (czy zastąpić) [Dobrska 1994].

Teorie rozwoju Z. Krasucki podzielił na:

1. Oparte na liniowym modelu wzrostu gospodarczego, w których utożsamiano rozwój gospodarczy ze wzrostem gospodarczym.
2. Strukturalistów bazujących na dwusektorowym modelu gospodarki zacofanej i dwubiegunowym charakterze gospodarki światowej.
3. Międzynarodowej zależności i gospodarczego zacofania.
4. Neoklasyczne.

R. Piasecki natomiast na:

1. Neoklasyczne.
2. Strukturalnego braku równowagi.

3. Radykalne i marksistowskie [Deszczyński 2010, s. 15].

Podłoże praktyczne stało się także dominującym kryterium klasyfikacji teorii ekonomii rozwoju zaproponowanej przez G. Brauna. Wyróżnił on cztery grupy czynników – wewnętrzne, zewnętrzne, zewnętrzo - wewnętrzne oraz globalne [Deszczyński 2010, s. 15-16].

1.1.4. Formy pomocy

Współcześnie działania pomocy rozwojowej są realizowane w trzech podstawowych formach: finansowej, rzeczowej i technicznej. Pomoc finansowa przybiera zazwyczaj formę darowizn lub kredytów i pożyczek. Za pomoc finansową uznaje się także umorzenie długów, które powstały na skutek zobowiązań wobec międzynarodowych instytucji finansowych lub bezpośrednio wobec państw kredytujących. Pomoc rzeczowa polega na dostarczaniu dóbr konsumpcyjnych, inwestycyjnych i żywności. Do pomocy technicznej można zaliczyć, m.in. szkolenia, doradztwo i ekspertyzy [Bagiński, Czaplicka i Szczyciński 2009, s. 128].

Z kolei zgodnie z P. Deszczyńskim [2010, s. 101] klasyfikację pomocy rozwojowej można oprzeć o pięć kryteriów:

- kanał przepływu pomocy – pomoc bilateralna i multilateralna,
- sposób przekazania pomocy przez dawcę – pomoc finansowa, techniczna, humanitarna i żywnościowa,
- sposób zastosowania pomocy przez dawcę – pomoc projektowa i programowa,
- obciążenie spłatą beneficjenta – pomoc zwrotna i bezzwrotna,
- wolność dysponowania pomocą przez beneficjenta – pomoc wiązana i niewiązana.

Należy podkreślić, że przyjęte kryteria wzajemnie się nie wykluczają, co oznacza że poszczególne formy mogą wystąpić w różnorodnych konfiguracjach, np. pomoc bilateralna może przyjąć formę pomocy technicznej, programowej, bezzwrotnej, niewiązanej itd, z tym jednak zastrzeżeniem, że w każdej sytuacji muszą zostać spełnione wymogi stawiane pomocy rozwojowej przez DAC, czyli np. jeżeli jest to pomoc zwrotna element darowizny musi wynieść przynajmniej 25% [Deszczyński 2010, s. 101-102].

1.2. Podejście sektorowe we współpracy z krajami rozwijającymi się

1.2.1. Geneza podejścia sektorowego

Na początku lat 90. zaczęto coraz intensywniej dyskutować w kołach gospodarczych i politycznych o skuteczności świadczonej pomocy. W szczególności poddano krytyce

celowość, właściwości i efektywność ustalonych wcześniej mechanizmów pomocowych, opartych głównie na przepływie środków oficjalnymi kanałami bilateralnymi lub multilateralnymi [Sagasti i Alcalde 1999, s. 95].

Pomimo środków, jakie co roku są przekazywane w ramach pomocy nierówność ekonomiczna między krajami wysoko uprzemysłowionymi i rozwijającymi się zamiast się zmniejszać, to wprost przeciwnie zwiększała się, także w absolutnym wymiarze potwornej nędzy, liczonej ilością ludzi niedożywionych i umierających z głodu. W rezultacie krytyczne opinie co do sensowności świadczenia pomocy w ogóle, bądź też w dotychczasowym kształcie, które początkowo w kołach gospodarczych i politycznych ignorowano, z upływem czasu nabierały coraz większego znaczenia [Deszczyński 2001b, s. 74].

W obliczu niepowodzeń działań rozwojowych, coraz więcej państw zaczęło też podejmować wysiłki, aby m.in. jak najlepiej skoordynować działania zarówno wśród krajów świadczących pomoc, jak i pomiędzy nimi a państwami ją otrzymującymi [IOB 2006, s. 1].

W literaturze zaczęły pojawiać się coraz częściej poglądy o konieczności zerwania więzi pomiędzy wsparciem dawcy a specyficznymi programami wydatków. Państwa rozwijające się powinny same definiować swoje własne strategie redukcji ubóstwa i realizacji MDG (poprzez krajowe procesy polityczne, w ramach których zostaje zidentyfikowany problem biedy i sposoby jej przeciwdziałania). Partnerzy powinni zapewnić ogólną pomoc, wykorzystując procedury rządu kraju-beneficjenta. W ten sposób proces decyzyjny zostaje umiejscowiony tam, gdzie należy (władze centralne kraju-biorcy), zwiększona zostaje odpowiedzialność i organizacyjne znaczenie krajowych instytucji politycznych, zmniejszona natomiast liczba projektów, które wymagają ciągłego nadzoru i kontroli [Norad 2004, s. 3]. Zaczęto tworzyć podwaliny podejścia sektorowego, do którego ostatecznego ukształtowania się przyczyniły się także inne zjawiska i wydarzenia:

- upadek Związku Radzieckiego i odejście od nieaktualnych sposobów działania,
- aktywność i doświadczenia Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego,
- nieskuteczność tradycyjnych form pomocy („błędne” i „zdrowe” koło pomocy),
- zjawisko, tzw. „*relief society*”,
- pojawienie się nowych programów i strategii działania,
- międzynarodowe konferencje i ich następstwa,
- transformacja w kierunku SWAp.

W okresie trwania systemu dwubiegunowego kraje zachodnie (przede wszystkim Stany Zjednoczone) i Związek Radziecki wykorzystywały pomoc rozwojową jako środek osiągnięcia swoich celów geopolitycznych¹⁰. Po upadku ZSRR w 1991 roku zniknęła kluczowa przesłanka, stymulująca państwa zachodnie do udzielania wsparcia krajom rozwijającym się [Deszczyński 2001a, s. 132-142]. Wiele z nich zmagало się już wtedy z problemami fiskalnymi, a pomoc rozwojowa właśnie jako pierwsza odczuła cięcia budżetowe [Hirvonen 2005].

Po upadku „żelaznej kurtyny” państwa byłego bloku wschodniego stały się nowymi potencjalnymi odbiorcami pomocy rozwojowej. Ze względu na ich ilość i ograniczone środki kraje najbogatsze zaczęły stawiać coraz większe wymagania i warunki [Global Development Research Group 2008, s. 21], domagając się ich własnego zaangażowania.

O konieczności zmian świadczyło pojawienie się stwierdzenia, że jeśli finansowane z zewnątrz działania mają poparcie i priorytet kraju przyjmującego pomoc, to zostaną one również przez niego dofinansowane. W sytuacji odwrotnej, tj. w momencie finansowania celów, do których kraj rozwijający się nie przywiązuje zbyt dużej wagi, pojawi się pytanie o ich faktyczną istotność i właściwość [IOB 2006, 22].

Dotychczas dominujący pogląd na prowadzenie działań pomocowych opierał się na zasadzie „kija i marchewki”, czyli nagrody za dobre sprawowanie i kary za złe. Nie stymulowano zatem rozwoju samoświadomości danego kraju-biorcy, odrzucano jego uczestnictwo w procesie identyfikacji podłoża problemów i potrzeb, wyznaczania kierunków działań i priorytetów.

Państwa zachodnie doszły do wniosku, że sama międzynarodowa pomoc rozwojowa nie jest w stanie spowodować wzrostu ekonomicznego danego biorcy. Co najwyżej powinna wzmocnić jego wysiłki i działania w procesie zwiększania dobrobytu i poprawy jakości życia (przy wykorzystaniu i zaangażowaniu jego własnych zasobów ludzkich i materiałowych). W skrajnym przypadku jednak może utrudnić postawienie właściwej diagnozy, a nawet przyczynić się do powiększenia strat, powstałych w wyniku podejmowania niewłaściwych działań rozwojowych [Overseas Development Institute 2008c, s. 12].

Skuteczność pomocy zależy w głównej mierze od kondycji kraju ją przyjmującego, a w szczególności od sposobów sprawowania przez niego rządów i prowadzenia polityki

¹⁰ Tzw. „kupowanie poparcia” - czynnikiem warunkującym niesienie pomocy „Południa” był przede wszystkim motyw polityczny. Wspierając rządy wybranych państw, przywódcy krajów zachodnich i ZSRR liczyli na wsparcie ich inicjatyw na forach międzynarodowych lub ważne z przyczyn prestiżowych przejście na ich stronę w rywalizacji zimnowojennej.

Dialogi o rozwoju: Koncepcje rozwoju i ich aplikacje, Global Development Research Group, Warszawa 2008, vol. 2, s. 21

[Overseas Development Institute 2008c, s. 8]. Programy pomocowe powinny zatem być tak skonstruowane, żeby dostarczyć kraju-biorcy wystarczającego bodźca do działania. [Cordella i Dell`Araccia 2003, s. 3]. Podstawą efektywnego rozwoju jest samo państwo, który otrzymuje pomoc. Żeby skutecznie z niej korzystać, kraj musi mieć instytucje i liderów, którzy będą zarządzać procesem zmian [Kuźmich i Leszczyński 2004].

W latach 60. i 70. Bank Światowy pożyczał pieniądze głównie na finansowanie dużych projektów infrastrukturalnych, tj. tam, dróg i elektrowni. Krytycyzm tej formy działania opierał się na przekonaniu, że takie projekty przekazywały niekiedy krajowi rozwijającemu się niewłaściwe wzorce rozwoju i wywierały negatywny wpływ na lokalny ekosystem.

Pod koniec lat 70. zaczęła wzrastać ilość nieudanych projektów BŚ, co było spowodowane niestabilnością makroekonomiczną albo wynikało z nieefektywnej struktury mikroekonomicznej. Bank sam określał i nadzorował projekty pomocy rozwojowej, nie dopuszczając pożyczkobiorców do uczestnictwa od samego początku. Niepowodzenia wynikały zatem z braku uczestnictwa lokalnych społeczności w procesach planowania i wdrażania ich w życie, braku zainteresowania w celach i wynikach danych projektów. Co więcej, BŚ nie brał pod uwagę innych czynników, jakie pojawiły się wówczas ze wzmocnioną siłą, np. wzrastającego znaczenia sektora prywatnego w krajach rozwijających się.

Po ogłoszeniu w 1992 roku, tzw. *Raportu Wapenhansa*, w którym wskazano, że 37,5% projektów Banku z roku poprzedniego nie osiągnęło zadowalającego minimum celów ekonomicznych, zrozumiano, że sposób działania organizacji musi ulec przeobrażeniu [Parlament Kanady 1997].

W 1998 roku Bank Światowy opublikował własną ocenę działań pomocowych. Wskazano w niej kilka czynników, ograniczających ich skuteczność:

- rozdrobnienie i brak synchronizacji przedsięwzięć, sponsorowanych przez dawców,
- brak właściwych instytucji i dobrego środowiska politycznego,
- niepowodzenie zastosowania uwarunkowań wobec polityki dawców, jako przesłanki dla przeprowadzenia reform politycznych [Overseas Development Institute 2008b, s. 4].

W drugiej połowie lat 90. BŚ dowiódł istnienia korelacji pomiędzy udzielaniem pomocy rozwojowej a wzrostem ekonomicznym w państwach o dobrej sytuacji społeczno-ekonomicznej i dobrym rządzeniu (*good governance*¹¹).

¹¹ Definicja „*good governance*” w Aneksie V.

Przyjęcie i kierowanie się zasadami dobrego rządzenia wzmocniło proces wykształcenia nowych strategii i instrumentów (tj. kompleksowej pomocy sektorowej i budowania zdolności instytucjonalnych) [Global Development Research Group 2008, s. 18-19].

U podstaw nowego spojrzenia na pomoc rozwojową i ukształtowania podejścia sektorowego leżą także kolejne instrumenty, jakie Bank Światowy i MFW wprowadzały życie:

- Programy Dostosowania Strukturalnego,
- Programy Inwestycji Sektorowych,
- Instrument Redukcji Ubóstwa Poprzez Wzrost,
- Instrument Redukcji Ubóstwa Poprzez Wsparcie Kredytowe.

Programy Dostosowania Strukturalnego (*Structural Adjustment Programmes – SAP*) - były one przejawem neoliberalnej polityki, wynikającej z globalizacji, promowanej od wczesnych lat 80. przez MFW i instytucje grupy BŚ. SAP miały na celu osiągnięcie długotrwałego wzrostu gospodarczego (lub jego przyspieszenia), przywrócenie równowagi bilansu płatniczego w biedniejszych krajach poprzez restrukturyzację gospodarki i zmniejszenie interwencji rządu. Proponowane reformy obejmowały dziesięć sfer: dyscyplinę fiskalną, zmianę priorytetów wydatków publicznych i zorientowanie ich na dziedziny bezpośrednio wspierające ubogich, tj. edukację i zdrowie, reformę podatkową, zwiększającą bazę podatkową, liberalizację stóp procentowych, wprowadzenie kursów walut wyznaczanych przez rynek, liberalizację handlu zagranicznego, zniesienie barier dla przepływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich, prywatyzację, deregulację gospodarki, zagwarantowanie praw własności [Global Development Research Group 2008, s. 17].

Przez całe lata 80. zarówno BŚ jak MFW były mocno krytykowane za pominięcie wpływu, jaki może mieć na ubogich zastosowanie Programów Dostosowania Strukturalnego. Sugerowano, że zmniejszenie wydatków sektora publicznego, zwykle wymaganego w ramach programu, często prowadziło do redukcji subsydiów i publicznych usług ministerstw (służby zdrowia, edukacji i mieszkalnictwa). Pomimo faktu, że to właśnie najubożsi powinni byli być głównymi beneficjentami tych programów, warunki działania i prowadzenia SAP powodowały jedynie wzrost ubóstwa [Parlament Kanady 1997].

W efekcie braku skuteczności Programów Dopasowania Strukturalnego i pogorszenia się standardu życia mieszkańców krajów rozwijających się Bank Światowy porzucił idee SAP i rozpoczął rozwijanie całościowych programów wsparcia sektorowego, czyli Programów Inwestycji Sektorowych (*Sector Investment Programmes - SIP*). Zastosowano je po raz

pierwszy w 1995 roku w Południowej Afryce. Były to długoterminowe programy, pokrywające publiczne wydatki w całym danym sektorze, np. energii lub telekomunikacji. Stanowiły instrument pośredni pomiędzy programami makroekonomicznymi a pojedynczymi projektami [Global Development Research Group 2008, s. 19]. Odpowiedzialnością za ich realizację obarczono odpowiednie krajowe ministerstwa. Wprowadzenie SIP wiązało się ze spełnieniem przez dany kraj dwóch głównych warunków: stabilna sytuacja makroekonomiczna (aby zapewnić podstawę wiarygodnej średniookresowej alokacji wydatków publicznych) i zdolność rządu do stworzenia i prowadzenia SIP (chęci i możliwości władz centralnych do pełnienia kierowniczej roli w procesie, również posiadanie dobrze skonstruowanej strategii sektorowej). Ogólnie rzecz ujmując, celem SIP było skoncentrowanie wszystkich wysiłków dawców na danym sektorze w ramach wspólnego zarządzania, skupionego wokół rządowego programu wydatków [Larsen 2003, s. 1-2].

Określono sześć zasad prawidłowego funkcjonowania SIP: objęcie całego sektora, włącznie ze wszystkimi wydatkami bieżącymi i nakładami inwestycyjnymi, zastosowanie transparentnej strategii sektorowej, prowadzenie przez podmioty lokalne (rząd, bezpośredni beneficjenci i przedstawiciele sektora prywatnego), akceptacja i współfinansowanie przez wszystkich głównych dawców, bazowanie na wspólnych dla wszystkich ustaleniach implementacyjnych, uzależnienie od lokalnego potencjału, bardziej niż od wsparcia technicznego [Bank Światowy 2009, s. 3].

Instrument Redukcji Ubóstwa Poprzez Wzrost (*Poverty Reduction Growth Facility*) został wprowadzony przez MFW we wrześniu 1999 roku w celu skierowania operacji pożyczkowych do najbiedniejszych krajów członkowskich. Obecnie zastąpiony przez Instrument Rozszerzonego Kredytowania (*Extended Credit Facility*) [Międzynarodowy Fundusz Walutowy 2009b].

Instrument Redukcji Ubóstwa Poprzez Wsparcie Kredytowe (*Poverty Reduction Support Credit*) został wprowadzony przez BŚ w 2001 roku jako narzędzie, mające na celu wsparcie krajów (kwalifikujących się do zaciągnięcia pożyczek w ramach Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju - *International Development Association*) w procesie wprowadzania własnych strategii redukcji ubóstwa poprzez działania polityczne i reformy instytucjonalne [Grupa Banku Światowego 2001, s. 1].

Pomoc rozwojowa, realizowana w formie projektów charakteryzowała się zbyt dużym rozproszeniem na poszczególne cele i zadania cząstkowe. Nie brano pod uwagę szerszego kontekstu przyczyn i innych możliwych sposobów rozwiązania problemu biedy. Decyzje o realizacji określonych zadań należały do „sponsora” danego projektu, co prowadziło do

wykluczenia najbardziej zainteresowanych podmiotów z procesu. Nie przywiązywano zbytnej wagi do prowadzenia dialogu z krajem-biorcą i nie tworzono warunków dla opracowania wspólnej, długookresowej polityki rozwojowej, skutecznie wiążącej wszystkie uczestniczące strony [MSZ Holandii 2000a, s. 6]. Ocena rezultatów danego projektu nie leżała w gestii beneficjenta, lecz podmiotu zewnętrznego, który posługiwał się własnymi standardowymi miarami efektywności [Kostka 2012].

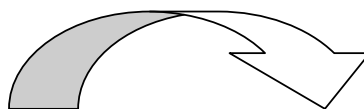
Ewaluacje projektów pomocowych wskazują kolejne zaburzenia i zniekształcenia, wynikające z ich zastosowania:

- duże obciążenie administracyjne biorców ze względu na wymagania, dotyczące sprawozdawczości i rachunkowości,
- nieefektywne wydatki, podyktowane priorytetami dawców i uzgodnieniami co do zamówień publicznych,
- wysoko nieprzewidywalny poziom finansowania,
- podważanie systemów krajowych (centralnych) poprzez wprowadzanie równoległych struktur i personelu,
- korozję odpowiedzialności demokratycznej w wyniku stosowania mechanizmów, mających zadowolić dawców a nie podmioty krajowe,
- trudności w zapewnieniu trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- otwarcie na korupcję [Overseas Development Institute 2009, s. 5].

System pomocy, oparty na wykorzystaniu środków i potencjału kraju-biorcy wyrasta zatem z udokumentowanego przekonania o nieefektywności typowych form wsparcia: nieskoordynowane projekty, dostarczane równoległe z rządowymi systemami, dublujące się działania, odciążenie uwagi wartościowych i wykwalifikowanych pracowników sektora publicznego od priorytetów rozwojowych, pogłębianie się dysproporcji pomiędzy potrzebami a dostępnymi środkami. Krótkookresowe zaangażowanie dawcy w dany projekt może prowadzić do uzależnienia biorcy od jego funduszy, które po zakończeniu współpracy będzie trudno utrzymać na tym samym poziomie. Pomijając w ten sposób krajowe systemy, pomoc projektowa osłabia zdolności organizacji rządowych do wypełniania swoich podstawowych funkcji, wprawiając tym samym w ruch błędne koło słabego rządu i nieskuteczności pomocy [Overseas Development Institute 2008a, s. 1].

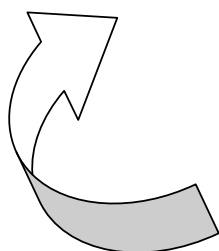
Stan sektora

- Brak / słaba polityka sektorowa
- Rozdrobniony budżet
- Słaba organizacja i zdolności produkcyjne sektora
- Niewydajne / załamane systemy dostarczania usług
- Niska krajowa odpowiedzialność
- Korupcja i nepotyzm

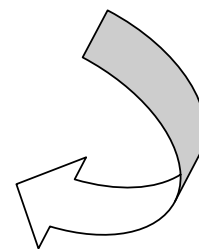
Skutki pomocy

- Zaniedbanie działań dążących do poprawy polityki krajowej i wewnętrznych systemów
- Projekty skupiające najlepszy personel państwowy
- Odpowiedzialność sektora przed wieloma dawcami a nie przed rządem
- Osłabienie zdolności rządu do pełnienia kluczowej roli w procesie rozwoju

Odpowiedź dawcy

- Bardziej preferowana pomoc projektowa niż pomoc programowa
- Duża liczba projektów niezwiązanych z systemami rządowymi i prowadzoną polityką
- Działania bilateralne
- Budowanie zespołów prowadzących projekty poza strukturami rządowymi

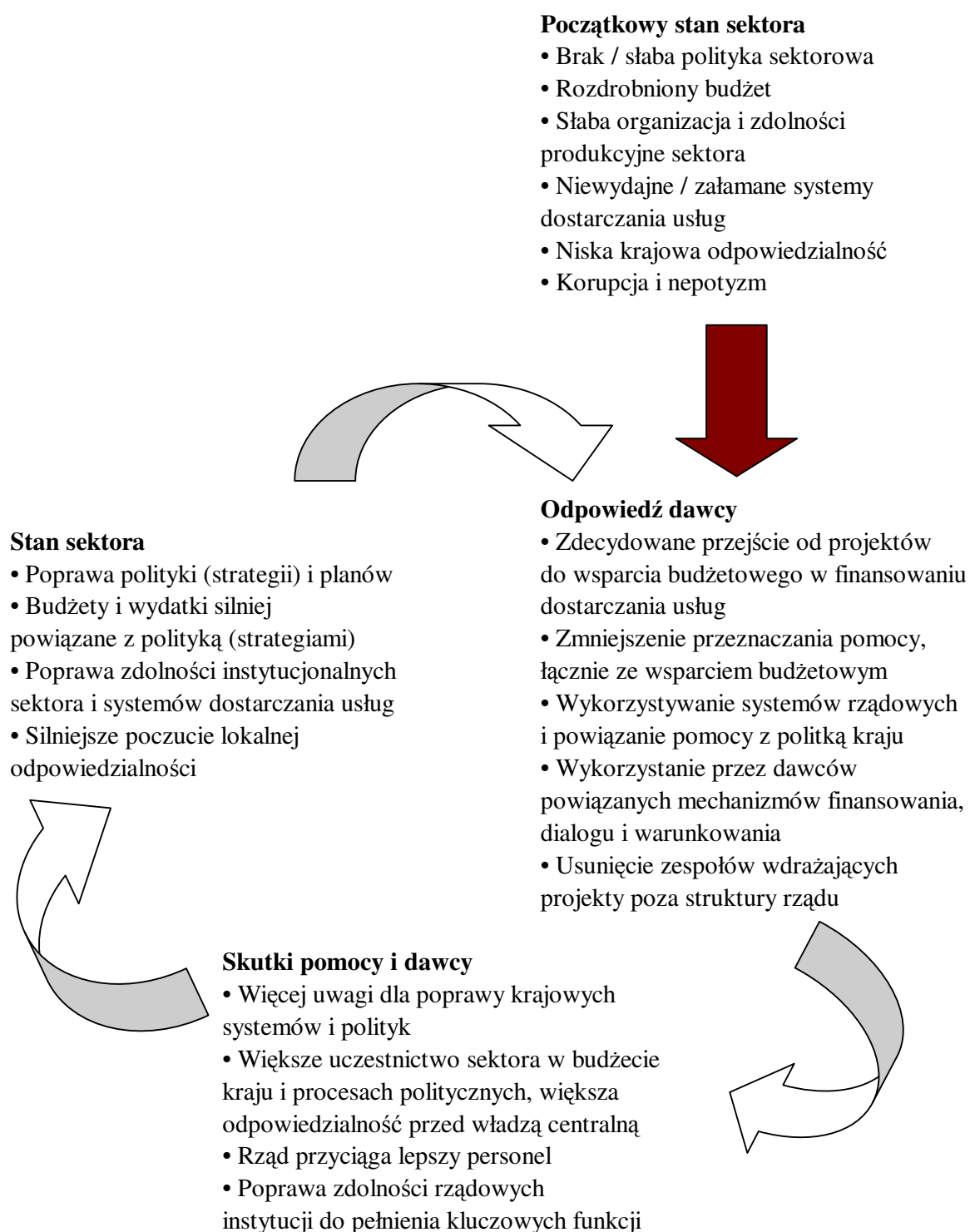
Schemat 1. Błędne koło przepływu tradycyjnej pomocy rozwojowej

Źródło: *Common funds for sector support*, Briefing Paper, Overseas Development Institute luty 2008, nr 36, s. 2

Dawca poprzez świadczenie pomocy głównie w postaci projektów, niezwiązanych z krajowymi systemami, unikanie dialogu z rządem i lokalnymi społecznościami oraz wyeliminowanie ich z procesów rozwojowych prowadzi do pogorszenia i tak już słabej kondycji sektora. Brak odpowiednich działań i inicjatyw ze strony kraju rozwiniętego na szczeblu lokalnym i centralnym, mających na celu pobudzenie, rozwój i koordynację polityki i strategii sektorowej, zdolności i potencjału produkcyjnego/usługowego danego sektora, stworzenie odpowiednich warunków i ram administracyjnych (włączając w to przejrzystość funkcjonowania i zmniejszenie poziomu korupcji) pogłębia jedynie zapaść ekonomiczną gospodarki lokalnej. Niesie to za sobą również negatywne skutki dla całego systemu ekonomicznego danego kraju.

Sektor jest odpowiedzialny przed sponsorem/sponsorami danego projektu, przez co następuje osłabienie zdolności władz centralnych do pełnienia kluczowej roli w danym procesie. Wynik i korzyści z danego projektu trafiają zazwyczaj do wąsko określonej grupy

podmiotów, wykluczając w ten sposób nie tylko najuboższych z podziału korzyści, ale także całą lokalną gospodarkę.

Schemat 2. „Zdrowe koło” poprawy efektywności pomocy

Źródło: *Sector Budget Support in Practice, Literature Overview*, Overseas Development Institute (Geoff Handley), Londyn listopad 2009, s. 17

Aby wyjść z „błędneho koła” nieefektywnej pomocy, należy przeprowadzić szereg zmian:

- stopniowe odejście od projektów pomocowych (w miarę możliwości),
- zbiór mechanizmów pomocowych musi ulec transformacji w kierunku wsparcia budżetowego,
- niezależnie od sposobu przepływu pomoc powinna być nie tylko dostosowana do polityki rządu, ale także do systemów centralnych,
- pobudzenie agencji rozwojowych i krajowych organizacji pomocowych do działania, a także zmiany w kulturze organizacyjnej i wewnętrznych systemach dawcy [Overseas Development Institute 2009, s. 18].

W wyniku złego zarządzania pomocą rozwojową może również dojść do powstania tzw. *relief society*. Zjawisko to polega przede wszystkim na przyzwyczajeniu się beneficjentów do ciągłego otrzymywania pomocy i tym samym do traktowania jej jako główne źródło utrzymania [Kostka 2012]. Prowadzi to do całkowitego zaniku zrozumienia, poczucia zaangażowania, samodzielności, solidarności i odpowiedzialności nie tylko za procesy i wyniki danych działań pomocowych, ale także za swoją własną przyszłość.

Przełomowym dokumentem, mającym wpływ na powstanie podejścia sektorowego była strategia, przygotowana w maju 1996 roku przez Komitet Pomocy Rozwojowej (*Development Assistance Committee – DAC*) OECD „Kształtowanie XXI wieku: Wkład współpracy rozwojowej” (*„Shaping 21st Century: The Contribution of Development Cooperation”*). Wiąże ona podstawowy cel, jakim jest redukcja ubóstwa z szeroko pojętym wzrostem ekonomicznym danego beneficjenta, określa nowe zasady partnerstwa pomiędzy donatorami, odbiorcami i innymi podmiotami, podnosi kwestię odpowiedzialności wszystkich stron (w tym kraju przyjmującego pomoc) za przygotowanie odpowiednich warunków dla prowadzenia procesów pomocowych, podejmowane działania i ich wyniki¹².

W dokumencie OECD poza ekonomicznym dobrobytem, zdefiniowano także dwa inne obszary docelowe: rozwój społeczny (w zakresie podstawowej edukacji, równości pod względem płci, podstawowej opieki zdrowotnej oraz planowania rodziny) i zrównoważenie rozwoju pod względem środowiskowym [Szarfenberg 2009, s. 13].

Następstwem przyjęcia strategii DAC z 1996 roku był kolejny dokument, wydany w 2000 roku przez OECD, Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i ONZ „Lepszy świat dla wszystkich: postęp w kierunku realizacji międzynarodowych celów rozwojowych” (*„A Better World For All: Progress towards the international development goals”*), w którym

¹² Zob. *Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Cooperation*, OECD/DAC, Paryż 1996 <http://www.oecd.org/dataoecd/23/35/2508761.pdf> [dostęp 01.08.2012]

określono siedem najważniejszych międzynarodowych celów pomocy rozwojowej¹³. Stał się on niejako podstawą dla przyjętych później Milenijnych Celów Rozwoju.

Powstanie podejścia sektorowego było uwarunkowane pojawieniem się nowych instrumentów w odniesieniu, np. do pomocy finansowej, która jako wkład do budżetu ogólnego była świadczona w różnych formach przez ostatnie pięćdziesiąt lat: latach 70. i 80. miała ona postać wsparcia bilansu płatniczego (*balance of payments support*), aby pomóc krajom rozwijającym się w rozwiązaniu problemu zewnętrznych ograniczeń finansowych, natomiast w latach 90. jej celem stało się zniesienie ograniczeń wewnętrznych (fiskalnych), aby umożliwić walkę z ubóstwem. Nowymi instrumentami realizacji tych założeń stały się:

- wsparcie budżetowe (*Poverty Reduction Budget Support* - PRBS), znane również jako instrument bezpośredniego wsparcia budżetu - *direct budget support*. Jest to forma pomocy finansowej, polegająca na przekazywaniu środków tylko na rządowe programy wzrostu ekonomicznego, walki z ubóstwem, regulacji fiskalnych, wzmocnienia instytucji i procesów budżetowych. Fundusze są transferowane bezpośrednio do skarbu państwa po to, aby mogły zostać zużytkowane z wykorzystaniem krajowych systemów finansowych i zamówień publicznych (działania te oparte są na własnej odpowiedzialności). PRBS może przybierać postać wkładu do całościowego budżetu (wsparcie budżetu ogólnego - *general budget support*) lub pomocy finansowej, przeznaczonej dla oddzielnego sektora z wszelkimi uwarunkowaniami odnoszącymi się do niego (wsparcie budżetu sektora - *sector budget support*) [Department for International Development (UK) 2004, s. 3],
- program wsparcia polityki sektorowej (*Sector Policy Programme Support* - SPPS), którego pierwsza generacja oznaczała programy Komisji Europejskiej, mające na celu wspieranie programów sektorowych partnera w procesie rozwojowym. W SPPS mogą być wykorzystywane następujące formy finansowania: transfer środków do budżetu danego kraju w celu wzmocnienia wyników sektora, wspólne finansowanie koszyka (środki od różnych dawców zebrane razem przy użyciu określonego zestawu procedur) wspierające określone zestawy działań w programie sektorowym (zwykle dany beneficjent bierze na siebie odpowiedzialność za

¹³ Zob. http://www.paris21.org/better_world-for-all [dostęp 01.08.2012]

Zobacz także *International Development Goals from OECDs strategy "Shaping the 21st Century" (1996) to the UN Millennium Development Goals (2000/2)*, wrzesień 2004
<http://www.rorg.no/Artikler/729.html> [dostęp 01.08.2012]

koordynowanie i zarządzanie tymi środkami – są one uwalniane przez dawcę zgodnie z ustalonymi kryteriami), procedury Komisji, które towarzyszą zasadom zleceń i zamówień publicznych [Komisja Europejska EuropeAid 2012].

Ewaluacje programów pomocowych wskazują, iż najbardziej efektywne jest przekazywanie środków bezpośrednio do budżetu kraju-beneficjenta. Fundusze powinny być wykorzystywane na stymulację wzrostu gospodarczego, reformy systemu podatkowego, wzmocnienie działania instytucji (głównie w zakresie finansów publicznych) i tworzenie budżetu. W ten sposób znajdują zastosowanie krajowe systemy zarządzania finansami, zamówieniami publicznymi i system księgowy [Dziamara-Rzucidło 2005].

Postulaty i decyzje, jakie podejmowano na następujących po sobie międzynarodowych spotkaniach i konferencjach najbardziej rozwiniętych państw miały ogromny wpływ na proces kształtowania się podejścia sektorowego:

- Szczyt w Kopenhadze (rok 1995),
- Szczyt Milenijny Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w Nowym Jorku w (rok 2000),
- Konferencja Ministerialna Światowej Organizacji Handlu w Doha (rok 2001),
- Międzynarodowa Konferencja Finansowania Rozwoju w Monterrey (rok 2002),
- Pierwsze Spotkanie przy Okrągłym Stole w Waszyngtonie (rok 2002),
- Pierwsze Forum Wysokiego Szczebla w Rzymie (rok 2003),
- Drugie Spotkanie przy Okrągłym Stole w Marrakeszu (rok 2004),
- Drugie Forum Wysokiego Szczebla w Paryżu (rok 2005),
- Europejski Konsensus w Sprawie Rozwoju (rok 2005),
- Trzecie Spotkanie przy Okrągłym Stole w Hanoi (rok 2007),
- Trzeci Forum Wysokiego Szczebla w Akrze (rok 2008).

Szczyt w Kopenhadze w 1995 roku, na którym wskazano, m.in. pogłębiającą się dysproporcję ekonomiczną między bogatymi i biednymi, rosnącą ilość ludzi na świecie, żyjących w skrajnej nędzy, pogarszające się warunki środowiska naturalnego (co może prowadzić do pogłębiania nierówności i ubóstwa). Określono wówczas 21 nowych celów rozwojowych i zasad prowadzenia procesów rozwojowych, opartych na poszanowaniu praw i godności człowieka, równości, szacunku [Szarfenberg 2009, s. 7].

Szczyt Milenijny Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w Nowym Jorku w 2000 roku, na którym określono nowe zasady współpracy poprzez przyjęcie ośmiu Milenijnych Celów Rozwoju (*Millennium Development Goals* – MDG) [MSZ RP 2015, s. 1]. Podpisane

przez 189 krajów zobowiązanie do redukcji ubóstwa i głodu do 2015 roku, oprócz niespotykanego wcześniej międzynarodowego zasięgu stało się także przejawem nowego rodzaju partnerstwa (zarówno pomiędzy dawcami pomocy, jak i w relacjach dawca-biorca), konsensusu odnośnie zadań, nowego podejścia do osiągnięcia konkretnych wyników (*result-drive*)¹⁴.

Konferencja Ministerialna Światowej Organizacji Handlu, która odbyła się w listopadzie 2001 roku w Doha (Katar). Przyjęto wtedy Deklarację Ministerialną (*Doha Development Agenda*), w której zawarto priorytetowy cel przyszłych działań, czyli rozwój wielostronnego handlu ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb państw rozwijających się, konieczności promowania ich rozwoju gospodarczego i redukcji ubóstwa. Główne działania ukierunkowane zostały na poprawę dostępu do rynków, redukcję (w celu stopniowego wyeliminowania) subsydiów eksportowych i znaczące zmniejszenie wsparcia, zniekształcającego strumienie handlu [Cienkusz 2009].

Międzynarodowa Konferencja Finansowania Rozwoju (*International Conference on Financing for Development*), która odbyła się w marcu 2002 roku w Monterrey w Meksyku zgromadziła 51 głów państw, premierów, ministrów finansów i spraw zagranicznych, przedstawicieli świata biznesu, organizacji międzynarodowych i instytucji finansowych oraz liderów społeczeństwa obywatelskiego. Jej wynikiem było, tzw. Porozumienie z Monterrey (ograniczenie skali ubóstwa poprzez działania, związane z finansowaniem rozwoju gospodarczego i osiągnięciem trwałego i zrównoważonego rozwoju społecznego). Wezwano ponadto do realizacji założeń z Doha, zniesienia barier handlowych (utrudniających eksport z krajów najslabiej rozwiniętych), zwiększania Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA), bezpośrednich inwestycji zagranicznych, redukcji zadłużenia najbiedniejszych krajów. Uczestnicy podkreślili znaczenie partnerstwa i współpracy, niezbędnych dla osiągnięcia rozwoju. Zwrócono uwagę na fakt, że ubóstwo i dysproporcje ekonomiczne mogą prowadzić do desperacji, zapewniają podłoże dla przestępczości, przemocy, korupcji i terroryzmu¹⁵.

Pierwsze Spotkanie przy Okrągłym Stole (*First Roundtable*) w Waszyngtonie w czerwcu 2002 roku, na którym spotkali się przedstawiciele multilateralnych banków rozwojowych, Komitetu Pomocy Rozwojowej (DAC) przy OECD, międzynarodowych organizacji

¹⁴ Realizacja MDG jest niezwykle ważna w kontekście procesów rozwojowych i w efekcie redukcji ubóstwa, jednakże bardzo istotne pozostaje dogłębne zrozumienie specyfiki danego kraju przyjmującego pomoc i uwzględnienie potrzeb jego mieszkańców.

Por. np. *Afganistan – realia i efekty współpracy rozwojowej*. III. Forum Polskiej Współpracy Rozwojowej, Debaty o Rozwoju, wrzesień 2009, s. 2
http://www.globaldevelopment.org.pl/attachments/121_III_Forum_Afganistan_PL.pdf [dostęp 13.10.2015]

¹⁵ Międzynarodowa Konferencja Finansowania Rozwoju, ONZ 2002
<http://www.unic.un.org.pl/icfd/podsumowanie.php> [dostęp 06.08.2012]

rozwojowych, a także donatorów i odbiorców pomocy. Dotyczyło ono „Lepszego Mierzenia, Monitorowania i Zarządzania na Rzecz Wyników Rozwojowych” (*“Better Measuring, Monitoring, and Managing for Development Results”*). Celem konferencji było podsumowanie podejmowanych wysiłków w krajach i organizacjach dla lepszego zarządzania wynikami. Podkreślono potrzebę budowania popytu w państwach rozwijających się i zwiększania ich zdolności do przyjęcia podejścia, opartego na wynikach. Wskazano na konieczność powstania agencji rozwojowych, które byłyby w stanie zaoferować skoordynowane wsparcie dla zwiększania potencjału i zharmonizowania sposobów mierzenia, monitorowania i raportowania wyników¹⁶.

Pierwsze Forum Wysokiego Szczebla (*First High-Level Forum – HLF-1*) szefów największych multilateralnych banków rozwojowych, organizacji bilateralnych, przywódców państw rozwiniętych i rozwijających się odbyło się w Rzymie w lutym 2003 roku. Jego efektem była, tzw. Deklaracja Rzymska w sprawie harmonizacji pomocy. Zobowiązano się w niej do podjęcia działań, mających na celu poprawę sposobów zarządzania i skuteczności pomocy, a także do oszacowania dotychczasowych postępów rozwojowych. W dokumencie zaproponowano zestaw konkretnych działań: wysiłki harmonizacyjne powinny uwzględniać kontekst danego kraju, sama pomoc musi być dostosowana do jego priorytetów, zwiększenie krajowych wysiłków w celu usprawnienia procedur i działań dawców pomocy, weryfikacja oraz określenie sposobów dostosowania polityk instytucji i krajów, procedur i praktyk w celu ułatwienia harmonizacji, wdrożenie zasad dobrych praktyk (działań) i standardów, sformułowanych przez społeczność rozwoju jako podstaw harmonizacji [Bank Światowy 2003].

Drugie Spotkanie przy Okrągłym Stole (*Second International Roundtable*) odbyło się w lutym 2004 roku w Marrakeszu (Maroko). Było ono sponsorowane przez multilateralne banki rozwojowe, przy współpracy z Komitetem Pomocy Rozwojowej (DAC) przy OECD i przedstawicielami krajów rozwijających się. Dotyczyło ono „Zarządzania Ukierunkowanego na Wyniki Rozwojowe” (*„Managing for Development Results”*). Omówiono wówczas wyzwania, jakie stoją przed kwestią zarządzania na rzecz wyników rozwojowych na poziomie krajowym, a także sposoby, którymi kraje i agencje rozwojowe realizują (lub mogą realizować) tę kwestię w terenie. Uczestnicy rozpatrywali również, jak można wzmocnić zaangażowanie danych podmiotów w procesie harmonizacji monitoringu i oceny krajowych strategii, systemów, aby zapewnić lepsze raportowanie. Zwrócono uwagę na możliwości

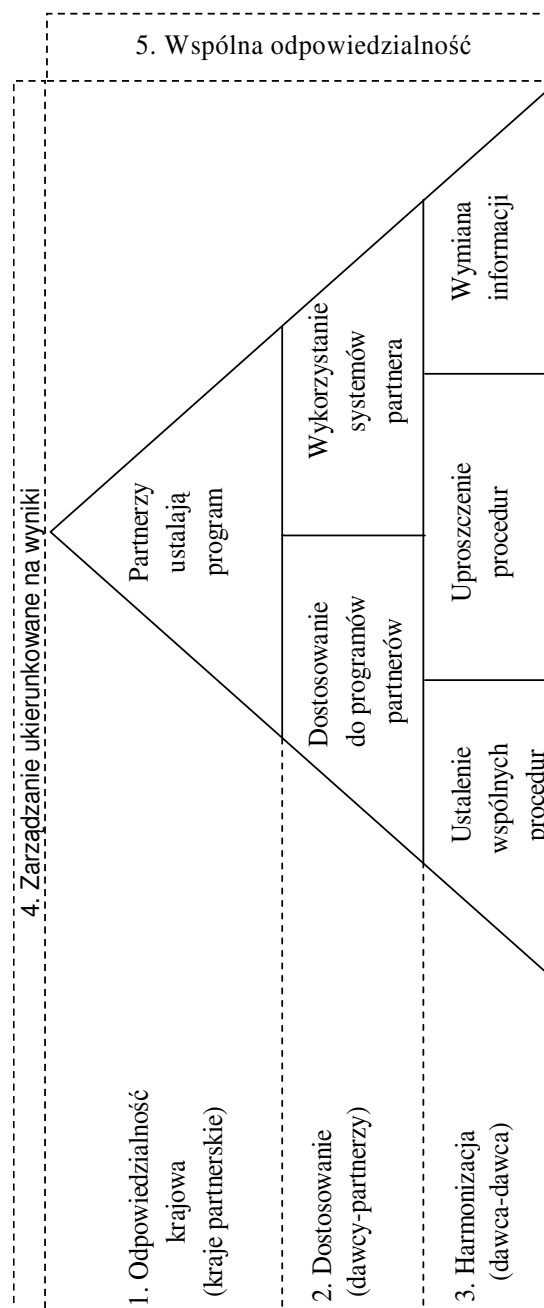
¹⁶ *First Roundtable on Development Results (2002)*, Managing for Development Results
<http://www.mfdr.org/1stRoundtable.html> [dostęp 06.08.2012]

skuteczniejszej koordynacji wsparcia przez dawców. Ostatecznym wynikiem spotkania było zatwierdzenie wspólnych zasad, dotyczących zarządzania na rzecz wyników rozwojowych¹⁷.

Drugie Forum Wysokiego Szczebla (*Second High-Level Forum – HLF-2*) odbyło się w marcu 2005 roku w Paryżu. Zatwierdzona na nim, tzw. Deklaracja Paryska w sprawie efektywności pomocy jest porozumieniem między blisko 100 państwami i innymi podmiotami, reprezentującymi odbiorców pomocy oraz ofiarodawców. Ma służyć ono podniesieniu jakości świadczonej pomocy i zwiększeniu jej wpływu na rozwój, czyli przekazywaniu środków w sposób najlepiej wspierający realizację MDG w perspektywie 2015 roku. Deklaracja Paryska określa 12 wskaźników, które mają służyć monitorowaniu globalnego postępu wśród jej sygnatariuszy [Komisja Wspólnot Europejskich 2006, s. 11]. Określono ponadto w niej pięć zasad efektywnej pomocy rozwojowej: upodmiotowienie (*ownership* - kraje rozwijające się określają własne strategie rozwoju, udoskonalają swoje instytucje i przeciwdziałają korupcji), dostosowanie (*alignment* - kraje udzielające pomocy dostosowują swoje wsparcie do realizacji celów beneficjenta i wykorzystują systemy lokalne), harmonizacja (*harmonisation* - kraje udzielające pomocy koordynują swoje działania, upraszczają procedury i wymieniają informacje, aby uniknąć ich powielania), zarządzanie ukierunkowane na wyniki (*managing for results* - zarówno kraje rozwijające się, jak i udzielające pomocy skupiają się na osiąganiu i mierzeniu wyników), wspólna odpowiedzialność (*mutual accountability* - kraje rozwijające się i udzielające pomocy są odpowiedzialne za wyniki w zakresie rozwoju) [OECD 2009, s. 2].

Pożądany sposób działania Deklaracji Paryskiej bardzo często przedstawiany jest w formie piramidy.

¹⁷ *Second Roundtable on Development Results (2004)*, Managing for Development Results <http://www.mfdr.org/2ndRoundtable.html> [dostęp 06.08.2012]

Schemat 3. Piramida skuteczności pomocy rozwojowej

Źródło: *Development Cooperation Report 2005, Aid Effectiveness: Three Good Reasons Why the Paris Declaration Will Make a Difference*, OECD 2006 Vol. 7, nr 1, s. 52

<http://www.oecd.org/dataoecd/53/30/36364587.pdf> [dostęp 06.08.2012]

L. Lehmil, *Working towards Aid effectiveness: Recent Policy reforms and practices in education*, Working document, International Institute for Educational Planning, lipiec 2008, s.

3

http://www.iiep.unesco.org/fileadmin/user_upload/Research_Challenges_and_Trends/pdf/symposium/LLehmil.pdf [dostęp 06.08.2012]

Europejski Konsensus w Sprawie Rozwoju (*European Consensus on Development*), podpisany w listopadzie 2005 roku wspólnie przez przedstawicieli krajów członkowskich UE, Komisję Europejską i Parlament Europejski jest głównym dokumentem, określającym późniejszą politykę rozwojową Unii Europejskiej. Określono w nim cel polityki względem krajów rozwijających się, czyli likwidację ubóstwa w kontekście trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz dążenie do realizacji Milenijnych Celów Rozwoju [Wojtalik 2012]¹⁸. Europejski Konsensus zaleca również krajom członkowskim poprawę koordynacji i komplementarności pomocy rozwojowej [Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 2010].

Trzecie Spotkanie przy Okrągłym Stole (*Third International Roundtable*) miało miejsce w Hanoi (Wietnam) w lutym 2007 roku. Przedstawiciele rządów i eksperci ds. rozwoju z ponad 40 krajów, agencji rozwojowych, prywatnych firm, NGO ponownie rozpatrywali kwestię „Zarządzania na Rzecz Wyników Rozwojowych” (*„Managing for Development Results”*), wzywając jednocześnie do skuteczniejszych działań w celu poprawy ilości i jakości wyników, osiąganych z wykorzystaniem własnych krajowych funduszy publicznych i pomocy międzynarodowej. Potwierdzono również znaczenie Deklaracji Paryskiej¹⁹.

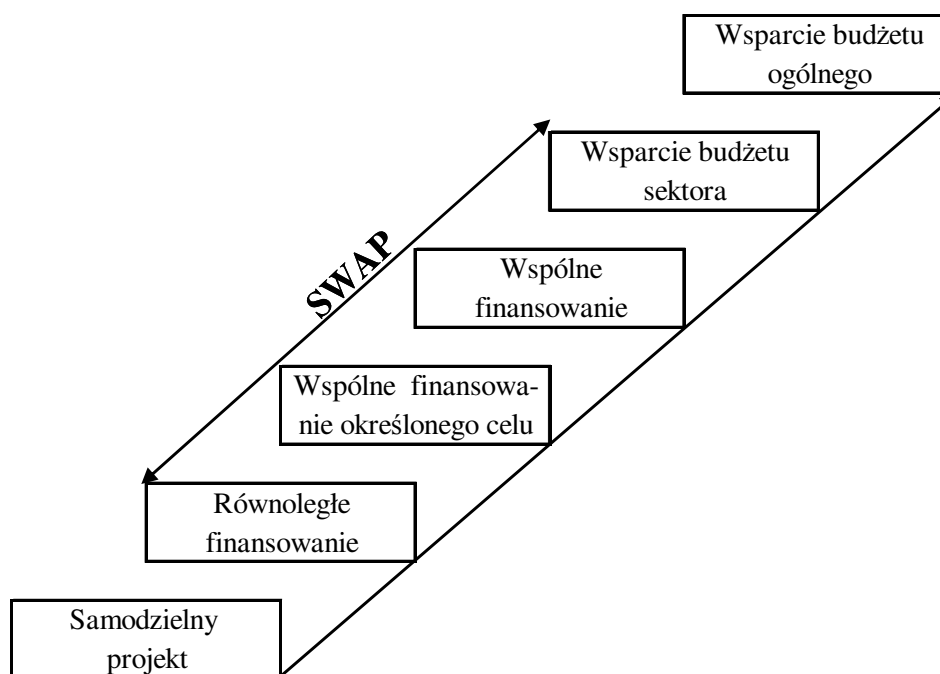
Trzeci Forum Wysokiego Szczebla (*Third High-Level Forum – HLF-3*) odbyło się w Akrze w 2008 roku. Podjęto się na nim próby określenia postępu w odniesieniu do pięciu zasad efektywniejszego rozwoju (Deklaracja Paryska). Na Forum opracowano, tzw. Program Działań z Akry (*Acra Agenda for Action*), który wyznaczał podstawowe obszary, wymagające przyspieszenia postępu. W dokumencie tym wezwano do gruntownej przemiany stosunków między krajami partnerskimi a donatorami, skupiając się głównie na: wykorzystywaniu w pierwszej kolejności systemów kraju partnerskiego w procesie świadczenia pomocy, udzielaniu pomocy w sposób bardziej przewidywalny i przejrzysty, aby ułatwić partnerom budżetowanie, planowanie i wdrażanie ich strategii rozwojowych, określeniu warunków, na jakich donatorzy udzielają pomocy wspólnie z krajami partnerskimi (co jest fundamentalną zmianą) na podstawie ich własnych planów rozwojowych, dokonaniu wyraźnego i istotnego postępu w zakresie odejścia od pomocy wiązanej, poprawie podziału zadań na poziomie krajowym i międzynarodowym [OECD 2009, s. 3].

Bardzo specyficzną kwestią w procesie kształtowania SWAp jest stopniowa zmiana sposobu finansowania działań w ramach danego sektora. Oznacza to (przy istniejących

¹⁸ Zob. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2006/C 46/1 z dnia 24 lutego 2006 roku, Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: „Konsensus Europejski”

¹⁹ *Third Roundtable on Managing for Development Results (2007)*, *Managing for Development Results* <http://www.mfdr.org/3rdRoundtable.html> [dostęp 06.08.2012]

możliwościach i uwarunkowaniach²⁰) pożądane przejście w kierunku od wsparcia projektowego, poprzez sponsorowanie równoległe, wspólne finansowanie kierunkowe i ogólne do coraz większej zależności od rządowych procedur wydatkowania środków (wsparcie budżetu sektora i w końcu ogólne wsparcie budżetowe).

Schemat 4. „Narracyjny” proces przejścia pomocy sektorowej

Źródło: *Sector Budget Support in Practice, Literature Overview*, Overseas Development Institute (Geoff Handley), Londyn listopad 2009, s. 6

W świetle idei stopniowo zostają wprowadzane wspólne procedury, dotyczące finansowania przez rząd, zwiększenie zakresu jego zaangażowania i nakierowanie istniejących projektów na ścieżkę SWAp. W praktyce jednak proces przejścia nie przebiega tak sprawnie i szybko, jak tego oczekiwaliby teoretycy pomocy rozwojowej [Overseas Development Institute 2009, s. 5-7].

1.2.2. Strategia Redukcji Ubóstwa (*Poverty Reduction Strategy - PRS*)

W 1996 roku Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy przedstawiły Inicjatywę Redukcji Zobowiązań dla Najbardziej Zadłużonych Krajów (*Debt Relief Initiative Under The Heavily Indebted Poor Countries*). Jej głównym celem było zapewnienie, że żadne z najbiedniejszych państw nie będzie musiało samotnie walczyć z ciężarem długów,

²⁰ DAC nie wskazuje konkretnego mechanizmu finansowania – różne cele, w różnym kontekście, sytuacji, warunkach i danym państwie będą wymagały zastosowania różnych metod.

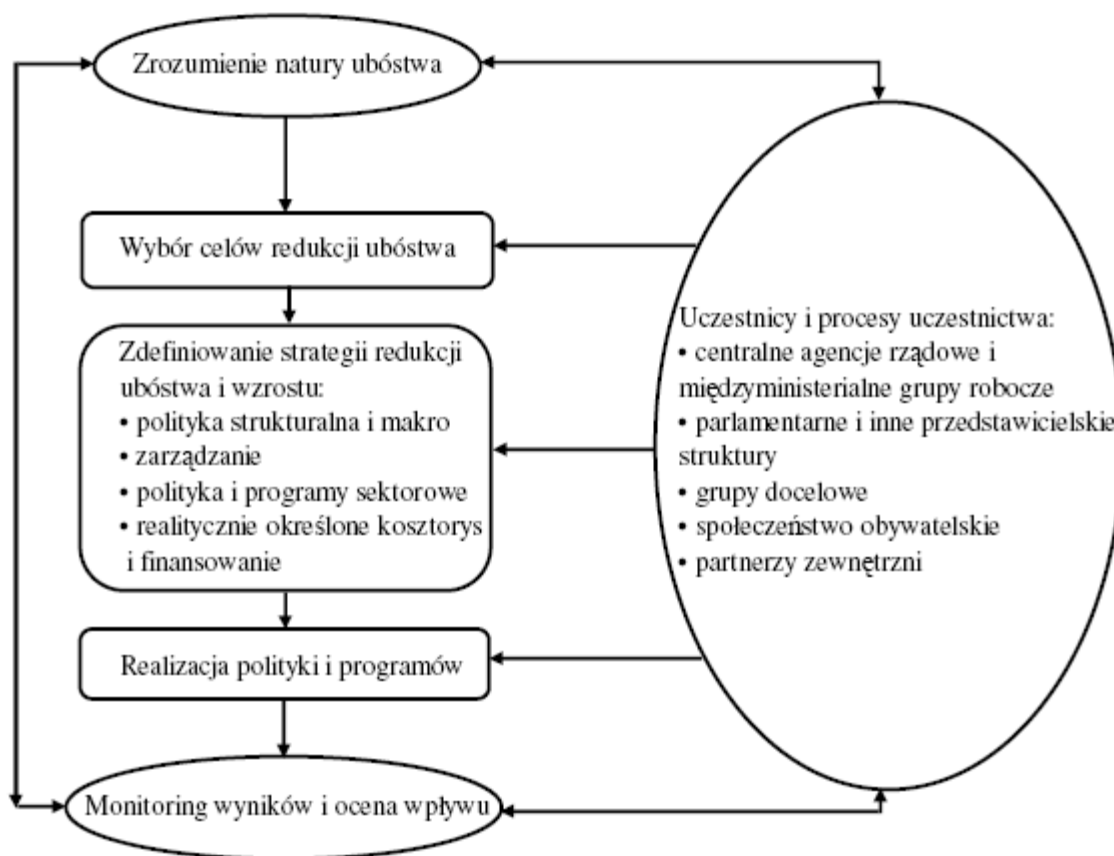
których nie będzie w stanie spłacić. Jednym z warunków objęcia tą inicjatywą stało się posiadanie przez te państwa, m.in. Dokumentów Strategii Redukcji Ubóstwa (*Poverty Reduction Strategy Papers - PRSP*) [Międzynarodowy Fundusz Walutowy 2009a, s. 1-2].

Przyjęte przez BŚ i MFW w 1999 roku podejście, warunkowało świadczenie pomocy krajom o niskich dochodach od posiadania przez nie dokumentów Strategii. Według określonych wskazań rządy najbiedniejszych państw musiały przygotowywać własne PRSP - opracowywane strategie miały określać podstawy pomocy i redukcji zadłużenia. Miały one również stwarzać ramy dla poprawy koordynacji działań pomiędzy zewnętrznymi dawcami [Klugman 2012, s. 2], być przejawem chęci pełnego zaangażowania i współpracy, określenia sposobów i możliwości zmniejszenia ubóstwa, dokładnej analizy jego przyczyn wewnętrznych i zewnętrznych, a także jasnego wskazania priorytetów rozwojowych.

Tworzone Strategie Redukcji Ubóstwa powinny być:

- nastawione na rozwój danego kraju i przez niego tworzone,
- nakierunkowane na wyniki i skoncentrowane na celach, które wspierają najbiedniejszych,
- kompleksowe - zdolne do rozpoznania wielowymiarowego charakteru przyczyn ubóstwa i określenia środków do walki z nią,
- zorientowane na współpracę, tworzące podstawy dla aktywnego i skoordynowanego udziału partnerów (bilateralnych, multilateralnych, pozarządowych) w procesie realizacji krajowych strategii,
- oparte na średnio- i długookresowych planach walki z ubóstwem, a także zrozumieniu faktu, że trwała i zrównoważona likwidacja biedy nie może być osiągnięta od zaraz [Klugman 2012, s. 3].

Dokumenty PRS muszą zawierać opis procesu przygotowawczego, analizę, wskazującą najbardziej zagrożonych i dotkniętych ubóstwem, określać przyczyny biedy, listę proponowanych strategii politycznych i programów, mających zredukować jej poziom, plany kontroli (monitoringu) i procesu oceny poczynionych działań/postępu. Do gotowej Strategii dołączana jest ocena połączonych komisji BŚ i MFW. W tej postaci zostaje ona przedstawiona zarządom tychże instytucji. Zwykle PRS powinna obejmować okres 3-5 lat [Ashford 2007, s. 1].

Schemat 5. Proces kształtowania Strategii Redukcji Ubóstwa

Źródło: J. Klugman, *Overview*, 2012, s. 5

Należy wskazać pięć podstawowych etapów tworzenia Strategii:

- zrozumienie natury własnych problemów i przyczyn ubóstwa,
- jasne określenie możliwych do osiągnięcia celów,
- opracowanie strategii działań (w tym m.in. polityki makro, strukturalnej, sektorowej wraz z programami), systemów zarządzania, realistycznego kosztorysu i finansowania,
- realizacja polityki i programów,
- kontrola osiągniętych wyników i porównanie z sytuacją wyjściową.

Cały proces musi przebiegać przy aktywnym uczestnictwie wszystkich stron, tj. rządu (poszczególnych ministerstw), parlamentu, grup docelowych, społeczeństwa, przedstawicieli świata biznesu, a także podmiotów zewnętrznych (np. MFW, BŚ, ONZ, kraje partnerskie).

Kształtowanie się Strategii Redukcji Ubóstwa różni się w zależności od państwa, w którym jest ona przygotowywana. Wynika to, m.in. ze specyficznych sytuacji ekonomicznych, elit i form sprawowania rządów. Strategia powinna być tworzona zgodnie z

istniejącymi już w danym kraju budżetem i planami rozwoju narodowego lub sektorowego. PRS musi wzmacniać stworzone instytucje i procesy demokratyczne, a nie współzawodniczyć lub je podważać [Klugman 2012, s. 5-6].

PRSP stały się jednym z najważniejszych kryteriów zainicjowania i poprawnego funkcjonowania podejścia sektorowego.

1.2.3. *Sector-Wide Approach* (SWAp) jako nowy sposób świadczenia pomocy

Na poziomie międzynarodowym podejście sektorowe zdefiniowane jest jako proces, w którym finansowanie danego sektora przez wewnętrznych lub/i zewnętrznych dawców, wspiera pojedynczą politykę i program wydatków pod rządowym kierownictwem i który stosuje wspólne podejście w stosunku do całego sektora [SWAp Support Group 2004, s. 7]. Innymi słowy nadrzędny cel, czyli redukcja ubóstwa osiągany jest poprzez kompleksowy rozwój sektora, rozpatrywany z perspektywy korzyści, płynących dla całego kraju.

Jako definicję „sektora” w terminologii holenderskiej przyjęto, że jest to spójny zestaw działań na poziomach mikro-, mezo- i makroekonomicznym w jasno zdefiniowanych instytucjonalnych i budżetowych ramach, dla których rząd sformułował i prowadzi określoną politykę [SWAp Support Group 2004, s. 8].

Sector-Wide Approach (SWAp) jest postrzegane jako podejście programowe (*Programme-Based Approach* - PBA), skupione na obszarze określonego sektora. PBA można zdefiniować jako sposób zaangażowania w pomoc rozwojową, opartą na zasadzie skoordynowanego wsparcia dla lokalnych programów rozwoju, tj. narodowa strategia redukcji ubóstwa, programy sektorowe, programy tematyczne lub programy specyficznych organizacji.

Programme-based approach (PBA) charakteryzuje się:

- nadrzędną rolą (prowadzeniem) kraju-biorcy lub danej organizacji,
- jednolitym i kompleksowym programem i ramami budżetowymi,
- sformalizowanym procesem koordynacji współpracy pomiędzy dawcami i harmonizacją procedur, dotyczących raportowania, budżetowania, zarządzania finansami i zamówieniami,
- dążeniem do wykorzystania lokalnych systemów w procesie tworzenia programów i ich realizacji, zarządzania finansami, monitoringu i oceny [Komisja Europejska EuropeAid 2008, s. 11].

SWAp jest to sposób działania (*working method*), który koncentruje wysiłki rządu i zewnętrznych dawców na kompleksowym rozwoju całego sektora poprzez program jego rozwoju (*Sector Development Programme - SDP*).

W skład SDP wchodzi następujące elementy:

- zatwierdzony dokument polityki sektorowej, który jest deklaracją rządowych celów w danym sektorze i sposobów ich osiągnięcia. Wyjaśnia się w nim proponowane role przedstawicieli rządu i organizacji pozarządowych w procesie rozwojowym, wskazuje działania, które regulują świadczenie usług przez rynek i pozwalają odróżnić je od tych bezpośrednio finansowanych lub świadczonych przez rząd. Polityka sektorowa bardzo często obejmuje zbiór celów, dotyczących zamierzonego poziomu dostępu do usług administracji publicznej, minimalnego poziomu jakości tych usług i pobierania za nie opłat (jeśli takowe istnieją) [HLSP Institute 2005, s. 15],
- ogólne ramy strategiczne (tj. *Poverty Reduction Strategy Papers*),
- średniookresowy sektorowy program wydatków (*Medium-Term Expenditure Framework - MTEF*), czyli system planowania działań i programowania wydatków na okres 3-5 lat. Ma on na celu systematyczne wiązanie strategicznych celów z ograniczonymi zasobami i powinien być: kompleksowy (uwzględniać wszystkie źródła finansowania sektora i wszystkie proponowane wydatki), realistyczny (przewidywania finansowania nie mogą być przecenione, a wydatkowania – zaniżone), jasno określać sposób wykorzystania zasobów (wynikający z odpowiedniego planu działania), zatwierdzony na wyższym politycznym szczeblu [OECD 2006b, s. 43],
- roczny budżet,
- proces koordynacji działań pomiędzy dawcami w sektorze, kierowany przez rząd kraju-biorcy [HLSP Institute 2005, s. 6],
- określone zdolności (potencjał) instytucjonalne, powiązane z proaktywną strategią ich rozwoju, kierowaną przez rząd,
- system monitoringu wyników, skoncentrowany na rezultatach, a także ocenie zarządzania i polityki,
- wyznaczone aspekty polityki makroekonomicznej z właściwymi metodami ich prowadzenia,

- system zarządzania finansami publicznymi (*Public Finance Management*) [Komisja Europejska EuropeAid 2007, s. 10-11].

Podjęcie sektorowe jest dynamicznym, długoterminowym związkiem pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu, który systematycznie i w sposób ciągły rozbudowuje, realizuje i poprawia istniejące procedury, systemy działania w kierunku uzyskania przez beneficjenta pełnej samodzielności w dysponowaniu otrzymanymi środkami i przyjęcia odpowiedzialności za nie (*direction of change*).

Według polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych podjęcie sektorowe oznacza strategię koncentrowania przez dawcę udzielanej pomocy na jednym bądź kilku sektorach, zgodnie ze zgłoszonymi przez państwo-biorcę potrzebami, określonymi w strategii rozwoju tego sektora²¹.

Poza tym SWAp można określić jako:

- podjęcie, które obejmuje różne typy związków pomiędzy rządem a zewnętrznymi partnerami,
- mechanizm, poprzez który możliwa jest lepsza koordynacja programów wydatków publicznych,
- środek poprawy skuteczności i wydajności działań pomocowych [HLSP Institute 2005, s. 5].

Podjęcie sektorowe		Konwencjonalne podjęcie projektowe
Rozwój sektora rozpatrywany z perspektywy całego kraju	↔	Koncentracja na projektach związanych z wąsko określonymi celami
Partnerstwo oparte na wzajemnym zaufaniu i rozłożonej odpowiedzialności	↔	Odpowiedzialność biorcy przed dawcą
Współpraca partnerów zewnętrznych oparta na dialogu	↔	Bilateralne negocjacje i porozumienia
Zwiększone wykorzystanie lokalnych procedur	↔	Równoległe wprowadzanie w życie postanowień i umów
Długookresowy rozwój zdolności produkcyjnych/systemów danego sektora	↔	Krótkotrwałe finansowanie i powodzenie projektu
Podjęcie procesowe osiągnięte poprzez "uczenie się przez działanie"	↔	Podjęcie planowe

Schemat 6. Różnice pomiędzy podejściem sektorowym a konwencjonalną pomocą projektową

Źródło: *DAC Guidelines and Reference Series. Harmonizing Donor Practices for Effective Aid Delivery. Volume 2: budget support, sector wide approaches and capacity development in public financial management. A DAC Reference Document*, OECD 2006, s. 36

²¹ <http://www.polskapomoc.gov.pl/Slowniczek,46.html> [dostęp 06.08.2012]

Należy podkreślić, że ani SWAp ani program rozwoju sektora (SDP) nie są instrumentami pomocy samymi w sobie. SDP powinien być wspomagany przez inne narzędzia. Określone środki rozwoju będą skuteczniejsze w innym kontekście, przeznaczone na realizację odmiennych celów i na specyficznym dla danego kraju etapie rozwoju SWAp. Głównym wyzwaniem jest znalezienie i takie skonstruowanie instrumentów pomocy, aby jak najlepiej wykorzystać ich potencjał i każdej uczestniczącej strony [OECD 2006b, s. 36-37, 40].

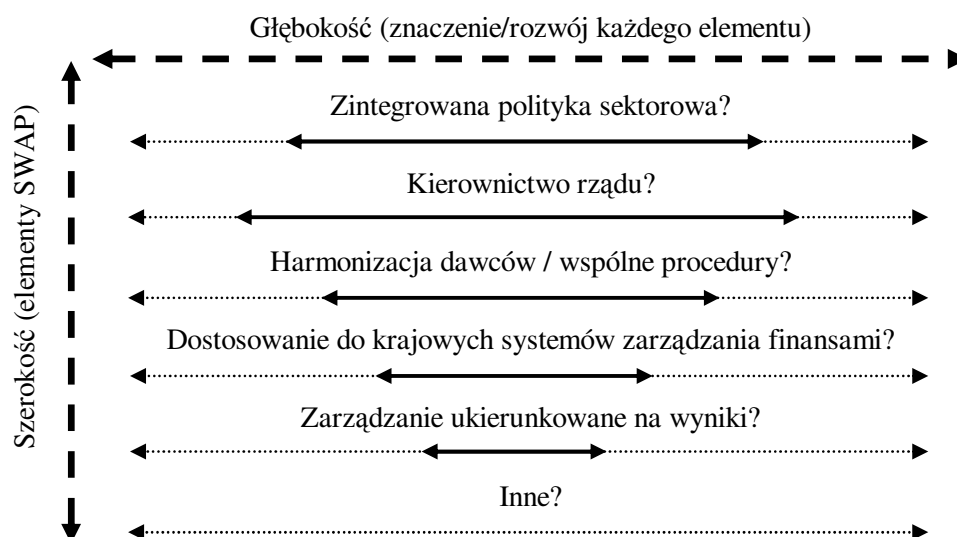
1.2.4. Wymiary SWAp

Etapy rozwoju i samo podejście sektorowe można rozpatrywać z perspektywy jego „szerokości” i „głębokości”:

- „szerokość” odnosi się do elementów, określających SWAp w specyficznym kontekście,
- „głębokość” koresponduje ze znaczeniem danych elementów i skutecznością, z jaką zostają one wprowadzane w życie.

Podejście sektorowe posiada (obok konstrukcji pionowej, czyli np. hierarchii administracyjnej) także istotne aspekty poziome w ramach danego ministerstwa, odpowiedzialnego za określony sektor, rządu i samego sektora. W przypadku ministerstwa „sektorowego” koordynacja horyzontalna jest ważną kwestią na wszystkich poziomach:

- pomiędzy dyrektoriatami na poziomie krajowym,
- pomiędzy zdecentralizowanymi agencjami różnych krajowych dyrektoriatów na poziomie regionalnym,
- pomiędzy subregionalnymi, zdecentralizowanymi agencjami różnych krajowych i/lub regionalnych dyrektoriatów.

Schemat 7. „Szerokość” i „głębokość” SWAp (przykład)

Źródło: *Evaluation of Sector-wide approach in environment Colombia. Case Study Report Characteristics, opportunities, risks and recommendations for taking the experience forward*, Overseas Development Institute styczeń 2008, s. 5

Koordinacja pozioma w ramach rządu jest traktowana w literaturze bardziej jako problem samego SWAp niż jako typowy wymiar podejścia (jednak bardzo niewiele sektorów nie ma powiązania z innymi działami gospodarki). Kolejnym problemem może być fakt, że dany sektor jest podzielony na podsektory, które są przypisane do różnych ministerstw, np. edukacja ma często podsektory, tj. szkolnictwo podstawowe, średnie, wyższe i zawodowe, które mogą być zarządzane przez jedno ministerstwo lub przypisane do różnych, poruszając w ten sposób problem koordynacji horyzontalnej [Gnidami, Lamien Ouando i Bijl 2003, s. 39-40].

Równoważenie podejścia pionowego i poziomego na wszystkich poziomach jest ważne z punktu widzenia:

- wydajności (inwestycje i wydatki bieżące w ramach sektora i innych obszarów powinny być tak skonstruowane, zaplanowane, zrealizowane i zarządzane, aby zoptymalizować synergię na każdym poziomie),
- kapitału (o międzyregionalnym kapitale powinien zdecydować dialog pomiędzy sektorami i regionami na poziomie krajowym w ramach ogólnej krajowej polityki rozwoju, redukcji ubóstwa i ograniczeń budżetowych, włączając w to wszystkie źródła finansowania).

Proces decyzyjny wymaga dialogu na poziomie wertykalnym (pomiędzy administracyjnymi jednostkami terytorialnymi w ramach ogólnej rządowej polityki i ograniczeń budżetowych, a także w ramach polityki sektorowej i ograniczeń budżetowych na następnym wyższym poziomie) i horyzontalnym (na każdym poziomie pomiędzy sektorami, a także następnymi niższymi jednostkami terytorialnymi w strukturze każdej administracyjnej jednostki terytorialnej i w ramach każdego sektora) [Gnidami, Lamien Ouando i Bijl 2003, s. 43].

1.2.5. „Łańcuch” SWAp

Można stworzyć pewien „łańcuch przyczynowości”, aby wskazać, w jaki sposób procesy SWAp mają poprawić skuteczność pomocy rozwojowej i doprowadzić do osiągnięcia określonych rezultatów.

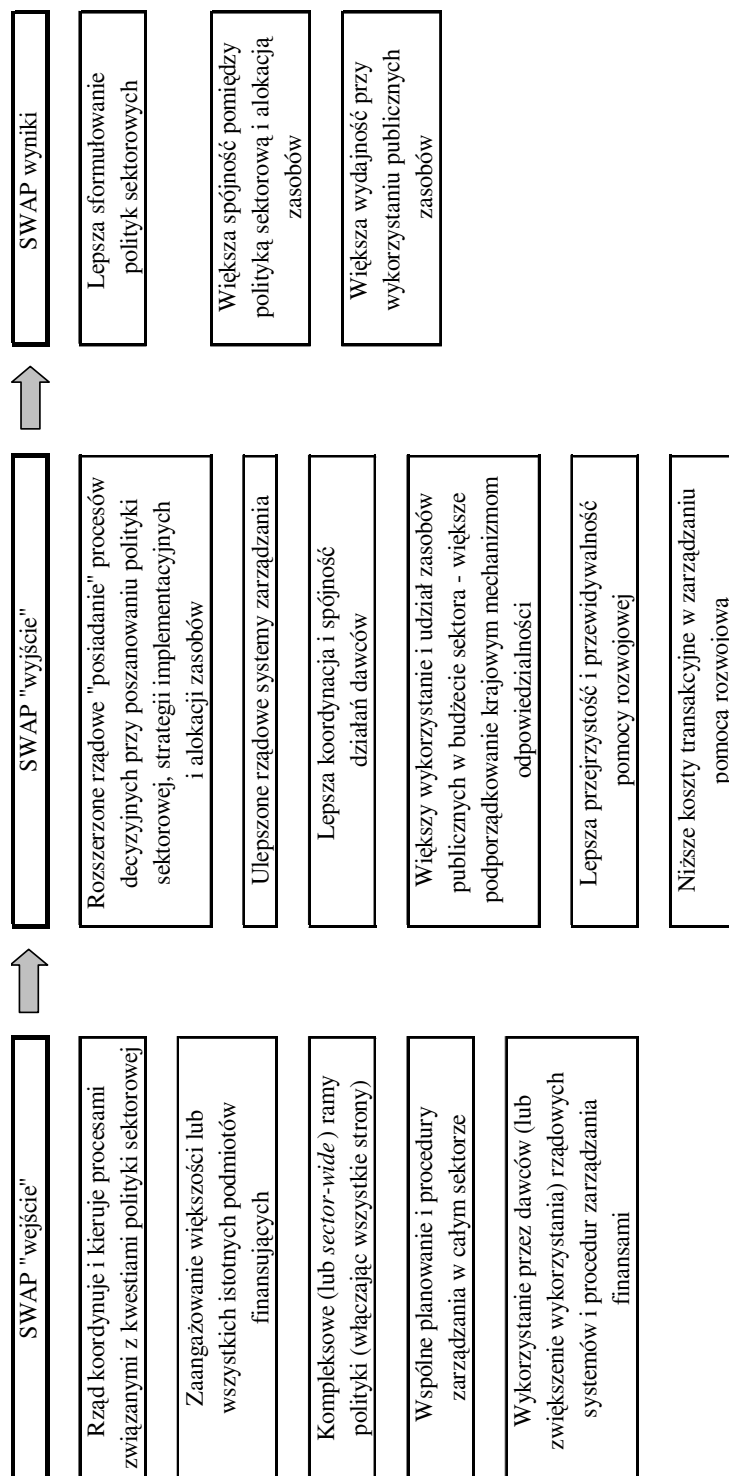
Procesy koordynacyjne, kierowane przez rząd w ramach całego sektora i wspólne mechanizmy finansowania mają przyczynić się do zwiększonego upodmiotowienia, lepszego funkcjonowania instrumentów krajowego planowania i zarządzania finansami, zwiększenia odpowiedzialności. Co z kolei ma prowadzić do stworzenia lepszych podstaw politycznych, większej spójności pomiędzy polityką a budżetami i wydajniejszego wykorzystania zasobów publicznych.

Należy zauważyć, że różne możliwości na etapie „wejścia” (zmiennie warianty „szerokości” i „głębokości” SWAp) będą prowadziły do innych elementów wyjściowych i rezultatów. Jest to tylko model teoretyczny, obrazujący możliwy łańcuch przyczynowo – skutkowy, który nie koniecznie musi sprawdzać się w rzeczywistości [Overseas Development Institute 2008, s. 6-7].

1.2.6. Pozostałe elementy SWAp

Obok wspomnianych już elementów podejścia sektorowego, należy wskazać jeszcze inne, niezmiernie istotne jego części:

- perspektywa mikro – makro,
- wielopodmiotowość,
- dobre rządzenie, rozwój instytucjonalny i budowanie potencjału,
- koordynacja działań donatorów,
- wieloletnia perspektywa.

Schemat 8. Proces „wejście-wyjście-wyniki” SWAp

Źródło: *Evaluation of Sector-wide approach in environment Colombia. Case Study Report Characteristics, opportunities, risks and recommendations for taking the experience forward*, Overseas Development Institute styczeń 2008, s. 6

Perspektywa mikro – makro (czyli „kontynuowanie myślenia mikro, ale działanie makro”) w praktyce oznacza:

- wsparcie polityki sektorowej poprzez SWAp musi tworzyć część krajowej strategii redukcji ubóstwa, która integruje cele redukcji ubóstwa w działania makroekonomiczne,
- pomoc w poprawie jakości procesów Strategii Redukcji Ubóstwa,
- wspieranie rozwiązań dla międzysektorowych i przekrojowych problemów (koordynacja pomiędzy Strategią Redukcji Ubóstwa a SWAp jest czasami niewystarczająca, powodzenie SWAp często zależy od czynników spoza danego sektora),
- wsparcie rozwoju i realizacji polityki sektorowej, opartej na właściwej analizie ubóstwa (na poziomie mikro musi być ona punktem wyjścia, kryterium dialogu i negocjacji z ministerstwami odnośnie polityki sektorowej i jej wprowadzenia w życie),
- wzmocnienie potencjału instytucjonalnego w ramach danego sektora na wszystkich poziomach: mikro, mezo i makro; oznacza to także wzmocnienie poszczególnych aspektów (praktycznych, finansowych i związanych z zasobami ludzkimi) w całościowym procesie tworzenia, implementacji i monitoringu polityki. Działania wspierające nie powinny ograniczać się wyłącznie do rządu, ale powinny obejmować również wszystkie organizacje, które aktywnie uczestniczą w funkcjonowaniu danego sektora. Bardzo często problemem nie jest planowanie lub finansowanie, ale wprowadzanie dobrych planów w życie,
- dążenie do koordynacji na wszystkich poziomach – w teorii interwencje mogą się odbywać na każdym poziomie, pod warunkiem, że współgrają one z polityką sektorową,
- zachęcanie do użycia instrumentów monitoringu na poziomie sektora i mikro.

Istotną kwestią związaną ze spojrzeniem mikro – makro jest decentralizacja. Wynika to z faktu, że postęp w rozwoju danego sektora zależy od pozytywnych wyników poziomu mikro. Skuteczne świadczenie usług przez dany rząd, społeczeństwo i sektor prywatny jest niezmiernie ważne i to nie tylko w sektorach opieki zdrowotnej i edukacji.

Wprowadzenie SWAp oznacza zmianę w kierunku nacisku na rząd i wsparcia z jego strony. W relacjach dotyczących pomocy bilateralnej upodmiotowienie beneficjenta jest interpretowane w następujący sposób: rząd kraju przyjmującego pomoc jest zobowiązany do

tworzenia polityki i może być podmiotem odpowiedzialnym za jej realizację. Jednakże nie jest on jedynym podmiotem, biorącym udział w SWAp. Polityka powinna być sformułowana w porozumieniu z różnymi stronami wewnątrz rządu i spoza niego w kontekście procesu szerokiego uczestnictwa. Uprawomocnienie „upośledzonych” grup (lub przez nie) i społeczna integracja idą w parze i wymagają strategii, opartej na koalicji i zapewnieniu strategicznego wsparcia dla procesów i partnerów.

W przypadku wielopodmiotowości donatorzy muszą rozpoznawać i szanować przeciwstawne interesy polityczne, powiązania, wpływy, aby móc skuteczniej nieść pomoc. Poza tym muszą oni zdawać sobie sprawę ze zróżnicowanych potrzeb i celów społeczeństwa, identyfikować je i właściwie oceniać.

Kwestia „*good governance*” wymusza konieczność dialogu o prawach człowieka, demokratycznych zasadach, środkach przeciwdziałania korupcji, dobrym klimacie dla inwestycji i prowadzenia działalności gospodarczej. Wiele aspektów dobrego rządzenia ma charakter międzysektorowy i dlatego muszą być one analizowane na poziomie makro. Wspomniane zagadnienia praw człowieka, zasad demokracji i korupcji obejmują również swym zasięgiem określone sektory, stąd też konieczność poświęcenia im dostatecznej uwagi. Brak dobrego rządzenia i poszczególnych zasad z nim związanych powoduje większe szkody i problemy w krajach rozwijających się niż brak odpowiedniego finansowania i niedostateczne techniczne „*know-how*”.

Istotą reformy instytucjonalnej w kontekście społecznej transformacji jest zapewnienie, że procesy decyzyjne i regulacyjne nie będą systematycznie wyłączać określonych grup. Budowanie potencjału przestało się odnosić wyłącznie do wzmacniania zdolności organizacyjnych i objęło swym zasięgiem również rozwój społeczeństwa jako całości. Donatorzy muszą rozważyć, jak najlepiej wspierać i rozbudowywać lokalny potencjał w ramach danego sektora i jak zintegrować te plany z programami międzysektorowymi, tj. procesy decentralizacyjne, reforma sektora publicznego, społeczne kampanie informacyjne i programy treningowe (np. kursy kierownicze dla kobiet). Rozwój instytucjonalny dotyczy również wsparcia tych programów międzysektorowych, które umożliwiają promocję lepszego rządzenia, zaufania społecznego, odpowiedzialności i współuczestnictwa. Doświadczenie ostatnich lat pokazało jednak, że rozwój zdolności i potencjału poprzez zastrzyk pomocy technicznej z zewnątrz nie przynosi większych rezultatów, chyba że jest on ukierunkowany na pogłębianie lokalnych zasobów wiedzy. Pomoc techniczna nastawiona na jej transfer przynosi krótkotrwały efekt. „*Capacity building*” jest procesem endogenicznym, który może być zewnętrznie wspomagany.

Koordinacja działań donatorów (harmonizacja w relacjach donator-donator i donator-beneficjent) odnosi się do odpowiedniej polityki w ramach Dokumentów Strategii Redukcji Ubóstwa lub programu sektorowego.

Harmonizacja oznacza ujednoczenie wytycznych operacyjnych, procedur i metod pracy (zarówno pomiędzy donatorami, ale także pomiędzy nimi i rządami krajów przyjmujących pomoc) w celu zmniejszenia kosztów transakcyjnych. Obejmuje ona krajowe procedury i systemy, wspiera ich rozwój, gdzie jest to konieczne. Doświadczenie pokazało, że procesy harmonizacyjne przebiegają najlepiej w tych krajach, które je wspierają i których rządy prowadzą aktywne działania w celu ich przeprowadzenia (osiągnięcia pełnej harmonizacji).

Wieloletnia perspektywa to długookresowe zaangażowanie polityczne, gwarantujące stabilny i pewny budżet. Musi ono wychodzić nie tylko ze strony beneficjentów, ale także od donatorów. Nie można rozpatrywać podejścia sektorowego bez uwzględnienia środowiska politycznego, w jakim się ono rozwija i jest prowadzone. Musi istnieć ciągłość po obydwu stronach [SWAp Support Group 2004, 10-21].

Rozdział II. Finansowanie pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1945 - 2012

2.1. Geneza pomocy Holandii dla krajów rozwijających się

Holandia będąc małym państwem, w którym handel zagraniczny zawsze odgrywał bardzo ważną rolę silnie wspierała ideę międzynarodowej współpracy.

W XIX. wieku działania holenderskich ekspertów (zarówno rządowych jak i z firm prywatnych) umożliwiły stopniowy rozwój i kontrowersyjną zarazem eksploatację własnych kolonii poprzez budowę dróg, mostów, fabryk i wprowadzeniu nowych systemów upraw na plantacjach. Holenderscy misjonarze (protestanczy i katolicy) byli wysyłani, aby szerzyć wiarę, jednak w praktyce zajmowali się oni coraz częściej prowadzeniem szkół, szpitali [NCDO 2013, s. 6,8].

Krótko po zakończeniu II. wojny światowej społeczeństwo holenderskie było zajęte przede wszystkim odbudową własnego kraju ze zniszczeń, współtworzeniem Paktu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organisation* – NATO) i walkami o niepodległość w Holenderskich Indiach Wschodnich. Przejawiano bardzo mało zainteresowania kwestiami rozwojowymi i tylko pewne działania misyjne były podejmowane we wspomnianej już kolonii (zgodnie z przekonaniem, że holenderska wiedza i doświadczenie techniczne będą niezbędne do dalszego jej rozwoju) [van Beurden i Gewalt 2004, s. 14]. Ministerstwo Spraw Zagranicznych było wówczas jedyną instytucją, profesjonalnie zajmującą się ale tylko niektórymi aspektami pomocy.

W 1949 roku rząd holenderski utworzył międzyresortową komisję, która miała określić stanowisko Holandii w kontekście podejmowanych wówczas działań Stanów Zjednoczonych (Program Czwartego Punktu Trumana - *Truman's Point Four Program*²²), Organizacji Narodów Zjednoczonych (Rezolucja 198 i 200²³) i innych inicjatyw. Jej członkowie uzgodnili, że pomoc powinna być udzielana nie tylko Indonezji i dwóm innym holenderskim koloniom (Surinam i Antyle Holenderskie), ale także należy wspierać działalność ONZ (m.in. poprzez wysyłanie swoich ekspertów do krajów rozwijających się).

W następstwie podjętej decyzji powołano w 1949 roku Komisję Technicznego Wsparcia dla Słabo Rozwiniętych Krajów (*Werkcommissie Inzake Technische Hulp aan Laag Ontwikkelde Landen* - WITHALL), składającej się z przedstawicieli różnych ministerstw. Na

²² Program Czwartego Punktu Trumana (Point Four Program) był programem wsparcia technicznego dla krajów rozwijających się, ogłoszony w 1949 roku przez ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych H. S. Trumana.

²³ W Rezolucji 198 wskazano na odpowiedzialność społeczeństw międzynarodowych za rozwój ekonomiczny najbardziej potrzebujących państw. W Rezolucji 200 skupiono się na pomocy technicznej w ramach rozwoju gospodarczego. Obydwie rezolucje zostały ogłoszone w 1948 roku.

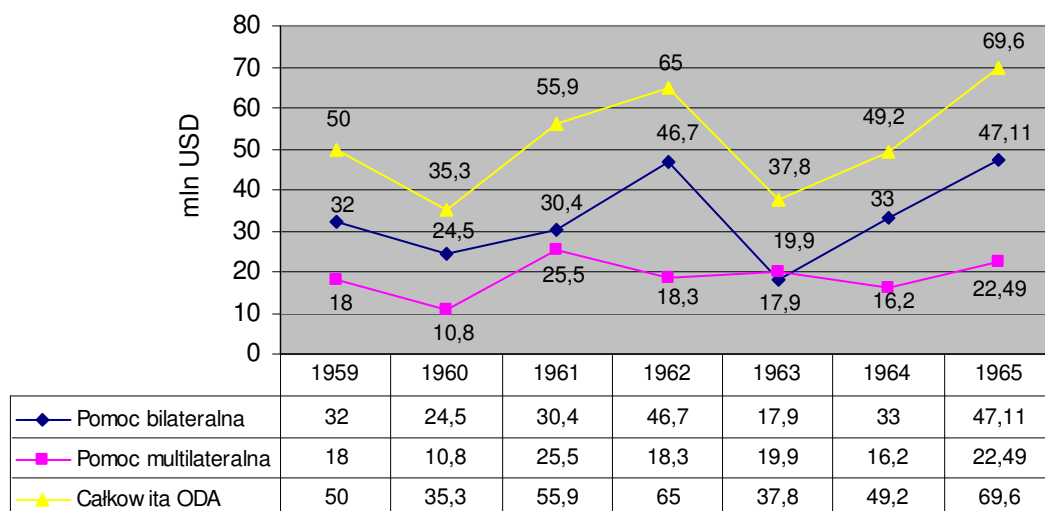
podstawie raportu Komisji Rada Ministrów udzieliła w 1949 roku niewielkiego wsparcia finansowego dla Rozszerzonego Programu Wsparcia Technicznego ONZ (*Expanded Programme of Technical Assistance* – EPTA) [van Beurden i Gewald 2004, s. 15].

W 1950 roku została wydana pierwsza nota polityczna, dotycząca pomocy rozwojowej, w której położono nacisk na konieczność niesienia pomocy technicznej, a także transferu wiedzy poprzez wysyłanie ekspertów do krajów rozwijających się [Hoebink 2010, s. 37]. W tym samym roku powstały dwie komisje, zajmujące się ww. kwestiami. Funkcjonowały one w strukturach Ministerstwa Spraw Zagranicznych i do ich głównych zadań należało przygotowywanie projektów wsparcia technicznego dla KRS (włączając w to rekrutację ekspertów, mających przeprowadzać ich realizację) i utrzymywanie relacji z międzynarodowymi organizacjami.

W drugiej nodzie politycznej o pomocy rozwojowej z 1956 roku podkreślono znaczenie pomocy multilateralnej, jako najbardziej preferowanego kanału transferu pomocy [Hoebink 2010, s. 37], nie tylko aby uniknąć podejrzeń o zapędy neokolonialne, ale także z braku wystarczających środków [Gisling 2007, s. 9-10].

Po wyborach generalnych w 1963 roku stworzono oddzielną jednostkę rządową (Sekretarz Stanu ds. Współpracy Rozwojowej), która była odpowiedzialna za kwestie rozwojowe. Aby jeszcze bardziej zaangażować społeczeństwo w działania pomocowe, rząd holenderski powołał w 1964 roku Narodowy Komitet Doradczy ds. Pomocy dla Słabo Rozwiniętych Krajów przy Sekretarzu Stanu ds. Współpracy Rozwojowej (*Nationale Adviesraad Hulp aan Minder-Ontwikkelde Landen*). W tym samym roku rozpoczęto współfinansowanie („*medefinanciering*”) organizacji pozarządowych ze środków centralnych.

W latach 50. i do połowy 60. działania holenderskie koncentrowały się głównie na transferze wiedzy („*know-how*”), wysyłaniu ekspertów, profesjonalistów i później – wsparciu finansowym. Pomoc była postrzegana jako sposób „modernizacji” najsłabiej rozwiniętych krajów i własnych kolonii (np. Surinam, Antyle Holenderskie i Nowa Gwinea), zgodnie z przyjętą zasadą, że są one biedne, ponieważ nie uczyniły jeszcze kroku w kierunku nowoczesności, mają złych przywódców, system edukacji i feudalne stosunki produkcji. Jeśli otrzymają one wystarczająco czasu, pieniędzy i pomocy technicznej, będą w stanie wejść na podobną drogę rozwoju co kraje rozwinięte. Pomoc holenderska miała charakter „wiązany”: środki musiały być wykorzystane na zlecenia dla firm holenderskich [NCDO 2012, s. 1].

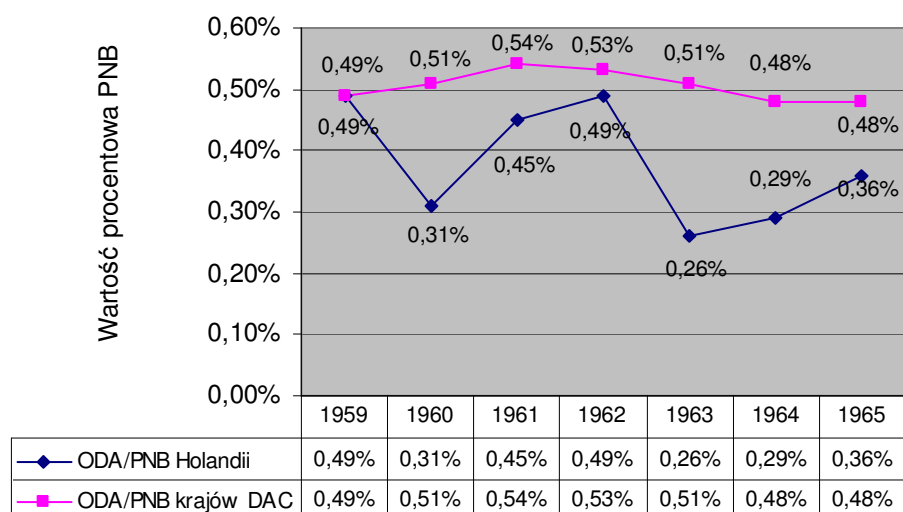
Wykres 1. Wartość (netto) holenderskiej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (z podziałem na pomoc bilateralną i multilateralną) w latach 1959 – 1965 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Z dostępnych danych statystycznych wynika, iż w 1959 roku budżet Oficjalnej Pomocy Rozwojowej Holandii wynosił 50 mln USD, z czego 32 mln USD przeznaczone zostały na pomoc bilateralną, a 18 mln USD - na multilateralną. Rok później nastąpił spadek wartości ODA o 14,7 mln USD (pomoc bilateralna: -7,5 mln USD, pomoc multilateralna: -7,2 mln USD). W 1961 roku wielkość ODA wzrosła o 20,6 mln USD do poziomu 55,9 mln USD, z czego 14,7 mln USD więcej trafiło do budżetu pomocy multilateralnej. W roku 1962 Oficjalna Pomoc Rozwojowa osiągnęła wartość 65 mln USD, jednak przyrost dotyczył jedynie pomocy bilateralnej (+16,3 mln USD), natomiast środki przeznaczane na pomoc multilateralną skurczyły się o 7,2 mln USD do poziomu 18,3 mln USD. W roku 1963 odnotowano spadek wielkości ODA o 27,2 mln USD. Kolejne lata przyniosły wzrost poziomu ODA o 11,4 mln USD w 1964 roku i następnie o 20,4 mln USD w 1965 roku.

Największe fluktuacje w tych latach dotyczyły pomocy bilateralnej, której wartość spadła jedyny raz w historii holenderskiej ODA (1963 rok) poniżej wielkości pomocy multilateralnej (ta z kolei utrzymywała się wówczas średnio na poziomie 18 mln USD).

Wahania wartości ODA i jej niski poziom można tłumaczyć, m.in. koniecznością odbudowy kraju ze zniszczeń po powodzi w 1953 roku („*Watersnoodramp*”) i rozpoczęciem realizacji Planu Delta, mającego na celu uchronić Niderlandy przed przyszłymi katastrofami, przyjętymi wówczas założeniami odnośnie sposobu udzielania pomocy (preferowany kanał multilateralny), a także zaangażowaniem w tworzenie OECD i własnych centralnych struktur, mających zarządzać funduszami ODA.

Wykres 2. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1959 - 1965

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W badanym okresie wskaźnik ODA/PNB Holandii charakteryzował się dużą zmiennością i nie przekraczał progu 0,5% (był niższy od wszystkich krajów DAC, dla których średnia wartość wyniosła 0,5%). Najniższą w historii wartość indeksu ODA/PNB Niderlandów odnotowano w roku 1963 i wyniosła ona 0,26% (jednak nie oznaczało to najmniejszej wartości budżetu Oficjalnej Pomocy Rozwojowej).

Lata 1945-1965 były dla Holandii czasem odejścia od polityki kolonialnej do utworzenia nowej strategii [Gisling 2007, s. 5].

2.2. Motywy udzielania pomocy przez Holandię

Holenderskie stosunki międzynarodowe historycznie kształtowały się pomiędzy dwoma biegunami: konieczności osiągnięcia własnych ekonomicznych korzyści i obowiązku moralnego wobec potrzebujących. Połączenie to bardzo często jest określane mianem podejścia „Kupca i Duchownego” („*De Koopman vs. De Dominee*”) [NCDO 2013, s. 10]. Może być ono uzupełnione o kwestie szeroko rozumianej współpracy rozwojowej (zobacz Schemat 9).

Po utracie Holenderskich Indii Wschodnich w 1949 roku Królestwo Niderlandów straciło jednocześnie swoje znaczenie gospodarcze i ekonomiczne, międzynarodowy prestiż i etyczno-humanitarne zobowiązania i zaangażowanie. Poprzez działania pomocowe chciano wszystkie te elementy odzyskać, dlatego też początkowo koncentrowano wysiłki prawie wyłącznie na byłych koloniach.

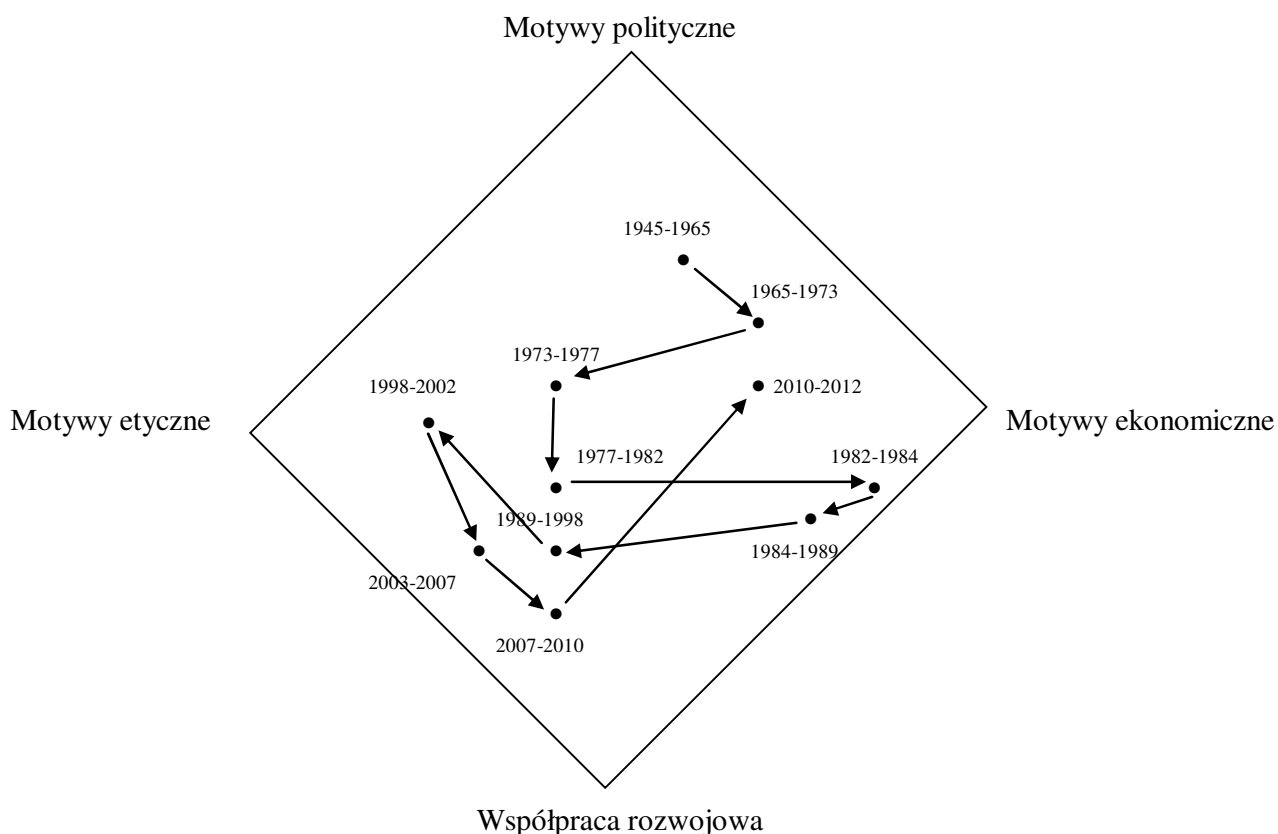
Trwający do końca lat 80. system dwubiegunowy i dążenie do osiągnięcia przewagi w „wyścigu zbrojeń” miały ogromny wpływ na kształt pomocy rozwojowej, również w

przypadku Holandii. Ówczesne działania miały na celu, m.in. niesienie pomocy krajom, które zostały odcięte od swoich naturalnych rynków zbytu lub surowców, wsparcie niektórych państw wprowadzając „deklarującą chęć wejścia na drogę budowy socjalizmu” i w rezultacie odizolowanych od Zachodu, ale w Holandii miało miejsce świadomość, że pozostawione same sobie mogłyby zwrócić się w kierunku bloku wschodniego [Hilhorst i Sideri 1995, s. 3]. Dążenie do rozwoju krajów rozwijających się zostało jednak zepchnięte na drugi plan. Dawcy (kraje zachodnie) nie byli odpowiedzialni przed rządami przyjmującymi pomoc za skuteczność działań w zakresie ekonomicznej i politycznej poprawy.

Uzyskanie niepodległości przez Indonezję oznaczało, że wielu holenderskich urzędników kolonialnych zostało pozbawionych pracy. Oczekiwano zatem, iż dzięki pomocy możliwe będzie stworzenie dla nich nowych możliwości zatrudnienia i uzyskanie rynków zbytu dla własnego przemysłu. Pojawiające się z czasem motywy ekonomiczne odnoszą się najczęściej do sfery międzynarodowych przedsiębiorców, którzy wychodzą z założenia, że osiągnięcie ich własnych planów i celów (m.in. sprzedaż, inwestycje, transfer zysków, stosunki handlowe) może być ułatwione i przyspieszone dzięki pomocy bilateralnej, świadczonej przez rząd holenderski (za pośrednictwem swoich ambasad). Inną grupą interesu są firmy konsultacyjne, które specjalizują się w rozwiązywaniu problemów, na jakie natrafiają kraje rozwijające się. Istnieje ponadto także kwestia wykorzystania specjalistycznych holenderskich firm w procesie realizacji określonych celów rozwojowych, np. z zakresu budownictwa, zagospodarowaniu przestrzeni itp.

W latach 60. pomoc rozwojowa stawała się powoli integralnym elementem międzynarodowego ładu ekonomicznego. Wsparcie dla krajów rozwijających się opierało się na konsensusie zachodnich państw, co do moralnej, politycznej i materialnej odpowiedzialności wobec państw potrzebujących. Ta ponadnarodowa zasada solidarności z najbiedniejszymi wynika według wielu naukowców z zakorzenionej chrześcijańskiej i demokratyczno-społecznej tradycji Zachodu. Z biegiem czasu rosło w społeczeństwie holenderskim poparcie dla niej ze strony kościołów, związków zawodowych i innych organizacji [Gisling 2007, s. 16-18].

Niemniej ważne są również motywy, płynące z członkostwa Holandii w organizacjach międzynarodowych i zobowiązań wobec innych podmiotów (np. Milenijne Cele Rozwoju ONZ).

Schemat 9. Rangi i znaczenie holenderskich motywów udzielania pomocy rozwojowej w latach 1945 – 2012 (schemat zbiorczy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych materiałów

Ze schematu wynika, że z biegiem lat motywy udzielania pomocy innym krajom przez Holandię zmieniały się. Zaraz po II. wojnie światowej i po utracie Holenderskich Indii Wschodnich w 1949 roku chęć odzyskania międzynarodowego prestiżu i znaczenia w znacznej mierze zdeterminowały działania rozwojowe. Pod wpływem późniejszych wewnętrznych nacisków sektora prywatnego względy etyczne i humanitarne, ustąpiły miejsca chęci zysków prywatnych przedsiębiorców.

Po zmianie na stanowisku Ministra ds. WR w 1973 roku walka z ubóstwem i nierównym podziałem dobrobytu stały się po raz pierwszy formalnym celem polityki rozwojowej Holandii. Lata 80. to ponowny ruch w kierunku coraz większego wykorzystania potencjału holenderskich firm i prywatnych organizacji we współpracy rozwojowej.

Zmiany przyniósł rok 1989 - zakończenie zimnej wojny oznaczało ogólny, międzynarodowy zwrot w pojmowaniu pomocy rozwojowej, jej sensu i celów (m.in. większa koncentracja na krajach rozwijających się i dążenie do faktycznej redukcji poziomu

ubóstwa). Po upadku „żelaznej kurtyny” instrumentalizacja polityki zagranicznej państw zachodnich nie miała już tak jednostronnego i drastycznego charakteru [Hopkins 200, s. 4].

Szczyt Milenijny i przyjęcie Milenijnych Celów Rozwoju w 2000 roku wyznaczyły kierunek działań państw rozwiniętych w zakresie DC na najbliższe lata. Międzynarodowy konsensus i zawarte sojusze wymusiły zmiany w prowadzeniu polityki, dopasowanie celów politycznych i rozwojowych, programów, nastawienie na wyniki, czyli poszukiwania skuteczniejszych sposobów świadczenia pomocy.

W 2010 roku nastąpił znaczący zwrot, gdyż zaczęto kłaść coraz większy nacisk w Holandii na promowanie i powiązanie własnych interesów ekonomicznych z działaniami pomocowymi, a także stopniowe ograniczanie budżetu współpracy rozwojowej.

2.3. Struktura instytucjonalna pomocy Holandii dla krajów rozwijających się

Struktura instytucjonalna jest jednym z najważniejszych czynników, przyczyniających się do zwiększenia skuteczności pomocy rozwojowej. W celu osiągnięcia jak najbardziej optymalnej formy, Holandia regularnie dopasowuje i udoskonala strukturalne podstawy DC. Przystosowanie do panujących warunków, lepsze wykorzystanie instrumentów, jednolita wizja DC, stworzenie zasadniczych procedur operacyjnych i poprawa wewnętrznej współpracy stały się celami kolejnych holenderskich reform.

Z powodu bardzo złożonego i wielopoziomowego charakteru procesów rozwojowych istnieje bardzo duża grupa instytucji zaangażowanych w ich planowanie, prowadzenie i realizację. Podmioty te można podzielić na państwowe i prywatne.

2.3.1. Podmioty państwowe

Do najważniejszych podmiotów państwowych, zajmujących się kwestiami współpracy rozwojowej można zaliczyć:

- Stany Generalne,
- Radę Ministrów i Generalny Dyrektoriat ds. Współpracy Międzynarodowej (*Directoraat General Internationale Samenwerking* - DGIS),
- Centrum Promowania Importu z Krajów Rozwijających się (*Centrum ter Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden* - CBI),
- Holenderską Organizację Finansowania Rozwoju w Krajach Rozwijających się (*Nederlandse Financierings – Maatschappij Voor Ontwikkelings Landen* - FMO),
- Fundusz Stabilizacyjny (*Stability Fund*),

- Komitet Doradczy do Spraw Międzynarodowych (*Adviesraad Internationale Vraagstukken* - AIV),
- Krajową Komisję ds. Współpracy Międzynarodowej i Zrównoważonego Rozwoju (*Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling* – NCDO),
- władze lokalne.

Parlament holenderski, czyli Stany Generalne reprezentuje cały naród holenderski. Złożony jest on z dwóch izb, których kadencja wynosi 4 lata.

Pierwsza Izba Stanów Generalnych (Senat – *Eerste Kamer*) składa się z 75 senatorów, wybieranych przez deputowanych Stanów Prowincjonalnych na zasadzie proporcjonalności. Działania Senatu obejmują głównie prace legislacyjne, czyli rewizję projektów aktów prawnych, zatwierdzonych przez drugą Izbę Stanów Generalnych (senatorowie mogą tylko głosować za ich przyjęciem lub odrzuceniem, nie mogą wprowadzać do nich poprawek). Odgrywa on też pewną rolę w procesie kontroli działań rządu.

Formalnie Senat może tylko albo odrzucić albo przyjąć proponowaną ustawę. W praktyce posiada on jednak znacznie więcej możliwości działania, a jego debaty mają istotne znaczenie dla procesu legislacyjnego. Członkowie Senatu mają prawo zadawać pytania rządowi (pisemnie). Debata na budżetem rządu daje jemu także okazję do dyskusji nad obecną i przyszłą polityką rządu²⁴.

W skład Drugiej Izby Stanów Generalnych (*Tweede Kamer*) wchodzi 150 deputowanych, wybieranych w wyborach powszechnych, bezpośrednich i proporcjonalnych. Do głównych zadań Izby Reprezentantów należy uczestnictwo w procesie legislacyjnym (prawo do zgłaszania projektów ustaw, a także ocena i nanoszenie poprawek tych zgłoszonych przez rząd) i kontrola działań rządu. Reprezentanci poprzez wnioski mogą domagać się, aby rząd podjął działania w określonych sprawach lub mogą wydawać opinie na temat polityki Gabinetu, mają prawo pociągać członków rządu do odpowiedzialności. Druga Izba pełni również ważną rolę w kształtowaniu polityki państwa²⁵.

Obie izby mogą zostać rozwiązane na mocy dekretu królewskiego, lecz w ciągu 3 miesięcy od rozwiązania muszą zostać zwołane nowo wybrane. Corocznie w trzeci wtorek września przedstawiana jest przez króla lub w jego imieniu, na wspólnym posiedzeniu Stanów Generalnych deklaracja rządu o kierunkach jego polityki. Posiedzenia Stanów Generalnych są jawne, uchwały podejmowane są większością głosów, a deputowani przy

²⁴ www.eerstekamer.nl [dostęp 25.07.2012]

²⁵ www.tweedekamer.nl [dostęp 25.07.2012]

głosowaniu nie są związani żadnymi instrukcjami [Kopyciński 2006, s. 13]. Zgodnie z konstytucją Stany Generalne mają prawo zatwierdzić lub odrzucić rządowy projekt budżetu.

Parlament holenderski zawsze wspierał ideę współpracy rozwojowej i był zgodny, co do przeznaczania co roku pewnej części PNB na pomoc²⁶.

Poprzez prawo zatwierdzenia projektu budżetu parlament kontroluje działania rządu w kwestii współpracy rozwojowej, przyjętego przez gabinet kierunku współpracy, celów i sposobów ich osiągnięcia. Stany Generalne odgrywają również istotną rolę w kształtowaniu jego stanowiska wobec świadczenia pomocy rozwojowej takim krajom, jak Surinam, Indonezja, Kuba czy Kolumbia.

Rząd holenderski składa się z zazwyczaj 12-14 ministrów i sekretarzy stanu, na czele których stoi premier. Rada Ministrów jest inicjatorem aktów prawnych, w wydawanych notach politycznych określa swoje stanowisko i nadaje kształt polityki kraju wobec określonych kwestii. Rząd opracowuje budżety dla poszczególnych ministerstw, a więc określa ilość środków, jakie zostaną przeznaczone, np. na działania rozwojowe. Działania RM są dokładnie kontrolowane i zatwierdzane przez Stany Generalne²⁷.

DGIS jest organizacyjnym „sercem”, głównym organem wykonawczym, realizującym zadania współpracy rozwojowej, podlegającym Ministrowi ds. WR. Jego powstanie i struktura zostały wyjaśnione w dalszej części pracy.

Centrum Promowania Importu z Krajów Rozwijających się zostało utworzone w 1971 roku i jest agencją Ministerstwa Spraw Zagranicznych (finansowaną przez DGIS) z siedzibą w Rotterdamie. Zajmuje się ona, m.in. następującymi kwestiami *export coaching*, rozwojem instytucjonalnym, wsparciem działań politycznych, informacją rynkową i badaniem rynków, rozwojem *Human Resources*. Centrum skupia się głównie na wzmacnianiu konkurencyjności eksporterów z krajów rozwijających się, zainteresowanych przede wszystkim rynkami europejskimi²⁸. Dostarcza narzędzi marketingowych, wiedzy, wspiera agencje w trakcie otwierania swoich filii, organizuje przygotowawcze seminaria dla sprzedawców i aranżuje ich udział w europejskich targach²⁹.

Pod koniec lat 50. wiele holenderskich firm zostało zmuszonych do opuszczenia Indonezji. Dla nich to rząd w kraju wspólnie z dwudziestoma innymi przedsiębiorstwami i bankami utworzyli fundusz – Holenderskie Stowarzyszenie Finansowania Zamorskiego (*Netherlands Overseas Financing Association* – NOF), aby stworzyć tymże firmom

²⁶ Procent nie był stały i różnił się na przestrzeni kolejnych lat.

²⁷ www.overheid.nl [dostęp 25.07.2012]

²⁸ <http://www.cbi.eu/?pag=59> [dostęp 25.07.2012]

²⁹ Zob. Rozdział I. Punkt 1.6.2.

możliwości działalności i rozwoju. W latach 60. rząd holenderski doszedł do przekonania, że inwestowanie jest lepszym narzędziem dla trwałej pomocy rozwojowej. Stąd też w 1970 roku został założony specjalny bank: Holenderska Organizacja Finansowania Rozwoju w Krajach Rozwijających się (*Nederlandse Financierings – Maatschappij Voor Ontwikkelings Landen* - FMO). Wszystkie działania NOF zostały przekazane FMO. W 1998 roku zawarto nową umowę gwarancyjną z rządem na czas nieokreślony (FMO mogło pożyczać środki finansowe na międzynarodowych rynkach, gwarantem był rząd holenderski).

FMO (razem z innymi podmiotami) tworzy podstawy („outlet”) dla holenderskich przedsiębiorstw, chcących inwestować w krajach rozwijających się. W ciągu ostatnich czterdziestu lat FMO nauczyło się, że może i powinno ryzykować bardziej niż inne komercyjne banki, te ryzyka nie mogą zagrozić jednak ciągłości jego własnych operacji i innych klientów. Musi istnieć równowaga pomiędzy ryzykiem finansowym i trwałym zwrotem z udziału. W 2008 roku FMO uzyskało licencję bankową od holenderskiego Banku Centralnego.

Królestwo Niderlandów jest w posiadaniu 51% udziałów FMO, 42% należą do dużych banków holenderskich, a pozostałe 7% - stowarzyszeń pracodawców, związków handlowych i około 100 niderlandzkich firm i indywidualnych inwestorów.

Od momentu powstania celem FMO jest stymulowanie handlu, przemysłu, a także wzmacnianie inwestycji w rozwijających się gospodarkach tak, aby doprowadzić do ich pełnego rozwoju. FMO wspiera banki rozwojowe w krajach rozwijających się (np. w uzyskiwaniu linii kredytowych), a poprzez współpracę z nimi (sieć ponad 100 placówek) wspomaga rozwój sektora prywatnego. FMO ponadto przyciąga zewnętrzne fundusze, środki i wykonuje (zarządza) specjalnymi funduszami w imieniu rządu holenderskiego³⁰.

Fundusz Stabilizacyjny został stworzony w 2004 roku po to, aby wspierać działania, przyczyniające się do osiągnięcia pokoju i bezpieczeństwa w krajach, zagrożonych konfliktami lub już nimi objętych. Fundusz może wykorzystywać środki zarówno z ODA jak i nie (*non-ODA*) w krajach rozwijających się (kraje DAC-I), transformacji i bogatszych państwach rozwijających się (kraje DAC-II). W 2004 roku dysponował on funduszem 64 milionów EUR, w 2005 – 110 milionów EUR, w 2006 – 93 milionów EUR, a w 2007 – 77 milionów EUR.

³⁰ <http://www.fmo.nl/about-us/profile/history> [dostęp 25.07.2012]

FS objął kilka istniejących wówczas funduszy ze względu na podobieństwo celów: oczyszczanie terenów z min, rozbrojenie, demobilizacja, dialogi polityczne, szkolenie policji itp.³¹.

Komitet Doradczy do Spraw Międzynarodowych jest niezależnym podmiotem, który udziela rad i wskazówek rządowi holenderskiemu i parlamentowi w prowadzeniu polityki zagranicznej, szczególnie w kwestiach praw człowieka, pokoju i bezpieczeństwa, współpracy rozwojowej i integracji europejskiej. AIV tworzy raporty z własnej inicjatywy, na prośbę rządu lub parlamentu. Przedstawiane dokumenty mają za zadanie przyczynić się do politycznej i społecznej debaty na temat polityki zagranicznej.

W ramach AIV działają cztery stałe komitety/komisje, które zajmują się kwestiami:

- praw człowieka (*Commissie Mensenrechten* - CMR),
- pokoju i bezpieczeństwa (*Commissie Vrede en Veiligheid* - CVV),
- współpracy rozwojowej (*Commissie Ontwikkelingssamenwerking* - COS),
- integracji europejskiej (*Commissie Europese Integratie* - CEI).

Komitet wstępnie rozpoczął swoje działanie 1 stycznia 1997 roku i uzyskał pełne prawo do funkcjonowania na mocy aktu parlamentu z dnia 1 stycznia 1998 roku. AIV powstał z połączenia trzech, istniejących wcześniej podmiotów:

- Narodowego Komitetu Doradczego ds. Współpracy Rozwojowej (*Nationale Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking* – NAR), założonego w 1964 roku (najstarszy w Holandii),
- Komisji Doradczej ds. Polityki Zagranicznej i Praw Człowieka (*Adviescommissie Mensenrechten Buitenlands Beleid* – ACM), założonego w 1983 roku,
- Komitetu Doradczego ds. Pokoju i Bezpieczeństwa (*Adviesraad Vrede en Veiligheid* – AVV) z 1985 roku.

Ze względu na duży wpływ współpracy europejskiej na kształt polityki zagranicznej Holandii, sformowano także Komitet Integracji Europejskiej (*Commissie Europese Integratie* – CEI)³².

NCDO, czyli Krajowa Komisja ds. Współpracy Międzynarodowej i Zrównoważonego Rozwoju została założona w 1970 roku w celu poprawy i zwiększenia zaangażowania społeczeństwa holenderskiego we współpracę międzynarodową, wspierania ich informacjami i poradami. Punktem odniesienia dla obecnych działań Komisji są Milenijne Cele Rozwoju.

³¹ <http://www.state-failure.de/directory/4.htm> [dostęp 25.07.2012]

³² <http://www.aiv-advies.nl/ContentSuite/template/aiv/pag/page.asp?id=1884&language=NL> [dostęp 25.07.2012]

NCDO organizuje debaty, prowadzi działania edukacyjne i informacyjne, podkreśla wysiłki rządu i obywateli w procesie osiągnięcia MDG, współpracuje z innymi organizacjami w Holandii i na świecie dla uzyskania coraz większego wsparcia ze strony społeczeństw.

NCDO pełni, m.in. rolę pośrednika pomiędzy rządami a obywatelami, doradcy w kwestiach technik i metod działania, sprawuje funkcję platformy dla publicznej debaty i tworzenia opinii w celu zaangażowania wszystkich warstw społeczeństwa w DC. Komisja jest centrum wiedzy o DC, współpracuje z rządem i politykami, jest finansowana z budżetu Ministerstwa Spraw Zagranicznych³³.

Władze lokalne współpracują one ze swoimi odpowiednikami w najslabiej rozwiniętych krajach w celu stworzenia i realizacji określonych projektów rozwojowych. Rady miejskie decydują o przydzieleniu funduszy, z których będzie można finansować zadania, zaproponowane przez NGO z kraju beneficjenta. Fundusze te powinny być rozpatrywane jako, tzw. „*matching funds*” – fundusze wyrównujące, będące suplementem środków zbieranych przez społeczeństwa lokalne.

VNG International jest Agencją Współpracy Międzynarodowej Holenderskiego Związku Władz Lokalnych (*Vereniging van Nederlandse Gemeenten - VNG*). Jej celem jest wzmacnianie procesów decentralizacyjnych, wspieranie międzynarodowej współpracy, władz lokalnych i ich związków, instytucji szkolących i podmiotów, zajmujących się samą decentralizacją zarówno w krajach rozwijających się, jak i krajach transformacji ustrojowych.

Z *VNG International* powiązane są następujące organizacje:

- Akademia Samorządów Lokalnych w Hadze (*Hague Academy for Local Governance*) – założona przez VNG wspólnie ze społecznością miasta Hagi, zapewnia treningi, kursy i wizyty naukowe, specjalizuje się w zagadnieniach władz samorządowych i kwestiach decentralizacji w krajach rozwijających się i krajach transformacji,
- Zjednoczone Miasta i Władze Lokalne (*United Cities and Local Governments - UCLG*) – jest największą organizacją samorządów lokalnych na świecie, *VNG International* jest aktywnym jej członkiem,
- Rada Europejskich Gmin i Regionów (*Council of European Municipalities and Regions – CEMR*) jest organizacją władz lokalnych i regionalnych w Europie, *VNG International* należy do grona jej działaczy³⁴.

³³ <http://ncdo.nl/pagina/over-ncdo>;
http://www.indiawijzer.nl/ngo/ngo_holland/amsterdam/amsterdam_ncdo.html [dostęp 25.07.2012]

³⁴ <http://www.vng-international.nl/about-us.html?L=0> [dostęp 25.07.2012]

2.3.2. Podmioty prywatne

Do holenderskich podmiotów niepaństwowych, powiązanych z kwestiami rozwojowymi można zaliczyć:

- pozarządowe (społeczne) organizacje rozwojowe,
- organizacje non-profit,
- przedsiębiorstwa i banki,
- organizacje pracodawców,
- grupy nacisku (lobby),
- społeczeństwo holenderskie.

Pozarządowe (społeczne) organizacje rozwojowe są zaangażowane zarówno w realizację polityki rozwojowej, jak i tworzenie istotnej grupy nacisku w procesie jej planowania. Ich wpływ sięga historycznie czasów, kiedy prowadzone były misje Kościołów Katolickiego i Protestantckiego w krajach Afryki, Indonezji, Ameryki Łacińskiej i dlatego też ich rola ciągle rośnie. O ich znaczeniu mogą świadczyć wzrastające udziały w budżecie DC, już począwszy od lat 60. Tendencja ta utrzymała się nadal (np. w 1978 roku – 6,4%, w 1992 – 10,2%) [Hilhorst i Sideri 1995, s. 12-13]. Oprócz wpływu na kształtowanie polityki rozwojowej holenderskie NGO tworzą także jeden z najważniejszych kanałów transferu pomocy do krajów rozwijających się.

Do roku 2001 finansowanie organizacji pozarządowych ze środków MSZ było zarezerwowane tylko dla „Czterech Filarów + 1” („*The Four Pillars + 1*”), czyli grupy czterech NGO plus jeden, reprezentujących cztery tradycyjne filary społeczeństwa holenderskiego – katolicyzm, protestantyzm, socjaldemokrację, humanizm + Międzynarodowy Plan (*Plan International*). Te pięć organizacji pozarządowych było upoważnionych do uzyskania 10% ODA.

W 2002 roku wspomniana metoda została zastąpiona dwoma systemami dotacji: Szeroko Zakrojony Program Współfinansowania (*Broad-Based Co-financing Programme*) i Tematyczny Program Współfinansowania (*Theme-Based Co-financing Programme*)

W 2004 roku zdecydowano się połączyć te dwa programy w jeden: System Współfinansowania (*Medefinancieringsstelsel - MFS*), który funkcjonował w latach 2007 - 2010 i był dostępny dla wszystkich NGO³⁵, które zgodnie z definicją MSZ „były

³⁵ Ponadto MSZ stworzyło, działający od 2006 roku, Sojusz Strategiczny z Międzynarodowym Programem NGO (SALIN), aby zapewnić środki dla międzynarodowych organizacji pozarządowych. MSZ wybrało 20 międzynarodowych NGO dla tego programu i co roku zobowiązało się do przekazywania 20 milionów EUR. *DAC Peer Review of the Netherlands*, OECD 2006, s. 32-33

zaangażowane w realizację działań w krajach rozwijających się, nakierowanych na strukturalną redukcję ubóstwa”³⁶.

Zgodnie z notą polityczną „Organizacje społeczne: Współpraca, Dostosowane Podejście, Wartość Dodana” (*Maatschappelijke Organisaties: Samenwerken, Maatwerk, Meerwaarde*) z 4 kwietnia 2009 roku system MFS został zastąpiony w 2010 roku systemem MFS 2 (do roku 2015).

Aby uzyskać status *Medefinancieringsorganisatie* (MFO), czyli organizacji objętej systemem dofinansowania z Ministerstwa Spraw Zagranicznych, NGO muszą spełnić liczne warunki wstępne, m.in. zapewnić 25% własnego finansowania z innych źródeł, przeznaczać środki z MSZ na konkretne programy [OECD 2006c, s. 33], współpracować z lokalnymi organizacjami partnerskimi w krajach rozwijających się. Ich działania ponadto muszą koncentrować się na jednej lub więcej z następujących kwestii: wzrost i równa/sprawiedliwa dystrybucja surowców, równe prawa i możliwości dla kobiet i dziewcząt, a także prawo do seksualnego i reprodukcyjnego zdrowia, bezpieczeństwo, trwałe i zrównoważony rozwój gospodarczy, klimat i energia, kwestie HIV/ AIDS, edukacja, służba zdrowia, prawa człowieka, procesy demokratyczne, dobre rządzenie, woda i higiena, sport i kultura³⁷.

Do największych NGO w Holandii należą:

- Oxfam Novib – jest pierwszą, politycznie niezależną i areligijną organizacją rozwojową w Holandii. Rozpoczęła ona swoją działalność w 1956 roku w Hadze jako Novib, czyli Holenderska Organizacja dla Pomocy Międzynarodowej (*Nederlandse Organisatie Voor Internationale Bijstand*). Jej nazwa została później zmieniona na Holenderską Organizację dla Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej - *Nederlandse Organisatie voor Internationale Ontwikkelingssamenwerking*. Bodźcem do powstania była chęć odwdzięczenia się za pomoc, jaka została udzielona Holandii po powodzi w 1953 roku. Celem działalności jest zwalczanie ubóstwa w krajach rozwijających się poprzez wsparcie projektów rozwojowych i nakładanie nacisku na firmy, rządy i międzynarodowe instytucje dla większego zaangażowania i skuteczności działań. W 1994 roku Novib przyłączył się do międzynarodowej organizacji Oxfam i w 2006 roku zmienił swoją nazwę na Oxfam Novid. W 2008 roku organizacja odeszła od stosowanej wcześniej polityki wolontariatu na rzecz podejścia opartego na sieci (utworzono tzw. sieć udziału lub plemię). W swojej polityce wyróżnia pięć

³⁶ <http://www2.icco.nl/nl/over-icco/financierders/ministerie-van-buitenlandse-zaken> [dostęp 25.07.2012]

³⁷ Ibidem.

podstawowych praw człowieka: prawo dostępu do zasobów dla trwałego utrzymania, prawo do podstawowych usług socjalnych, prawo do życia i bezpieczeństwa, prawo do społecznego i politycznego udziału, prawo do tożsamości³⁸.

- Cordaid – *Catholic Organisation for Relief and Development AID*, czyli Katolicka Organizacja dla Wsparcia i Pomocy Rozwojowej należy do największych organizacji rozwojowych z siecią prawie tysiąca partnerów w 36 krajach Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej. Jej środki przeznaczane są na rozwój KRS, a także (niewielki procent) na działania w Holandii (lobbowanie na rzecz współpracy rozwojowej, uzyskanie wsparcia społecznego, uświadamianie obywateli). Cordaid powołano w 1999 roku w Hadze, aby pomagać ludziom w niebezpieczeństwie/nieszczęściu i walce ze strukturalnym bezrobociem. Powstała ona przez połączenie trzech holenderskich katolickich organizacji rozwojowych: „*Memisa Medicus Mundi*” (utworzona w 1925 sieć organizacji, działających w ramach międzynarodowej współpracy w dziedzinie zdrowia i adwokatury), „*Mensen in Nood*” („Ludzie w Potrzebie”, powstała w 1914 roku organizacja, pomagająca ludziom, dotkniętym klęskami żywiołowymi i wojnami), *Bilance* (*Vastenaktie* i *Cebem*, czyli kampania na rzecz najbiedniejszych w KRS). Dzięki połączeniu nowopowstała organizacja może korzystać z szerszego źródła środków, a także zracjonalizować struktury zarządzania i całej organizacji. Historia Cordaid sięga początku XX. wieku, kiedy organizacje były aktywne na polu udzielania schronienia i misjonarskiej opieki uchodźcom, dostarczania bezpośredniego wsparcia (w tym medycznego) w przypadku katastrof, a także w działaniach dla bezpośredniej poprawy społecznej i ekonomicznej pozycji najuboższych. Od 1 stycznia 2007 roku praca organizacji została oparta na programach: Uczestniczenie (“*Participation*”), Pomoc w Nagłych Wypadkach i Odbudowa (“*Emergency Aid and Reconstruction*”), Zdrowie i Dobre Samopoczucie („*Health and Well-being*”) i Przedsiębiorczość („*Entrepreneurship*”). Cordaid składa się ponadto z sześciu funduszy, przeznaczonych do realizacji oddzielnych kwestii: Cordaid Memisa (zdrowie strukturalne), Cordaid Mensen (wsparcie i odbudowa), Cordaid Kinderstem (pomoc dla dzieci ze slumsów), Cordaid Bond Zonder Naam (wsparcie nieuprzywilejowanych w społeczeństwie holenderskim), Cordaid Microkrediet

³⁸ <http://www.oxfamnovib.nl/wat-wij-doen.html> [dostęp 26.07.2012]

(udzielanie niewielkich pożyczek małym przedsiębiorstwom w krajach rozwijających się), Vastenactie (wsparcie projektów rozwojowych)³⁹.

- HIVOS – *Humanistisch Instituut voor OntwikkelingsSamenwerking*, czyli Humanistyczny Instytut dla Współpracy Rozwojowej (z siedzibą główną w Hadze) został założony w 1968 roku przez Towarzystwo Humanistyczne, Fundację Weezenkas i Humanista w odpowiedzi na coraz większą dominację organizacji religijnych, działających w zakresie pomocy rozwojowej. W swoim działaniu kieruje się on przede wszystkim poszanowaniem ludzkiej godności i awersją do dogmatów i reżimów totalitarnych, a także poczuciem wzajemnej solidarności. HIVOS wspiera biednych i osoby, żyjące na marginesie społecznym w krajach afrykańskich, Azji i Ameryki Łacińskiej. Dąży do długoterminowej poprawy warunków życiowych i równouprawnienia, przede wszystkim kobiet. Działania organizacji skupiają się na strukturalnej eliminacji ubóstwa z naciskiem na budowanie społeczeństwa obywatelskiego i trwałą i zrównoważony rozwój gospodarczy. Wysiłki HIVOS dotyczą dziewięciu najważniejszych kwestii: usług finansowych i rozwoju firm, trwałej i zrównoważonej produkcji, praw człowieka i procesów demokratyzacji, HIV/AIDS, płci, kobiet i rozwoju, sztuki i kultury, ICT (*Information and Communication Technology*) i mediów, адвокатуры i komunikacji, programów wiedzy. HIVOS wspiera około 800 organizacji partnerskich w ponad 30 krajach, zarówno poprzez pomoc finansową, jak i wymianę wiedzy i doświadczenia. Współpracuje on ponadto z licznymi firmami i władzami w Holandii i Europie, należy także do różnych krajowych i międzynarodowych sieci⁴⁰.
- Terre des Hommes – nazwa ta pochodzi od tytułu powieści Antoine de Saint-Exupéry'ego „*Terres des Hommes*”, czyli „Ziemia ludzi”. Jest to międzynarodowa organizacja pozarządowa, założona w 1959 roku z siedzibą w Lozannie, działająca na rzecz i w obronie praw dziecka. Jest ona ponadto skupiona na poprawie relacji pomiędzy krajami rozwiniętymi i KRS bez uprzedzeń rasowych, kulturowych, wyznaniowych czy politycznych. Istnieje wiele organizacji, które działają pod nazwą Terre des Hommes i które współpracują ze sobą pod egidą Międzynarodowej Federacji Terre des Hommes (*International Federation of Terre des Hommes – IFTDH*). W Holandii TDH powstała w 1965 roku.

³⁹ <http://www.cordaid.nl> [dostęp 26.07.2012]

⁴⁰ www.hivos.nl [dostęp 26.07.2012]

Organizacja wspiera ponad 300 projektów rozwojowych w Ameryce Południowej, Afryce Wschodniej, Azji Południowej i Południowo-Wschodniej z zakresu edukacji i opieki medycznej, wspierała procesy niepodległościowe. W prowadzone działania zawsze zostają zaangażowani lokalni partnerzy, którzy bardzo dobrze orientują się w panujących warunkach i problemach i którzy dzięki temu są w stanie zapewnić, że potrzebujące dzieci otrzymają pomoc, jaka im się należy. Dlatego też to właśnie oni tworzą/wymyślają i realizują programy rozwojowe, a TDH zapewnia im wsparcie finansowe, udziela rad i pełni nadzór⁴¹.

Pozostałe NGO działają głównie w oparciu o własne środki lub wykorzystują procedury współpracy (podobnie do MFO). Organizacje misyjne, tj. Holenderski Czerwony Krzyż mają również swój wkład we współpracę rozwojową.

NGO należą do różnych międzynarodowych sieci nie tylko w Europie, ale także w innych częściach świata. Poza wzajemnymi korzyściami, wynikającymi ze wspólnej nauki i wymianie doświadczenia, powiązania te prowadzą do koordynacji działań współpracy rozwojowej. Tworzone sieci mają na celu wzmocnienie przepływu informacji, aby np. uniknąć podwójnego finansowania tego samego projektu.

Do holenderskich organizacji non-profit, działających w zakresie współpracy rozwojowej należą m.in.:

- Holenderska Organizacja ds. Międzynarodowego Rozwoju Szkolnictwa Wyższego (*Nederlandse Organisatie voor Internationale Ontwikkeling in het Hoger Onderwijs* – NUFFIC), której skrót pochodzi od wcześniejszej nazwy *Netherlands Universities Foundation For International Cooperation* – Holenderska Fundacja Uniwersytecka dla Współpracy Międzynarodowej jest prywatną organizacją non-profit z siedzibą w Hadze, w większości finansowaną ze środków MSZ. Została ona założona w 1952 roku przez grupę holenderskich instytucji szkolnictwa wyższego, działających razem na rzecz rozwoju międzynarodowej współpracy akademickiej. NUFFIC zarządza obecnie programami współpracy akademickiej w imieniu rządu holenderskiego i innych publicznych lub prywatnych organizacji. Celem jego działań jest m.in. promowanie holenderskiego szkolnictwa wyższego, międzynarodowej wymiany studentów i naukowców poprzez programy stypendialne, informowanie i zachęcanie do studiowania za granicą, dotacje dla

⁴¹ www.terresdeshommes.nl [dostęp 26.07.2012]

programów rozwoju/powiększania zdolności i potencjału w krajach rozwijających się, prowadzenie badań naukowych⁴².

- Holenderska Organizacja Rozwoju (*Netherlands Development Organisation* – SNV) jest międzynarodową organizacją rozwojową non-profit, założoną w 1965 roku w Holandii. Obecnie działa w 35 krajach Afryki, Azji, Ameryki Łacińskiej i Bałkanów. Celem SNV jest zmniejszanie poziomu ubóstwa, poprzez umożliwienie najuboższym bycie częścią społecznych i ekonomicznych sieci i powiązań i przez to doprowadzić do wzrostu ich dochodów i możliwości zatrudnienia. Większość wysiłków skupia się na rozwoju gospodarczym i sektorze prywatnym. Poza tym SNV przyczynia się do poprawy dostępu osób biednych do podstawowych usług, tj. woda, sanitariaty, higiena, energia i edukacja, dzięki wsparciu lokalnych organizacji (profesjonalne doradztwo techniczne)⁴³. Pomimo uzyskanej w 2002 roku niezależności SNV jest w 100% finansowana ze źródeł MSZ [OECD 2006c, s. 33].
- ICCO - używany do tej pory skrót pochodzi od *Interkerkelijke Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking*, czyli Międzywyznaniowa (Międzykościelna) Komisja ds. Koordynacji Współpracy Rozwojowej – nazwa ta jest nieaktualna, gdyż od 1971 ICCO jest międzywyznaniową (międzykościelną) organizacją non-profit (fundacją, nie komisją). Organizuje ona odpowiednie (przyzwoite) warunki życiowe i mieszkaniowe dla potrzebujących społeczeństw. ICCO powstała w 1964 roku, jej korzenie sięgają holenderskiej tradycji Kościoła Protestantckiego i działań w różnych ekumenicznych sieciach. ICCO udziela wsparcia finansowego i doradczego lokalnym organizacjom i sieciom, inicjując w ten sposób trwałe i zrównoważony rozwój gospodarczy i wzmacniając procesy pokojowe i demokratyczne. Organizowane są spotkania przedsiębiorców holenderskich z partnerami z krajów rozwijających się. ICCO współpracuje ściśle z organizacjami społecznymi, włączając w to podmioty rozwojowe, edukacyjne i biznesowe, wspiera kraje Ameryki Łacińskiej, Azji, Afryki i Europy Wschodniej⁴⁴.

Do innych podmiotów, które mają pośredni wpływ zarówno na proces formułowania założeń politycznych (tworzenie programów DC w Holandii) jak i ich realizację należą przedsiębiorstwa i banki. Dzięki własnemu kapitałowi, możliwościom jego wykorzystania

⁴² www.nuffic.nl;

http://www.rug.nl/corporate/nieuws/archief/archief2007/persberichten/041_07 [dostęp 25.07.2012]

⁴³ <http://www.snvworld.org/en/regions/world/about-us> [dostęp 25.07.2012]

⁴⁴ <http://www.icco.nl/nl/over-ons/> [dostęp 26.07.2012]

(np. zainwestowania w krajach rozwijających się, wsparcia określonych sektorów gospodarki) i chęci zysku stanowią zarówno bardzo ważną sferę docelową rządu holenderskiego i innych środowisk, jak i silną grupę nacisku na kierunek polityki rządu.

Organizacje pracodawców, ze względu na swój potencjał pełnią istotną rolę w trakcie realizacji celów współpracy rozwojowej: mogą aktywnie wspierać siostrzane organizacje w krajach rozwijających się, które są niezwykle ważne dla tworzenia dobrego klimatu dla firm („*good business climate*”), inwestować i tworzyć poprzez to miejsca pracy, transferować wiedzę i szkolić lokalny personel [Bais 2005].

Współpracujące ze sobą grupy lobbujące wywierają nacisk na rząd, prowadzą negocjacje z władzami centralnymi po to, aby uchwalane ustawodawstwo uwzględniało (bądź też faworyzowało) interesy określonych podmiotów i grup, np. małych i średnich przedsiębiorstw w kwestii współpracy rozwojowej i prowadzonych działaniach w krajach rozwijających się (np. zapewnienie transferu zysków z powrotem do kraju).

Obywatele holenderscy wybierają swoich przedstawicieli w parlamencie, więc pośrednio decydują o kierunku, w jakim będzie prowadzona polityka rozwojowa. Poprzez formalny i nieformalny nacisk domagają się ponadto takich form działania, struktury organizacyjnej i zasad funkcjonowania, które pozwolą uzyskać jak największą przejrzystość (na co przeznaczone są jego pieniądze) i efektywność (czy środki są zużytkowane we właściwy sposób).

2.4. Ewolucja struktury MSZ Holandii i DGIS w latach 1965 - 2012

Aby sprostać pojawiającym się wymaganiom, konieczne stało się nie tylko dopasowywanie programów współpracy rozwojowej i tworzenie skuteczniejszych instrumentów, ale także zapewnienie właściwej organizacji, która pozwoliłaby na pełne wykorzystanie wszystkich dostępnych środków i możliwości. Z biegiem lat zaczęto kłaść duży nacisk na kwestie odpowiedniego planowania i kontroli, a także elastyczności i przepływu informacji. Zwrócono uwagę na kwestię decentralizacji, umożliwiającej delegowanie zadań w dół struktury w kierunku ambasad, które dzięki swej obecności w krajach partnerskich znajdują się najbliżej źródła problemów.

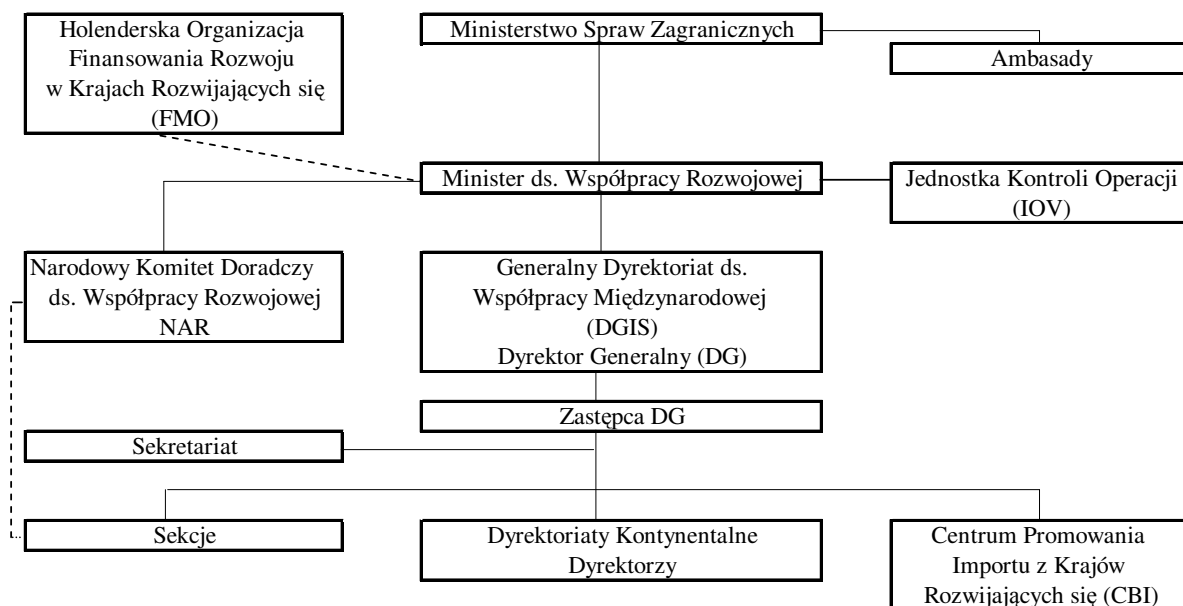
W 1965 roku zdecydowano, że pozycja Sekretarza Stanu ds. Współpracy Rozwojowej powinna zostać wzmocniona i nadano jej status ministra. Nowy minister (bez teki) pozostawał bez własnego departamentu, budżetu, nie był upoważniony do mianowania urzędników państwowych i podlegał Ministrowi Spraw Zagranicznych. W ramach MSZ powołano Generalny Dyrektoriat ds. Współpracy Międzynarodowej (*Directoraat Generaal*

Internationale Samenwerking – DGIS), aby wspierał nowego ministra [van Beurden i Gewald 2004, s. 17]. Na jego czele stał Dyrektor Generalny, którego wspomagał zastępca i sekretarz. MSZ było podzielone na Dyrektoriaty, które zajmowały się wyłącznie albo kwestiami DC albo sprawami dyplomatycznymi [OECD 2006c, s. 51].

W 1970 roku rząd holenderski powołał Holenderską Organizację Finansowania Rozwoju w Krajach Rozwijających się (*Nederlandse Financierings – Maatschappij Voor Ontwikkelings Landen* – FMO), a w 1971 roku - Centrum Promowania Importu z Krajów Rozwijających się (*Centrum ter Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden* – CBI).

W 1975 roku Narodowy Komitet Doradczy ds. Pomocy Dla Słabo Rozwiniętych Krajów zmienił swoją nazwę na Narodowy Komitet Doradczy ds. Współpracy Rozwojowej (*Nationale Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking* – NAR). W jego skład wchodziło początkowo 70 ekspertów (później 55), zajmujących się problematyką współpracy rozwojowej. Komitet wspierał Ministra ds. WR w kluczowych elementach prowadzonej polityki (przeważnie na jego prośbę, ale także z własnej inicjatywy). Minister ds. WR powoływał członków i przewodniczącego Komitetu. Sekretariat NAR tworzył część Sekcji Planowania Politycznego DGIS.

W 1977 roku powstała Jednostka Kontroli Operacji (*Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde* - IOV). Z początku raporty tej niezależnej komórki były poufne i przeznaczone wyłącznie dla Ministra ds. WR, lecz z czasem przedstawiano je parlamentowi i całemu społeczeństwu. Dokumenty te uwzględniano również w trakcie realizacji polityki pomocowej [Hilhorst i Sideri 1995, s. 5].

Schemat 10. Struktura instytucjonalna holenderskiej pomocy rozwojowej w latach 1977 – 1989

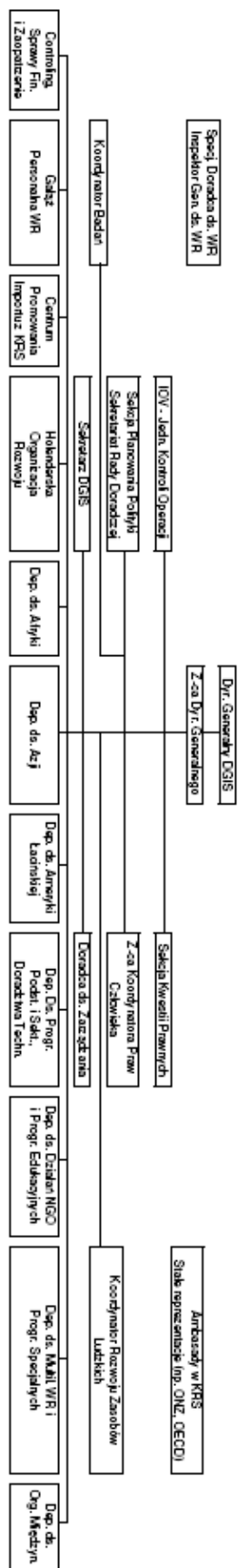
Klucz:

---- pośrednia relacja/powiązanie

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych materiałów źródłowych

W 1977 roku DGIS uległ reorganizacji – przygotowanie i realizacja projektów przestały już leżeć w gestii dwóch jednostek organizacyjnych (pomocy technicznej i finansowej) dla tego samego (jednego) kraju. Do prowadzenia działań bilateralnych w formie projektów powołano Dyrektoriaty Kontynentalne/Regionalne (złożone z określonej liczby paneli/biur krajowych). Dyrektorzy Dyrektoriatów Kontynentalnych/Regionalnych odpowiadali przed Dyrektorem Generalnym. Dyrektorzy sekcji, zajmujących się kontaktami z rodziną organizacji międzynarodowych (np. ONZ, OECD, UE) również podlegali Dyrektorowi Generalnemu.

Przez około 12 lat (co 2 lata) DGIS prowadził polityczny dialog na najwyższym szczeblu z przedstawicielami krajów-beneficjentów. Podczas gdy niektóre ze spotkań poświęcone były dyskusji o czteroletnich planach rozwojowych, na innych dokonywano oceny postępów działań, realizowanych wówczas programów. Konfrontacje bazowały najczęściej na Dokumentach Polityki Krajowej, przygotowanych przez DGIS (czasami z pomocą zewnętrznych konsultantów). Dokumenty te były zwykle przesyłane do parlamentu, nie wymagały jednak jego akceptacji [Hilhorst i Sideri 1995, s. 5-6].

Schemat 11. Struktura DGIS w latach 1991 – 1994

Źródło: J. Hilhorst, S. Sideri, *Dutch bilateral aid policies in the period of 1977 – 1993, Working Paper Series No. 189*, Institute of Social Studies, Haga 1995, s. 42

Wraz z rozpoczęciem urzędowania nowego gabinetu po 1989 roku DGIS został zorganizowany wzdłuż linii sześciu programów: podstawowych (*spearhead programmes*) i specjalnych (*special programmes*), programów krajowych, finansowania rozwoju poprzez międzynarodowe organizacje i NGO, pomocy Antyloom Holenderskim i Arubie, innych działań. Podstawą działania DGIS stały się dwie osie: geograficzna (odnosząca się do sekcji krajowych i regionalnych) i sektorowa (mająca odzwierciedlenie w treści programów) [Hilhorst i Sideri 1995, s. 6, 7, 16].

DGIS został podzielony na jedenaście departamentów. Ich kierownicy odpowiadali przed dyrektorem generalnym. Pojedyncze sekcje podlegały kierownikom departamentów. Misje i działania terenowe były prowadzone poprzez ambasady w krajach rozwijających się i stałe przedstawicielstwa w międzynarodowych organizacjach, np. OECD.

Zmiana rangi problemu ubóstwa w kolejnych latach i odejście od traktowania Ministra ds. WR jedynie jako reprezentanta interesów najsłabiej rozwiniętych państw pociągnęła za sobą przeobrażenia w strukturze DGIS. Przeprowadzona w 1994 roku reforma miała na celu umożliwienie rządowi „mówienie jednym głosem” i zniesienie merytorycznego podziału w ramach MSZ. W wyniku zmian ministerstwo uzyskało „dwugłową” strukturę z dwoma ministrami (Współpracy Rozwojowej i Spraw Zagranicznych), zarządzającymi skonsolidowaną strukturą administracyjną. Departamenty zostały zrestrukturyzowane według zintegrowanych linii działań. W ten sposób powstały regionalne i tematyczne komórki, pracujące dla obydwu ministerstw. Do tej pory MSZ było podzielone na departamenty, które pracowały wyłącznie albo dla Ministra Spraw Zagranicznych albo dla Ministra ds. WR [OECD 2006c, s. 51].

W teorii Minister Spraw Zagranicznych i Minister ds. Współpracy Rozwojowej wspólnie odpowiadali przed parlamentem i społeczeństwem za kierowanie i zarządzanie wizją DC i krajową strategią (i ich powiązanie z innymi celami politycznymi). Sposób, w jaki przebiegała współpraca pomiędzy ministrami, zależał od ich osobowości i cech charakteru.

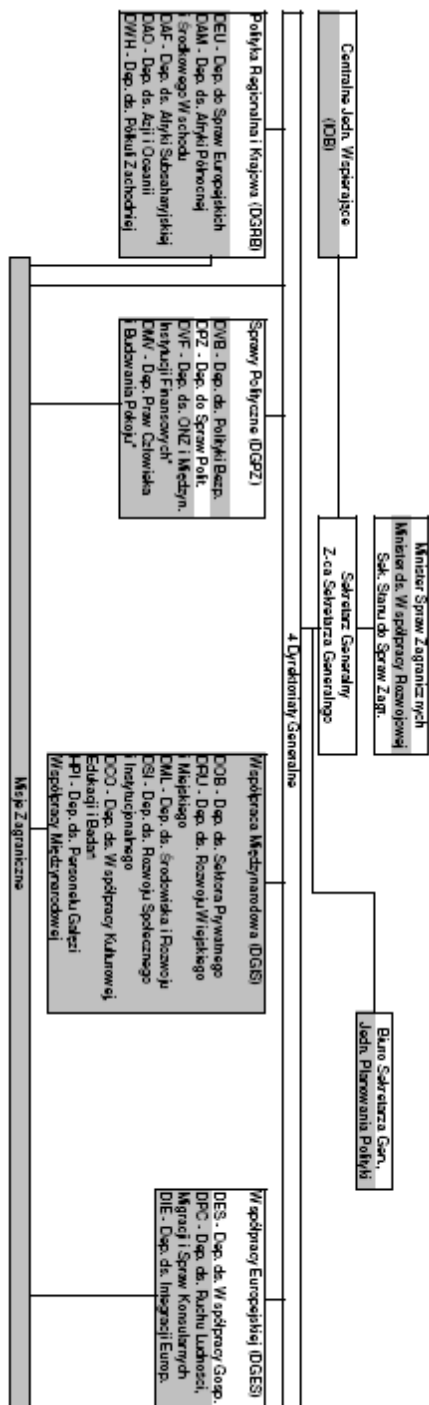
W praktyce jednak organizacyjne przywództwo w zakresie DC umiejscowione było na poziomie Ministra ds. Współpracy Rozwojowej. Kolokacja obydwu ministrów w tej samej strukturze sprawiła, że chociaż Minister ds. WR był odpowiedzialny za prawie 80% budżetu Ministerstwa, posiadał zarazem mniejszą władzę niż Minister Spraw Zagranicznych w krytycznych i najistotniejszych kwestiach (np. w sprawie personelu) [OECD 2001, s. I-33].

W wyniku przyjęcia w 1995 roku noty rządowej *Hulp in Uitvoering* („Pomoc w toku”)⁴⁵ rozpoczęto rok później proces delegowania większej odpowiedzialności w dół struktury organizacyjnej (decentralizacja). Ambasady zostały zobowiązane do kierowania działaniami terenowymi, miały realizować krajową (lokalną) politykę⁴⁶, zarządzać finansami w ramach wydzielonych (delegowanych) limitów budżetowych (które były tylko częścią całkowitej pomocy, płynącej do danego kraju). Przejęły także rolę mediatora pomiędzy rządem kraju–beneficjenta i dawcami, usprawniając i monitorując jednocześnie działania będące już w toku [OCED 2001, s. I-33, I-36].

Pomimo przeprowadzonej decentralizacji największa odpowiedzialność za realizację zadań współpracy rozwojowej spoczywała ciągle na MSZ: obejmowała ona większość programów multilateralnych, ONZ, wsparcie budżetów makroekonomicznych i część programów tematycznych (np. kwestie płci, środowiska) [OECD 2001, s. I-38]. Podobnie do lat poprzednich DGIS był organizacyjnym „sercem” współpracy rozwojowej w całkowitej strukturze ministerstwa. Składał się on z sześciu departamentów.

⁴⁵ Więcej w dalszej części pracy.

⁴⁶ Strategie sektorowe (np. w służbie zdrowia, edukacji, rozwoju wsi) były koordynowane przez holenderskich specjalistów. Zgodnie z zasadą wspierania władz lokalnych w podejmowaniu własnych inicjatyw działania ambasad były determinowane przez wspólne ustalenia gospodarzy z innymi partnerami finansowymi.

Schemat 12. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 1994 – 2001

Klucz:

* odpowiadały/raportowały wspólnie przed Dyrektorem Generalnym do Spraw Politycznych i Współpracy Międzynarodowej

Departamenty powiązane z DC zostały zaciemnione.

Źródło: *DAC Peer Review of the Netherlands, 5 June 2001, OECD, s. I-34*

DGIS wspólnie z Dyrektoriatem Spraw Politycznych (*Directoraat Generaal Politieke Zaken* - DGPZ) sprawowali wspólną kontrolę nad Departamentem ds. ONZ i Międzynarodowych Instytucji Finansowych (*Directie Verenigde Naties en Internationale Financien Instellingen* - DVF) i Departamentem Praw Człowieka i Budowania Pokoju (*Directie Mensenrechten en Vredesopbouw* - DMV).

Ambasady uzyskały pewien stopień autonomii, MSZ przekazywało im tylko ogólne polityczne wytyczne. Grupa Krajowa (*Country Team*) stała się główną organizacyjną jednostką kontaktową w Hadze ze wszystkimi misjami i oddziałami terenowymi. Składała się z małej grupy personelu MSZ, którą koordynował członek określonej komórki krajowej. Grupa Krajowa prowadziła cykliczne spotkania [OECD 2001, s. I-33].

Inne organizacje pomocy rozwojowej były reprezentowane przez organizacje pozarządowe (NGO) i mechanizmy sektora prywatnego [OECD 2001, s. I-38].

Z założonej w 1977 roku niezależnej instytucji - Jednostki Kontroli Operacji (IOV) utworzono Departament ds. Oceny Polityki i Działań Operacyjnych (*Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie* - IOB). Początkowo przedkładał on raporty bezpośrednio ministrowi i pośrednio – parlamentowi. IOB zmienił znacznie swoją strukturę. W wyniku reformy z 1996 roku IOB dokonywał oceny działań obydwu ministrów. Dzięki wysokiej jakości swoich raportów miał on silny wpływ na ewolucję holenderskiej współpracy rozwojowej. Jego personel składał się z 10 specjalistów. Z powodu złożoności zagadnienia, brano również pod uwagę pomoc zewnętrznych konsultantów [OECD 2001, s. I-40, I-41].

W 2001 roku określono nowy sposób transferu pracowników. Wcześniejszy, tzw. „wolny rynek” (*„free market”*) został zastąpiony przez nowy, zarządzany bardziej centralnie system. Powodem restrukturyzacji był fakt, iż niektóre stanowiska pozostawały nieobsadzone, pomimo że niektórzy członkowie personelu wciąż poszukiwali właściwego i odpowiedniego dla siebie miejsca w organizacji. Dzięki temu pracownicy zyskali możliwość wyrażania swoich preferencji, a kierownicy liniowi mogli określić, kto był lub nie odpowiednim kandydatem na dane stanowisko. Departament Personalny wykorzystywał tego rodzaju informacje do podjęcia decyzji o transferze. MSZ starało się zatrzymywać specjalistów tak długo jak to było możliwe, aby jak najlepiej wykorzystać ich umiejętności, wiedzę i doświadczenie, zdobyte w czasie trwania ich karier.

Największe zmiany organizacyjne po 2001 roku miały miejsce na poziomach następujących Dyrektoriatów DGIS:

- Współpracy Międzynarodowej:

- Departament ds. Zrównoważonego Rozwoju Gospodarczego (DDE) zastąpił Departament ds. Sektora Prywatnego (DOB) i Departament ds. Rozwoju Wiejskiego i Miejskiego (DRU).
- Departament ds. Środowiska i Wody (DMW) zastąpił Departament ds. Środowiska i Rozwoju (DML).
- Departament ds. Współpracy Kulturowej, Edukacji i Badań (DCO) zaczął odpowiadać przed DGIS i Dyrektoriatem Generalnym ds. Polityki Regionalnej i Krajowej (DGRB).
- Departament ds. Personelu Gałęzi Współpracy Międzynarodowej (HPI) został usunięty.
- Utworzono Departament ds. Skuteczności i Jakości (*Directie Effectiviteit en Kwaliteit* - DEK).
- Spraw Politycznych - aby poprawić integrację i wewnętrzną koordynację, DGIS wspólnie z Generalnym Dyrektoriatem Spraw Politycznych zaczął sprawować wspólną kontrolę nad Departamentem Praw Człowieka i Budowania Pokoju (DMV) i Departamentem ds. ONZ i Międzynarodowych Instytucji Finansowych (DVF),
- Polityki Regionalnej i Krajowej (DGRB znany również jako Generalny Dyktoriat ds. Polityki Regionalnej i Spraw Konsularnych [DGRC]) przejął obowiązki od Departamentu ds. Ruchu Ludności, Migracji i Spraw Konsularnych (DPC), podlegającemu wcześniej pod Dyktoriat ds. Współpracy Europejskiej (DGES).

Wszystkie trzy wspomniane powyżej Dyktoriaty (bez DGES) kontrolowały ambasady i Departamenty Regionalne, które z kolei były odpowiedzialne za zbieranie i zarządzanie wiedzą o regionach, współpracę z misjami w celu rozwoju zintegrowanych strategii (postrzegane były ponadto jako jednostki, skupione bardziej na politycznym niż rozwojowym aspekcie DC) [OECD 2006c, 51].

1994 - 2001

Współpraca międzynarodowa (DGIS)
DOB - Departament ds. Sektora Prywatnego
DRU - Departament ds. Rozwoju Wiejskiego i Miejskiego
DML - Departament ds. Środowiska i Rozwoju
DSI - Departament ds. Rozwoju Społecznego i Instytucjonalnego
DCO - Departament ds. Współpracy Kulturowej, Edukacji i Badań
HPI - Departament ds. Personelu Gałęzi Współpracy Międzynarodowej

2001 - 2006

Współpraca międzynarodowa (DGIS)
DDE - Departament ds. Zrównoważonego Rozwoju Gospodarczego
DMW - Departament ds. Środowiska i Wody
DSI - Departament ds. Rozwoju Społecznego i Instytucjonalnego
DCO - Departament ds. Współpracy Kulturowej, Edukacji i Badań*
X
DEK - Departament ds. Skuteczności i Jakości

Schemat 13. Zmiany w strukturze departamentów DGIS w latach 1994 - 2006

Klucz:

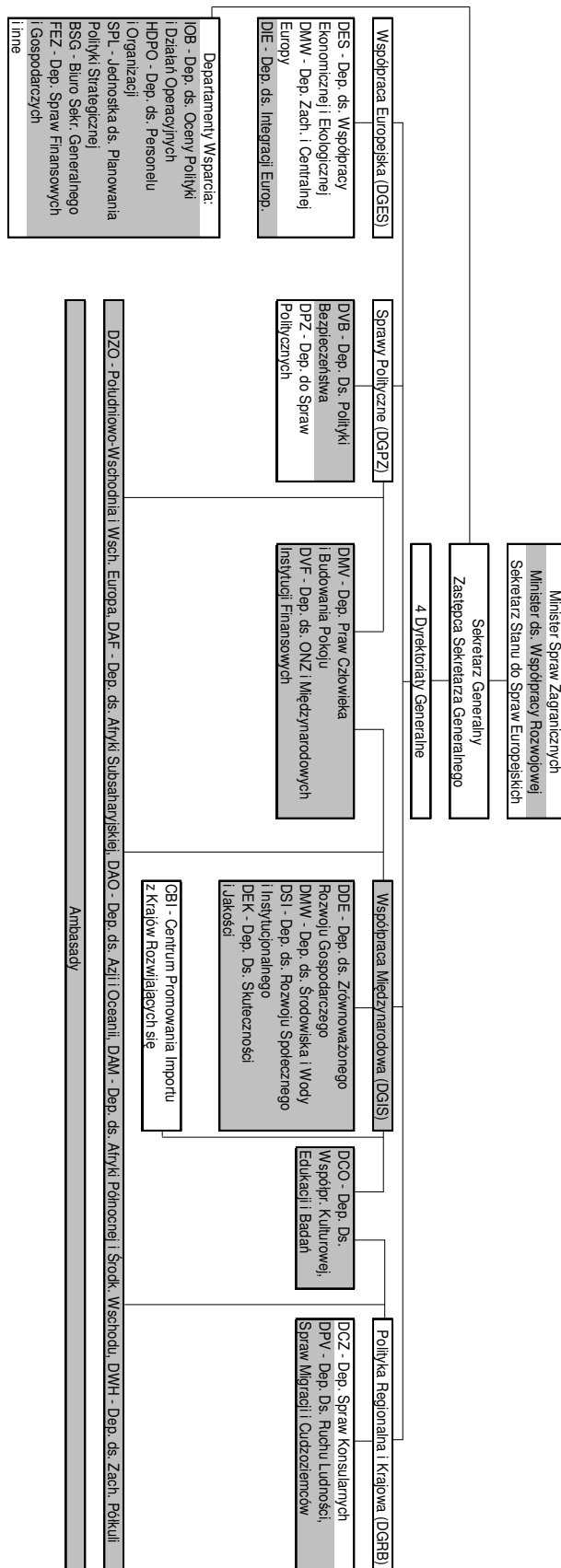
* odpowiadał wspólnie przed Dyrektorem Generalnym ds. Polityki Regionalnej i Krajowej i Współpracy Międzynarodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Najważniejszą zmianą, dokonaną w 2005 roku było utworzenie w ramach MSZ wspomnianego już Departamentu ds. Skuteczności i Jakości (*Directie Effectiviteit en Kwaliteit* - DEK). Wśród jego obowiązków można wymienić:

- kontrola skuteczności i jakości działań w ramach ministerstwa,
- zbieranie i archiwizowanie danych, dokonywanie oceny bieżącej polityki, rozwijanie i utrzymywanie instrumentów pomocowych w ramach krzyżujących się, międzynarodowych kwestii,
- wzmacnianie zdolności uczenia się DGIS poprzez powiązanie zarządzania danymi i informacjami z analizą polityczną,
- przeprowadzanie analizy politycznej wielowątkowych, przekrojowych kwestii,
- doradztwo i wspieranie ambasad we wszystkich wspomnianych wyżej tematach [OECD 2006c, s. 52].

W 2006 roku zdecydowano przywrócić procesowi planowania kontroli. Wcześniej IOB miał możliwość samodzielnego wyboru programów i kwestii, które chciałby zweryfikować (również przy pomocy zewnętrznych konsultantów), tworzenia oceny Zakresu Upoważnień (*Terms of Reference*) i wydawania ostatecznych raportów. Chociaż jego niezależność była silnym atutem przez dłuższy czas to problem, który się pojawił, dotyczył ogromnej ilości rekomendacji i wskazówek, docierających ciągle do kierownictwa. Zdecydowano się przenieść odpowiedzialność za wybór programów i kwestii, które miałyby polegać kontroli na poziom decydentów politycznych i Dyrektorów Generalnych [OECD 2006c, s. 59-60]. Od tego momentu raporty IOB były uzupełniane sprawozdaniami departamentów politycznych i ambasad.

Schemat 14. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 2001 - 2006

Klucz:

Departamenty pełniące istotną rolę w kwestiach DC są zaciemnione.

Źródło: *DAC Peer Review of the Netherlands, 2006, OECD, s. 91*

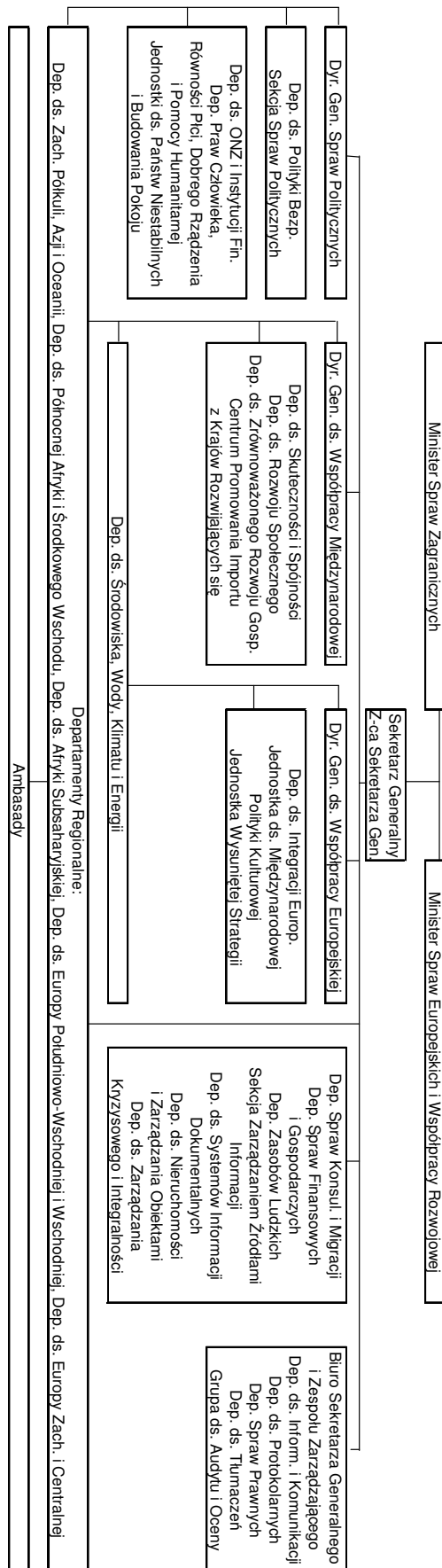
W celu poprawy koordynacji, ambasady były informowane wcześniej o proponowanych zmianach administracyjnych i politycznych. W ten sposób miały czas, aby odpowiednio się przygotować do transformacji. Bardzo istotne stało się dopasowanie systemu planowania i monitorowania, który ułatwił przepływ informacji pomiędzy centralą a ambasadami (poprzez np. regularne spotkania wszystkich ambasadorów i kierowników DC).

Wspomaganie i usprawnianie komunikacji pomiędzy Hągą i misjami zagranicznymi leżało w gestii Zespołów Krajowych (*Country Teams*). Składały się one z przedstawicieli tematycznych Departamentów (zaangażowanych w programy w danych krajach), którymi kierował członek odpowiedniego Departamentu Regionalnego [OECD 2006c, s. 53].

Od 2007 roku Dyrektor Generalny ds. Współpracy Międzynarodowej ponosił ogólną odpowiedzialność za holenderskie działania i wiele departamentów, powiązanych z kwestią DC odpowiadało przed nim (przy czym niektóre z nich zdawały raporty również innym Dyrektorom Generalnym).

Departamenty regionalne i ambasady odpowiadały przez całym Zespołem Zarządzającym (*Senior Management Team*), w skład którego wchodził: trzech dyrektorzy generalni, sekretarz generalny i jego zastępca. Taka zintegrowana struktura znajdowała zastosowanie również na poziomie ambasad, gdzie zespoły tematyczne pracowały nad kwestiami dyplomacji, rozwoju i innych typów współpracy.

Ministerstwo nie posiadało już ministra, całkowicie skupionego jedynie na sprawach rozwoju. Kwestie DC zostały przejęte przez ministra (bez gabinetu), który odpowiadał również za sprawy europejskie. Inne zmiany objęły, m.in. połączenie departamentów odpowiedzialnych za skuteczność pomocy (DEK) i koordynację polityki (w 2010 roku powstał Departament ds. Skuteczności i Spójności (*Directie Effectiviteit en Coherentie – DEC*), ustanowienie Jednostki ds. Państw Niestabilnych i Budowania Pokoju [OECD 2011, s. 27, 51-52].

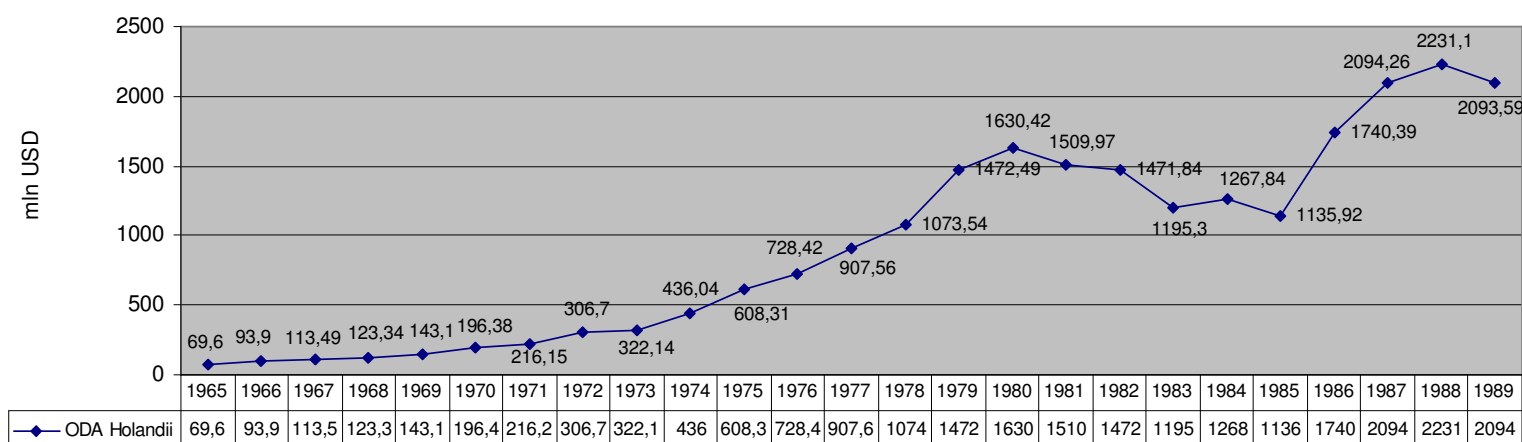
Schemat 15. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 2006 - 2012

Źródło: DAC Peer Review of the Netherlands, 2011, OECD, s. 99

MSZ zdecentralizowało swój personel i delegowało wiele funkcji kierowniczych ambasadom (około 40% personelu DC znajdowało się w centrali, a 60% - na misjach terenowych), które uzyskały pełną odpowiedzialność za swoje programy (stanowiły one około 1/3 holenderskiej pomocy bilateralnej). Zespoły ambasad uzyskały uprawnienia do przekazywania środków partnerom w oparciu o strategiczne plany czteroletnie i roczne plany, uzgodnione z centralą [OECD 2011, s. 53].

2.5. Pomoc bilateralna i multilateralna Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1965 - 2012

Od drugiej połowy lat 60. prowadzona polityka holenderska z zakresu współpracy rozwojowej konfrontowała na przemian strategię bezpośredniej i pośredniej redukcji ubóstwa z dążeniem do usamodzielniania gospodarek krajów najbiedniejszych [Hoebink i Schulpen 1998, s. 8], a także promocją holenderskich interesów. Cel działań pomocowych nie zawsze pozostawał taki sam. W zależności od ówczesnej sytuacji politycznej i gospodarczej modyfikowano zamierzenia i plany rozwojowe, jakie starano się realizować w najbiedniejszych państwach.

Wykres 3. Wartość ODA (netto) Holandii w latach 1965 - 1989 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

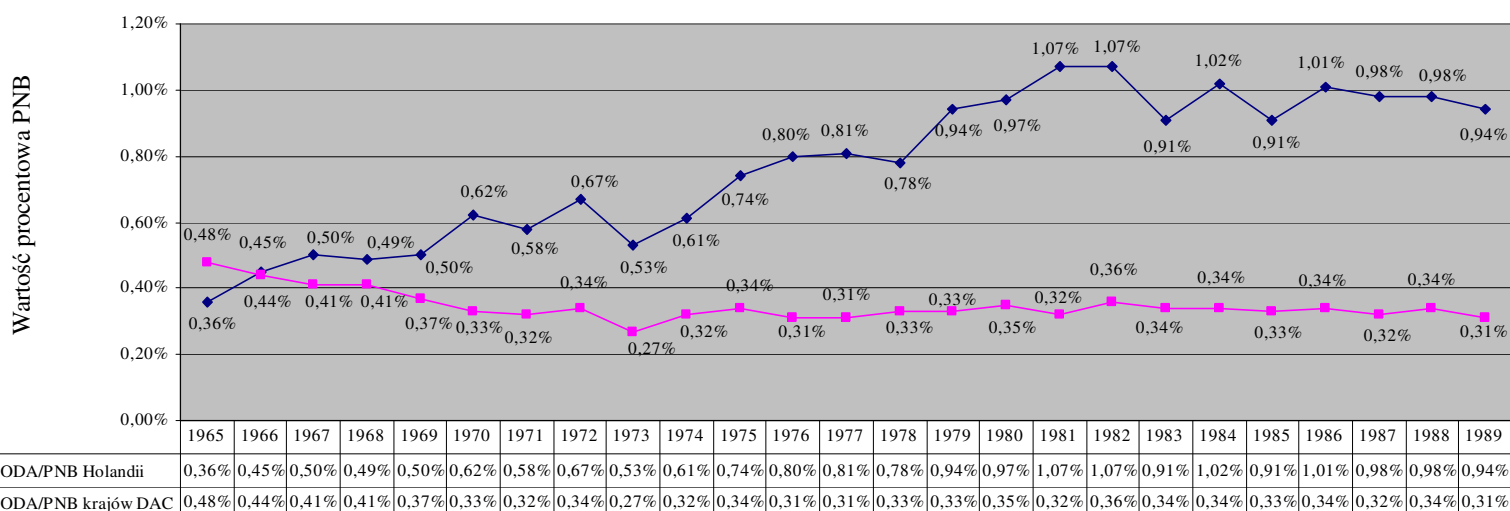
Właściwie już od 1964 roku do 1980 roku wartość Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (netto) Holandii systematycznie rosła.

Po objęciu przez J. Pronk urzędu Ministra ds. Współpracy Rozwojowej (1973 – 1977) gwałtownie wzrosły środki, przeznaczane na pomoc rozwojową (głównie w formie bilateralnej) – średnio o ok. 120 mln USD rocznie do 1977 roku.

Kontynuacja przyjętej polityki rozwojowej przez kolejnego ministra (J. de Koning, lata 1977 - 1981) i próba pogłębienia współpracy z sektorem prywatnym doprowadziła do dalszego przyrostu wartości ODA. W 1979 nastąpił bardzo duży skok do wysokości 1472 mln USD, czyli zwyzka o prawie 400 mln USD w porównaniu do roku poprzedniego: 110 mln USD więcej przekazano na projekty inwestycyjne, 69 mln USD na pokrycie kosztów administracyjnych, 68 mln USD na wkłady do instytucji Unii Europejskiej (ówczesnego EWG) i 109 mln dla Banku Światowego. W 1980 roku holenderska Oficjalna Pomoc Rozwojowa (netto) osiągnęła wartość 1630 mln USD.

Lata 1982 – 1985 to czas urzędowania Ministra E. M. Schoo i spadek wielkości ODA do poziomu 1135 mln USD w roku 1985, pomimo przyjętych wówczas politycznych założeń.

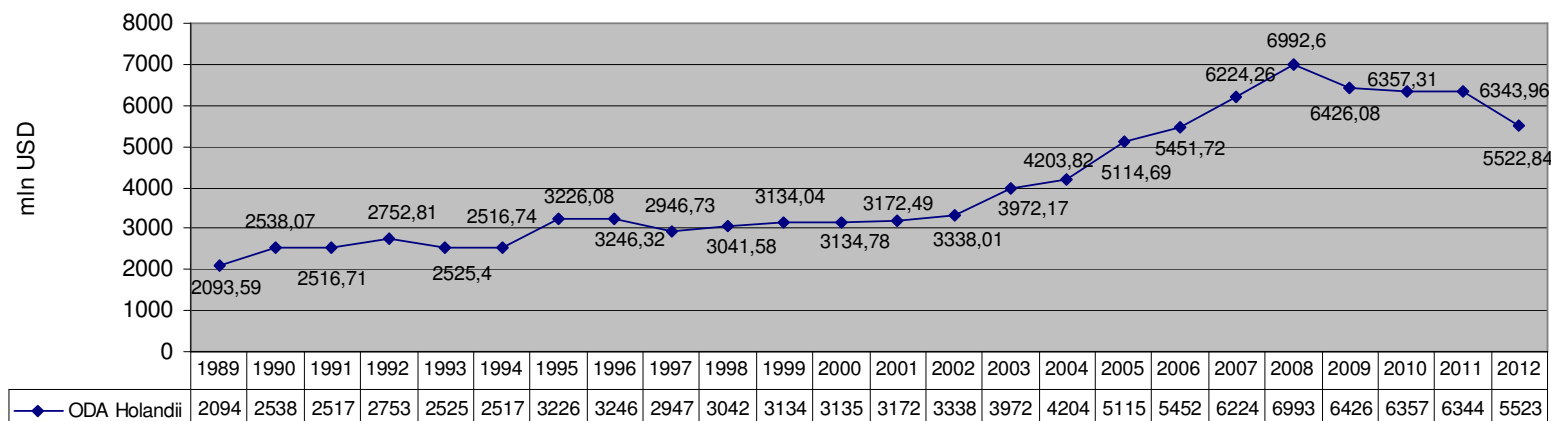
Wraz z zaprzysiężeniem nowego gabinetu w 1986 wartość ODA wzrastała znacząco w kolejnych latach (za wyjątkiem roku 1989): średni przyrost dla tego okresu to ok. 240 mln USD rocznie (lata 1986 - 1989).

Wykres 4. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1965 – 1989

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

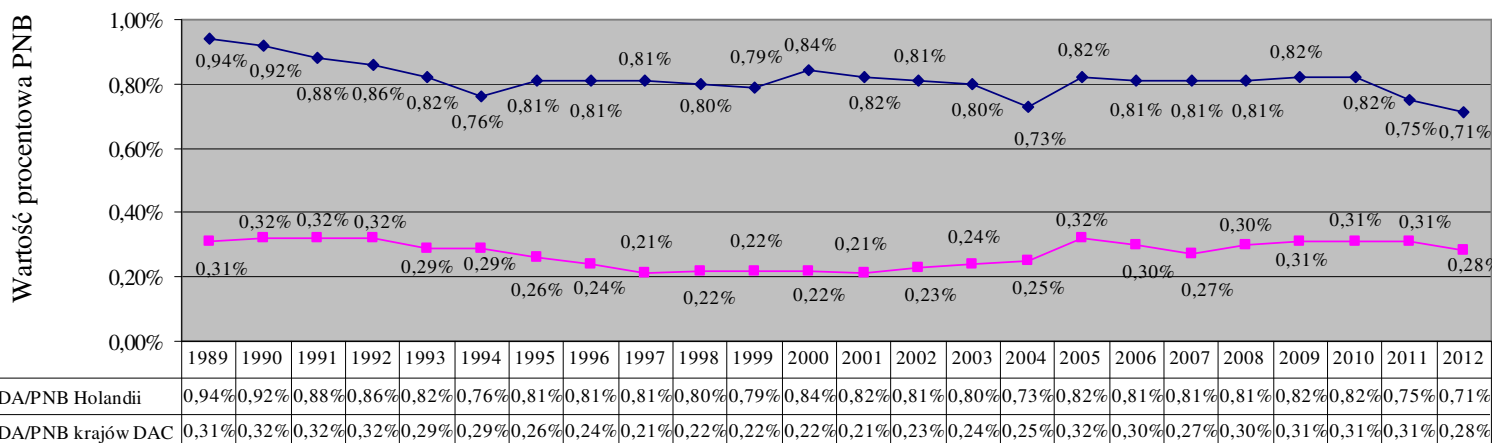
Wartość wskaźnika ODA/PNB Holandii w badanym okresie miała głównie tendencję wzrostową, co świadczy o działaniach zmierzających do faktycznego (w miarę możliwości) zwiększenia budżetu pomocy rozwojowej (np. w latach 1981 - 1982 gospodarka holenderska była w recesji, lecz mimo to wielkość ODA jako część PNB osiągnęła swój najwyższy poziom 1,07% w historii holenderskiej pomocy rozwojowej). W 1966 roku wielkość indeksu ODA/PNB Niderlandów (0,45%) przewyższyła wartość tegoż wskaźnika dla krajów DAC (0,44%) i taka sytuacja utrzymywała się aż do roku 2012.

Wykres 5. Wartość ODA (netto) Holandii w latach 1989 – 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Lata 1989 - 1998 to okres, w którym ówczesny Minister ds. Współpracy Rozwojowej (J. Pronk) próbował zmniejszyć budżet, przeznaczany na holenderską pomoc. Pomimo starań o ograniczenie wielkości ODA, odnotowano dwa jej znaczące wzrosty w porównaniu do lat poprzedzających: w 1990 roku o ok. 445 mln USD i o prawie 710 mln USD w roku 1995. Czas urzędowania E. Herfkens (1998 - 2002) przyniósł niekiedy marginalne tylko zmiany wartości ODA, pomimo podjętych międzynarodowych zobowiązań. Dopiero ponowne określenie stanowiska i sposobu działania Holandii w kwestiach pomocy rozwojowej przez Minister A. van Ardenne (2003 - 2007) pozwoliło na znaczący przyrost wartości ODA. Na okres pracy Ministra B. Koenders (2007 – 2010) przypada maksymalna wartość holenderskiej pomocy w badanym okresie (2008 rok i wysokość ODA równa 6992,6 mln USD). Przyjęte jednak przez niego późniejsze rozwiązania (m.in. ograniczanie pomocy multilateralnej) spowodowały późniejszy spadek wielkości ODA. Taka tendencja utrzymała się także w latach 2010 – 2012 w wyniku przyjętego przez ówczesny gabinet planu oszczędnościowego dla współpracy rozwojowej.

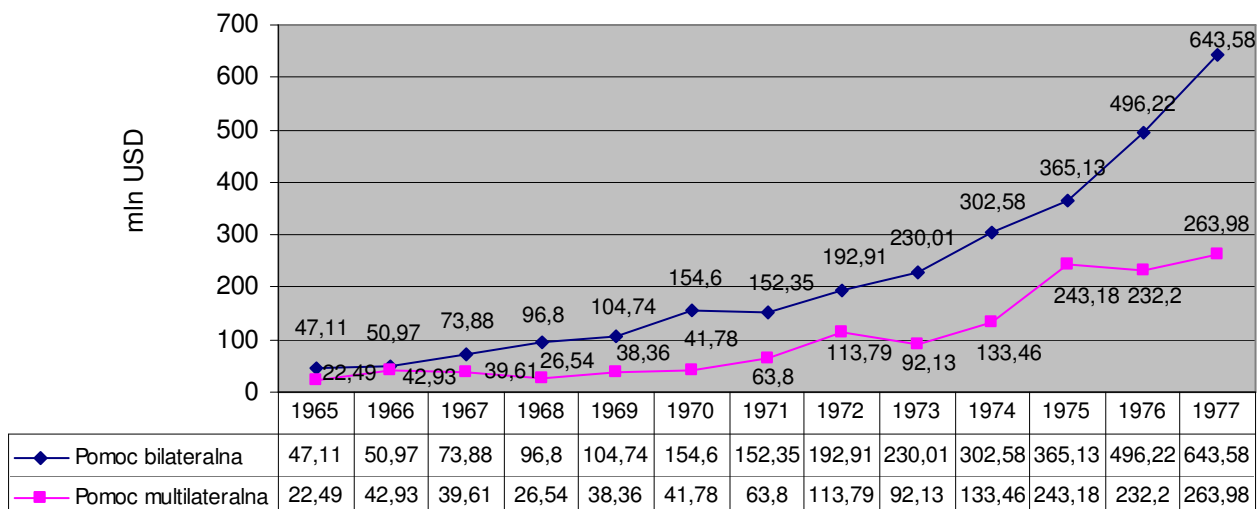
Wykres 6. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1989 – 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Od 1989 roku wartość holenderskiej ODA jako części PNB zaczęła systematycznie spadać, aby w końcu ustabilizować się na średnim poziomie 0,81% Produktu Narodowego Brutto do końca badanego okresu. Zjawisko to świadczy z jednej strony o faktycznym dążeniu Holandii do ograniczenia budżetu Oficjalnej Pomocy Rozwojowej w porównaniu do lat poprzedzających rok 1989. Z drugiej strony jednak utrzymanie tak relatywnie wysokiego poziomu wskaźnika ODA/PNB, pomimo globalnego kryzysu potwierdza holenderską determinację w dopełnianiu zawartych porozumień, a także w utrzymaniu pozycji lidera w międzynarodowym środowisku dawców pomocy. Szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych okresów w podziale na pomoc bilateralną i multilateralną oraz najważniejsze zmiany zachodzące w holenderskiej pomocy dla KRS zawarto w poniższych podpunktach.

2.5.1. Lata 1965 – 1977

Od drugiej połowy lat 60. stopniowo rosło znaczenie i wielkość pomocy bilateralnej głównie pod wpływem holenderskich organizacji pracodawców. W nocie politycznej pierwszego Ministra ds. Współpracy Rozwojowej z 1966 roku zostało jasno pokazane, że holenderskie przedsiębiorstwa miały swoje interesy w prawie wszystkich punktach, jakie zostały poruszone w tym dokumencie. Ministerstwo Gospodarki – największy sprzymierzeniec holenderskich firm – był głównym wykonawcą programów pomocowych.

Wykres 7. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1965 – 1977 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Przejsie z pomocy multilateralnej do bilateralnej (przesunięcie środków) oznaczało także odejście od programów głównie humanitarnych i częściowo pomocowych dla kolonii na rzecz programów inspirowanych przez interesy handlowe [Hoebink i Schulpen 1998, s. 11-12].

Po objęciu przez Jana Pronk urzędu Ministra ds. WR w 1973 roku uporządkowano, m.in. sprawy kompetencji oraz pomocy finansowej, która została przesunięta z budżetu Ministerstwa Gospodarki do budżetu Ministerstwa ds. Współpracy Rozwojowej. Jeszcze bardziej wzrosły środki na pomoc bilateralną, osiągając średni poziom 0,70% PNB [NCDO 2012, s. 1]. Pojawiły się nowe kryteria wyboru krajów partnerskich, co było również sygnałem zmiany kierunku prowadzenia polityki rozwojowej. Niedorozwój i ubóstwo były postrzegane nie jako „zjawisko naturalne”, ale jako wynik niesprawiedliwych stosunków międzynarodowych. Korzenie biedy miały sięgać krajów bogatych, a jednym z możliwych rozwiązań mógł być, np. *fair trade* [NCDO 2013, s. 11].

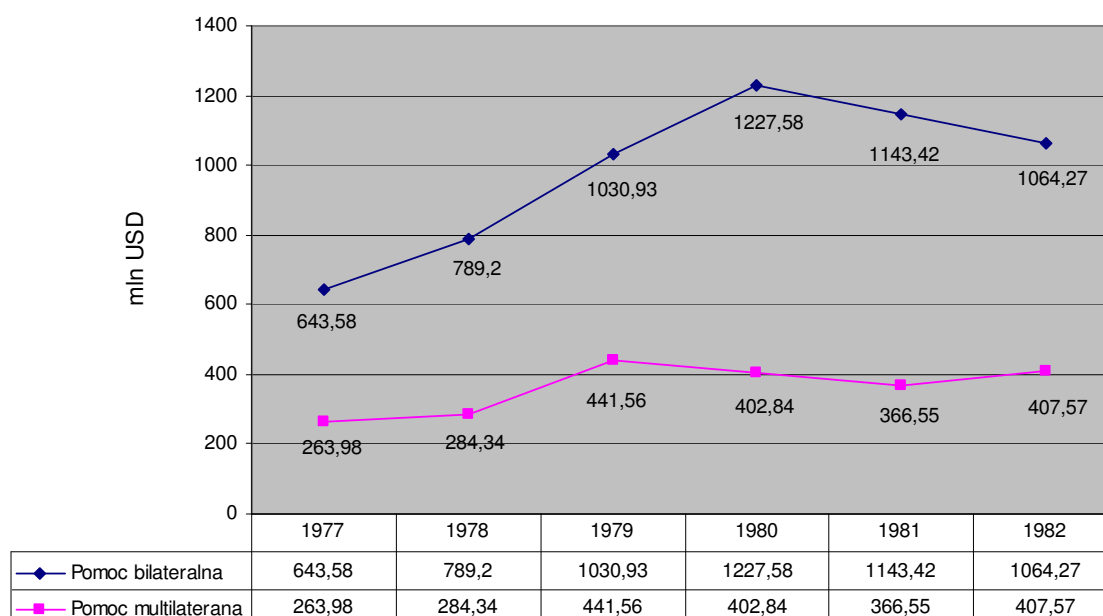
W nocie politycznej z 1976 roku („*Bilaterale Ontwikkelingssamenwerking*”) pojawił się termin „samodzielności” („*self-reliance*”), który odnosił się do „gospodarczej, politycznej i społecznej emancypacji” zarówno na poziomie makro (lub krajowym), jak i mikro (lub poziomie grup docelowych) krajów rozwijających się. Według przyjętego założenia pomoc rozwojowa powinna skupiać się na osobach najuboższych, a „walka z nierównością w podziale dobrobytu, bezpośrednie zaspokojenie obecnych potrzeb biednych i działania skierowane na wzmacnianie ich ekonomicznej pozycji” miały stać się celami projektów rozwojowych.

Nowym celem stała się redystrybucja siły i dobrobytu w świecie – kraje biedne miały wzmacniać swoją pozycję do negocjacji i starać się osiągnąć krajową i kolektywną samodzielność (zgodnie z przyjętym założeniem, iż przyczyną braku ich rozwoju jest ich zależność od państw bogatych). Holenderska pomoc (wciąż „wiązana”) miała być nakierowana na wzmacnianie pozycji najbiedniejszych w stosunku do zamożnych poprzez oddziaływanie na grupy docelowe („*target-group approach*”). Redukcja ubóstwa stała się po raz pierwszy formalnym celem holenderskiej polityki rozwojowej [Hoebink i Schulpen 1998, s. 13].

Urząd Ministra ds. WR w tym okresie pełnili kolejno: T. Bot (1965 – 1967), B. J. Udink (1967 – 1971), C. Boertien (1971 – 1973), J. Pronk (1973 - 1977).

2.5.2. Lata 1977 – 1982

Okres ten charakteryzował się kontynuacją polityki, zapoczątkowanej przez J. Pronk. Nowy Minister ds. WR (J. de Koning, lata 1977 - 1981) utrzymał cel główny, czyli złagodzenie ubóstwa poprzez oddziaływanie na grupy docelowe („*target-group approach*”) i równocześnie dodał kolejny - „promowanie politycznej i gospodarczej emancypacji” narodów. Doprowadziło to do powstania, tzw. dwutorowej polityki („*two-track policy*”), w ramach której poprawa pozycji najbiedniejszych została połączona z dążeniem do gospodarczej samodzielności krajów rozwijających się. Zrezygnowano z pomocy „wiązanej”.

Wykres 8. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1977 – 1982 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Ówczesny rząd chrześcijańskich demokratów i liberałów ogłosił w swojej deklaracji z 1977 roku, że „w ramach pomocy rozwojowej będzie więcej współpracy z prywatnymi organizacjami i sektorem prywatnym niż to było wcześniej”. Niestety, pomimo wprowadzenia nowych instrumentów nie udało się zachęcić prywatnych przedsiębiorców do współdziałania (głównie poprzez krytykowane, zbyt pasywne budowanie relacji z krajami rozwijającymi się) [Hoebink i Schulpen 1998, s. 14]. Nowy Minister C. van Dijk (1981 – 1982) również starał się odbudować i pogłębić współpracę z firmami holenderskimi, lecz i tym razem bezskutecznie.

Dzięki przyjętym politycznym założeniom nastąpił znaczący wzrost wartości pomocy bilateralnej do roku 1980, a następnie jej stopniowy spadek w kolejnych latach po fiasku nawiązania ściślejszej współpracy z KRS i holenderskim sektorem prywatnym. Budżet pomocy multilateralnej z kolei charakteryzował się większą stabilnością i średnim poziomem ok. 361 mln USD w badanym okresie.

Urząd Ministra ds. WR w tych latach pełnili kolejno: J. de Koning (1977 - 1981) i C. van Dijk (1981 - 1982).

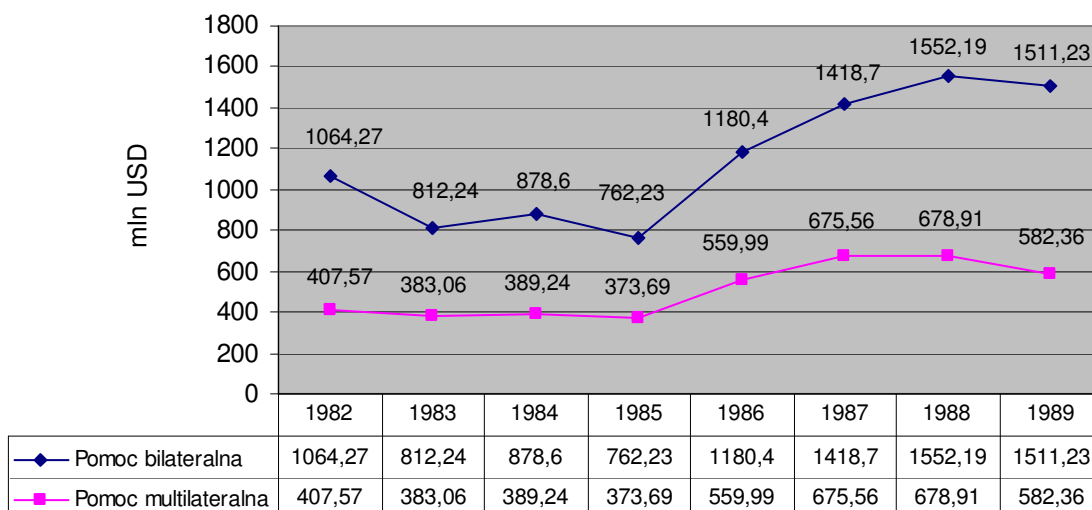
2.5.3. Lata 1982 - 1989

W 1982 roku rząd holenderski oświadczył, iż pomimo wcześniejszych niepowodzeń, mających na celu przyciągnięcie sektora prywatnego do współdziałania w działaniach pomocowych, będzie się on starać jeszcze bardziej wykorzystywać możliwości i zdolności holenderskiej gospodarki i społeczeństwa w ramach działań rozwojowych.

W związku z powyższym położono największy jak dotychczas nacisk w oficjalnych dokumentach na holenderskie ekonomiczne i handlowe interesy, a kwestie i motywy humanitarne zostały zepchnięte na drugi plan. Oznaczało to ogromne zaangażowanie holenderskich firm w dużych projektach, np. w Indonezji czy Indiach. Według ministra Schoo bezpośrednia redukcja ubóstwa leżała w zasadzie bardziej w gestii prywatnych organizacji.

W 1984 roku zaprezentowano nowy raport („*Herijkingsnota*”), weryfikujący holenderską pomoc bilateralną. Stwierdzono w nim, iż do celów polityki rozwojowej należy dążyć „w zrównoważonej syntezie obydwu kierunków polityki zarówno złagodzenia ubóstwa jak i promocji samodzielności”, czyli w formie „strukturalnego łagodzenia ubóstwa” (*structurele armoedebestrijding*). Oznaczało to odejście od „dwutorowej” polityki rozwojowej na rzecz jednolitej: strukturalnego łagodzenia ubóstwa lub „trwałej poprawy warunków życia większości populacji w krajach rozwijających się” [Hoebink i Schulpen 1998, s. 15].

W oparciu o założenie, że ubóstwo może być skutecznie zredukowane w rozwijających się gospodarkach w raporcie stwierdzono ograniczone możliwości efektywnego łagodzenia ubóstwa w krajach rozwijających się przez zewnętrznych dawców. W rezultacie redukcja ubóstwa została zepchnięta na drugie miejsce zgodnie z międzynarodowym przeświadczeniem o rozwoju z lat 80., według którego rola rządu powinna być zostać ograniczona, a wolny rynek i dopasowania strukturalne winne były pełnić dominującą rolę [Hoebink i Schulpen 1998, s. 15-16].

Wykres 9. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1982 – 1989 (mln USD, ceny bieżące)

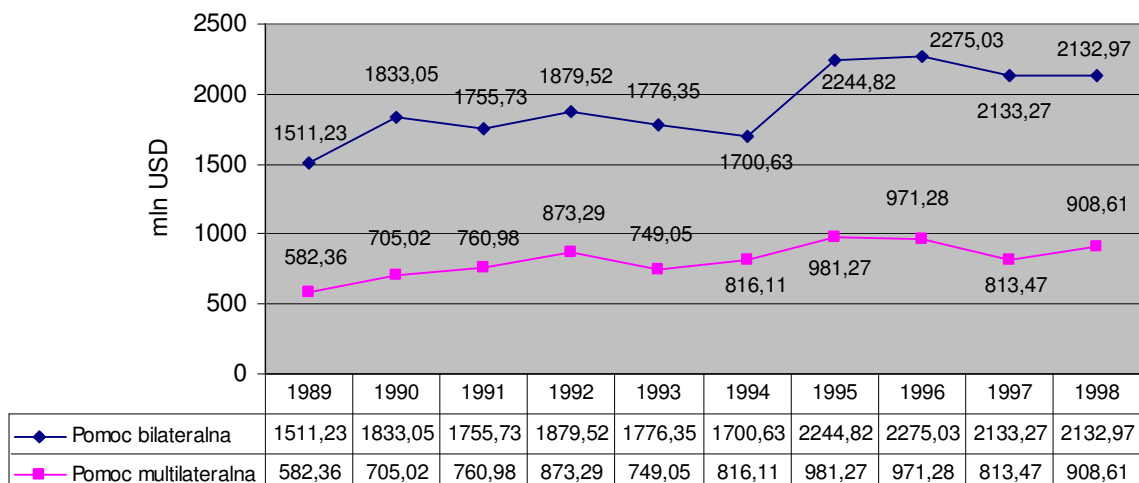
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W pierwszych latach urzędowania ministra E. M. Schoo nastąpił znaczący spadek wartości pomocy bilateralnej (-252 mln USD), pomimo przyjętych politycznych założeń. Dopiero po przeprowadzonej reformie i wraz z nastaniem nowego gabinetu (rok 1986) wielkość pomocy bilateralnej i multilateralnej wzrosły prawie dwukrotnie.

W latach 1982 – 1989 urząd Ministra ds. WR pełnili E. M. Schoo (1982 – 1986) i P. Bukman (1986 – 1989).

2.5.4. Lata 1989 - 1998

Nowym Ministrem ds. WR został ponownie Jan Pronk (1989 – 1998), który w czasie swojego urzędowania próbował zmniejszyć wartość DC, w wyniku czego poziom pomocy spadł znacząco przede wszystkim jako część PNB.

Wykres 10. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1989 – 1998 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Budżet pomocy bilateralnej przez cały ten okres charakteryzował się ciągłymi wahaniami, ze znaczącym wzrostem wartości w roku 1990 (ok. 320 mln USD) i w roku 1995 (ok. 545 mln USD, z których ok. 345 mln USD przeznaczonych zostało na działania związane z transferem wiedzy, umiejętności i technologii, tzw. *free-standing technical cooperation* - FTC). W ramach budżetu pomocy multilateralnej dochodziło również do skoków wartości, jednak były one zdecydowanie mniejsze niż to było w przypadku pomocy bilateralnej. Średnia wielkość pomocy multilateralnej dla tego okresu to ok. 816 mln USD.

We wrześniu 1990 roku wydano raport „*Een wereld van verschil*” („Świat różnic”), w którym podjęto próby przeanalizowania roli pomocy rozwojowej w przyszłej dekadzie po upadku systemu bipolarnego. Stwierdzono w nim, iż trwałe i zrównoważone łagodzenie ubóstwa powinno być głównym celem holenderskiej polityki rozwojowej. Trzy główne czynniki - inwestowanie w ludzi i ich potencjał twórczy, zaspokojenie podstawowych potrzeb i rozszerzenie udziału najbiedniejszych w procesach decyzyjnych – miały determinować holenderską politykę. Do trwałego i zrównoważonego wzrostu zaliczono trzy elementy: wzrost produkcji, sprawiedliwy podział i utrzymanie „środowiskowej przestrzeni użytkowej” (*environmental utilisation space*) lub „ekozakresu” (*ecoscope*)⁴⁷.

Zgodnie z tezami zawartymi w raporcie redukcja ubóstwa w latach 90. różniłaby się od tej z poprzednich okresów ze względu na bardzo wyraźne powiązanie aspektu ekonomicznego z kwestiami społecznymi i politycznymi (przez co warunek społeczny stałby się bardzo

⁴⁷ Więcej w Aneksie IV.

ważnym elementem dla polityki dawców), a także połączenie podejścia makroekonomicznego z mikroekonomicznym (czyli zdrowa polityka makroekonomiczna z realistycznymi kursami walut, solidna polityka fiskalna i stabilność cen jako całkowite warunki wstępne dla powodzenia trwałej i zrównoważonej redukcji ubóstwa).

Wśród następstw politycznych, dotyczących podejścia do redukcji ubóstwa w opublikowanym raporcie można wskazać koncentrację na najbiedniejszych krajach, wsparcie podstawowych procesów i organizacji pozarządowych, poprawę skuteczności projektów pomocowych, poświęcenie większej uwagi dla ubóstwa w miastach, większą koncentrację na kwestiach, związanych z płcią, zmniejszenie przepisów i regulacji, więcej decentralizacji.

Innym ważnym dokumentem był wydany w 1993 roku „*Een wereld in geschil*” („Świat w sporze”), w którym stwierdzono, że zmniejszenie ubóstwa „jest bezwzględny warunkiem wstępnym osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju i walki z degradacją środowiska, a także konfliktami” [Hoebink i Schulpen 1998, s. 16-17].

Uzupełnieniem dwóch wcześniejszych deklaracji politycznych była wydana w 1995 roku nota rządowa „*Hulp in Uitvoering*” („Pomoc w toku”). Przedstawione w nim tezy prowadziły m.in. do powiązania współpracy rozwojowej z polityką zagraniczną, decentralizacji procesu decyzyjnego do poziomu ambasad i uproszczenia procedur świadczenia pomocy.

Pomimo negatywnego stanowiska ministra J. Pronk, co do zaangażowania holenderskich firm w działania rozwojowe, bardzo silne lobby przedsiębiorców doprowadziło do zwiększenia budżetu, przyjętego w 1991 roku programu ORET⁴⁸.

2.5.5. Lata 1998 – 2002

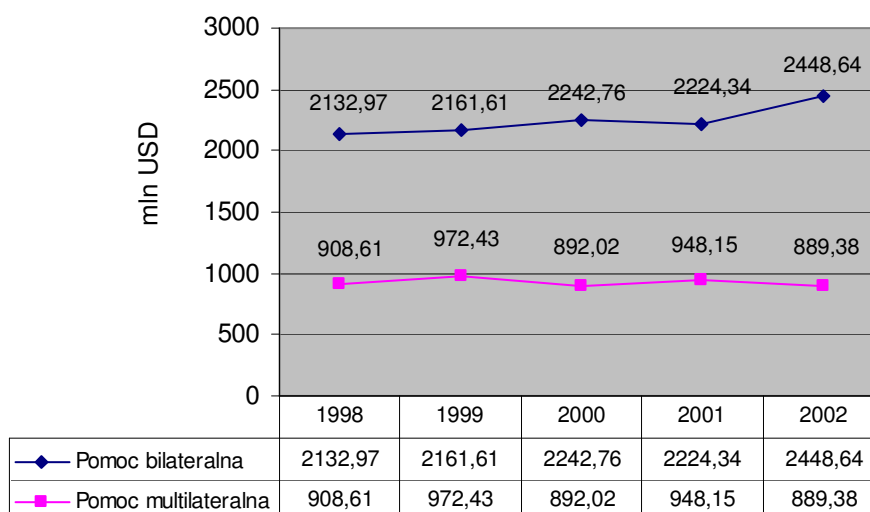
Nowa Minister ds. WR (E. Herfkens) postanowiła skupić pomoc Holandii na tych najbiedniejszych krajach, które wykazały się zaangażowaniem i poczyniły znaczne wysiłki w przygotowaniach i realizacji programów redukcji ubóstwa.

Jako cel działań holenderskich przyjęto odczuwalne (zauważalne) zmniejszenie poziomu ubóstwa („Ubóstwo jest sposobem myślenia o innych ludziach”). Bieda stała się wyznacznikiem geograficznej i sektorowej koncentracji działań, kluczem do rozwoju podejścia operacyjnego w procesie koordynacji działań dawców pomocy i była postrzegana przez społeczeństwo holenderskie jako najbardziej szlachetny i logiczny powód posiadania programów pomocy rozwojowej.

⁴⁸ Program ORET zostanie wyjaśniony w dalszej części pracy.

Ubóstwo określało strategiczne ramy dla całej pomocy rozwojowej i dzięki temu pozwoliło na zespolenie wszystkich innych jej elementów (upodmiotowienie – *ownership*, podejście sektorowe, koordynacja i spójność), zapewniało Ministrowi ds. WR niekontrowersyjne uzasadnienie programów rozwojowych [OECD 2001, s. I-16]. „Pomoc” została oficjalnie zastąpiona przez „współpracę”, której celem było stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju gospodarczego.

Na Szczycie Milenijnym ONZ w 2000 roku podpisano Deklarację Milenijną, w której najbardziej rozwinięte państwa (w tym Holandia) zadeklarowały swoją pomoc w redukcji światowego poziomu ubóstwa, poprzez realizację Milenijnych Celów Rozwojowych (*Millenium Development Goals – MDG*). Według założeń cel ten powinien zostać osiągnięty do roku 2015.

Wykres 11. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1998 – 2002 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W latach 1998 – 2002 budżety pomocy bilateralnej i multilateralnej charakteryzowały się dużą stabilnością i ulegały niewielkim, czasami marginalnym zmianom i fluktuacjom.

2.5.6. Lata 2002 - 2007

Na przełomie 2002 i 2003 roku stanowisko Ministra ds. WR nie zostało obsadzone - jego funkcję pełnił Sekretarz Stanu. Dopiero w połowie 2003 roku ponownie podniesiono rangę Współpracy Rozwojowej do poziomu ministerstwa i mianowano A. van Ardenne na stanowisko nowego ministra (2003 – 2007).

Stanowisko Holandii odnośnie problemu współpracy rozwojowej w tym okresie zostało określone w 2003 roku wraz z wydaniem politycznego memorandum pt. „Wzajemne interesy, wzajemne odpowiedzialności: holenderska współpraca rozwojowa na drodze do 2015 roku” („*Aan elkaar verplicht, Ontwikkelingssamenwerking op weg naar 2015*”), które powinno być rozpatrywane wspólnie z „Memorandum afrykańskim” („*Africa Memorandum*”⁴⁹) również z roku 2003.

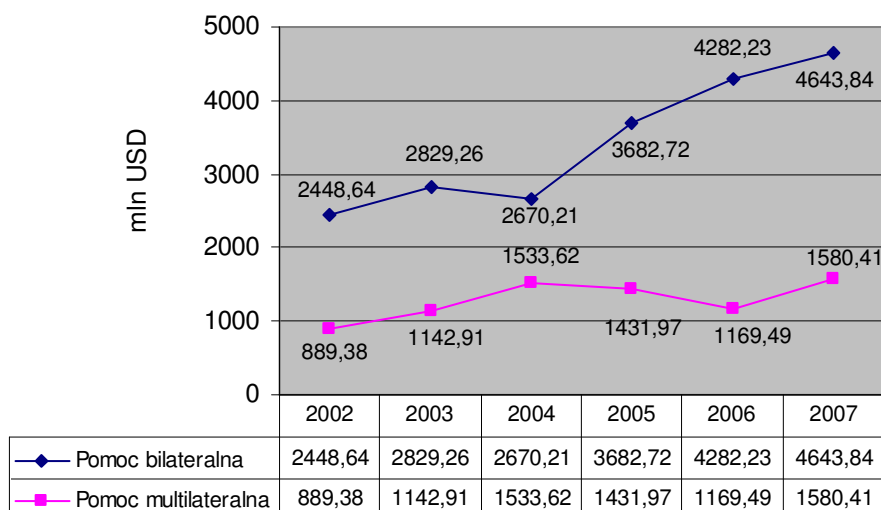
Zgodnie z nowym dokumentem trwała i zrównoważona redukcja ubóstwa pozostała głównym celem holenderskiej współpracy rozwojowej, a Milenijne Cele Rozwoju stały się środkiem (sposobem) jego osiągnięcia. W kontekście globalizacji nowa wizja rozwoju była traktowana nie tylko w kategoriach obowiązku moralnego, ale także jako sprawa współzależności i podziału odpowiedzialności pomiędzy krajami i w danych społeczeństwach.

Podkreślono istotę i konieczność nie tylko samego zwiększenia ilości przeznaczanych środków, ale także ich jakości i potrzebę spójnych polityk, lepszego wykorzystania wiedzy, dźwigni finansowej społeczeństw i sektora prywatnego [OECD 2006c, s. 22].

Pomoc skoncentrowano na 36 państwach, a w każdym z nich - na maksymalnie trzech sektorach. Dążono do stymulowania sektora prywatnego i kładziono nacisk na różne formy partnerstw publiczno-prywatnych (*Public-Private Partnership* – PPP). Wsparcie multilateralnych organizacji miało miejsce pod warunkiem, że będą popierały one kluczowe cele holenderskiej polityki rozwojowej (MDG, poprawa jakości i skuteczności pomocy rozwojowej, nastawienie na wyniki i rezultaty).

W następstwie zamachu na World Trade Center w 2001 roku przyjęto, tzw. „Podejście Holenderskie” („*Dutch Approach*”), znane również jako „podejście 3D”, czyli *defence, diplomacy, development* (obrona, dyplomacja, rozwój), które łączyło wysiłki przedstawicieli Ministerstw Spraw Zagranicznych, Obrony i Współpracy Rozwojowej w procesie rozwiązywania konfliktów, zapewnienia pokoju, stabilizacji i rozpoczęcia działań rozwojowych.

⁴⁹ Holandia zobowiązała się w nim przeznaczać 50% swojego budżetu ODA na pomoc mieszkańcom Czarnego Łądu i aktywnie wspierać międzynarodowe organizacje, działające w tamtym regionie. *Africa Memorandum 2003*, DGIS, Haga 2003, s. 1–5

Wykres 12. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2002 - 2007 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W wyniku przyjętych założeń politycznych bardzo znacząco (niemalże dwukrotnie) wzrósł budżet pomocy bilateralnej osiągając w 2007 roku wartość 4644 mln USD. Wielkość pomocy multilateralnej podlegała większym wahanom i pod koniec urzędowania gabinetu uzyskała poziom 1580 mln USD.

2.5.7. Lata 2007 – 2010

Aby przyspieszyć realizację MDG nowy Minister ds. WR B. Koenders (2007 - 2010) zaprezentował w 2007 roku inicjatywę „Projekt 2015”, której istotą było stworzenie skuteczniejszej strategii działania we współpracy ze społeczeństwem i sektorem prywatnym. Częścią „Projektu 2015” było Porozumienie ze Schokland („*Het akkoord van Schokland*”), czyli prawie 2000 osobistych umów, zawartych przez rząd holenderski i ponadto zaangażowanie 37 innych firm i instytucji [PBworks 2012, s. 1]⁵⁰.

Pośrednio w wyniku przyjęcia „Projektu 2015” wydano w 2008 roku notę polityczną, która określała kierunek polityki i podejście do problematyki ubóstwa nowego gabinetu. W dokumencie „*Nasza wspólna sprawa. Inwestowanie w rozwój w zmieniającym się świecie*” („*Een zaak van iedereen: Investeren in ontwikkeling in een veranderende wereld*”) zidentyfikowano następujące priorytety polityczne i tematyczne: bezpieczeństwo i rozwój, wzrost gospodarczy i kapitał, nacisk na równouprawnienie, tworzenie nowych możliwości

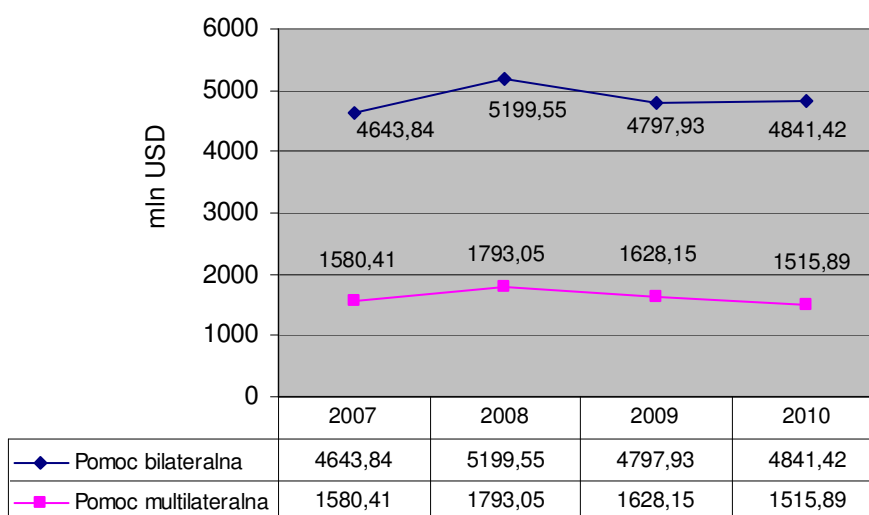
⁵⁰ Zob. [http://www.schokland.nl/pageid=691/2007_Akkoord_van_Schokland_\(Agreement_of_Schokland\).html](http://www.schokland.nl/pageid=691/2007_Akkoord_van_Schokland_(Agreement_of_Schokland).html) [dostęp 24.07.2012]

dla kobiet, a także prawa seksualne i reprodukcyjne, klimat i energia [MSZ Holandii 2009, s. 7].

Rząd holenderski zobowiązał się do prowadzenia działań, mających na celu zmniejszenie zaległości w realizacji MDG, a także koncentracji na społecznym i gospodarczym rozwoju najbiedniejszych. Zasadniczym warunkiem świadczenia pomocy innym krajom stało się respektowanie przez nich podstawowych praw człowieka.

Celem działań pozostała redukcja ubóstwa, którą określono jako „piętę achillesową” procesu globalizacji, a także długookresowy wzrost gospodarczy, możliwy do osiągnięcia jedynie poprzez zaangażowanie i zintegrowanie najbiedniejszych członków społeczeństwa z gospodarką. Równy podział wypracowanego majątku powinien być na czele światowego programu politycznego. Zidentyfikowano problemy o ponadgranicznym charakterze, które nie mogą być już rozwiązane w granicach pewnych krajów.

W odniesieniu do pomocy bilateralnej i instrumentów Holandia zaczęła stopniowo przechodzić do wsparcia budżetowego w wybranych krajach rozwijających się w następstwie zastosowania w nich podejścia sektorowego (*Sector-Wide Approach – SWAp*). Na arenie międzynarodowej bardzo aktywnie wspierała proces koordynacji polityk zagranicznych i rozwojowych państw europejskich.

Wykres 13. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2007 - 2010 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Począwszy już od 2004 roku różnica w wielkości pomocy bilateralnej i multilateralnej zaczęła bardzo gwałtownie wzrastać - w 2008 roku była ona największa dla całego badanego

okresu (1965-2010) i wynosiła 3406 mln USD. Na ten sam rok przypada również maksymalna wartość zarówno całej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej Holandii jak i jej części składowych, czyli pomocy bilateralnej i multilateralnej.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych pozostawało centrum holenderskiej DC, bezpośrednio odpowiedzialnym za 87% wszystkich aspektów współpracy rozwojowej Holandii (pozostałe 13%, niekontrolowane bezpośrednio przez MSZ stanowiły: mechanizmy redukcji zadłużenia i zarządzanie relacjami z międzynarodowymi instytucjami finansowymi [Ministerstwo Finansów], kierowanie ORIO [Ministerstwo Spraw Gospodarczych], dodatkowe wkłady z różnych holenderskich ministerstw, finansowane z ODA [głównie obrona, środowisko, zarządzanie wodą, rolnictwo]) [OECD 2011, s. 42], prowadziło i realizowało politykę rozwojową.

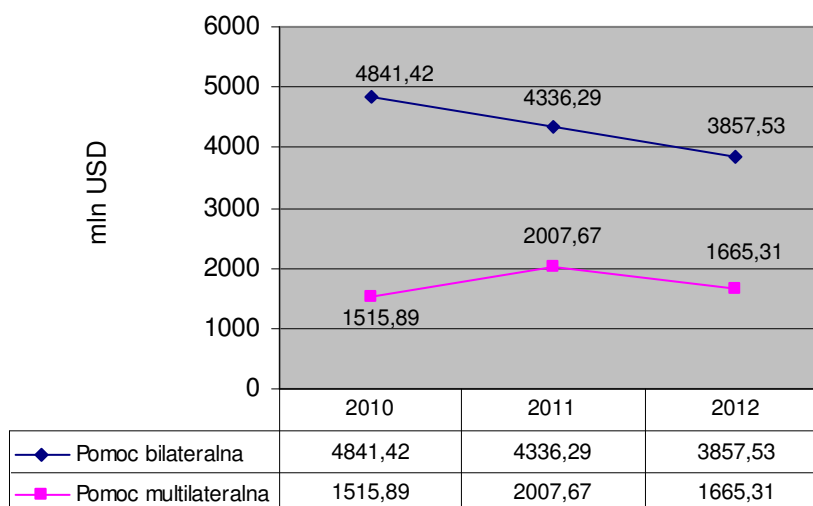
2.5.8. Lata 2010 – 2012

Jednym z ówczesnych celów holenderskiej polityki zagranicznej była „silna Holandia w silnej Europie”, a współpraca rozwojowa była postrzegana jako jeden z kluczowych instrumentów, służących jego osiągnięciu. MSZ pełniło nadal główną rolę w systemie pomocowym dla KRS, ale systematycznie rosło również znaczenie innych Ministerstw (m.in. Finansów, Środowiska, Obrony).

W 2010 roku nastąpił zwrot w holenderskiej współpracy rozwojowej w kierunku koncentracji pomocy na sektorach ekonomicznych, większej samodzielności KRS i globalnych dobrach publicznych. Nowe wytyczne opierały się głównie na raporcie Rady Naukowej dla Polityki Rządowej (*de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid – WRR*⁵¹) i określały związek pomiędzy celami rozwojowymi (MDG pozostały w centrum uwagi i działań), globalnymi dobrami publicznymi (tj. polityka dotycząca klimatu, ochrona bioróżnorodności), a holenderskimi interesami. Reforma miała być także odpowiedzią na rosnącą w Holandii presję ze strony społeczeństwa i Parlamentu na demonstrację osiągniętych wyników z zakresu DC i odzwierciedlenia narodowych interesów w tego typu działaniach [OECD 2011, s. 24]. Położono ponadto nacisk na koncentrację i pomoc w sektorach, gdzie Holandia mogłaby najlepiej wykorzystać swoje doświadczenie (np. zarządzanie gospodarką wodną, budownictwo, rolnictwo) [Stam i de Zeeuw 2010].

⁵¹ Rada Naukowa dla Polityki Rządowej (*de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid – WRR*) to niezależny organ doradczy rządu, udzielający wsparcia w najbardziej istotnych kwestiach z punktu widzenia społeczeństwa.
<http://www.wrr.nl> [dostęp 25.03.2016]

Zasięg tematyczny holenderskiej współpracy rozwojowej został ograniczony do czterech głównych kwestii: bezpieczeństwo i porządek prawny, woda, bezpieczeństwo żywnościowe, zdrowie i prawa seksualne i reprodukcyjne [OECD 2011, s. 24].

Wykres 14. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2010 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 25.03.2016]

W latach 2010 - 2012 rząd holenderski był zmuszony do przeprowadzenia cięć budżetowych, które również dotknęły współpracę rozwojową. W 2011 roku nastąpił spadek wartości pomocy bilateralnej o ok. 505 mln USD, który został jednak w znacznym stopniu zrównoważony poprzez wzrost wartości pomocy multilateralnej o ok. 492 mln USD. Rok 2012 oznaczał zmniejszenie zarówno wartości zarówno pomocy bilateralnej (ok. 480 mln USD) jak i multilateralnej (342 mln USD).

W latach 2010 – 2012 stanowisko Ministra ds. WR nie zostało obsadzone – jego funkcje pełnił Sekretarz Stanu.

2.6. Struktura sektorowa pomocy Holandii dla krajów rozwijających się

Działania rozwojowe Holandii obejmują swoim zasięgiem te obszary gospodarcze, społeczne i kulturowe, które są dla niej najistotniejsze z punktu widzenia redukcji ubóstwa i poprawy jakości życia osób najuboższych. W latach 1989 – 1994 holenderskie programy rozwojowe były podzielone na:

- programy podstawowe (*spearhead programmes*),
- programy specjalne (*special programmes*).

Niektóre programy i instrumenty zostały wycofane, a inne w zmienionej formie i pod inną nazwą funkcjonują do teraz.

2.6.1. Programy podstawowe (*spearhead programmes*)

Istniejące od 1985 roku dwa główne programy wsparcia i rozbudowy wsi i przemysłu w krajach rozwijających się zostały w styczniu 1991 roku zastąpione nowymi, tzw. programami podstawowymi (*spearhead programmes*).

Obejmowały one następujące dziedziny:

- środowisko,
- badania i technologię (*research and technology*),
- rolę kobiet w procesie rozwoju,
- likwidację ubóstwa w aglomeracjach miejskich.

Celem programu środowiskowego było zintegrowanie problemu bezpieczeństwa otoczenia naturalnego w ramach strategii krajowych i regionalnych, a także pomoc w likwidacji globalnych zagrożeń środowiskowych. Określono w ten sposób m.in. udział Holandii w finansowaniu międzynarodowych akcji multilateralnych, tj. Konferencja ONZ „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro w czerwcu 1992 roku (*United Nations Conference on Environment and Development - UNCED*), Program Środowiskowy ONZ (*United Nations Environment Programme - UNEP*), czy też Program ONZ ds. Rozwoju (*United Nations Development Programme – UNDP*).

Zgodnie z rządową polityką budowy przeciwwagi dla ośrodków naukowych z krajów rozwiniętych i w celu wspomagania badań istotnych dla holenderskiej polityki rozwojowej wprowadzono program „*research and technology*”. W jego funkcjonowaniu ważną rolę odgrywała komórka programowa w DGIS, w której identyfikowano zapotrzebowania na badania (poprzez zapytania, spływające do sekcji krajowych i regionalnych). Do jej zadań należało także znalezienie w kraju-odbiorcy instytutów, mających zdolność do przeprowadzenia określonych analiz i diagnoz, samodzielnie bądź też we współpracy z ośrodkami holenderskimi lub organizacjami międzynarodowymi. Najwyższy priorytet otrzymywały badania z zakresu biotechnologii. Program ten był prowadzony przez Komisję Doradcą ds. Badań nad Problemami Rozwoju (RAWOO) i komórkę formułowania polityki w DGIS (we współpracy z Koordynatorem Badań).

Promowanie niezależności kobiet w sferze ekonomicznej, politycznej i socjo–kulturowej było celem trzeciego programu podstawowego. Zgodnie z jego wytycznymi konieczne było

uwzględnienie tych kwestii w strategiach krajowych i regionalnych. W komórce odpowiedzialnej w DGIS przygotowywano instrukcje dla konsultantów, którzy wprowadzali określone projekty w życie w ramach holenderskiej bilateralnej pomocy technicznej. Z funduszy tego programu wspierane były międzynarodowe organizacje multilateralne, m.in. Bank Światowy i UNDP.

W programie likwidacji ubóstwa w miastach zidentyfikowano cztery aspekty biedy w aglomeracjach: bezrobocie, tworzenie dochodu, kwestie mieszkalne i środowisko.

Najważniejszymi instrumentami w ramach wymienionych czterech programów były pomoc techniczna i finansowa (w formie dotacji i w ramach możliwości, przy współfinansowaniu przez innych dawców). *Spearhead programmes* miały być inspiracją dla sekcji krajowych i regionalnych, stwarzać możliwości szerszego spojrzenia na problem *Development Cooperation*, a także stać się narzędziem kontroli jakości pomocy projektowej i programowej [Hilhorst i Sideri 1995, s. 16-17].

2.6.2. Programy specjalne (*special programmes*)

Równoległe do zainicjowanych programów podstawowych funkcjonowały również, tzw. programy specjalne (*special programmes*).

Dotyczyły one następujących obszarów:

- przedsiębiorstwo i rozwój,
- wsparcie bilansu płatniczego,
- opieka zdrowotna,
- edukacja,
- żywność.

Program dla firm nastawiony był w głównej mierze na promowanie roli sektora prywatnego w procesach uprzemysławiania najsłabiej rozwiniętych. Priorytet otrzymały małe przedsiębiorstwa. Początkowo za funkcjonowanie tego programu odpowiedzialne były DGIS i FMO, a od 1990 roku - wyłącznie FMO. Do wypracowanych wówczas narzędzi programowych (niektórych stosowanych do chwili obecnej) należały:

- Ustawa o Reasekuracji Inwestycji (*Investment Reinsurance Act – WHI*) z 1969 roku, która pozwala prywatnym holenderskim przedsiębiorstwom (przeważnie były to małe i średnie firmy) na ubezpieczenie swoich inwestycji od ryzyka politycznego w najsłabiej rozwiniętych krajach, a szczególnie od niepewności związanych z wojną, odmową transferu zysków lub kapitału, nacjonalizacją. Realizacją Ustawy

zajmowało się Holenderskie Towarzystwo Ubezpieczenia Kredytów (*Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij* - NCM), a jego straty netto były pokrywane z budżetu DC. Ustawa została zmieniona w 1990 roku. Obecnie z ramienia rządu holenderskiego tego rodzaju ubezpieczenie jest oferowane przez prywatną firmę Atradius [Dimireva 2009].

- pomoc techniczna w procesie przygotowywania badań wykonalności projektów, wprowadzania ich w życie, promowania inwestycji, asysty w postaci tymczasowego zarządzania i szkoleń. Budżet przeznaczony na te działania obejmował również wsparcie dla Międzynarodowego Centrum Handlu w Genewie (podmiotem odpowiedzialnym było Centrum Promowania Importu z Krajów Rozwijających się - CBI).
- pomoc finansowa w postaci udziału w kapitale własnym lub pożyczki. Pożyczki udzielane były zarówno przedsiębiorstwom, jak i bankom rozwojowym lub małym instytucjom, wspierającym firmy w najsłabiej rozwiniętych krajach.
- Program Kredytów Mieszanych (*Mixed Credit Programme* – MCP), Program Nisko Dotowanych Pożyczek (*Low-Concessional Loans Programme* - LCL) i Program Istotnych dla Rozwoju Transakcji Eksportowych (*Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties* - ORET). Program MCP został wprowadzony w 1979 roku, a jego celem było wsparcie holenderskich firm w eksporcie dóbr kapitałowych do krajów rozwijających się. Kraje rozwijające się z kolei w ramach MCP były nakłaniane do zakupu holenderskich dóbr lub / i usług, co w efekcie oznaczało pomoc „wiązaną”. Program MCP został zastąpiony w 1987 roku przez program LCL, którego celem miało być zapewnienie długoterminowych, wiązanych pożyczek ($\frac{2}{3}$ pochodzenia holenderskiego) z subsydiowanymi odsetkami dla mających zdolność kredytową najsłabiej rozwiniętych krajów. Został on przerwany w 1990 roku i wznowiony w 1991 pod nową nazwą i zmienionymi warunkami. Podczas gdy ogólna procedura pozostała taka sama, nowy program (nazwany ORET) składał się z transakcji, których 40% stanowiły dotacje, a pozostałe 60% musiało być finansowanych na warunkach komercyjnych. Celem programu ORET było umożliwienie krajom rozwijającym się zakupu dóbr i usług w Holandii, które prowadziłyby do zwiększenia zatrudnienia i inwestycji [Elbers 2002, s. 18]. Program ORET został zastąpiony w 2008 roku przez ORIO

(*Ontwikkelingsrelevante Infrastructuurontwikkeling*), czyli program rozwoju infrastruktury⁵².

- kierowany przez Holenderski Związek Pracodawców Chrześcijańskich (*Nederlands Christelijk Werkgeversverbond* - NCW) program Holenderscy Emerytowani Eksperti (*Programma Uitzending Managers* - PUM), który polega na wysyłaniu menedżerów (po zakończeniu ich karier) do małych, a także średnich przedsiębiorstw w najslabiej rozwiniętych krajach w celu poprawy ich funkcjonowania i zarządzania nimi. Dla przykładu w 1991 roku 218 emerytowanych pracowników zostało wysłanych do 32 krajów.
- działania Centrum Promowania Importu z Krajów Rozwijających się (*Centre for the Promotion of Imports from Developing Countries* - CBI), które nadal cieszy się stosunkowo dużym zainteresowaniem potencjalnych eksporterów z najslabiej rozwiniętych krajów. Jego działania obejmują m.in. organizację udziału handlowców z tychże państw w targach w Europie, zwoływanie seminariów informacyjnych o istotnych aspektach marketingowych. CBI może zawierać porozumienia o współpracy z krajami rozwijającymi się.

Współpraca z CBI może się rozpocząć przy spełnieniu przez kraje rozwijające się następujących warunków:

- wystarczająca produkcja dóbr przemysłowych,
- aktywne uczestnictwo w regularnych programach organizowanych przez CBI (m.in. specjalne promocje, adaptacje produktów, seminaria i targi),
- wydajny i skuteczny podmiot promowania handlu, dobrze współdziałający z krajowymi przedsiębiorstwami.

Kolejnym programem specjalnym było wsparcie bilansu płatniczego. Powstał on w latach 70., a jego głównym celem była pomoc w stymulowaniu wzrostu gospodarczego, poprzez poprawę potencjału produkcyjnego. Zauważono, że problemy związane z bilansem nie mają natury tymczasowej, lecz są o charakterze strukturalnym. Stąd też wprowadzone podstawowe kryterium mówiące, że kraj odbiorca powinien stosować politykę, dążącą do poprawy gospodarczej lub / i ciągłego wzrostu. Program ten składał się z subsydiów i przybierał formy: wsparcia importu (w odniesieniu do określonych towarów np. nawozów), redukcji zadłużenia lub jego wykupienia, współfinansowania Pożyczek Dostosowań Strukturalnych

⁵² Program ORIO miał na celu rozwój, realizację, prowadzenie i utrzymanie publicznej infrastruktury w krajach rozwijających się, a także zachęcanie rządu kraju partnerskiego do współpracy z sektorem prywatnym.

(*Structural Adjustment Loans*) lub Pożyczek Dostosowań Sektorowych (*Sectoral Adjustment Loans*) [Hilhorst i Sideri 1995, s. 17-20].

Trzeci program specjalny obejmował sferę opieki zdrowotnej. Jego elementy wprowadzano w życie poprzez podmioty inne niż DGIS (ten z kolei udostępniał fundusze). Historycznie, do głównych wykonawców tego programu należeli:

- grupa MFO wspierająca głównie budowę ośrodków opieki zdrowotnej,
- Światowa Organizacja Zdrowia (*World Health Organisation - WHO*), która zazwyczaj zajmowała się projektami podstawowej opieki zdrowotnej,
- Fundusz Ludnościowy Organizacji Narodów Zjednoczonych (*United Nations Populations Fund - UNFPA*) niosący pomoc w zakresie planowania rodziny.

Podstawą programu specjalnego, dotyczącego edukacji był raport „Współpraca rozwojowa i edukacja w latach 90.” (*„Development Cooperation and Education in the 1990s”*). Wskazano w nim niezbędne działania, mające służyć rozwiązaniu problemów nauczania w krajach rozwijających się:

- zwiększenie zakresu pomocy dla sektora edukacyjnego na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym,
- priorytet dla szkolnictwa podstawowego,
- zapewnienie stabilnego dostępu do edukacji,
- wzmocnienie zdolności systemu kształcenia w krajach odbiorców.

Zgodnie z przedstawionymi w dokumencie wytycznymi cele edukacyjne miały być osiągnięte poprzez pomoc projektową i programową, a także wsparcie finansowe i techniczne.

Od stycznia 1993 roku programy edukacyjne składały się z następujących elementów:

- wsparcie instytucji nauczania w najslabiej rozwiniętych krajach (DSO),
- pomoc dla szkolnictwa wyższego (MHO),
- współpraca z organizacjami kształcenia międzynarodowego (SIO).

Głównym celem programu DSO było bezpośrednie wzmocnienie instytucjonalnej zdolności szkół od poziomu profesjonalnego nauczania średniego do akademickiego (tzw. *institution building*)⁵³. Z zasady nie było żadnych środków przeznaczanych, np. na budynki. Zamiast tego dostępne fundusze wykorzystywano na kursy doskonalenia zawodowego dla pracowników naukowych i administracyjnych, programy komputerowe, książki i czasopisma

⁵³ Ponadto program DSO był kształtowany przez dwa dodatkowe cele: pomoc w rozwoju i usprawnianiu ogólnego funkcjonowania instytucji nauczania (ciągłe umacnianie ich zdolności edukacyjnych), a także uzupełnianie ilościowych i jakościowych braków kadrowych.

dla bibliotek. Ze środków można było również finansować stowarzyszenia studentów z danego kraju.

Typowe dla programu MHO było zaangażowanie przynajmniej jednej holenderskiej instytucji, zainteresowanej współpracą z jej odpowiednikiem w krajach rozwijających się przez okres 9 – 12 lat. Celem kooperacji było wzmocnienie lub ustanowienie nowego oddziału placówki. Przedłużenie współpracy miało miejsce tylko wówczas, gdy dokonana ocena po około półtora roku trwania projektu była pozytywna. Ten typ współpracy prowadził zwykle do rozwoju programów badawczych, a także powstawania nowych warsztatów lub bibliotek. Personel mógł otrzymywać dodatkowe szkolenia w danym regionie lub za granicą. Priorytety realizacji poszczególnych projektów tego programu były ustalane na podstawie rozpoznanych problemów sfery nauczania w krajach i regionach docelowych. W wyniku zmian organizacyjnych funduszami tego programu zarządzała Holenderska Organizacja ds. Międzynarodowego Rozwoju Szkolnictwa Wyższego (NUFFIC).

W skład organizacji kształcenia międzynarodowego w programie SIO wchodziło 5 instytucji akademickich, a także około 15 ośrodków nauczania średniego i podstawowego. Wszystkie one wykładały nauki stosowane, a większość studentów pochodziła z krajów rozwijających się. Pracownicy naukowcy byli różnej narodowości, o ich zatrudnieniu decydowało doświadczenie i wiedza z zakresu problemów rozwojowych. Nauczanie odbywało się w języku angielskim.

Program SIO składał się z dwóch podstawowych elementów:

- projekty międzynarodowego kształcenia – ich cele pokrywały się z dążeniami programu DSO i posiadały podobne do programu MHO cechy. Miały one wspierać walkę z ubóstwem, uświadamiać problemy środowiska naturalnego, służyć walce o prawa i pozycję kobiet.
- kursy odbywające się w Holandii - można tu było wyróżnić dwa aspekty:
 - Holenderski Program Stowarzyszeń (*Netherlands Fellowship Programme - NFP*), który był otwarty dla uczestników z całego świata pod warunkiem, że kraj pochodzenia osoby ubiegającej się o przystąpienie miał wskaźnik PNB per capita mniejszy niż 3500 USD. Jeśli ilość kandydatów była większa niż liczba miejsc i środków, priorytet miały osoby, pochodzące z krajów, regionów i sektorów programowych. Z funduszy NFP dofinansowanych była około połowa

uczestników kursów, natomiast pozostała część otrzymywała wsparcie z innych źródeł⁵⁴,

- finansowanie podstawowych kosztów funkcjonowania pięciu instytucji działających pod egidą Ministerstwa Edukacji i sześciu innych organizacji.

Ostatni przyjęty program specjalny identyfikował niezwykle istotny problem żywienia. Do połowy lat 70. rząd holenderski podkreślał konieczność wykorzystania nadwyżek produkcji rolnej, jako formy pomocy najslabiej rozwiniętym krajom. Później stało się jasne, że niedożywienie było w podobnym stopniu spowodowane przez brak żywności, jak i poprzez nierówny podział dochodu. Od tamtego momentu pomoc żywnościowa była postrzegana jako element polityki likwidacji ubóstwa, a we wczesnych latach 80. zaczęto kłaść nacisk na jej wymiar rozwojowy. Następowало coraz większe zróżnicowanie tejże pomocy⁵⁵. Zwrócono również uwagę na kwestię dostępu, zwłaszcza osób najbiedniejszych do żywności. Od 1985 roku pomoc żywnościowa należała do programu sektorowego w działaniach rozwoju wsi. Do jej podprogramów należały pomoc żywnościowa i odbudowa rolnictwa, a także produkcja pożywienia i bezpieczeństwo żywnościowe, które od 1991 roku stały się częścią pomocy nadzwyczajnej i programów wspierania bilansu płatniczego.

Wsparcie rozwojowych działań organizacji pozarządowych (NGO) był programem rozwiniętym dodatkowo przez DGIS wspólnie z NGO. Jego celem było wspieranie niewielkich projektów żywnościowych, skupiających się na określonych grupach, tj. kobiety w ciąży i karmiące, a także dzieci do lat pięciu. Fundusze były lokowane na podstawie propozycji projektowych, które musiały być zaakceptowane przez DGIS (tylko wtedy, gdy przekraczały wartość 25000 USD).

Rząd holenderski w ramach działań multilateralnych dokonywał również wkładów finansowych do budżetu współpracy rozwojowej Komisji Europejskiej, z którego finansowane były jej programy pomocy żywnościowej [Hilhorst i Sideri 1995, s. 25-33].

2.7. Struktura geograficzna pomocy Holandii dla krajów rozwijających się w latach 1998 - 2012

W 1998 roku Minister ds. WR zdecydował się zredukować liczbę krajów partnerskich, aby zwiększyć skuteczność pomocy. Początkowo określono listę 17 państw, z którymi Holandia

⁵⁴ Obecnie program NFP ma na celu zapobieganie ilościowym i jakościowym brakom personalnym w organizacjach krajów rozwijających się.

Zob. <http://www.nuffic.nl/international-students/scholarships/scholarships-administered-by-nuffic/netherlands-fellowships-programmes-nfp/netherlands-fellowship-programmes-nfp> [dostęp 30.07.2012]

⁵⁵ Przy czym ważne jest, aby odróżnić tutaj pomoc nadzwyczajną - *emergency aid*, od pomocy projektowej - *project aid* i programowej - *programme aid*.

miała zaangażować się w intensywną i długoterminową współpracę strukturalną. Kryteria wyboru obejmowały stopień ubóstwa (poziom PNB *per capita*), a także zaangażowanie rządu kraju-beneficjenta w prowadzenie „dobrej” polityki i „dobrego” rządzenia.

Inne cztery kraje zostały dodane do listy, według której przewidywano pełnowymiarową współpracę, jednak tylko przez określony czas (początkowo było to 5 lat).

Holandia miała ponadto utrzymywać listę 29 państw, z którymi pragnęła prowadzić współpracę tematyczną w ograniczonym zakresie. Kwestie współdziałania obejmowały:

- środowisko,
- prawa człowieka, budowanie pokoju i „dobre” rządzenie,
- biznes i przemysł.

Jako ostatnie dodano 3 kraje, z którymi podpisano specjalne, długoterminowe porozumienia, dotyczące trwałego/zrównoważonego rozwoju.

W efekcie otrzymano listę (17+4+29+3=53) krajów (poprzednia obejmowała prawie 100). Krajami docelowymi były zatem te o niskich DNB *per capita*, zgodnie z założeniami holenderskiej współpracy rozwojowej i jej walki z ubóstwem. Bardzo silne było wsparcie dla podstawowych usług społecznych (edukacja, programy zdrowia reprodukcyjnego, problemy dostępu do wody i systemów sanitarnych).

W 2000 roku wprowadzono nowy system, oparty na analizie wielorakich kryteriów po to, aby móc określić poziomy budżetowe krajów docelowych i właściwie alokować środki. Brano pod uwagę zarówno potrzeby danego państwa, jak i osiągnięte wyniki (polityka makroekonomiczna, społeczna itd.).

Pomimo politycznych wysiłków, aby ograniczyć liczbę krajów docelowych, ciągle istniała potrzeba utrzymywania listy około 30 innych państw, z którymi utrzymywano relacje w różnych dziedzinach i zakresach. Fakt ten dowodził, że krajowe i międzynarodowe wpływy ciągle uniemożliwiały Holandii uzyskanie całkowicie spójnego geograficznego systemu alokacji środków, opartego wyłącznie na kryteriach technicznych [OECD 2001, s. I-20, I-21].

W 2003 roku rząd holenderski ponownie zdecydował się zredukować liczbę krajów partnerskich do 36 i skupić się w każdym z nich na 2 do maksymalnie 3 sektorach. Kryteria wyboru państwa docelowych objęły:

- poziom ubóstwa, mierzony PNB *per capita*,
- pozytywne działania w kierunku demokratyzacji i rządzenia,
- potrzeby danego kraju względem ODA (pod uwagę wzięto liczbę dawców i wielkość pomocy *per capita*),

- wartość dodaną holenderskiej współpracy rozwojowej, zgodnie z relacjami historycznymi i doświadczeniem.

Wśród 36 partnerów przynajmniej 15 należało do grupy państw najslabiej rozwiniętych, 10 było o niskich dochodach, a pozostałe 11 - o niskich lub średnich. Dodatkowo postanowiono utrzymywać współpracę z czterema krajami, będącymi w trakcie trwania konfliktu lub krótko po jego zakończeniu. Ponownie pomimo wysiłków, mających na celu ograniczenie liczby krajów docelowych, ciągle istniało bardzo wiele państw spoza listy, do których trafiały holenderskie środki [OECD 2006c, s 28-29].

W 2008 roku zmniejszono liczbę krajów partnerskich do 33 i sklasyfikowano je według trzech profili:

- Profil 1. Przyspieszenie w osiągnięciu MDG (17 państw)

Grupa najslabiej rozwiniętych krajów i państw o niskich dochodach, lecz o pewnym umiarkowanym poziomie stabilizacji i widocznym dążeniu do poprawy w sposobie rządzenia. Są one opóźnione w realizacji MDG, lecz przy dodatkowym wysiłku i bliższej współpracy rządów i dawców mogą dogonić inne kraje. Państwa te są najczęściej bardzo zależne od pomocy zewnętrznej.

- Profil 2. Bezpieczeństwo i rozwój (9 państw)

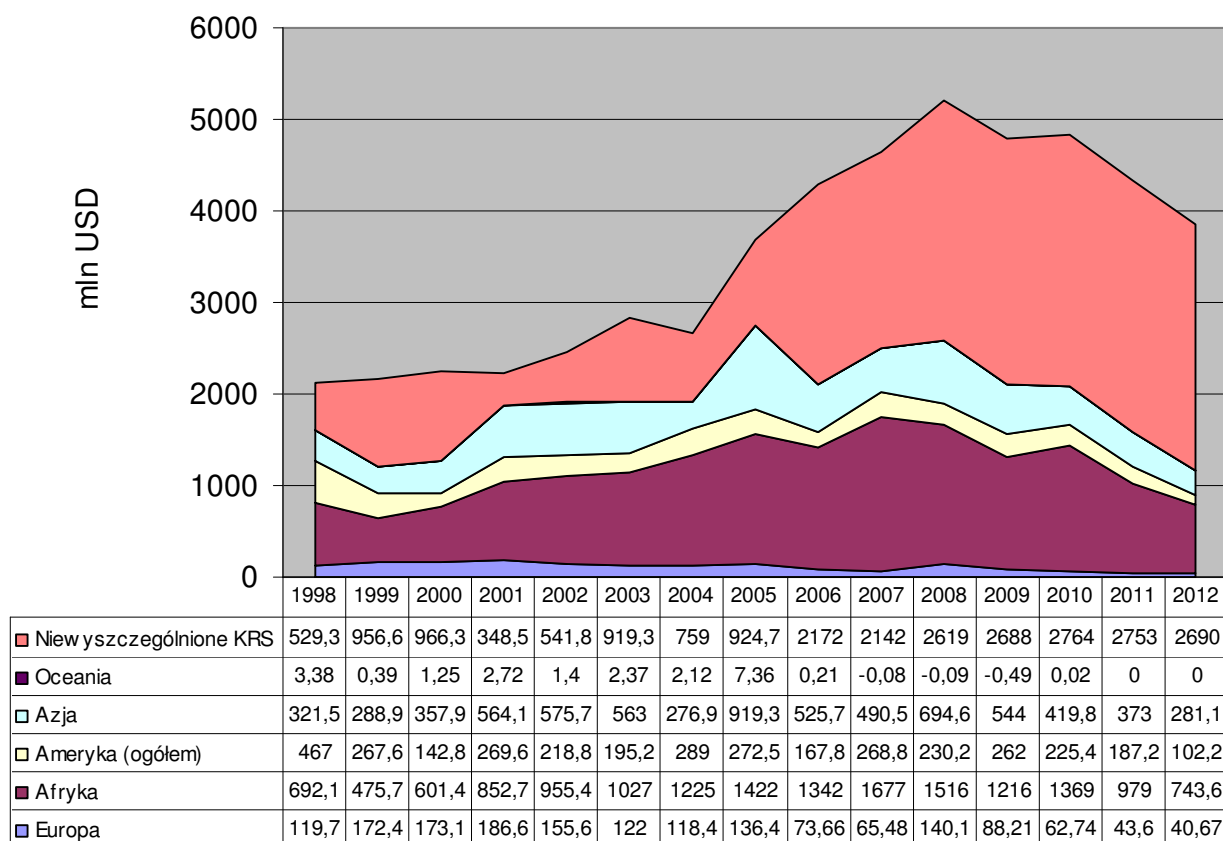
Państwa z nagłym problemem bezpieczeństwa lub o silnych podziałach społecznych, które potencjalnie mogą się przekształcić w konflikt. Problemy tych krajów oznaczają, że nie będą one w stanie osiągnąć MDG w najbliższym czasie. Wysiłki powinny się zatem skupiać na zapewnieniu podstawowych usług dla obywateli, gwarantujących im bezpieczeństwo.

- Profil 3. Szeroko zakrojona współpraca (7 państw)

Czyli kraje, które już osiągnęły status państw o średnich dochodach albo go zdobędą w najbliższej przyszłości i są na drodze do realizacji większości założeń MDG. Holenderskie wysiłki mają skupić się głównie na tych celach, których zdobycie przysparza najwięcej trudności, a także na poszerzaniu działań rozwojowych w obszarach niszowych. Zgodnie z przyjętą zasadą kraje te będą potrzebowały coraz mniej pomocy, aby finansować swoje działania rozwojowe i dlatego będzie ona stopniowo wycofywana [MSZ Holandii 2007a, s. 38-39].

W 2010 roku Holandia kontynuowała ograniczanie liczby krajów partnerskich do 15 (do 2015 roku), które zostały pogrupowane według określonych w 2008 roku profili (Profil 1: 6, Profil 2: 5, Profil 3: 4). Kryteria wyboru objęły:

- „wartość dodaną” Holandii jako dawcy pomocy i jej interesy w danym kraju,
- skalę ubóstwa, potrzeby rozwojowe, poziom dochodu potencjalnego państwa-biorcy,
- możliwości osiągnięcia holenderskich priorytetów tematycznych,
- zasięg i poziom „dobrego rządzenia” i możliwości jego promowania,
- wpływ, jaki miałyby ponowne określenie programów rozwojowych na proponowane plany ograniczenia holenderskiej sieci ambasad [OECD 2011, s. 26].

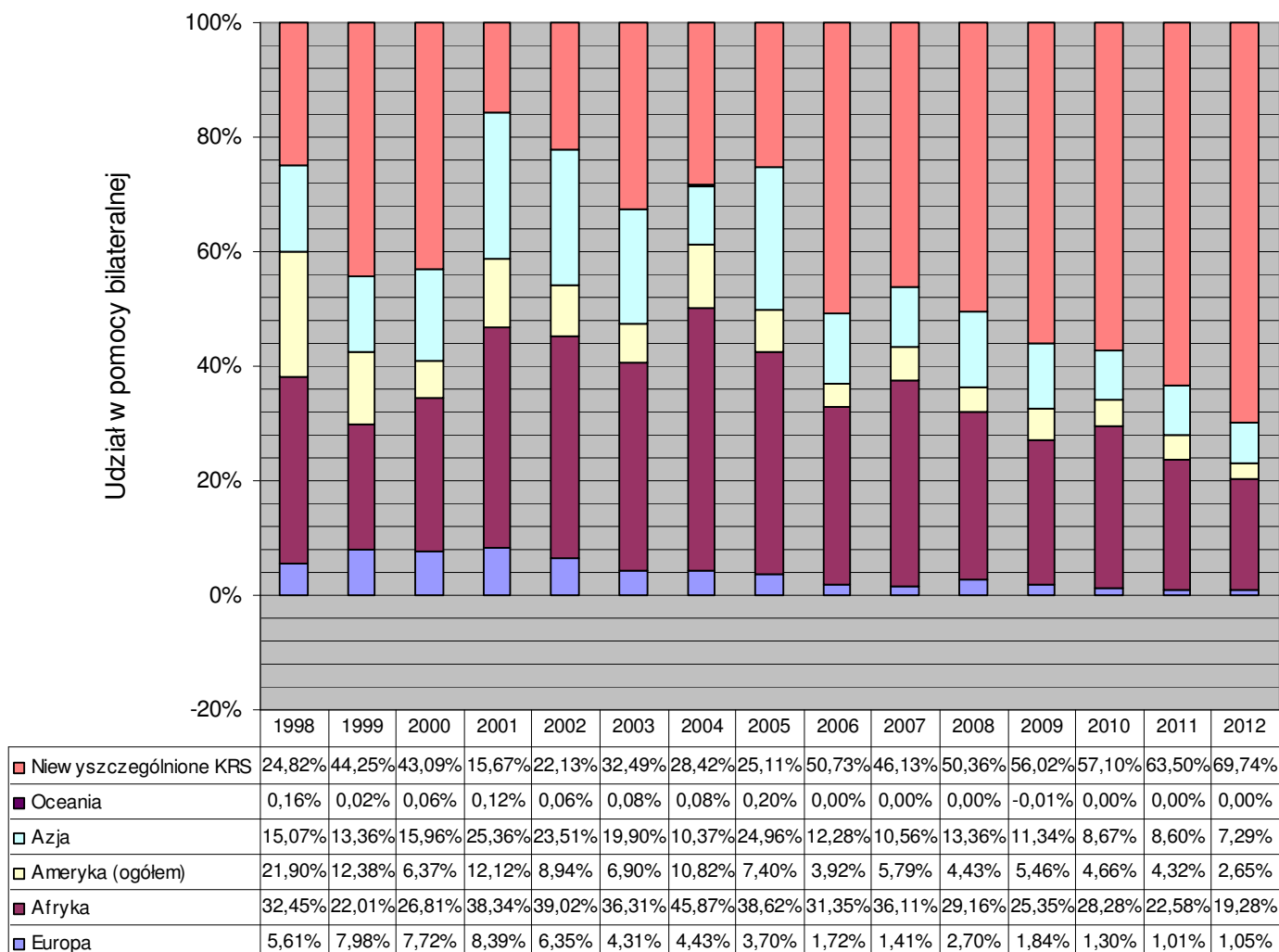

Wykres 15. Holenderska pomoc rozwojowa dla KRS z podziałem na poszczególne regiony świata w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Podejmowane przez holenderski rząd wysiłki, aby skoncentrować pomoc rozwojową na ograniczonej liczbie państw, nie przyniosły pożądanych rezultatów, o czym świadczy fakt, iż w latach 1998 – 2012 najwięcej pomocy trafiało do krajów, określanych jako

„niewyszczególnione KRS” („*Developing Countries unspecified*”). Od 2005 roku ilość środków dla tych państw wzrosła prawie trzykrotnie (średnia wartość w badanym okresie wyniosła 1585 mln USD), podczas gdy pomoc dla krajów z innych części świata nie podlegała aż takim gwałtownym i dużym zmianom. Kolejnymi regionami pod względem wielkości otrzymywanej holenderskiej pomocy były Afryka (średnio 1073 mln USD rocznie), Azja (średnio 480 mln USD rocznie), Ameryka (ogółem; średnio 238 mln USD rocznie), Europa (średnio 113 mln USD rocznie) i Oceania (średnio 1,4 mln USD rocznie, jednak nastąpiło niemalże całkowite wstrzymanie pomocy dla tego regionu w latach 2011 - 2012).

Wykres 16. Struktura regionalna pomocy bilateralnej Holandii w % w latach 1998 - 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W latach 1998 – 2012 pomoc Holandii dla, tzw. „niewyszczególnionych KRS” stanowiła średnio prawie 42% całej jej pomocy bilateralnej, z kolei środki dla krajów afrykańskich –

średnio 31,4%, Azji – średnio 14,7%, Ameryki (ogółem) – średnio 7,9%, Europy – średnio 4% i Oceanii – średnio 0,05%. Po 2005 roku pomoc dla, tzw. „*Developing Countries unspecified*” systematycznie rosła i stanowiła ponad połowę całej pomocy bilateralnej Holandii (za wyjątkiem roku 2007).

Wśród krajów otrzymujących stosunkowo najwięcej holenderskiej pomocy w latach 1998 – 2012 było aż 7 państw afrykańskich i tylko 3 z Azji. Tanzania otrzymała łącznie prawie 1326 mln USD w badanym okresie, zaraz za nią znalazł się Afganistan z wielkością pomocy wynoszącą 1180 mln USD, następnie Ghana (1158 mln USD), Demokratyczna Republika Kongo (1122 mln USD) i Sudan (1077 mln USD).

Tabela 2. Czołowi beneficjenci holenderskiej pomocy rozwojowej w latach 1998 – 2012
(mln USD, ceny bieżące)

KRS	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Ogółem
Uganda	35,32	26,45	43,33	40,82	43,5	57,77	70,92	80,12	82,38	70,43	82,85	45,01	36,65	14,86	25,82	756,23
Nigeria	1,45	0,2	0,26	2,8	2,77	6,99	3,84	201,96	228,75	344,03	1,65	4,54	9,11	21,49	2,78	832,62
Bangladesz	57,89	36,14	32,63	43,23	44,31	57,45	65,23	60,68	67,45	99,45	84,74	70,35	78,57	77,75	66,54	942,41
Indonezja	-44,55	71,93	143,96	119,65	127,27	76,89	-0,52	175,99	75,62	42,43	75,49	81,09	34,36	24,58	-2,42	1001,77
Mozambik	48,46	43,9	61,64	86,6	51,97	47,27	54,7	64,46	59,66	80,66	105,7	99,31	81,84	73	53,71	1012,88
Sudan	26,69	15,28	15,3	23,56	22,74	20,99	97,61	154,77	96,08	202,51	157,58	97,33	86,71	45,38	14,9	1077,43
Dem. Rep. Kongo	8,1	2,46	4,67	12	135,03	220,55	58,75	46,23	29,88	50,74	47,79	43,36	422,16	18,28	22,16	1122,16
Ghana	21,75	11,8	27,55	114,21	59,58	65,81	152,58	70,49	96,96	142,23	120,22	98,33	72,87	63,14	40,72	1158,24
Afganistan	25,47	9,36	10,17	71,95	88,28	77,37	90,31	79,09	87,34	88,82	111,97	147,93	115	108,48	68,5	1180,04
Tanzania	80,25	55,17	97,29	75,11	138,29	95,75	117,62	90,23	114,56	128,15	114,86	62,62	59,21	66,82	29,75	1325,68

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Rozdział III. Finansowanie podejścia sektorowego we współpracy rozwojowej Holandii w latach 1998 - 2012

3.1. Transfer holenderskiej pomocy do krajów rozwijających się

Współpraca rozwojowa Królestwa Niderlandów z krajami partnerskimi prowadzona jest poprzez następujące kanały:

- państwowy, w ramach którego można wyodrębnić:
 - kanał bilateralny, czyli pomoc dwustronną, realizowaną bezpośrednio poprzez MSZ i ambasady,
 - kanał multilateralny, który oznacza rządowe wsparcie świadczone w sposób pośredni poprzez wkłady, ogólne dotacje i subsydia dla programów Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, regionalnych banków rozwoju i innych multilateralnych i międzynarodowych instytucji. Podmioty te same wybierają programy, na które przeznaczone zostaną środki,
- prywatny (zgodnie z definicją OECD/DAC jest częścią pomocy bilateralnej), czyli działania prowadzone przez organizacje pozarządowe (*non-governmental organisations*), społeczne (*civil society organisations*), prywatnych przedsiębiorstw (np. Philips, Nuon), a także pozostałe inicjatywy, podejmowane np. przez indywidualne osoby, bądź grupy obywateli.

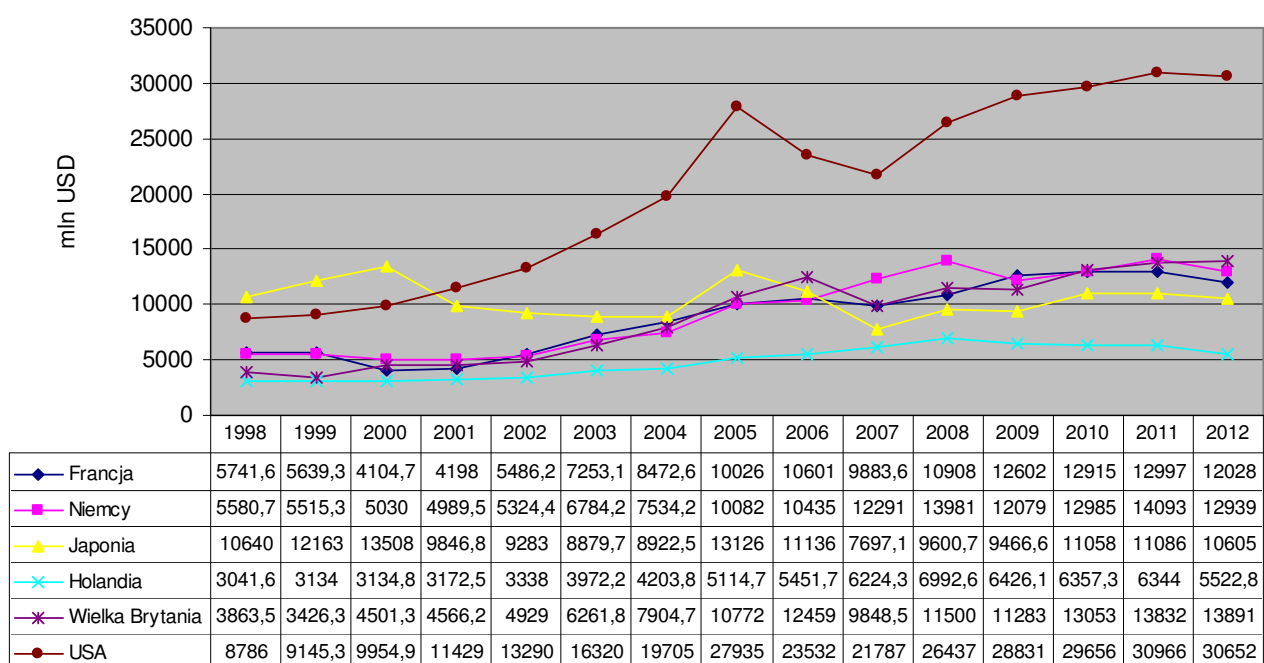
Wykres 17. Holenderska pomoc bilateralna i multilateralna jako część jej ODA w latach 1998 - 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Ogólnie przyjęty podział zakłada, że 30% holenderskiej ODA będzie transferowane za pomocą organizacji multilateralnych, a pozostałe 70% - poprzez działania bilateralne. W ramach zasobów bilateralnych - około 35% i 23% całej ODA przekazywane powinno być za pomocą kanału prywatnego [OECD 2001, s. I-19].

W latach 1998–2012 średnio 72% holenderskiej ODA było transferowane w formie pomocy bilateralnej, a 28% - multilateralnej. W 2004 roku pomoc dla organizacji multilateralnych stanowiła 36% ODA Holandii (najwięcej w badanym okresie), natomiast największy udział pomocy bilateralnej w ODA przypadł na rok 2006 i wyniósł aż 79%.

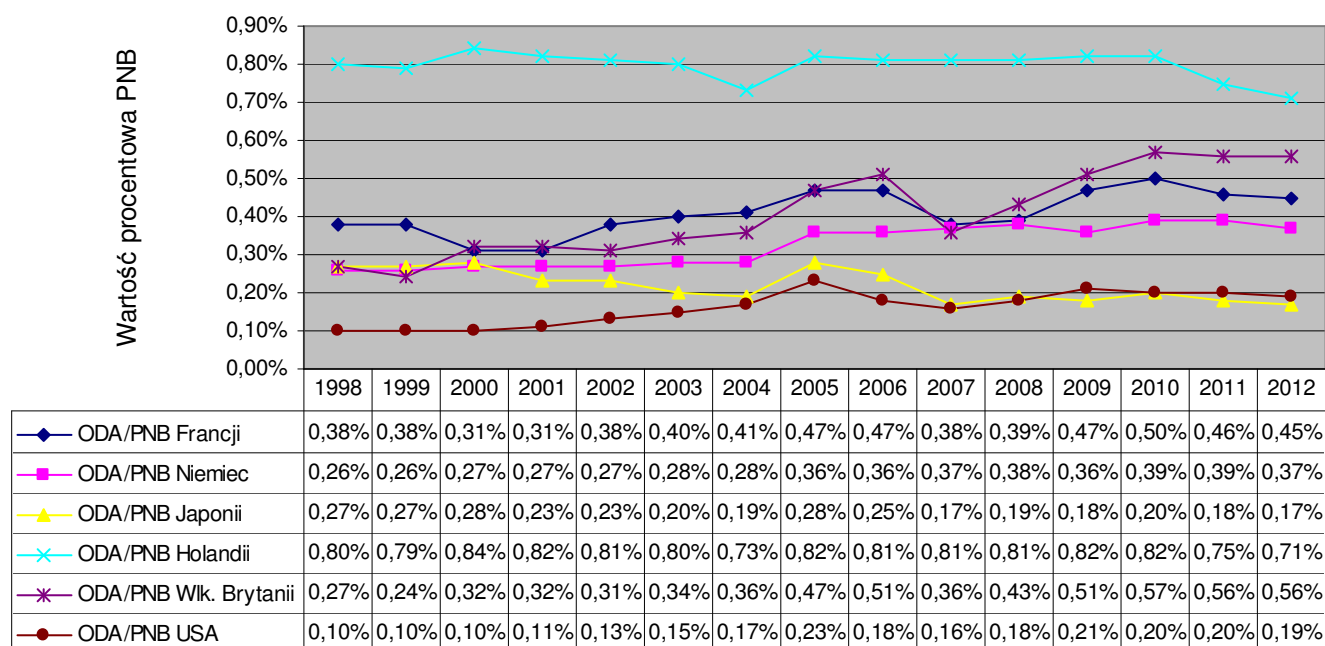
Wszystkie drogi współpracy z krajami partnerskimi (bilateralny, multilateralny, prywatny), muszą być wykorzystywane w oparciu o zasadę komplementarności [MSZ Holandii 2007b, s. 10].

Wykres 18. Oficjalna Pomoc Rozwojowa (netto) Holandii i najważniejszych wybranych krajów-dawców w latach 1998 – 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

W latach 1998 - 2012 pod względem wielkości ODA Holandię wyprzedzały, m.in. takie państwa jak Japonia, Wielka Brytania czy Stany Zjednoczone. Warto jednak zauważyć, iż holenderska pomoc charakteryzowała się zdecydowanie większą stabilnością i stopniowym wzrostem niemalże przez cały badany okres (także w latach globalnego kryzysu ekonomicznego) w przeciwieństwie do wspomnianych donatorów.

Wykres 19. ODA (netto) Holandii i najważniejszych wybranych krajów-dawców jako część procentowa ich PNB w latach 1998 – 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Wielkość holenderskiej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej w latach 1998-2012 była mniejsza niż wybranych czołowych dawców, tj. Japonii, Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych jednak tylko w przypadku Niderlandów wskaźnik ODA/PNB utrzymany został na średnim poziomie 0,80%. Tym samym Holandia jako jedyna, obok niektórych państw skandynawskich dopełniła przyjętych międzynarodowych zobowiązań i potwierdziła swoją pozycję lidera w międzynarodowym środowisku dawców pomocy.

3.1.1. Kanał państwowy

W ramach kanału państwowego można wyróżnić kanał bilateralny i multilateralny. Holenderską pomoc bilateralną można podzielić na:

- delegowaną pomoc bilateralną, która trafia bezpośrednio do kraju partnerskiego. Odpowiedzialność za jej realizację i finansowanie leży w gestii ambasad (choć ten zakres różni się w poszczególnych przypadkach). Działania są wprowadzane w życie we współpracy z innymi dawcami, organizacjami multilateralnymi lub NGO. Do elementów tego rodzaju pomocy należą:
 - finansowanie projektów – działania w kraju partnerskim są przeprowadzane pod auspicjami ambasady. Finansowanie jest zwykle powiązane z programami redukcji ubóstwa danego państwa, ale środki nie są przekazywane bezpośrednio

rządowi kraju-beneficjenta lub określonej organizacji ze względu na brak zaufania w ich zdolności i możliwości wykorzystania tych funduszy (nierealne programowanie, słabe zarządzanie finansami lub brak dobrego rządzenia). Finansowanie projektów jest również wykorzystywane dla innych działań pozarządowych (np. wsparcie organizacji praw człowieka),

- finansowanie sektorowe – udostępnione rządowi danego kraju pod pewnymi warunkami, dotyczącymi wykorzystania środków lub finansowej odpowiedzialności, aby umożliwić mu planowanie i realizację wieloletniej polityki dla całego sektora lub podsektora. Kraj partnerski przejmuje w tej sytuacji kontrolę i pełni główną rolę w procesie rozwojowym,
- wsparcie budżetu ogólnego i redukcja zadłużenia – są to środki przekazywane rządowi kraju-biorcy w celu wsparcia jego ogólnej polityki redukcji ubóstwa (włączając w to wieloletnią politykę sektorową). W procesie wykorzystane zostają krajowe systemy zarządzania, audytu i parlamentarnego raportowania. Porozumienia dotyczą przewidywanych wyników, a osiągnięte rezultaty są wspólnie rewidowane i oceniane. Rząd kraju-biorcy (zwykle jest to ministerstwo finansów) ponosi główną odpowiedzialność za alokację funduszy. Ten rodzaj pomocy nie jest powiązany z określonym sektorem,
- niedelegowaną pomoc bilateralną, która trafia również bezpośrednio do kraju-beneficjenta. Odpowiedzialność i finansowanie leży w rękach MSZ w Hadze. W tym przypadku stosuje się te same subkategorie, jak przy delegowanej pomocy bilateralnej. Działania z tego zakresu są realizowane we współpracy z innymi dawcami, organizacjami multilateralnymi i NGO [MSZ Holandii 2007b, s. 13-14].

Proporcje funduszy, poświęconych na pomoc makroekonomiczną w danym państwie-biorcy zmieniały się zgodnie z zasadą „pomoc programowa tam, gdzie to możliwe, pomoc projektowa – gdzie to konieczne” (*“programme aid where possible, project aid where necessary”*) [OECD 2001, s. I-23].

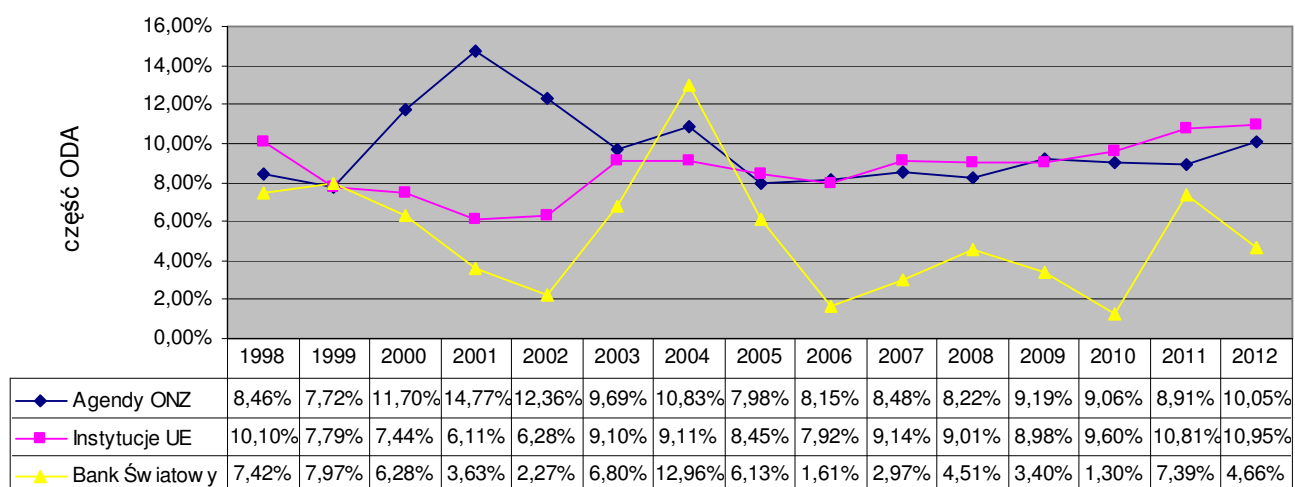
Od zakończenia II. wojny światowej rząd holenderski prowadził politykę silnego wsparcia ONZ i organizacji z nią powiązanych. Nie oznacza to jednak braku krytycyzmu, jeśli działania były/są prowadzone w sposób nieskuteczny i niewydajny. Holandia wspiera przede wszystkim te organizacje, które dążą do realizacji podobnych do niej celów.

Innym powodem, dla którego rząd holenderski wspomaga agendy ONZ, działające dla współpracy rozwojowej jest fakt, że te podmioty są najlepszym dostępnym instrumentem, dzięki któremu staje się możliwe osiągnięcie pożądanego celu redukcji ubóstwa. Transfer

środków za ich pomocą pozwala ponadto na obniżenie liczby relacji/kontaktów, które kraje-beneficjenci muszą utrzymywać, a co jest zazwyczaj dla nich problematyczne przy ich ograniczonych zdolnościach i potencjale administracyjnym [Hilhorst i Sideri 1995, s. 15]. Większa skuteczność pomocy multilateralnej wynika z korzyści skali, a także lepszego dostępu do wiedzy.

Holandia od 2000 roku jest największym ofiarodawcą Funduszu Ludnościowego ONZ (*United Nations Population Fund – UNFPA*), a od 2005 roku - Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju ONZ (*United Nations Development Programme - UNDP*). Wspiera ona także Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (*United Nations Children`s Fund – UNICEF*).

Memorandum polityczne „*Aan elkaar verplicht...*” z 2003 roku doprowadziło do zmiany holenderskiego podejścia w stosunku do pomocy multilateralnej (w szczególności wkłady do ONZ powinny być bardziej nastawione na osiąganie rezultatów i opierać się na zasadzie spójności z holenderskimi celami politycznymi). W efekcie nastąpiło przejście od nieukierunkowanych wkładów do tematycznych i celowych z dalszym zamiarem osiągnięcia i wsparcia holenderskich priorytetów [OECD 2006c, s. 30].

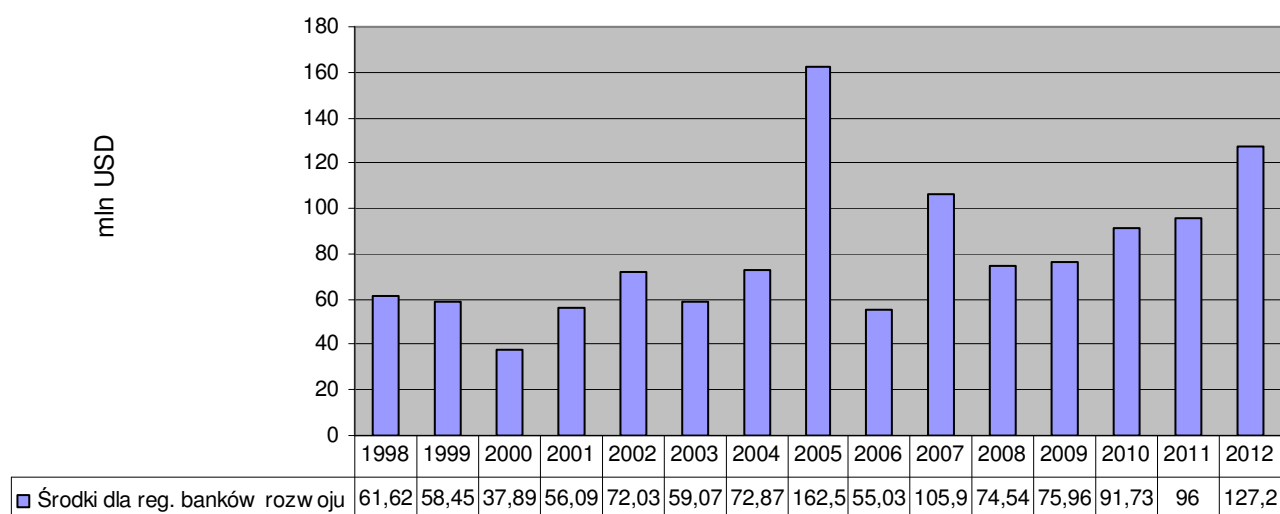
Wykres 20. Wkłady w wybranych grupach organizacji multilateralnych jako % ODA Holandii latach 1998 - 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Holenderskie wkłady do organizacji multilateralnych są rozdzielane pomiędzy, m.in. agencje ONZ, Unię Europejską i Grupę Banku Światowego. Wsparcie Niderlandów dla społeczności organizacji UE wzrosło od 2002 roku dzięki większym wydatkom

Europejskiego Funduszu Rozwoju (*European Development Fund*⁵⁶). Od 2003 roku poziom wkładów dla ONZ (spadek udziału w ODA) i instytucji Unii Europejskiej kształtował się niemalże na tym samym poziomie. Stosunkowo najmniejsze wsparcie otrzymywał Bank Światowy.

Holandia aktywnie monitoruje multilateralne agencje. Już od 2000 - 2001 roku MSZ posiada system, angażujący ambasady w krajach partnerskich w proces kontrolowania i raportowania działalności tychże podmiotów w szczególności sposobu, w jaki operują one na poziomie krajowym/lokalnym. Poza tym wraz z innym dawcami rozwinięto Sieć Oceny Wyników Organizacji Multilateralnych (*Multilateral Organisations Performance Assessment Network – MOPAN*⁵⁷), aby badać efekty działań tych organizacji w krajach-beneficjentach.

Wykres 21. Holenderska pomoc dla regionalnych banków rozwoju w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Afrykański Bank Rozwoju (*African Development Bank - AfDB*) i Azjatycki Bank Rozwoju (*Asian Development Bank – AsDB*) są dwoma głównymi odbiorcami holenderskich wkładów dla regionalnych banków rozwojowych. W latach 1998 - 2012 średnia roczna wartość pomocy Niderlandów dla tych podmiotów wyniosła ok. 80,5 mln USD, z tymże w roku 2005 przekazano aż 162,5 mln USD (najwięcej w badanym okresie).

⁵⁶ Europejski Fundusz Rozwoju (EFR) jest głównym instrumentem, za pomocą którego Wspólnota wspiera współpracę na rzecz rozwoju państw AKP oraz Krajów i Terytoriów Zamorskich (KTZ). Jego utworzenie przewidziano w Traktacie Rzymskim z 1957 roku.
Zob. http://europa.eu/legislation_summaries/development/overseas_countries_territories/r12102_pl.htm [dostęp 01.08.2012]

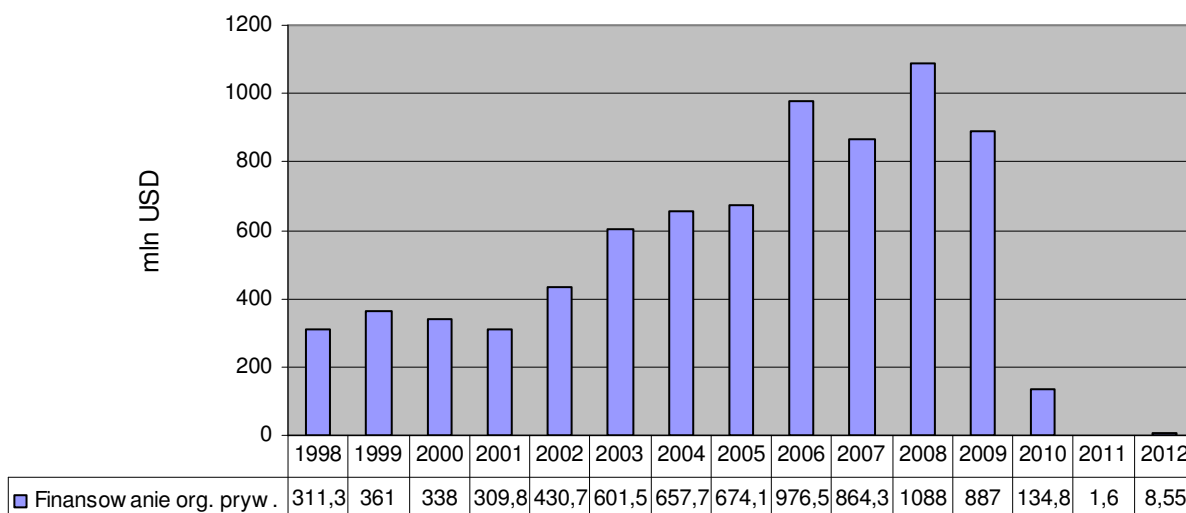
⁵⁷ MOPAN jest siecią 16 państw-dawców, którzy wspólnie dokonują oceny skuteczność działań największych organizacji multilateralnych, które sami wspierają.
Zob. www.mopanonline.org [dostęp 20.11.2015]

Pomoc otrzymują również fundusze globalne, pomimo początkowych obaw o ich wertykalną strukturę zarządzania, będącą główną przeszkodą w harmonizacji wysiłków na poziomie krajowym. Pozytywne stanowisko Holandii do finansowania tych podmiotów wynika z kilku istotnych korzyści: pozwalają one na mobilizację nowych zasobów (również z sektora prywatnego) i zapewniają koncentrację na zaniedbywanych kwestiach, a także możliwość nauki dla siebie samej [OECD 2006c, s. 30-32].

3.1.2. Kanał prywatny

Organizacje pozarządowe odgrywają istotną rolę w holenderskiej współpracy rozwojowej. Wpływają one bezpośrednio na społeczną świadomość o programach rozwojowych, kształtowanie polityki i strategiczne myślenie, dotyczące DC. NGO współpracują z lokalnymi partnerami, którzy starają się dogłębnie rozpoznawać i zrozumieć potrzeby i kulturę grup docelowych. Wspólnie z MSZ działają na rzecz niesienia pomocy humanitarnej lub wsparcia krajom niekwalifikującym się do oficjalnych akcji z powodu przeważającej i trwającej sytuacji słabego rządu.

Istotną rolę w tworzeniu tego kanału dystrybucji ODA pełnią organizacje o statusie MFO (czyli współfinansowane z budżetu centralnego).

Wykres 22. Finansowanie krajowych organizacji pozarządowych i innych podmiotów prywatnych przez Holandię w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, [dostęp 04.01.2014]

Wsparcie rządu holenderskiego dla krajowych organizacji i innych podmiotów prywatnych stopniowo wzrastało do roku 2008 - wówczas pomoc osiągnęła najwyższą wartość w badanym okresie i wyniosła ponad miliard USD. Zaraz potem nastąpił gwałtowny

spadek przekazywanego funduszu aż do niespotykanego wcześniej poziomu 1,6 mln USD w 2011 roku.

Finansowanie organizacji pozarządowych jest również możliwe poprzez Krajową Komisję ds. Współpracy Międzynarodowej i Zrównoważonego Rozwoju (NCDO), która dąży do budowania społecznej świadomości i realizacji projektów na niewielką skalę. Dodatkowo holenderskie i międzynarodowe NGO posiadają dostęp do funduszy pomocy humanitarnej.

Istnieje także osobna grupa organizacji pozarządowych, które mają oddzielne umowy z MSZ, np. przykład SNV. Holenderskie NGO operują w krajach partnerskich bez stałego powiązania z ambasadami.

3.1.3. Partnerstwo publiczno-prywatne (*Public-Private Partnership - PPP*)

W kontekście współpracy rozwojowej istnieje kilka sposobów współdziałania z sektorem prywatnym: od prostych kontraktów na określone projekty do specyficznej promocji sektora prywatnego, a także handlu i inwestycji w krajach rozwijających się. W ostatnich latach pojawił się także nowy instrument: PPP.

Wśród cech charakterystycznych PPP można wymienić:

- PPP to współpraca, określona przez kontrakt pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym,
- wkłady partnerów uzupełniają się wzajemnie w sposób, który umożliwia obydwu stronom osiągnięcie własnych celów bardziej wydajnie w ramach PPP niż gdyby to robili na własną rękę,
- każdy z partnerów jasno określa swoje cele i komunikuje je drugiej stronie [InfoResources 2005, s. 3].

Dla PPP stosowanego we współpracy rozwojowej dochodzą kolejne kryteria:

- partner publiczny nie finansuje głównej działalności partnera prywatnego, lecz może oferować wsparcie poprzez, np. dotacje,
- PPP nie zniekształca/zaburza warunków handlu,
- zaangażowanie partnera prywatnego trwa dłużej niż trwanie projektu,
- partnerstwo umożliwia stronie prywatnej osiągnięcie własnych celów (tj. otwarcie na nowe rynki), a stronie publicznej – realizacji priorytetów polityki rozwojowej (tj. redukcja ubóstwa) [InfoResources 2005, s. 3].

PPP może przybierać różne formy, np. agencja rozwojowa łączy swoją wiedzę z doświadczeniem organizacji, np. z KRS w celu realizacji określonego projektu lub określona firma jest już w trakcie finansowania projektu i poszukuje wsparcia od agencji rozwojowej.

Dzięki intensywniejszej współpracy z sektorem prywatnym możliwe jest szybsze osiągnięcie MDG poprzez:

- mobilizację dodatkowych zasobów,
- wykorzystanie technicznego *know-how* sektora prywatnego,
- większą trwałość i wydajność projektów,
- kraje rozwijające się uzyskują możliwość zawierania nowych kontraktów, a przez to możliwość otwarcia na nowe rynki,
- podtrzymywanie roli międzynarodowych korporacji, które ze względu na obniżenie kosztów produkcji rozpoczynają produkcję swoich towarów w krajach rozwijających się [InfoResources 2005, s. 3-5].

Holandia wykorzystuje instrument PPP w prowadzeniu działań z zakresu DC.⁵⁸

3.1.4. Homogeniczny Budżet dla Współpracy Międzynarodowej (*Homogene Groep Internationale Samenwerking* - HGIS)

Po roku 1990 zaproponowano bardziej kompleksowe podejście do kwestii współpracy rozwojowej, co z kolei doprowadziło do zastosowania bardziej złożonego systemu budżetowego.

W 1997 roku powstał Homogeniczny Budżet dla Współpracy Międzynarodowej (*Homogene Groep Internationale Samenwerking* - HGIS) dla uzyskania pewności, że wszystkie działania rozwojowe, finansowane przez Holandię i powiązane z polityką zagraniczną będą pogrupowane i objęte jednym planowaniem, a także dla lepszego rozróżniania działań (zgodne-niezgodne z definicją ODA).

HGIS jest oddzielną konstrukcją budżetową w ramach budżetu krajowego, w którym zestawia się i rozpatruje zagraniczne działania różnych ministerstw i departamentów. W ten sposób można jasno określić, jakie są największe roczne wydatki państwa na działania, związane ze współpracą rozwojową.

Punktem wyjścia dla funkcjonowania HGIS jest promowanie współpracy i koordynacji pomiędzy ministerstwami, ponieważ w jego ramach wiele programów jest realizowanych przez więcej niż jeden tylko resort. Konstrukcja ta staje się zatem ważnym narzędziem dla

⁵⁸ Zob. www.ppsbijhetrijk.nl

zintegrowanej i spójnej polityki zagranicznej Holandii. W ramach HGIS rozdziela się wydatki na te, które spełniają kryteria ODA i te, które przeznaczane są na realizację innych celów polityki międzynarodowej (nie-ODA). Minister Spraw Zagranicznych jest głównym koordynatorem polityki zagranicznej, a więc i budżetu. Minister ds. WR ponosi główną odpowiedzialność za koordynację funduszy ODA [Tweede Kamer der Staten-Generaal 2009, s. 5].

Początkowo do priorytetów polityki zagranicznej, stosowanych przez HGIS należały: międzynarodowy ład, pokój, bezpieczeństwo i stabilizacja (włączając w to pomoc nadzwyczajną i prawa człowieka), integracja europejska, redukcja ubóstwa, interesy bilateralne [OECD 2001, s. I-19].

W 2003 roku struktura budżetu została zmieniona tak, aby lepiej odzwierciedlać cele holenderskiej polityki zagranicznej. HGIS został podzielony zgodnie z następującymi kwestiami politycznymi:

- wzmacnianie międzynarodowego ładu i respektowanie praw człowieka,
- promowanie bezpieczeństwa i stabilizacji, skuteczna pomoc humanitarna i dobre rządzenie,
- wspieranie współpracy europejskiej,
- redukcja ubóstwa i podnoszenie poziomu dobrobytu,
- promowanie rozwoju ludzkiego i społecznego,
- ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego,
- promowanie opieki i bezpieczeństwa obywateli holenderskich za granicą i regulacja ruchu ludności,
- kształtowanie holenderskiego profilu kulturowego i tworzenie pozytywnego wizerunku w Holandii i za granicą,
- inne wydatki (głównie koszty administracyjne) [Development Initiatives 2010, s. 2-3].

W 2004 roku ODA stanowiła 75% budżetu HGIS. Holandia nie posiada wieloletniego systemu budżetowego, ale uwzględnia orientacyjny okresowy (falowy) plan pięcioletni [OECD 2006c, s. 27-28].

3.2. Holenderska definicja i interpretacja SWAp

W latach 60. głównym kryterium badania skali ubóstwa był poziom dochodów (lub ich brak). Dekadę później Międzynarodowa Organizacja Pracy (*International Labour Organisation* –

ILO) wprowadziła koncepcję „podstawowych potrzeb”, dzięki czemu nastąpiło przeniesienie akcentu w kierunku pytania, czy indywidualne zarobki były wystarczające do zaspokojenia podstawowych potrzeb danej jednostki. Stopniowo zastosowanie znalazły inne wskaźniki i mierniki ubóstwa.

W latach 80. zaczęto dostrzegać związek biedy z innymi aspektami rozwoju, takimi jak płeć czy stan środowiska naturalnego. Niektóre z tych kwestii z czasem stały się oddzielnymi zagadnieniami z własnymi strategiami działań i instrumentami politycznymi. Podejmowano również wysiłki w celu ich integracji z innymi problemami.

Negatywne skutki stosowanych wówczas przez międzynarodowe organizacje finansowe programów dopasowań SAP (*Structural Adjustment Programmes*) i ich wpływ na najbiedniejsze grupy społeczeństw uświadomiły znaczenie tej warstwy ludności zarówno w procesie realizacji projektów, jak i we wstępnej analizie potrzeb.

W latach 90. bezpośrednia redukcja ubóstwa zaczęła być coraz szerzej interpretowana i rosło znaczenie grup docelowych. Dostrzeżono związek pomiędzy skutecznością działań rozwojowych, a jakością i sposobem prowadzenia polityki, demokratyzacją i dobrym rządzeniem w krajach otrzymujących pomoc.

Powiązano efektywność pomocy z „zakotwiczeniem” działań w lokalnym środowisku instytucjonalnym, zdolnościami i potencjałem odpowiednich organizacji na poziomie mikro, sektorowym i makro. Doprowadziło to do włączenia rozwoju instytucjonalnego i dobrego zarządzania do zbioru politycznych zagadnień rozwojowych.

Różne instrumenty sektorowe zaczęły stopniowo na siebie zachodzić. Ponownie coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać innym przyczynom biedy, tj. środowisko, płeć i brak zdolności instytucjonalnych. Stwierdzono z czasem, że wielowymiarowa natura ubóstwa wynika z faktu, że grupa najuboższych nie jest jednorodna. Praktycy i politycy zrozumieli, że sposób postrzegania biedy zależy od specyficznego kontekstu, tak samo jak i procesy, które ją wywołują i utrwalają. Dlatego eksperci ds. rozwoju zaczęli skupiać się na nich – procesach, które nie mogą być rozumiane wyłącznie poprzez badanie sytuacji mikroekonomicznej. Jeśli przyczyny biedy leżą głównie na poziomie makro, wtedy efekty mikroekonomicznych projektów, skierowanych do określonych grup, mających na celu redukcję ubóstwa są ograniczone do „wysepek szczęścia na oceanie nędzy”.

Poziom sektorowy (pośredni) wydaje się zatem być najlepszą płaszczyzną, na której należy połączyć działania mikro i makro. Podejście sektorowe zostało opracowane częściowo w odpowiedzi na zmianę postrzegania sposobów walki z ubóstwem. Dobre rządzenie i zdrowa polityka przyczyniają się do poprawy skuteczności pomocy, a ta ostatnia z kolei nie

może być kreowana jedynie poprzez zwykłe zasilanie środkami finansowymi [MSZ Holandii 2000b, s. 4].

W listopadzie 1998 roku na mocy rozporządzenia Ministra ds. Współpracy Rozwojowej rozpoczęto restrukturyzację holenderskiej pomocy bilateralnej (list z dnia 5 listopada 1998 roku do niższej izby parlamentu). Wpływ na decyzję miały niedostateczne rezultaty dotychczas prowadzonych działań, będących wynikiem m.in.:

- nieadekwatnych sposobów udzielania pomocy (nieskoordynowane projekty, które były niedostosowane do lokalnych struktur),
- zbytniego rozproszenia pomocy: duża ilość krajów docelowych i prowadzonych działań (brak spójności i koncentracji na konkretnych celach),
- nieskoordynowanej współpracy pomiędzy donatorami,
- słabego rządu i złej polityki socjo-ekonomicznej beneficjentów,
- dodatkowych uwarunkowań, towarzyszącym świadczonej pomocy, które prowadziły bardzo często do ograniczenia kontroli beneficjentów (rządów i społeczeństwa) nad własną polityką i wydatkami, związanymi z rozwojem [IOB 2006, s. 9, 25].

Rząd holenderski został zmuszony do reorganizacji pomocy (*„To boost the effectiveness and sustainability of Dutch aid”* [MSZ Holandii 2000b, s. 1]) w taki sposób, aby jak najlepiej i najszybciej poprawić jej efektywność w kontekście nowych, międzynarodowych standardów, trendów i doświadczeń.

Reforma została przeprowadzona w dwóch wymiarach:

- ograniczenie ilości państw docelowych,
- wprowadzenie podejścia sektorowego - pomoc została sklasyfikowana w sektory - określono, które z nich w danym kraju zostaną uwzględnione w procesie rozwojowym (w miarę możliwości poprzez nowy instrument - wsparcie budżetowe) [MSZ Holandii 2008, s. 5].

Ogólnie przyjętym celem w ramach podejścia sektorowego stało się umożliwienie rządów krajów przyjmujących pomoc samodzielne kształtowanie polityki rozwojowej dla określonego sektora, którą donatorzy będą zgodnie wspierać przez następnych kilka lat (już nie w formie projektów pomocowych, ale gdzie to będzie możliwe poprzez pomoc programową a najlepiej wsparcie budżetowe).

SWAp charakteryzuje się koncentracją na ograniczonej liczbie sektorów w danym państwie, powiązaniem (uzgodnieniem) z krajowymi zamierzeniami politycznymi,

zaangażowaniem organizacji społecznych w dialog polityczny, opracowywaniem kwestii finansów publicznych i innych przekrojowych tematów na poziomie makro, harmonizacją działań donatorów [MSZ Holandii 2008, s. 5].

Późniejsze badania wykazały, że tak gwałtowna zmiana w podejściu do pomocy rozwojowej była konieczna, aby móc przeprowadzić transformację w czasie danej ministerialnej kadencji. Poza tym panował powszechny optymizm, iż pomimo napiętego harmonogramu działań reforma była możliwa za sprawą przeprowadzonych już wcześniej w tym kierunku inicjatyw. [MSZ Holandii 2008, s. 6].

Aby nadać odpowiedni kształt nowej polityce, koncepcja podejścia sektorowego została wprowadzona pod holenderską nazwą „*sectorale benadering*”, opisaną jako „organizacyjna zasada pomocy bilateralnej” („*organising principle for bilateral aid*”). Cel *Sector-Wide Approach* został zdefiniowany jako „zwiększanie skuteczności pomocy poprzez umożliwienie danemu krajowi przyjmującemu pomoc, prowadzenie i kierowanie swoją własną wieloletnią polityką, skonstruowaną przy udziale wszystkich, istotnych uczestników procesów rozwojowych w tym państwie przy wsparciu każdego donatora przez dłuższy czas. Strony świadczące pomoc mają działać pod kierownictwem rządu i zawierają umowy z nim, w jaki sposób programy sektorowe będą finansowane” [IOB 2006, s. 26].

Zastosowanie SWAp ma na celu osiągnięcie następujących rezultatów w państwach przyjmujących pomoc:

- wzmocnienie instytucji rządowych, których wysiłki będą skupione na formułowaniu i realizacji właściwej polityki rozwojowej,
- poprawę skuteczności pomocy – w wyniku, m.in. cięcia kosztów transakcyjnych (poprzez koordynację działań donatorów i wzajemne uzgodnienie procedur),
- zwiększenie podmiotowości krajów rozwijających się (*ownership*) i kontroli rządu w odniesieniu do dostarczanej pomocy; to rząd kraju beneficjenta ma wychodzić z inicjatywą odnośnie tworzenia polityki i sposobów, w jakie otrzymane środki będą spożytkowane.

Ostatecznym celem jest przyczynienie się do bardziej efektywnej redukcji ubóstwa i w końcu jego wyeliminowanie [IOB 2006, s. 28].

Zgodnie z przyjętymi pierwszymi założeniami polityka rozwojowa Holandii swoim zasięgiem obejmowała pięć kluczowych, międzysektorowych sfer (GAVIM):

- dobre rządzenie (*Goed bestuur*),
- ubóstwo (*Armoede*),

- kobiety i ich rozwój (*Vrouwen en ontwikkeling*),
- rozwój instytucjonalny (*Institutionele ontwikkeling*),
- środowisko (*Milieu*) [IOB 2008, s. 107-108].

Obszary GAVIM stanowiły punkty odniesienia dla rządu holenderskiego w procesie analizy i oceny sektorów, do których należało skierować pomoc, pomagały określić metody działania i cele.

Zakres GAVIM wynikał częściowo z międzynarodowych porozumień, zawieranych na szczytach organizacyjnych i konferencjach na przestrzeni lat [MSZ Holandii 2000b, s. 1]. W wyniku jego przyjęcia aspekty polityczne, tj. walka z korupcją, wspieranie i wzmacnianie instytucji demokratycznych i praw człowieka były zawsze brane pod uwagę (tam gdzie było to konieczne i niezbędne) w trakcie planowania i realizacji współpracy rozwojowej [SWAp Support Group 2004, s. 9]. Priorytety tematyczne holenderskiej współpracy rozwojowej ulegały zmianom w późniejszych latach (rok 2008, 2010), co zostało również opisane w innej części pracy.

W 1999 roku rząd holenderski powołał grupę wsparcia w procesie wprowadzania w życie podejścia sektorowego. W 2000 roku zespół ten przygotował pierwszy dokument, który wskazywał kluczowe elementy SWAp:

- upodmiotowienie rządów krajów partnerskich w procesie formułowania polityki rozwojowej (*ownership*) - częścią tych działań muszą być konsultacje ze społeczeństwem, akademie, udział przedstawicieli sektora prywatnego i polityków; tworzona strategia musi być uzupełniona przez szeroko zakrojone plany realizacji,
- wieloletnie zaangażowanie donatorów, oparte na harmonizacji i współpracy,
- określone priorytety – dobre rządzenie, walka z ubóstwem, równouprawnienie płci, rozwój instytucjonalny, kwestie środowiska,
- preferowana pomoc poprzez wsparcie budżetowe (w ramach możliwości),
- rozwój zdolności produkcyjnych i transfer wiedzy,
- monitoring, oparty na wspólnie ustalonych wskaźnikach postępu [MSZ Holandii 2000a, s. 8-10].

Wprowadzane zmiany mają ostatecznie doprowadzić do:

- większego upodmiotowienia i lepszego sformułowania polityk sektorowych,
- rozwoju krajowego potencjału w procesie tworzenia i świadczenia usług,
- zmniejszenia kosztów transakcyjnych i większej wydajności w zużyciu surowców,
- większej przewidywalności pomocy rozwojowej,

- poprawy skuteczności w ograniczaniu poziomu ubóstwa [MSZ Holandii 2008, s. 6].

Podejście sektorowe musi być postrzegane jako proces ewolucji, poprzez który zwiększa się skuteczność instytucji krajów partnerskich (ich potencjał) i wzmocnione zostaje zarządzanie funduszami i programami [Werssem i Heun 2008, s. 3].

W 2003 roku nowy gabinet wydał dokument pt. „Wzajemne interesy, wzajemne odpowiedzialności: holenderska współpraca rozwojowa na drodze do 2015 roku” („*Aan elkaar verplicht, Ontwikkelingssamenwerking op weg naar 2015*”), określający kształt polityki rozwojowej Holandii. W nocie tej nie użyto dosłownie sformułowania „podejście sektorowe”, wskazano natomiast, że polityka sektorowa będzie leżała u podstaw współpracy bilateralnej w ramach krajowych strategii redukcji ubóstwa. Preferowanym sposobem transferu pomocy miało być wsparcie budżetowe, a w szczególności wsparcie budżetu ogólnego (zestaw instrumentów uzależniony został od specyfiki kraju beneficjenta). Zastosowanie tego środka zostało uwarunkowane określonymi czynnikami:

- przygotowanie przez kraj-biorcę Dokumentów Strategii Redukcji Ubóstwa (*the Poverty Reduction Strategy Papers – PRSP*) poprzez zaangażowanie wszystkich stron, powiązanych z procesem rozwojowym na kolejnych poziomach krajowych,
- przełożenie Milenijnych Celów Rozwojowych na lokalne działania,
- finansowanie musi być powiązane z dialogiem, dotyczącym dobrego rządzenia, zmian instytucjonalnych i reform politycznych.

W 2004 roku wydany został kolejny dokument „*Steungroep Sectorale Benadering, 2004, Sectorale benadering: organiserend principe voor de bilaterale ontwikkelingssamenwerking. Groeidocument 2.*”, w którym określono podejście sektorowe jako sposób organizacji bilateralnej pomocy rozwojowej. Zawarto w nim wskazówki, oparte na zdobytych od 1999 roku doświadczeniach:

- znaczenie myślenia od mikro do makro, ale działanie od makro do mikro,
- upodmiotowienie i partnerstwo są bardzo ważne, jednak nie można ignorować ograniczeń zdolności realizacyjnych,
- potwierdzenie konieczności działania w coraz bardziej skomplikowanym kontekście politycznym,
- koordynacja i harmonizacja wśród donatorów jest konieczna i niezbędna,
- długoterminowe zaangażowanie dawców jest bardzo ważne, aczkolwiek problematyczne,

- we wszystkich programach powinno dążyć się do realizacji i wdrażania podejścia sektorowego,
- zastosowanie instrumentów wsparcia budżetowego, tam gdzie to możliwe,
- minimalizacja ryzyka powierniczego jako główny element zarządzania pomocą,
- krajowe systemy zarządzania powinny otrzymać większy priorytet.⁵⁹

Zgodnie z obranym stanowiskiem rządu nowy sposób działania ma być środkiem do osiągnięcia rozwoju instytucjonalnego w danym sektorze, a nie krótkotrwałą ścieżką do zastosowania instrumentów wsparcia budżetowego [MSZ Holandii 2008, s. 5-8]. SWAp powinno wyróżniać się ponadto następującymi cechami:

- udzielana krajom partnerskim pomoc powinna koncentrować się na ograniczonej liczbie sektorów (maksymalnie trzech), a istniejące programy niezwiązane z danymi obszarami gospodarki muszą zostać zakończone,
- wsparcie sektorowe ma być nastawione na zaspokojenie danych potrzeb (*demand driven*), zgodne z priorytetami i potencjałem beneficjenta; PRSP powinny być tutaj pewnym punktem odniesienia; wybór sektorów powinien odbywać się w ramach planu/planów rozwojowych (lub PRSP); podstawową zasadą jest przyjęcie odpowiedzialności rządu kraju przyjmującego pomoc za przygotowanie polityki sektorowej i planu jej realizacji, ten z kolei będzie wytyczać sposób działania i priorytety dla określonych sektorów,
- uczestnictwo organizacji społecznych, obywateli (*civil society*) w procesach rozwojowych powinno być aktywnie promowane w ramach nowej polityki (dialog społeczny),
- jednoczesne wykorzystanie różnych instrumentów finansowych; powinny istnieć ogólne ramy budżetowe, według których środki rządowe i te pochodzące z pomocy zewnętrznej lokowane byłyby w danych sektorach; w sytuacji, gdy nie istnieją odpowiednie warunki dla zastosowania sektorowego wsparcia budżetowego, można wtedy tymczasowo wykorzystać inne środki – najbardziej preferowane to pomoc programowa w sektorach; tam, gdzie to możliwe należy stopniowo rezygnować z pomocy projektowej i zwiększać wykorzystanie niecelowych (*non-earmarked*) instrumentów pomocy; wsparcie projektowe może być udzielane jedynie tymczasowo, aby przyczynić się do budowania potencjału rządu w oczekiwaniu na

⁵⁹ Zob. *The Sector-Wide Approach. Organizing principle for bilateral development cooperation. Version 2, SWAp Support Group 2004*

zastosowanie podejścia sektorowego lub aby wzmocnić dialog, dotyczący polityki czy wspierać innowacyjność,

- poszukiwanie rozwiązań dla ponadsektorowych problemów poziomu makro (w szczególności w odniesieniu do zarządzania finansami publicznymi); to samo odnosi się do kwestii międzysektorowych, które mają priorytet w holenderskiej polityce współpracy rozwojowej (GAVIM),
- przygotowanie donatorów do zharmonizowanej współpracy i działań pod kierownictwem rządu kraju beneficjenta; harmonizacja oznacza, że różni dawcy pomocy będą koordynować swoje polityki, zasady operacyjne, procedury i metody działania; uzgodnienie (*alignment*) jest to zobowiązanie się donatorów do wykorzystania (bazowania na) krajowych strategii partnerów, ich instytucji i procesów w pomocy w rozwojowej,
- podejście sektorowe jako długoterminowe zobowiązanie, również po to, aby uczynić finansowanie holenderskie bardziej przewidywalnym [IOB 2006, s. 27-28].

Kluczowe elementy SWAp mogą być stosowane już nawet wtedy, gdy „sektor” nie został jeszcze zdefiniowany i nie określono polityki sektorowej. W fazie przygotowawczej Holandia będzie koncentrowała się na wspieraniu procesów kształtowania polityki sektorowej:

- zdefiniowanie ról i zakresu odpowiedzialności rządu i nierządowych uczestników procesu rozwojowego,
- finansowanie działań w zakresie danego sektora - projekty budowy określonych instytucji, projekty pilotowe, studia przygotowawcze [SWAp Support Group 2004, s. 22-23].

Innymi słowy, pomimo że podejście sektorowe cały czas jest w trakcie przygotowywania, jego zasady i priorytety będą mogły być już stosowane.

Aby podkreślić procesowy charakter podejścia sektorowego, wskazano dwie fazy:

- podejście sektorowe z polityką sektorową w fazie przygotowawczej,
- podejście sektorowe z polityką sektorową w trakcie jej realizacji (zarówno „sektor”, jak i „polityka sektorowa” zostały już zdefiniowane i zaadoptowane).

Fazę drugą można podzielić na dwie kolejne:

- realizacja bez wsparcia budżetu sektorowego (*Sectoral Budget Support – SBS*),
- implementacja wraz z SBS [SWAp Support Group 2004, s. 23].

Ambasady muszą przypisać jedną z faz danemu sektorowi w kraju partnerskim w ramach ćwiczeń oceniających. Następnie w tworzonej wieloletniej, krajowej polityce możliwe będzie zdefiniowanie strategii, która pozwoli na przejście danego sektora z jednej fazy do drugiej i/lub osiągnięcie maksymalnych wyników w trakcie realizacji.

Ostatecznym celem SWAp jest przyczynianie się do bardziej efektywnej redukcji ubóstwa. Zastosowanie podejścia sektorowego w kraju beneficjenta ma prowadzić do:

- wzmocnienia rządowych instytucji, zaangażowanych w formułowanie i realizowanie polityki,
- poprawy wydajności pomocy poprzez redukcję kosztów transakcyjnych,
- zwiększenie podmiotowości (*ownership*) i kontroli rządu kraju rozwijającego się [Werssem i Heun 2008, s. 1].

Potrzeba zminimalizowania ryzyka finansowego była zawsze bardzo istotną kwestią zarządzania podejściem sektorowym. We wszystkich typach pomocy programowej, włączając w to sektorową pomoc programową (w formie finansowania koszyka lub wsparcia budżetu sektorowego) środki są przekazywane bezpośrednio rządowym agencjom w kraju beneficjenta, które są odpowiedzialne za ich wydatkowanie. Holenderskie środki mieszają się z budżetem rządowym i innymi funduszami dla danego sektora, co czyni niemożliwym oddzielne monitorowanie ich przepływu.

Nieodzowna staje się konieczność prowadzenia monitoringu, odpowiedniej kontroli i oceny działań w ramach podejścia sektorowego. Wynika to z kilku faktów:

- podmiotowość (*ownership*) i prowadzenie działań SWAp zagwarantowano krajowi przyjmującemu pomoc i tam, gdzie będzie to możliwe pomoc będzie udzielana w postaci wsparcia budżetowego (sektorowego) – donatorzy muszą mieć wystarczająco dużo zaufania dla kraju przyjmującego pomoc, do jego zdolności i potencjału administracyjnego, finansowego zarządzania w trakcie realizacji polityki rozwojowej,
- coraz więcej uwagi w międzynarodowej społeczności dawców pomocy poświęca się zarządzaniu opartym na wynikach (*Results-Based Management* - RBM⁶⁰) – wielu donatorów opiera swoje działania i raporty właśnie na RBM, a te z kolei

⁶⁰ Zarządzanie wynikami (*performance management*), często określane jako zarządzanie oparte na wynikach (*results-based management*) może zostać zdefiniowane jako szeroka strategia zarządzania, mająca na celu osiągnięcie ważnych zmian w działaniach podmiotów (agencji) rządowych, wspólnie z poprawą wyników (osiąganie lepszych rezultatów) jako głównym elementem.

Results Based Management In The Development Co-operation Agencies: A Review Of Experience, Background Report, DAC Working Party On Aid Evaluation 2001, s. 6
<http://www.oecd.org/development/evaluationofdevelopmentprogrammes/1886527.pdf> [dostęp 06.08.2012]

wymagają odpowiednich systemów monitoringu [SWAp Support Group 2004, s. 28-29].

3.3. Zastosowanie SWAp w ramach holenderskiej współpracy rozwojowej i realizacji Milenijnych Celów Rozwoju

Od 1999 roku ambasady holenderskie stały się odpowiedzialne za:

- wprowadzanie podejścia sektorowego we wszystkich krajach, z którymi Królestwo Niderlandów utrzymuje współpracę bilateralną,
- współdziałanie z podmiotami (m.in. organizacjami multilateralnymi), które aktywnie wspierają ideę SWAp.

W latach 2006 – 2010 Holandia przeprowadziła pierwszy (z dwóch) cykl reformy współpracy rozwojowej – podtrzymano wówczas przyjęte wcześniej dyrektywy polityczne (społeczny i ekonomiczny rozwój najbardziej potrzebujących), bazujące przede wszystkim na MDG, lecz skoncentrowano pomoc na mniejszej liczbie krajów partnerskich i zredukowanej ilości priorytetów tematycznych.

W ramach drugiego cyklu reformy, który rozpoczął się w 2010 roku skupiono się na połączeniu celów rozwojowych (konsekwentnie w oparciu o MDG jak i skalę ich realizacji), globalnych dóbr publicznych i holenderskich interesów narodowych. Kontynuowano ponadto rozpoczęty w pierwszym cyklu trend: współpraca rozwojowa została zawężona do czterech głównych obszarów tematycznych (bezpieczeństwo i porządek prawny, woda, bezpieczeństwo żywnościowe, zdrowie i prawa seksualne i reprodukcyjne), a w przyjętych w 2011 roku Wieloletnich Planach Ambasad (*de Meerjarige Plannen van de Ambassades*) zdecydowano zarówno o zakończeniu niektórych programów, jak i rozwinięto nowe strategie i przełożono je na konkretne działania w 15 krajach partnerskich (ponowna redukcja) [MSZ Holandii 2012, s. 1].

Do prezentacji logiki i sposobu interwencji Holandii wykorzystano, tzw. łańcuchy wyników (*resultaatketen*). Poszczególne elementy danego łańcucha oznaczają:

- *Input* – czyli środki i formy pomocy, pochodzące od wszystkich dawców zewnętrznych (kanał bilateralny, multilateralny, pozarządowy i prywatny),
- *Country output* – wskazuje, co kraje rozwijające się muszą zrobić, aby osiągnąć określony cel (konieczne współdziałanie i zaangażowanie beneficjentów w działania rozwojowe),
- *Netherlands` output* – to wkłady Holandii, wspierające wysiłki beneficjentów,

- *Outcome* – czyli suma pożądaných długookresowych rezultatów,
- *Impact* – oznacza przewidywane korzyści dla całej społeczności.

Impact	▶	Oddziaływanie
Outcome		Wyniki rozwojowe w długim okresie
Output		Konieczne działania
Input		Finansowy i niefinansowy

Schemat 16. Elementy „łańcucha wyników”

Źródło: *Results in Development, Report 2005 - 2006*, MSZ Holandii, Haga wrzesień 2007, s. 13

Łańcuchy wyników posiadają pewne ograniczenia, np. Holandia nie może być postrzegana jako jedyny dawca pomocy - rezultaty osiągnęte są wspólnie przy udziale innych dawców i kraju-beneficjenta, czas jest tutaj czynnikiem nieokreślonym [MSZ Holandii 2007b, s. 13].

3.3.1. MDG 1: wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu

Coraz więcej dawców pomocy zaczyna rozumieć znaczenie sprawnego funkcjonowania sektora prywatnego w procesie wyeliminowania skrajnej biedy i głodu (m.in. tworzy on od 60% do 90% PKB, zapewnia 90% zatrudnienia, jest głównym źródłem podatku dochodowego dla sektora publicznego, skąd finansowane są pozostałe sektory: edukacji, służby zdrowia i innych usług) [MSZ Holandii 2009, s. 18].

W latach 2007 – 2008 Holandia koncentrowała się na usuwaniu pięciu zidentyfikowanych przeszkód dla rozwoju sektora prywatnego:

- nieadekwatne lub stwarzające trudności ustawodawstwo i przepisy (m.in. regulacje dotyczące zakładania nowych firm, ulgi i dotacje),
Przeciwdziałanie: reformy legislacyjne inicjowane przez holenderskie ambasady, organizacje społeczne i Bank Światowy wzmacniające, m.in. zdolności podmiotów partnerskich do lobowania na rzecz poprawy klimatu biznesowego dla usług finansowych i *fair trade*.
- słabo rozwinięty rynek usług finansowych i ograniczony dostęp do niego,
Przeciwdziałanie: programy bilateralne ambasad i FMO, usprawniające funkcjonowanie instrumentów finansowych i wykorzystanie środków od

międzynarodowych instytucji; organizacje pozarządowe wspierające nowe formy mikrofinansowania (w tym również dla kobiet).

- niewystarczający dostęp do międzynarodowych rynków (bariery wejścia, tj. taryfy, pomoc państwowa, subsydia eksportowe, surowe normy produkcyjne, a także brak wiedzy, doświadczenia i zasobów ludzkich),

Przeciwdziałanie: programy ambasad i organizacji społecznych przyczyniające się do zwiększenia dochodów firm, a przez to do rozwoju możliwości małych producentów, wykorzystywania środków do tworzenia i ochrony znaków jakości.

- słabo rozwinięta infrastruktura,

Przeciwdziałanie: rozbudowa osiągnięta głównie poprzez wkład do organizacji multilateralnych, ponadto projekty infrastrukturalne finansowane za pomocą programów ORET i FMO.

- zastrzeżony lub ograniczony dostęp do wiedzy, nowych umiejętności i innowacji technologicznych,

Przeciwdziałanie: programy ambasad dla firm i pracowników, a także organizacji członkowskich pracodawców, producentów i związków handlowych; organizacje pozarządowe skupione głównie na wzmocnieniu instytucji, wspierających przedsiębiorstwa [MSZ Holandii 2009, s. 22-26].

Impact	<ul style="list-style-type: none"> • Wyeliminowanie skrajnej biedy i głodu: • zmniejszenie liczby osób żyjących za mniej niż 1 USD dziennie • zmniejszenie liczby osób cierpiących głód 	<ul style="list-style-type: none"> • Działalność gospodarza, wzrost i dystrybucja • inwestycje, produkcja, sprzedaż, eksport • więcej firm • wzrost gospodarczy • większe zatrudnienie • lepszy podział dochodów 			
Outcome	<ul style="list-style-type: none"> • Większe wykorzystanie usług publicznych przez firmy 	<ul style="list-style-type: none"> • Większe wykorzystanie usług finansowych (w tym pożyczek) 	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości łańcuchów rynkowych i produktów • Zwiększona wydajność i rentowność firm prywatnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Większe wykorzystanie dobrej infrastruktury przez firmy 	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa świadczenia usług i lobbowanie organizacji biznesowych • Lepsze metody produkcyjne i jakość produktów
Output	Legislacja dla sektora pr. biurokratyczne <ul style="list-style-type: none"> • Krótsze i tańsze procedury dla firm • lepsze regulacje prawne • udane lobbowanie lokalnych organizacji • wzmocniony potencjał decydentów 	Sektor finansowy Lepszy dostęp do usług finansowych <ul style="list-style-type: none"> • lepszy dostęp do większej liczby usług finans. • usprawniony system finans. i krajowy nadzór • zwiększony potencjał banków i instytucji finansujących (sfera mikro) 	Łańcuchy rynkowe Poprawa strategii handlowych i produkcyjnych <ul style="list-style-type: none"> • skuteczne partnerstwo pomiędzy organizacjami producentów i firmami dla poprawy produkcji i rozszerzenia zasięgu rynk. • wzmocniony potencjał partnerów w łańcuchu rynk. 	Infrastruktura Lepszy dostęp do infrastruktury <ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa infrastruktury dla wsparcia produkcji i handlu (drogi, mosty, porty, elektryczność itd.) • więcej możliwości dla planowania inwestycji w zakresie infrastruktury 	Wiedza i umiejętności Bogatsza wiedza i umiejętności firm <ul style="list-style-type: none"> • skutecznie zaplanowane i realizowane programy edukacyjne • wzmocnienie innowacyjności • lepszy potencjał firm (małych i średnich) i organizacji biznesowych
Output	Kanał bilateralny: <ul style="list-style-type: none"> • skuteczne lobbowanie reform rządowych, dotyczących klimatu biznesowego (również prawa do ziemi) • lepsze wyniki banków i instytucji finansujących sferę mikro • ustanowienie partnerstwa dla łańcuchów rynkowych z sektorem prywatnym, organizacjami społecznymi i rządem • tworzenie infrastruktury • pomoc dla sektora prywatnego 	Kanał prywatny: <ul style="list-style-type: none"> • współpraca z organizacjami partnerskimi dla rozwoju sieci i świadczenia mikrokredytów • skuteczne kampanie dla efektywnego podejścia do kryzysu żywnościowego i fair trade • Lepsza współpraca pomiędzy firmami w Holandii i w krajach rozwijających się • skuteczne wsparcie dla holenderskich prywatnych inicjatyw • wzrost liczby inwestycji w zakresie innowacji w krajach rozwijających się 	Kanał multilateralny: <ul style="list-style-type: none"> • skuteczne działanie instytucji multilateralnych na rzecz wzmocnienia sektora prywatnego, ze szczególnym uwzględnieniem wykluczonych grup i regionów • programy partnerskie z BŚ i MFW • podjęcie skutecznych kroków w celu zwalczania ubóstwa poprzez multifundusze 		
Input	<p style="text-align: center;">Uczestnicy</p> <p style="text-align: center;">Rządy krajów-beneficjentów, organizacje społeczne, sektor prywatny, rząd holenderski</p> <hr style="border-top: 1px dashed black;"/> <p style="text-align: center;">Finansowy i niefinansowy</p>				

Schemat 17. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora prywatnego w krajach rozwijających się latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007-2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 19

Holandia stosowała również wsparcie budżetu ogólnego w przypadku określonych krajów partnerskich - kraj-biorca był zobowiązany wtedy do uwzględnienia w swojej polityce rozwojowej kilka podstawowych zasad, m.in. poszanowania praw człowieka i międzynarodowych postanowień, takich jak: dobre wyniki w funkcjonowaniu gospodarki, finansów publicznych, stosowania dobrego rządzenia, zwalczania ubóstwa. Powinien ponadto wykazywać chęć poszukiwania nowych rozwiązań swoich problemów.

Wsparcie budżetu ogólnego było wykorzystywane do finansowania usług publicznych (m.in. edukacji i służby zdrowia), stabilizowania i łagodzenia procesów transformacji (przejścia do bardziej stabilnej sytuacji głównie w krajach po zakończeniu konfliktu), usprawnienia polityki rządowej, mającej na celu promowanie wzrostu i skutecznej redukcji ubóstwa [MSZ Holandii 2009, s. 20].

Tabela 3. Wsparcie budżetu ze środków holenderskich dla poszczególnych krajów partnerskich w latach 1999 - 2010 (mln EUR)

Kraj/lata	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ogółem
Bangladesz													0
Kolumbia													0
Indonezja													0
Kenia													0
Ruanda													0
RPA													0
Sri Lanka													0
Surinam													0
Kirgistan	1	1	1		1								4
Terytorium Pal.							5						5
Butan										2	2	2	6
Jemen	7	8								10	10	3	23
Senegal													15
Indie				25									25
Rep. Zielonego Przyl.	2					5	2	3	8	7			27
Gruzja	4			7		3	4	5	3	3	3	2	34
Moldawia		11	11					3	4	4		3	36
Armenia	5	5	5	5	5	5	5	5	2				42
Burundi								8	11	15		9	43
Zambia							2	6	8	10	10	10	44
Benin					3		2	10	10	10	10	8	53
Bolwya	5	1	16	10	13	7	1	10	10	10			53
Nikaragua		7		8	7	7	9	10	11	6			65
Wietnam			6	10	8	8	8	24	12	6			82
Macedonia	9	17	28		17	9	13	10	10	7	7		107
Mali	5	27	9	10	8	10	10	10	10	12	12	13	136
Uganda	9	30	10	8	10	22	16	16	21	5			147
Burkina Faso			18	13	10	19	15	18	19	20	21	18	171
Tanzania		59	16	15	25	15	10	30	30	30			230
Mozambik	5	26	51	15	20	18	16	16	18	18	18	18	239
Ghana	7	7	87	9	7	17	10	15	25	24	25	20	253
Ogółem	59	199	258	135	134	145	126	179	192	189	118	106	1840

Źródło: *Budget Support: Conditional Results, Review of an Instrument (2000 - 2011)*, IOB Evaluations, nr 369, Haga wrzesień 2012, s. 221

Stopniowe kształtowanie się wsparcia budżetu ogólnego rozpoczęło się w 2000 roku, a jego coraz większe strukturalne wykorzystanie nastąpiło od 2002 roku. Zmiana klimatu politycznego w Holandii w 2007 roku, częściowo spowodowana dopływającymi informacjami o nieprawidłowościach w krajach partnerskich (m.in. nieszanowanie praw człowieka, fałszowanie wyborów, ograniczenie wolności politycznej) doprowadziła do znacznego ograniczenia środków dla tego instrumentu [IOB 2012, s. 17]. W latach 1999-2010 Holandia przeznaczyła łącznie 1840 mln EUR na pomoc w ramach strukturalnego wsparcia budżetu ogólnego. Do pięciu największych beneficjentów należeli Ghana, Mozambik, Tanzania, Burkina Faso i Uganda.

Wsparcie budżetu może być wykorzystywane przez rządy do zwiększenia wydatków lub zmniejszenia finansowania deficytu, może także skutkować mniejszymi przychodami z podatków. Jeśli rządowe przychody pozostają na tym samym poziomie i środki pomocowe zostają całkowicie wydane, zwiększa się automatycznie deficyt o kwotę wykorzystanej pomocy. Jeśli deficyt nie będzie wzrastał proporcjonalnie do wielkości pomocy, zmniejszy się wówczas rządowe zapotrzebowanie na kapitał krajowy lub zmniejszy się finansowanie deficytu (pożyczka od Banku Centralnego). Jeśli rząd pożycza mniej na krajowym rynku kapitałowym, prywatne inwestycje mogą wzrosnąć lub prywatne oszczędności mogą się zmniejszyć. Sytuacja mniejszego finansowania deficytu oznacza, że pomoc przyczynia się do większej stabilizacji makroekonomicznej [IOB 2012, s. 97].

Tabela 4. Wpływ wsparcia budżetu na sytuację makroekonomiczną wybranych sześciu krajów partnerskich Holandii

	Ghana	Mali	Tanzania	Zambia	Nikaragua
Negatywny wpływ na podatki	Nie	Słaby/Nie	Nie	Nie	Nie
Wykorzystanie funduszy wsparcia budżetowego					
Zwiększenie międzynarodowych rezerw	Tak	Tak	Nie	Nie	?
Spłata długu publicznego	Tak	Tak	Nie	Nie	Tak
Wzrost wydatków	Po 2006 roku	Tak	Tak	Tak	Nie

Zródło: *Budget Support: Conditional Results, Review of an Instrument (2000 - 2011)*, IOB Evaluations, nr 369, Haga wrzesień 2012, s. 110

Praktycznie w żadnym z wybranych krajów partnerskich wsparcie budżetu nie miało negatywnego wpływu na system podatkowy. W przypadku Ghany i Mali nastąpiło zwiększenie międzynarodowych rezerw i spłata długu publicznego (ten efekt także w Nikaragui). Bezpośredni dopływ środków finansowych spowodował wzrost wydatków rządowych w czterech z pięciu krajów partnerskich (Ghana, Mali, Tanzania, Zambia).

Zapewniane było również wsparcie niefinansowe – większość ambasad współpracowała z lokalnymi grupami dawców, koordynowała działania pomiędzy nimi, prowadziła aktywny dialog polityczny (bezpośrednio albo z wykorzystaniem tychże grup) z rządem kraju-biorcy o poprawie klimatu biznesowego i inwestycyjnego za pomocą wzrostu gospodarczego, obejmującego głównie najuboższych (*pro-poor growth*) [MSZ Holandii 2009, s. 28].

Działania Holandii na rzecz realizacji MDG 1 w latach 2009 - 2010 również koncentrowały się na rozwoju sektora prywatnego (rolniczy i pozarolniczy), tworząc w ten sposób możliwości dla zwiększenia dochodów i zmniejszenia głodu.

Priorytetem było osiągnięcie zrównoważonego wzrostu gospodarczego, poprzez pomoc w tworzeniu odpowiednich warunków dla rozwoju sektora prywatnego:

- legislacja – zbyt skomplikowane przepisy utrudniają działania przedsiębiorstw w krajach rozwijających się, ich uproszczenie pozwoliłoby małym firmom na wejście do oficjalnej (legalnej) strefy i zniesienie bariery dla zagranicznych inwestycji. Międzynarodowe banki rozwoju i organizacje multilateralne (tj. BŚ, WTO) przy

finansowym wsparciu Holandii i innych dawców inicjowały (za pomocą raportów i monitoringu) dialog polityczny na rzecz uproszczenia przepisów [MSZ Holandii 2011, s. 15, 19].

- publiczna infrastruktura – bez dostępu do wody, energii, telekomunikacji, dróg, portów i lotnisk rozwój sektora prywatnego wydaje się niemożliwy. Dobra infrastruktura pozwala osiągnąć inne MDG (m.in. edukacja i służba zdrowia), jej rozwój jest finansowany głównie przez rząd kraju-beneficjenta, często przy wsparciu międzynarodowych banków rozwoju, dawców bilateralnych i za pomocą partnerstw publiczno-prywatnych. Działania, m.in. Grupy Rozwoju Prywatnej Infrastruktury (*Private Infrastructure Development Group – PIDG*)⁶¹ i Funduszu Rozwoju Infrastruktury FMO (*FMO Infrastruktur Development Fund*) miały na celu przyspieszenie prywatnych inwestycji infrastrukturalnych w krajach rozwijających się. Program ORIO⁶² zapewniał miękkie pożyczki dla transakcji eksportowych, angażujących firmy holenderskie [MSZ Holandii 2011, s. 19-20].
- usługi finansowe – podczas gdy wcześniej nacisk kładziono na dostęp do kredytów, obecnie istotniejsze okazuje się funkcjonowanie szerszej palety usług finansowych (np. płatności i możliwości oszczędzania) dla małych i średnich firm. Ciągłe starania BŚ i MFW przy wsparciu Holandii doprowadziły do poprawy nadzoru i regulacji tego sektora w wielu krajach. Aktywne działania prowadziły FMO, ambasady, organizacje społeczne i prywatne instytucje, tj. *Rabo Development* (częściowo ze względu na swoją strategiczną wizję, która zobowiązuje ją do globalnej obecności, ale także z powodu swojej polityki, dotyczącej trwałego i zrównoważonego rozwoju).⁶³
- „łańcuchy wartości” („*value chains*”), czyli dostęp rynków i ich rozwój, a także budowanie zaplecza wiedzy i *know-how* – konkurencyjność ułatwia wejście do międzynarodowych rynków. Przedsiębiorcy w krajach rozwijających się muszą mieć niezbędną wiedzę i umiejętności w takich dziedzinach jak procesy i procedury

⁶¹ PIDG jest koalicją dawców mobilizujących sektor prywatny do inwestycji i pomocy krajom rozwijającym się w stworzeniu/zapewnieniu infrastruktury, niezbędnej do wzrostu ekonomicznego i redukcji ubóstwa. Zob. www.pidg.org [dostęp 08.08.2012]

⁶² ORIO (następca ORET) stawiał na pierwszym miejscu infrastrukturę publiczną, która jest szczególnie ważna dla najsłabszych grup społeczeństwa.

⁶³ Dla przykładu *MicroNed* jest holenderskim stowarzyszeniem instytucji mikrofinansujących (ICCO, Cordaid, Hivos, Oxfam Novib, Rabobank), które działa na rzecz poprawy wpływu i oddziaływania mikrofinansowania na społeczeństwo.

Results in Development 2009-2010, The Netherlands` contribution to international development goals, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 20

eksportowe, alokacja zysków w łańcuchu dostaw, realizacja i poprawa procesów produkcyjnych, zarządzanie. Holandia (wspólnie z CBI, SNV, PUM i innymi) wydała ponad 600 milionów EUR na działania *The Aid for Trade*⁶⁴ w latach 2009-2010. Aby sprostać wymaganiom WTO, państwa rozwijające się potrzebują odpowiedniego potencjału, tj. laboratoria. Agencja *The Matchmaking Facility*⁶⁵ i program *coachingowy* nt. eksportu CBI pomagały krajom rozwijającym się w poprawie ich eksportu i stabilności firm. Ponad 100 holenderskich i międzynarodowych przedsiębiorstw, 24 organizacje społeczne i związki handlowe współpracują w ramach inicjatywy zrównoważonego handlu wspólnie z władzami lokalnymi, instytutami wiedzy i przedsiębiorstwami w krajach rozwijających się od 2008 roku [MSZ Holandii 2011, s. 20-21].

⁶⁴ Celem *The Aid for Trade* jest pomoc krajom rozwijającym się w zdobywaniu umiejętności handlowych i tworzeniu infrastruktury, niezbędnych do sprostania i korzystania z umów WTO, a także do rozszerzenia własnych rynków zbytu.

http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/aid4trade_e.html [dostęp 07.08.2012]

⁶⁵ *The Matchmaking Facility* ma za zadanie stymulować wspólne inwestycje firm z krajów rozwijających się z przedsiębiorstwami holenderskimi.

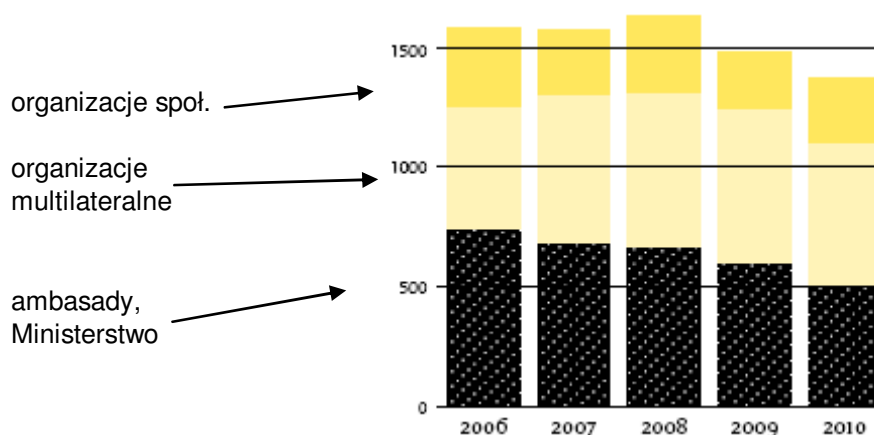
<http://www.minbuza.nl/en/services/trade-information/development-cooperation-matchmaking-facility.html> [dostęp 07.08.2012]

Impact	Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu <ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie o połowę poziomu ubóstwa i głodu 					
Outcome	Klimat dla firm <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie usług publicznych i infrastruktury przez firmy • kontrola kosztów 	Wyniki firm <ul style="list-style-type: none"> • rozwój firm i zwiększenie zatrudnienia • większa produkcja i jakość artykułów i usług • mniejsze koszty operacyjne 	Wrażliwość <ul style="list-style-type: none"> • bezpieczeństwo socjo-ekonomiczne poprzez płatną pracę • zwiększony dostęp do żywności • poprawa jakości żywności 			
Output	Kraj rozwijający się <i>Rząd</i> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie usług publicznych i usunięcie przeszkód dla firm • silniejsza zdolność legislacyjna • lepsze wsparcie dla firm 	Kraj rozwijający się <i>Infrastruktura</i> <ul style="list-style-type: none"> • publiczna infrastruktura w odpowiednim stanie, wspierająca produkcję i handel 	Kraj rozwijający się <i>Sektor finansowy</i> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie usług finansowych • poprawa dostępu do usług finansowych 	Kraj rozwijający się <i>Wiedza/umiejętności</i> <ul style="list-style-type: none"> • lepsze zarządzanie sektorem prywatnym • większy potencjał organizacji biznesowych • wgląd w rozwój eksportu 	Kraj rozwijający się <i>Value chains</i> <ul style="list-style-type: none"> • łańcuchy krajowe • łańcuchy międzynarodowe • lepszy podział zysków z łańcuchów • zrównoważona produkcja 	Kraj rozwijający się <i>Wrażliwość</i> <ul style="list-style-type: none"> • możliwość płatnej pracy • większa samodzielność • monitorowanie sytuacji żywnościowej i reagowanie na braki • pomoc w momentach kryzysowych
Output	Holandia <i>Ministerstwo i ambasady</i> <ul style="list-style-type: none"> • polityczny wpływ na rządowe reformy • wsparcie partnerstw i łańcuchów rynkowych • finansowanie 	Holandia <i>Organizacje społeczne</i> <ul style="list-style-type: none"> • współpraca pomiędzy holenderskimi i lokalnymi organizacjami dla partnerstwa, wywierania wpływu i inicjowania działań • współpraca z sektorem prywatnym w Holandii i krajach rozwijających się 	Holandia <i>Organizacje multilateralne</i> <ul style="list-style-type: none"> • wpływ organizacji multilateralnych na politykę dla osiągnięcia wspólnego celu 	Holandia <i>Sektor prywatny</i> <ul style="list-style-type: none"> • inwestycje i budowanie potencjału sektora prywatnego • współpraca z innymi firmami, organizacjami społecznymi dla zwiększenia produkcji 		
Input	Uczestnicy ambasady holenderskie, organizacje multilateralne, społeczne, sektor prywatny finansowy, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna					

Schemat 18. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora prywatnego w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii, wrzesień 2011, s. 17

Wkłady bilateralny i multilateralny były dokonywane w oparciu o noty polityczne, dotyczące rozwoju sektora prywatnego (*Private Sector Development - PSD*) i rolnictwa. Pomoc była świadczona w formie wsparcia finansowego dla określonych programów i aktywnego dialogu z władzami lokalnymi. Holandia była pionierem w rozwoju „łańcuchów wartości” („*value chains*”)⁶⁶, angażujących przedsiębiorstwa i organizacje społeczne. Bezpośrednia bilateralna walka z ubóstwem była prowadzona poprzez ambasady, przedsiębiorstwa, organizacje multilateralne i organizacje społeczne.

Wykres 23. Holenderskie wydatki pomocowe na rozwój sektora prywatnego i redukcję ubóstwa w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 14

Wydatki pomocowe Holandii w latach 2009 - 2010 zmniejszyły się, szczególnie na poziomie bilateralnym w wyniku fluktuacji nakładów programu ORET/ORIO, a także opóźnień w realizacji zatwierdzonych i nowych działań i inicjatyw [MSZ Holandii 2011, s. 14].

⁶⁶ Rozwój sektora prywatnego jest postrzegany przez rządy, dawców i organizacje rozwojowe jako ważny krok w kierunku redukcji ubóstwa i tworzenia rentownych gospodarek. *Value Chain Development* jest złożonym procesem, który prowadzi do skoordynowanych interwencji, pozwala połączyć/współgrać działania wszystkich zaangażowanych stron z różnych sektorów i etapów produkcji w tworzeniu produktywnego i innowacyjnego dialogu.

Weitzenecker's Value Chain Development Report, Value Chain Development as a tool against poverty, International Development Cooperation, Consultants without Borders, 2012
<http://www.weitzenecker.de/new/valuechains.html#1> [dostęp 07.08.2012]

Tabela 5. Państwa wspierane przez Holandię w ramach rozwoju sektora prywatnego i wyeliminowania skrajnego ubóstwa w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

	Pomoc bilateralna i org. społ. razem			Tylko pomoc bil. (powyżej 1 mln EUR)	Tylko pomoc org. społ. (powyżej 1 mln EUR)
	Powyżej 10 mln EUR	Od 5 do 10 mln EUR	Od 1 do 5 mln EUR		
Afganistan					x
Benin		x			
Boliwia		x			
Bośnia i H.			x		
Brazylia					x
Burkina Faso	x				
Burundi			x		
Butan			x		
Chiny				x	
Ekwador					x
Etiopia	x				
Filipiny					x
Ghana	x				
Gruzja				x	
Gwatemala					x
Honduras					x
Indie		x			
Indonezja		x			
Jemen				x	
Kambodża					x
Kamerun					x
Kazachstan					x
Kenia		x			
Kolumbia			x		
Macedonia		x			
Madagaskar					x
Malawi					x
Mali	x				
Mołdawia			x		
Mozambik	x				
Nigeria					x
Nikaragua		x			
Pakistan					x
Peru					x
Rep. Dem. Kongo					x
RPA			x		
Rwanda		x			
Senegal		x			
Serbia					x
Sierra Leone					x
Sudan					x
Surinam	x				
Tanzania		x			
Uganda		x			
Wietnam			x		
Wyb. Kości Sł.			x		
Zambia	x				
Zimbabwe			x		
Ilość państw	7	11	9	3	18

Źródło: opracowanie własne na podst. *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 15

W latach 2009 - 2010 w ramach rozwoju sektora prywatnego i wyeliminowania skrajnej biedy rząd holenderski wspólnie z organizacjami społecznymi wspierali 27 państw, z których siedem otrzymało pomoc o wartości powyżej 10 mln EUR. Współpraca wyłącznie bilateralna (powyżej 1 mln EUR) prowadzona była z trzema krajami, natomiast 18 państw wspieranych było jedynie poprzez organizacje pozarządowe (powyżej 1 mln EUR).

Po przyjęciu w 2011 roku Wieloletnich Planów udało się holenderskim ambasadom w Afganistanie, Etiopii, Kenii, Mozambiku, Ruandzie i Ugandzie wprowadzić w prawie całkowitym wymiarze programy bezpieczeństwa żywnościowego. W Bangladeszu, Beninie, Burundi, Ghanie, Indonezji, Mali, Terytoriach Palestyny i Południowym Sudanie proces ten miał trwać do 2013 roku, natomiast w Jemenie bezpieczeństwo żywnościowe nie należało do holenderskich priorytetów.

Za pomocą Instrumentu dla Zrównoważonej Przedsiębiorczości i Bezpieczeństwa Żywnościowego (*de Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid – FDOV*) wybrano 29 PPP (przy aktywnym uczestnictwie holenderskich firm, uniwersytetów i instytutów wiedzy, organizacji społecznych), w ramach których planowano docelowo zainwestować około 200 mln EUR w programy bezpieczeństwa żywnościowego (z czego 110 mln EUR z wkładów własnych). Osiągnięte tutaj wyniki były bardzo zróżnicowane: od zwiększenia produkcji orzeszków ziemnych w Malawi, po poprawę dostępu do instytucji finansowych przedsiębiorców w Kongo.

Utworzono forum doradcze dla bezpieczeństwa żywnościowego, złożone z przedstawicieli firm, rządu, instytutów wiedzy, organizacji społecznych. Dzięki zaangażowaniu Holandii wzrosła międzynarodowa świadomość i uznanie dla większego zaangażowania firm przy jednoczesnym ich wsparciu ze strony instytutów wiedzy i organizacji społecznych [MSZ Holandii 2013, s. 7].

W latach 2010 - 2012 Holandia skoncentrowała wysiłki na zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego poprzez:

- zwiększenie ilości żywności produkowanej w sposób zrównoważony (dotyczy również obszaru MDG 7),
- poprawę dostępu do żywności o odpowiedniej jakości,
- bardziej wydajne rynki i lepszy klimat dla przedsiębiorczości (aby firmy mogły bardziej uczestniczyć w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego) [MSZ Holandii 2012, s. 3].

W 13 krajach partnerskich Holandia dążyła do zwiększenia produkcji żywności, poprzez zapewnienie lepszego dostępu do nasion, nawozów, ekspansję obszarów uprawnych i

pożyczki rolnicze. Dzięki lepszej organizacji, powstałym możliwościom składowania i przeróbki zmniejszono straty po okresach żniw. Poprawie produkcji żywności służyły, m.in. Inicjatywa dla Zrównoważonego Handlu (*Initiatief Duurzame Handel – IDH*⁶⁷) czy Program Inwestycyjny dla Sektora Prywatnego (*Private Sector Investeringsprogramma – PSI*⁶⁸), dla których jedną z grup docelowych były kobiety, pracujące w sektorze rolniczym (nie tylko ze względu na kwestię równości płci, ale fakt iż lepszy dostęp kobiet do środków produkcji żywności prowadzi do spadku głodu na świecie średnio o 12% – 17%) [MSZ 2013, s. 7-8].

Zrównoważona produkcja żywności (wydajne i kontrolowane wykorzystanie środków, tj. ziemia, woda, energia, praca) może zostać osiągnięta poprzez „rolnictwo przyjazne klimatowi” („*climate smart agriculture*”), np. w Ghanie było ono promowane za pomocą programów certyfikujących dla producentów (które z kolei podkreślały wagę odpowiedzialności za środowisko i kwestie socjalne). Program Dostosowania Gospodarzy Małorolnych (*Adaptation for Smallholder Agriculture – ASAP*), prowadzony przez Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (*International Fund for Agricultural Development*) wspierał rolników w wydajnym wykorzystaniu wody i dostępie do innowacyjnych technik rolniczych, tj. nasiona odporne na suszę i dane geologiczne [MSZ 2013, s. 8-9].

W ośmiu krajach partnerskich (Bangladesz, Benin, Burundi, Etiopia, Indonezja, Mali, Mozambik, Ruanda) programy holenderskich ambasad były nastawione na poprawę dostępu do żywności o odpowiedniej jakości, np. w Etiopii dzięki temu w 2012 roku odsetek niedożywionych dzieci poniżej 5. roku życia spadł z 11% do 8%. Lepszy dostęp do właściwej żywności może być uzyskany poprzez zwiększenie dochodów ludności (m.in. za pomocą programów IDH), np. w Bangladeszu w efekcie wprowadzonych programów holenderskich ambasad dochody ok. 5000 gospodarstw domowych wzrosły w 2012 roku średnio o 11% [MSZ 2013, s. 9].

Sektor prywatny odgrywa ogromną rolę w osiągnięciu bezpieczeństwa żywnościowego, dlatego Holandia skoncentrowała się na poprawie klimatu dla przedsiębiorczości. Zniesienie barier dla krajowego, regionalnego i światowego handlu pozwoli na zwiększenie wydajności rynków, które z kolei są niezwykle ważne dla dobrego funkcjonowania łańcucha dostaw od

⁶⁷ IDH ma na celu przyspieszenie i usprawnienie zrównoważonego handlu poprzez tworzenie wpływowych koalicji rządów, instytucji międzynarodowych, organizacji społecznych. Dzięki połączeniu interesów publicznych i prywatnych, wiedzy programy IDH pomagają tworzyć platformę wspólnych wartości dla wszystkich partnerów. W rezultacie „zrównoważone działania” mogą stać się nową globalną normą i służyć osiągnięciu MDG.

www.idhsustainabletrade.com [dostęp 06.04.2016]

⁶⁸ PSI to program subsydiów, stymulujących innowacyjne projekty inwestycyjne w KRS. www.rvo.nl [dostęp 06.04.2016]

producenta do konsumenta. Dzięki wsparciu współfinansowanego przez Holandię Międzynarodowego Centrum Rozwoju Nawozów (*International Fertilizer Development Centre – IFDC*) piętnaście zachodnio-afrykańskich krajów przyjęło w 2012 roku przepisy, dotyczące regionalnego handlu nasionami i pestycydami, przez co lokalni rolnicy uzyskali do nich lepszy dostęp. Holandia interweniowała w Ruandzie, Beninie i Mozambiku w kwestii praw ziemskich rolników (mężczyzn i kobiet) w wyniku czego, np. w Ruandzie wydano w 2012 roku 4,5 mln tytułów ziemskich (23,8% kobietom). Program PSI pozwolił na stworzenie ok. 2200 nowych miejsc pracy (prawie połowa dla kobiet) w 33 zakładach w różnych KRS w 2012 roku, co pośrednio doprowadziło do powstania kolejnych 12 500 stanowisk (np. w Afganistanie rozpoczęto w 2012 roku cztery nowe projekty PSI-Plus). Holandia pomagała w powstawaniu i ulepszaniu dróg w Ruandzie, żeby rolnicy mogli dostarczyć swoje produkty do najbliższych rynków zbytu. Aktywne działania ambasad (dyplomacja ekonomiczna) doprowadziła do zwiększenia aktywności holenderskich firm w KRS, np. w 2012 roku powstał w Etiopii Instrument Wsparcia Agrobiznesu (*Agrobusiness Support Facility – ABSF*), który wspomagał holenderskie i etiopskie przedsiębiorstwa w rolniczych inwestycjach (doradztwo sektorowe i prawne) [MSZ 2013, s. 9-11].

Jakikolwiek postęp nie może jednak zostać osiągnięty w kraju ogarniętym wojną i konfliktami, dlatego też Holandia skoncentrowała swoje wysiłki w latach 2010 - 2012 także na następujących obszarach:

- bezpieczeństwo obywateli (dotarcie do przyczyn konfliktów, braku stabilizacji i wyłączenia),
- odpowiednio funkcjonujący ład prawny i procesy polityczne,
- legalny i sprawny rząd,
- zatrudnienie i podstawowe usługi, wynikające z panującego pokoju [MSZ Holandii 2013, s. 17].

Wybór celów, krajowych i międzynarodowych partnerów, a także sposobu interwencji opierał się na specyfice danego kraju (Afganistan, Burundi, Jemen, Terytoria Palestyny, Południowy Sudan, Etiopia, Indonezja, Kenia, Uganda, Ruanda) i regionu (Wielkie Jeziora, Róg Afryki, Ameryka Środkowa, obszar Afganistanu-Pakistanu) [MSZ Holandii 2013, s. 17].

Holandia organizowała treningi dla członków operacji wojskowych UE, ONZ i NATO, mające zwrócić ich uwagę na kwestię płci. Dzięki holenderskiemu wsparciu władze w Afganistanie przejęły kontrolę nad narodowymi siłami bezpieczeństwa. W Burundi poprawie

uległo bezpieczeństwo, a obywatele sami podjęli się zadania zreformowania sektora sił porządkowych [MSZ Holandii 2013, s. 17].

W Ruandzie przy wsparciu Holandii zakończyły się procesy o ludobójstwo z roku 1994, w Kenii rozpoczęła się reforma sądownictwa, a na Terytoriach Palestyny zaczęto wdrażać program poprawy dostępu kobiet i mężczyzn do usług prawnych i sądowniczych. Holandia przy współpracy z Organizacją Rozwoju Prawa Międzynarodowego (*International Law Development Organisation – ILDO*⁶⁹) wspierała organizacje, mające na celu poprawę ładu i porządku prawnego [MSZ Holandii 2013, s. 18].

Holandia (poprzez NGO, ONZ i przy coraz większym uczestnictwie kobiet) przyczyniała się do stopniowego zażegnania lokalnych, krajowych i regionalnych procesów i sporów, przez co w długim okresie możliwe będzie osiągnięcie trwałego pokoju. Wspierała ona ponadto Departament Spraw Politycznych ONZ (*UN Department of Political Affairs*) w działaniach na rzecz pojawiających się sytuacji kryzysowych i transformacji (Libia, Jemen, Egipt, Syria) [MSZ Holandii 2013, s. 18-19].

Poprzez Holenderski Instytut dla Demokracji Wielopartyjnej (*het Nederlands Instituut voor Meerpartijendemocratie – NIMD*) i Międzynarodowy Instytut dla Demokracji i Pomocy Wyborczej (*International Institute for Democracy and Electoral Assistance – IDEA*) Holandia wzmocniała procesy i instytucje demokratyczne, np. powstanie Krajowej Rady Kobiet w Libii [MSZ Holandii 2013, s. 19].

Kursy kształcenia zawodowego, prowadzone w ramach wspieranego przez Holandię Funduszu Budowania Pokoju ONZ (*UN Peace Building Fund*) pozwoliły na stworzenie nowych szans na zatrudnienie dla młodych ludzi, poprzez UNICEF Królestwo Niderlandów finansowało szkolnictwo i procesy pokojowe (np. w Burundi, Somalii), a za pomocą MFS-II w 2012 roku powstały nowe możliwości i niezbędny sektor usług dla małych i średnich przedsiębiorstw (np. Ruanda, Burundi) [MSZ Holandii 2013, s. 19].

3.3.2. MDG 2: zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym

W ramach realizacji MDG 2 Holandia stara się, aby coraz więcej mężczyzn, kobiet i dzieci otrzymywało podstawowe wykształcenie - dzięki temu będą oni w stanie wykorzystywać pojawiające się na rynku możliwości zatrudnienia. Zgodnie z założeniami realizacyjnymi

⁶⁹ IDLO jest międzyrządowa organizacją, wspieraną przez rządy, organizacje multilateralne i prywatne, poświęconą przede wszystkim promowaniu zasad prawa.
Zob. www.idlo.int [dostęp 13.04.2016]

wysiłki holenderskie muszą zmierzać do zwiększania środków przy jednoczesnym ograniczaniu liczby krajów docelowych.

W latach 2007 - 2008 współpraca bilateralna w zakresie edukacji pozostawała najważniejszym kanałem transferu środków. Holandia konsultowała się z innymi dawcami, ministerstwami, organizacjami pozarządowymi w zakresie polityki, standardów edukacyjnych, tworzenia zaplecza instytucjonalnego, równych szans i możliwości dla dziewczynek oraz odizolowanych grup. Na poziomie krajowym i lokalnym poprzez nadanie pewnej rangi problemowi koordynacji, doprowadzono do jej poprawy i lepszej alokacji zasobów.

Do kluczowych partnerów multilateralnych Holandii zaliczyć należy UNICEF (wspólnie rozwinięto program odbudowy szkolnictwa w krajach objętych konfliktem lub będących zaraz po wyjściu z niego), BŚ i określone agendy UNESCO. Prowadzona była współpraca z innymi instytucjami, np. Stowarzyszeniem na rzecz Rozwoju Edukacji w Afryce (*Association for the Development of Education in Africa – ADEA*⁷⁰), Południowo- i Wschodnioafrykańskim Konsorcjum Monitorowania Jakości Edukacji (*Southern and Eastern Africa Consortium for Monitoring Educational Quality – SACMEQ*⁷¹) na rzecz poprawy standardów edukacji w Afryce i zapewnienia perspektyw dla dziewcząt.

W ramach międzynarodowego programu kooperacji dawców w zakresie HIV/AIDS holenderskie ambasady i MSZ w Hadze rozwinęły zestaw wytycznych dla przywódców politycznych i ich partnerów, dotyczących integracji tematu zapobiegania zarażeniom i przenoszeniu się tej choroby w szkolnictwie [MSZ Holandii 2009, s. 53-54].

Największy postęp osiągnięto dzięki działalności międzynarodowego partnerstwa na rzecz edukacji *All/Fast Track Initiative (EFA/FTI)*⁷²: w ciągu ostatnich kilku lat odsetek dzieci,

⁷⁰ ADEA to powstałe w 1988 roku pierwsze forum dla dialogu politycznego. Jego głównym celem działania jest reprezentowanie i wzmacnianie partnerstwa pomiędzy afrykańskimi ministerstwami edukacji i agencjami rozwoju.

Zob. www.adeanet.org [dostęp 08.08.2012]

⁷¹ SACMEQ jest międzynarodową organizacją rozwoju non-profit, skupiającą 15 ministerstw edukacji z południowej i wschodniej Afryki, które zdecydowały się na wymianę doświadczenia i wiedzy o możliwościach rozwoju szkolnictwa przy wykorzystaniu międzynarodowej pomocy.

Zob. www.sacmeq.org [dostęp 08.08.2012]

⁷² *The Education for All - Fast Track Initiative (EFA/FTI)* to powstałe w 2002 roku globalne partnerstwo na rzecz edukacji pomiędzy krajami rozwijającymi się, a dawcami (Holandia była jednym z założycieli), organizacjami multilateralnymi, pozarządowymi i sektorem prywatnym. Ma ono na celu zapewnienie, że wszystkie dzieci otrzymają solidne podstawowe wykształcenie. Kraje o niskich dochodach, wykazujące poważne zaangażowanie w poprawę dostępu do szkolnictwa mogą przyłączyć się do EFA/FTI. Partnerstwo jest budowane w oparciu o wzajemną odpowiedzialność. Kraje rozwijające się zobowiązują się do stworzenia, realizacji odpowiednich planów edukacyjnych i zwiększenia krajowych funduszy na szkolnictwo podstawowe. Wszyscy dawcy z kolei są zobowiązani do powiązania ich wsparcia z tymi planami poprzez poprawę współpracy i zwiększenie pomocy finansowej. EFA/FTI zostało w 2011 roku przemianowane na Globalne Partnerstwo dla Edukacji (*Global Partnership for Education*).

kończących szkoły podstawowe wzrósł o 13% w krajach niepowiązanych z FTI i o 18% w tych uczestniczących w partnerstwie [MSZ Holandii 2009, s. 49].

W realizacji celów edukacyjnych istotne pozostaje zapewnienie Wczesnej Opieki Dziecięcej i Rozwoju (*Early Childhood Care and Development – ECCD*⁷³): jeśli dziecko jest zdrowe, odpowiednio się odżywia i przebywa w bezpiecznym, stymulującym otoczeniu od najmłodszych lat, to jest to dla niego najlepszy start w dorosłe życie. Liczba dzieci objętych działaniami ECCD wzrosła ze 112 milionów w 1999 roku do 140 milionów w 2006 roku. Jakkolwiek występowały bardzo duże różnice w określonych regionach i krajach. W 2006 roku odsetek dzieci objętych wczesną opieką w krajach rozwijających się wyniósł 36%, podczas gdy w krajach rozwiniętych – 78%. Holandia starała się aktywnie promować ECCD na poziomach krajowych i międzynarodowych (np. uruchamianie funduszy dla BŚ, współpraca z UNICEF) [MSZ Holandii 2009, s. 50].

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTEDUCATION/0,,contentMDK:20278663~menuPK:617564~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:282386,00.html> [dostęp 07.08.2012]

⁷³ Grupa Konsultacyjna ECCD (*Consultative Group on ECCD*) jest to powstałe w 1984 roku globalne konsorcjum międzyagencyjne, działające na rzecz wspierania realizacji założeń ECCD na wszystkich poziomach.

Zob. www.ecdgroup.com [dostęp 08.08.2012]

Impact	Wykształcone społeczeństwo, korzystające z równych szans, wyposażone w zdolności do udziału w rynku pracy i otrzymujące odpowiednie wynagrodzenie		
Outcome	Środowisko szkolne <i>Większe uczestnictwo w podstawowym (i innym) formalnym i nie- szkolnictwie</i> <ul style="list-style-type: none"> • więcej szkolnych lat dla każdego dziecka • więcej dzieci, kończących szkoły • bardziej widoczna równość płci • mniej opuszczonych zajęć przez uczniów <i>Pogłębienie wiedzy u dzieci</i> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzegalna poprawa zdolności uczniów do czytania, liczenia itp. <i>Podkreślenie znaczenia uzyskanego wykształcenia (zapewnienie gładkiego przejścia od edukacji na rynek pracy)</i>	Odpowiedzialność <ul style="list-style-type: none"> • większe zaangażowanie, udział i wpływ poprzez przyznanie rodzicom, dzieciom i nauczycielom prawa zabierania głosu 	
Output	Kraj rozwijający się/Instytucje <ul style="list-style-type: none"> • zintegrowana, skuteczna polityka dla sektora edukacyjnego, włączając w to edukację nieformalną (na wszystkich poziomach) • lepszy monitoring i ocena polityki • usprawniona kontrola jakości nauczania i szkolenia dla nauczycieli • polityka edukacyjna, skupiona na wszystkich (włącznie z dziewczętami) • zwiększenie wydatków na szkolnictwo w budżecie do min. 20% • lepsza harmonizacja wśród dawców • formy finansowania w zgodzie z umowami z rządem i innymi partnerami • formułowanie polityki z wykorzystaniem dostępnych danych • odpowiedni potencjał na wszystkich poziomach (centralnym, niecentralnym, NGO i szkolnym) • dobre rządzenie (włącznie ze środkami antykorupcyjnymi) 	Kraj rozwijający się/Środowisko szkolne <ul style="list-style-type: none"> • więcej budynków szkolnych i lepszy dostęp do nich • bezpieczne środowisko szkolne • więcej, lepiej wyposażonego personelu (nauczyciele, dyrektorzy, inspektorzy, administratorzy) • większa dostępność odpowiednich programów nauczania i materiałów pedagogicznych • lepsze zarządzanie szkołami • większy udział rodziców w procesie nauczania 	Kraj rozwijający się/Odpowiedzialność <ul style="list-style-type: none"> • poprawa zdolności społeczeństwa częściowo w związku z procesem lobbowania i wpływu na kształt polityki • przejrzystość funkcjonowania rządu i NGO, niezależne media w kwestii polityki i wydatków, włączając w to monitoring i śledzenie budżetu
Output	Holandia/Ministerstwo <ul style="list-style-type: none"> • przesunięcie znaczenia walki z ubóstwem i kwestii płci w górę programu i dialogu (krajowego i międzynarodowego) • budowanie potencjału intuycjonalnego rządu • działania analityczne na rzecz rozwoju polityki (<i>knowledge broker</i>) • więcej harmonizacji w zgodzie z krajowymi procesami i bardziej skuteczne formy pomocy dla sektora edukacyjnego 	Holandia/społeczeństwo <ul style="list-style-type: none"> • nowe, silne partnerstwa na rzecz walki z ubóstwem i odpowiedzialności pomiędzy społeczeństwem, środowiskiem przedsiębiorców, instytucjami naukowymi i rządem w ramach sektora edukacyjnego • zwiększone wysiłki w zakresie lobbowania i wpływu na politykę • budowanie potencjału instytucjonalnego 	
Input	Uczestnicy Rządy krajów-beneficjentów, rząd holenderski, inni dawcy (ONZ, Bank Światowy), społeczeństwo (lokalne i międzynarodowe i społeczność przedsiębiorców)		

Schemat 19. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora edukacji w krajach rozwijających się w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 47

Wraz z pomocą finansową Holandia prowadziła aktywny dialog polityczny z partnerami bilateralnymi, międzynarodowymi i multilateralnymi organizacjami, a także ze

społeczeństwami. Częściowo było to możliwe dzięki ekspertom ds. szkolnictwa przy ambasadach i w MSZ w Hadze.

Organizacje pozarządowe również przyczyniały się do osiągnięcia MDG 2, poprzez tworzenie możliwości lobbowania. Jednym z jego celów było uznanie i objęcie edukacji nieformalnej polityką edukacyjną (ponieważ nie może ona funkcjonować bez współpracy z rządem).

W ostatnich latach MSZ było zaangażowane w bliższy dialog ze społeczeństwem holenderskim poprzez, np. Forum Wiedzy dla Edukacji (*Knowledge Forum for Education*), w ramach którego funkcjonowały cztery grupy, działające na rzecz: jakości edukacji, edukacji i HIV/AIDS, edukacji i pracy, edukacji i konflikt/po konflikcie), Porozumienia ze Schokland (w sprawie edukacji w zagrożonych krajach, a także kształcenia zawodowego i treningów) i holenderskiej gałęzi Globalnej Kampanii na rzecz Edukacji (*Global Campaign for Education - GCE*⁷⁴).

Wymiana wiedzy i informacji sprawia, że rządy i NGO mogą łatwiej ze sobą współpracować, łączyć siły w prowadzeniu międzynarodowego lobbingu (tzw. lobbying bilateralny) w odniesieniu do innych rządów, a także lobbować poprzez społeczeństwo w Holandii i w KRS. Instytucje badawcze były również zaangażowane, gdyż ich działanie dostarczało użytecznej w procesie wiedzy. Prowadzone były regularne spotkania pomiędzy ambasadami i organizacjami pozarządowymi [MSZ Holandii 2009, s.54].

Istotne jest zaangażowanie i własny wkład rodziców i nauczycieli. Rząd kraju-biorcy powinien posiadać wystarczający potencjał, aby kształtować zintegrowaną, skuteczną, transparentną politykę rozwojową, koncentrującą się na edukacji dla wszystkich. Innymi ważnymi czynnikami są dobre rządzenie, kontrola, monitoring, ciągła ocena prowadzonych działań, przejrzystość wydatków publicznych.

Jednym ze sposobów poprawy standardów szkolnictwa jest zwrócenie uwagi na pewne powiązane kwestie w czasie prowadzenia dialogu politycznego: poprawa jakości i ilości materiałów edukacyjnych i programów nauczania, treningi dla nauczycieli, wprowadzenie wczesnej edukacji i opieki/leczenia dzieci, nauka o zapobieganiu zarażeniom HIV/AIDS, edukacja nieformalna, usprawnienie kształcenia zawodowego, treningi, umożliwiające łagodniejsze przejście na rynek pracy.

⁷⁴ GCE jest ruchem społecznym, powstałym w 1999 roku. Ma on na celu zakończenie kryzysu w nauczaniu/szkolnictwie, skupia organizacje w ponad 100 krajach, dążących do zapewnienia Edukacji dla Wszystkich.
Zob. www.campaignforeducation.org [dostęp 08.08.2012]

W wielu krajach partnerskich Holandii tamtejsze rządy i organizacje pozarządowe rozwinęły plany edukacyjne. Celem było stworzenie systemu szkolnictwa (oferującego formalne i nieformalne nauczanie), który będzie w stanie zapewnić wystarczające możliwości i szanse dla wszystkich dzieci i młodzieży, włączając w to najbardziej niedostępne fizycznie grupy i/lub tych, którzy wypadają poza ramy zwykłych grup docelowych [MSZ Holandii 2009, s. 46, 49, 52].

Podejmowane były działania, mające poprawić skuteczność i wydajność sektorów edukacyjnych – rządy krajów partnerskich skupiały się nad usprawnieniem zarządzania finansowego i przyglądały się dokładnie wydatkom publicznym. Społeczeństwo i media w krajach rozwijających się były coraz częściej postrzegane jako strażnicy [MSZ Holandii 2009, s. 52]. Holenderska polityka rozwoju edukacji w latach 2007 - 2008 była prowadzona głównie poprzez:

- Ministerstwo Spraw Zagranicznych (ambasady) - pomoc dla sektora edukacji opierała się głównie na pomocy programowej, zbiorczym finansowaniu, sektorowym lub ogólnie budżetowym wsparciu dla rządów i tam, gdzie było to konieczne – dla NGO. Ambasady posiadały wśród swojego personelu ekspertów z zakresu szkolnictwa, specjalnie skierowanych do pomocy, którzy prowadzili dialog polityczny i doradzali rządowi i/lub lokalnym ministerstwom edukacji w kwestiach, np. równego dostępu do szkolnictwa chłopców i dziewcząt, standardów kształcenia, dobrego zarządzania finansami i skupianiu się na problemie ubóstwa. MSZ wspierało rozwój edukacji poprzez innych aktywnych dawców w ramach, tzw. „cichego partnerstwa”. W większości przypadków było ono odpowiedzialne za nadzorowanie takich relacji i jako takie było zaangażowane w fazę startową, uczestniczyło w corocznych spotkaniach z lokalnym ministerstwem edukacji i innymi dawcami, dotyczących poczynionego postępu.
- organizacje multilateralne - działające na poziomach krajowych i międzynarodowych miały za zadanie wzmocnić i usprawnić określone obszary w sektorze edukacji zgodnie ze swoją specjalizacją; współpraca z UNICEF koncentrowała się na wczesnym szkolnictwie i jego poprawą w zagrożonych konfliktami krajach; ILO specjalizowała się/specjalizuje się w problemie pracujących dzieci,
- organizacje pozarządowe – MSZ konsultowało z nimi prowadzoną politykę, aby zapewnić zgodność ich działań z obranym przez rząd kierunkiem [MSZ Holandii 2009, s. 48].

Impact	Dobrze wykształcona ludność, w której kobiety, mężczyźni, dziewczynki i chłopcy mogą lepiej funkcjonować i mają lepsze perspektywy na znalezienie pracy			
Outcome	Polityka edukacyjna i organizacja <ul style="list-style-type: none"> polityka edukacyjna i organizacja przeszły gruntowne reformy 	Ze szkoły do pracy <ul style="list-style-type: none"> więcej dziewczynek i chłopców uczęszcza na kursy zawodowe i uzyskuje doświadczenie szkolnictwo spełnia wymogi, stawiane przez rynek pracy 	Nauczenie w sytuacjach kryzysowych <ul style="list-style-type: none"> więcej dziewczynek i chłopców uczęszcza do szkół zarówno w sytuacjach kryzysowych i jak po- edukacja przyczynia się do pogodzenia i zapobiegania nowym kryzysom 	Od ilości do jakości <ul style="list-style-type: none"> więcej dzieci kończy swoją edukację dzieci uzyskują bardziej odpowiednie umiejętności i wiedzę dziewczynki i chłopcy są tak samo traktowani w szkołach
Output	Kraj rozwijający się <i>Polityka edukacyjna i organizacja</i> <ul style="list-style-type: none"> rozwój, realizacja i ciągłość polityki edukacyjnej lepiej wyszkoleni urzędnicy większa wydajność kosztowa przeźroczysta polityka i wydatki odpowiednie fundusze przeznaczone na osiągnięcie celów edukacyjnych koordynacja pomiędzy dawcami społeczeństwo wymusza odpowiedzialność rządu za przejrzystość polityki i wydatków monitoring i kontrola nastawiona na wyniki 	Kraj rozwijający się <i>Ze szkoły do pracy</i> <ul style="list-style-type: none"> więcej jakościowo lepszych kursów zawodowych lepsze systemy certyfikujące dla grup zawodowych funkcjonująca struktura konsultacyjna pomiędzy szkolnictwem a sektorem prywatnym władze rządowe, organizacje społ., instytucje wiedzy i sektor prywatny łączą swoje doświadczenie i potencjał na rzecz kształcenia zawodowego 	Kraj rozwijający się <i>Nauczenie w sytuacjach kryzysowych</i> <ul style="list-style-type: none"> polityka edukacyjna i finansowanie dostosowane do sytuacji nagłych/kryzysowych odbudowa szkół zapewnienie personelu i pomocy dydaktycznej tworzenie bezpiecznego środowiska szkolnego terapia pourazowa włączona w programy nauczania 	Kraj rozwijający się <i>Od ilości do jakości</i> <ul style="list-style-type: none"> tworzenie bezpiecznego środowiska szkolnego więcej lepiej wyszkolonego personelu, odpowiednich programów nauczania i pomocy naukowych ustalenie spotkań/komitetów rodzicielskich
Output	Holandia Ministerstwo i ambasady <ul style="list-style-type: none"> doradztwo i lobbowanie badania nad rozwojem polityki (knowledge broker) wkład finansowy do budżetu sektora edukacyjnego przy współpracy z innymi podmiotami 	Holandia Organizacje społeczne <ul style="list-style-type: none"> nowe, silniejsze partnerstwa pomiędzy społ., sektorem prywatnym, instytucjami wiedzy i rządem większe zaangażowanie w lobbowanie i wpływ na politykę wzmocnienie potencjału organizacji społecznych i instytucji eduk. w krajach rozwijających się 	Holandia Organizacje multilateralne <ul style="list-style-type: none"> wkład w odbudowę systemów edukacyjnych i środowiska szkolnego w niestabilnych krajach finansowanie nowych i istniejących kursów zawodowych wspieranie zatwierdzonych planów kształcenia monitorowanie i zbieranie danych o szkolnictwie 	Holandia Sektor prywatny <ul style="list-style-type: none"> wiedza, doradztwo i training powiązania z międzynarodowymi centrami wiedzy wsparcie programów stypendialnych większy potencjał instytucji szkolnictwa wyższego
Input	<p style="text-align: center;">Uczestnicy</p> <p>ambasady holenderskie, organizacje multilateralne, organizacje społeczne, instytuty wiedzy, sektor prywatny</p> <p>Finansowy, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna, informacje o sieciach</p>			

Schemat 20. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora edukacji w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 29

W latach 2009 - 2010 Holandia wspierała programy edukacyjne i zapewniała doradztwo w kwestiach prowadzenia polityki (łączącej możliwości kształcenia z przyszłą pracą), a także szkolnictwa w sytuacjach kryzysowych. Pomoc otrzymywały organizacje społeczne w prowadzeniu dialogu z rządem.

Holenderskie wysiłki z zakresu edukacji miały na celu wzmocnienie tych sektorów w krajach rozwijających się, co oznaczało nie tylko budowanie szkół i szkolenie nauczycieli, ale także zachęcanie rządów do reformowania ich systemów edukacyjnych tak, aby dziewczynki i chłopcy mieli równe szanse w szkołach, działania były regularnie monitorowane i oceniane. Przy wielu okazjach Holandia inicjowała łączenie zadań pomiędzy dawcami w krajach i regionach. Organizacje społeczne współpracowały ze sobą w sieciach i koalicjach, przez co uczyły się od siebie i wywierały wzajemną presję do dalszego działania.

Istotna jest świadomość, w jaki sposób wydawane są środki pomocowe. Zarówno rządy jak i organizacje społeczne zdają sobie z tego sprawę i dlatego w wielu przypadkach krytyczne podejście i dialog z władzami centralnymi doprowadziły do poprawy przejrzystości wydatków i polityki (np. Sudan). Poprzez wsparcie dla edukacji zawodowej ustanowiono systemy certyfikujące, kursy treningowe, programy nauczania (Boliwia, Ruanda, Etiopia, Indonezja) [MSZ Holandii 2011, s. 32-33].

Działania holenderskie skupiały się również na reintegracji dzieci w szkołach, budowie infrastruktury i poprawie „odporności” systemów kształcenia na sytuacje kryzysowe (Afganistan).

Poczyniono znaczące inwestycje w lepsze systemy kształcenia poprzez FTI i specjalistyczne instytucje edukacyjne (*Federation of African Women Educationalists - FAWE*⁷⁵, SACNEQ i *International Institute for Educational Planning - IIEP*⁷⁶), dzięki czemu wspierane kraje mogły utrzymać standardy nauczania, pomimo wzrostu ilości uczniów [MSZ Holandii 2011, s. 35].

⁷⁵ FAWE jest pozarządową organizacją, działającą w 32 krajach afrykańskich, mającą na celu wspieranie dziewczynek i kobiet poprzez zapewnienie właściwej edukacji, a także zachęcanie i pomoc w kontynuowaniu nauki.

Zob. www.fawe.org [dostęp 08.08.2012]

⁷⁶ IIEP powstał w 1963 roku w Paryżu z inicjatywy UNESCO w celu wzmocnienia zdolności krajów rozwijających się do planowania i kierowania swoimi systemami edukacyjnymi.

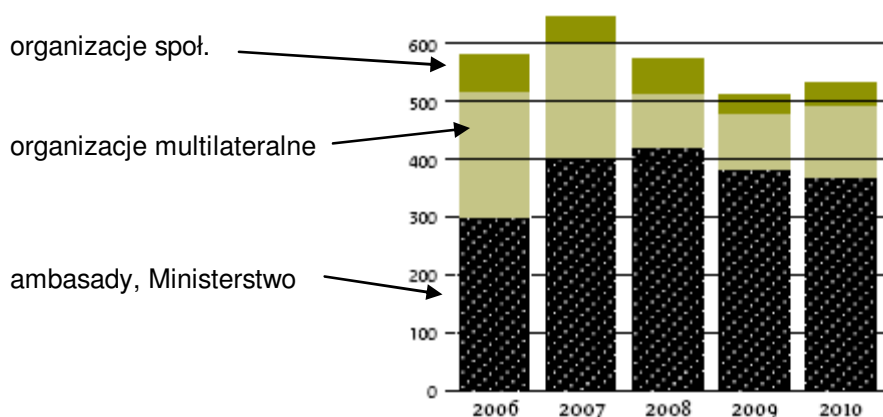
Zob. www.iiep.unesco.org [dostęp 08.08.2012]

Tabela 6. Państwa wspierane przez Holandię w ramach rozwoju sektora edukacji latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

	Pomoc bilateralna i org. społ. razem			Tylko pomoc bil. (powyżej 1 mln EUR)	Tylko pomoc org. społ. (powyżej 1 mln EUR)
	Powyżej 10 mln EUR	Od 5 do 10 mln EUR	Od 1 do 5 mln EUR		
Angola					x
Benin			x		
Boliwia		x			
Burkina Faso		x			
Etiopia		x			
Filipiny					x
Ghana			x		
Gwatemala					x
Haiti					x
Indie		x			
Indonezja	x				
Jemen				x	
Kamerun					x
Kenia					x
Kolumbia			x		
Macedonia				x	
Malawi					x
Mali	x				
Mozambik		x			
Namibia			x		
Nigeria					x
Nikaragua			x		
Pakistan		x			
Peru					x
Rep. Dem. Kongo					x
RPA					x
Rwanda			x		
Salwador					x
Senegal					x
Sri Lanka					x
Sudan					x
Surinam			x		
Tajlandia					x
Tanzania					x
Uganda		x			
Zambia		x			
Zimbabwe					x
Ilość państw	2	8	7	2	18

Źródło: opracowanie własne na podst. *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 27

W latach 2009 - 2010 w ramach rozwoju sektora edukacji rząd holenderski wspólnie z organizacjami społecznymi wspierali wspólnie 17 państw, z których tylko dwa otrzymały pomoc o wartości powyżej 10 mln EUR. Współpraca wyłącznie bilateralna (powyżej 1 mln EUR) prowadzona była z dwoma krajami, natomiast 18 państw wspieranych było jedynie poprzez organizacje pozarządowe (powyżej 1 mln EUR).

Wykres 24. Holenderskie wydatki pomocowe na rozwój edukacji w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 26

Globalny kryzys finansowy i mniejszy priorytet dla edukacji sprawiły, że wydatki i inwestycje w ten sektor uległy stagnacji. Dominującym kanałem transferu w badanych latach pozostawał kanał bilateralny.

Największy postęp w rozwoju sektora edukacyjnego przypisuje się krajom, które jako priorytet przyjęły kombinację reform szkolnictwa, inwestycji w tym obszarze (pochodzących od dawców zewnętrznych lub ze środków krajowych) i udziału społeczeństwa w procesie rozbudowy. Tylko dobrze zorganizowany, przejrzysty pod względem wydatków sektor potrafi przyciągnąć lojalnych nauczycieli, zachęcić rodziców i zaangażować społeczności obywatelskie do działania w nim.

W kontekście dobrego rządzenia cel może być osiągnięty w momencie powiązania planów rozwoju szkolnictwa ze strategiami walki z ubóstwem, zapewnienia przez partnerów i rząd wystarczającej ilości funduszy, wzmocnienia zdolności planowania i zarządzania finansami, zdecentralizowania zadań, zwalczania korupcji i przerostu biurokracji.

3.3.3. MDG 3: promowanie równości płci i awansu społecznego kobiet

Ogromna ilość kobiet w krajach rozwijających się wciąż otrzymuje najniższe wynagrodzenie za swoją pracę, nie ma dostępu do kierowniczych stanowisk lub nie może działać aktywnie w polityce. Oprócz tego rodzaju dyskryminacji dochodzi problem przemocy wobec nich, co wynika nie tylko z uwarunkowań kulturowych, ale również społecznych i ekonomicznych.

Według Specjalnej Jednostki ONZ ds. Edukacji i Równości Płci zidentyfikowano siedem czynników, które mogą przyczynić się do poprawy parytetu płci i sytuacji kobiet w ogóle: edukacja ponadpodstawowa dla dziewcząt, seksualne i reprodukcyjne zdrowie i prawa, infrastruktura przyjazna dla kobiet (np. pozwalająca oszczędzać czas), poprawnie określone prawa własności i dziedziczenia, formalne zatrudnienie i równe możliwości dla kobiet na rynku pracy, udział w przedstawicielstwach politycznych i rządzie, walka z przemocą w stosunku do kobiet [MSZ Holandii 2009, s. 72].

Oficjalne liczby wskazują, że postęp w osiągnięciu MDG 3 był w latach 2007 - 2008 bardzo niewielki i powolny. W rosnącej liczbie gospodarstw domowych to kobiety pełnią rolę głowy rodziny i to od ich stanu zdrowia, możliwości pracy zależy finansowa kondycja całej rodziny. Chociaż odsetek kobiet, pracujących w zawodach nierolniczych wzrósł z 35% w 1990 roku do prawie 40% w 2008, to 2/3 kobiet z krajów rozwijających się nadal pracuje „na czarno” [MSZ Holandii 2009, s. 75].

Pomoc holenderska w zakresie MDG 3 w latach 2007 - 2008 obejmowała m.in.:

- zwiększenie odpowiedzialności rządu kraju-biorcy, poprzez wzmocnienie zdolności lokalnych organizacji pozarządowych do nadzorowania planowania, dotyczącego kwestii płci i budżetowania na poziomie krajowym i lokalnym (holenderskie NGO Oxfam),
- zapewnienie odpowiedniej, łatwo dostępnej infrastruktury (woda pitna i energia odnawialna)⁷⁷,
- programy, związane z poprawą dostaw energii (np. biogaz)⁷⁸,
- zmiany przepisów, związanych z dziedziczeniem i własnością (w wielu państwach prawo zwyczajowe cały czas zabrania kobietom posiadania własności, co skutecznie hamuje ich rozwój, ponieważ nie mogą, np. zakładać własnych firm)⁷⁹,
- zapewnienie odpowiedniego potencjału instytucjom, które będą wymuszały przestrzegania równości kobiet wobec prawa,

⁷⁷ Rocznie kobiety i dzieci w Afryce poświęcają około 40 miliardów godzin na poszukiwanie wody i opału. Dzięki odpowiedniemu zapleczu technicznemu, zapewniającemu szybszy dostęp do tychże zasobów, kobiety mogłyby wykorzystać ten czas w płatnej pracy. Jednak ciągle sposób zagospodarowania pozyskanego czasu zależy od wielu innych czynników.

Results in Development, Report 2007-2008, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 76

⁷⁸ Poprawa dostaw energii wpływa pozytywnie na sytuację kobiet, które nie muszą już więcej tracić czasu lub pieniędzy na szukanie opału. Pozytywnym efektem jest także lepszy stan zdrowia społeczeństwa, gdyż w coraz mniejszym stopniu korzysta się z tradycyjnego opalania drewnem.

Results in Development, Report 2007-2008, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 76

⁷⁹ Dzięki aktywnej działalności ambasad holenderskich w niektórych państwach (np. Bangladesz i Boliwia) kobiety uzyskały prawo do ziemi, dzięki czemu możliwa jest poprawa ich statusu społecznego i ubieganie się o mikrokretyty.

- zapewnienie źródła środków, np. stypendia, finansowanie funduszy, z których z kolei dokonywano zakupu materiałów pedagogicznych, zastosowanie różnych form kształcenia dorosłych, treningi dla nauczycieli i pozyskiwanie lektorów-kobiet,
- wzbogacanie wiedzy kobiet o ustawodawstwie i możliwościach uzyskania przez nie pomocy prawnej [MSZ Holandii 2009, s. 76].

Holandia działała na rzecz poprawy ustawodawstwa, związanego z elementami zatrudnienia, tj. urlop macierzyński, opieka dla dzieci, godziny pracy, emerytury i bezpieczny dojazd do pracy. Inicjatywy te obejmowały, m.in. współpracę z Międzynarodową Organizacją Pracy, kampanie medialne, „pozytywną” dyskryminację, treningi dla kobiet, dostęp do mikrokredytów (większość organizacji mikrofinansujących pracuje według zasady pożyczki grupowej, co pozwala kobietom na uzyskanie pieniędzy bez zabezpieczenia i poprawę ich zdolności organizacyjnych)⁸⁰, wsparcie finansowe dla sieci *the Women`s World Banking*, która posiada ponad 50 agencji mikrokredytujących w 30 krajach [MSZ Holandii 2009, s. 77].

W zasadzie żaden z krajów partnerskich nie wypełnia zaleceń Deklaracji Pekinńskiej⁸¹, według której 30% miejsc w parlamencie należy udostępniać kobietom. Większa liczba ich przedstawicielek istnieje jedynie w systemach, w których wprowadzono parytet. Odsetek kobiet w parlamentach waha się od 0% (Jemen) do 49% (Ruanda). Średnia w roku 2008 wyniosła 17%. Bardzo mało kobiet stoi na czele państw rozwijających się, zauważa się rosnącą liczbę kobiet – ministrów, ale proporcje te cały czas są bardzo niskie.

Poprzez treningi, kampanie społeczne, uświadamiające znaczenie wyborów Holandia miała na celu zwiększenie uczestnictwa kobiet w życiu politycznym ich krajów. Dzięki zdobywanej wiedzy kobiety stają się bardziej samodzielne, znają swoje prawa, uczą się prezentowania swoich poglądów politycznych i tworzenia sieci, w których znajdują oparcie na wypadek porażki. Bardzo często udział w lokalnych działaniach politycznych okazuje się być trampoliną do szerszych, krajowych projektów i struktur. Większe możliwości kobiet wiążą się z dostępem do kredytów, a zmiany kulturowe można osiągać poprzez oddziaływanie na media (np. monitorowanie i nagłaśnianie przypadków przemocy lub dyskryminacji kobiet).

⁸⁰ Widoczny jest także negatywny skutek uzyskania mikrokredytów przez kobiety, np. w Tanzanii zwiększyła się ilość pracy, koniecznej do wykonania, ale nie pozwoliło to na wyjście z ubóstwa. W rezultacie kobiety zostały ograniczone do małych przedsiębiorstw w nieformalnym sektorze i muszą pracować ciężiej, aby wygenerować niewielki wzrost dochodów.

⁸¹ Zob. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> [dostęp 08.08.2012]

Niestety na poziomie instytucjonalnym praktyczne przeszkody bardzo skutecznie utrudniają udział kobiet w polityce (np. uzyskanie aktu urodzenia, bez którego nie można uczestniczyć w głosowaniu jest możliwe tylko przy wsparciu ambasad).

Przemoc powoduje śmierć tylu samo kobiet w wieku 15-49 lat, jak w przypadku zgonów na raka. W wielu krajach nie zgłaszają one tego problemu, ponieważ nie mają zaufania do organów ścigania, są przestraszone, że ich mężowie mogą posłać ich do więzienia, boją się konsekwencji, wstydzą się publicznego upokorzenia, nie zdają sobie sprawy z wielkości problemu lub po prostu akceptują fakt bycia bitymi.

Stanowisko Holandii opiera się na założeniu, że zmiany zaczynają się od samych kobiet i społeczności, w których one żyją. Większa świadomość kobiet i znajomość swoich praw sprawia, że przestają one akceptować zjawisko przemocy w swoich rodzinach. Organizacje powinny wspierać kobiety w ich walce o swoją godność, uświadamiać lokalne władze i przywódców duchowych o rozmiarze problemu i istniejących przepisach, zapewniać schronienie i pomoc medyczną, psychologiczną i prawną (np. tworzyć sieci schronisk), wspierać finansowo instytucje, pomagające ofiarom przemocy [MSZ Holandii 2009, s. 77-78].

W niektórych krajach ambasady i lokalne organizacje społeczne lobbowały za zmianą ustawodawstwa i zapewnieniem większego wsparcia. Rządy otrzymywały również pomoc w rozwijaniu strategii i planów, mających zwalczać przemoc wobec kobiet. Środki mogły być wykorzystywane, np. do zmiany całego systemu sądowego w określonych prowincjach.

Holandia odgrywała istotną rolę w realizacji międzynarodowych postanowień, wsparciu i inicjowaniu działań organizacji multilateralnych (agencje ONZ, np. Wydział ONZ ds. Rozwoju Kobiet) [MSZ Holandii 2009, s. 79].

Przyjęcie w 2000 roku Rezolucji ONZ nr 1325 ws. Kobiet, Pokoju i Bezpieczeństwa przez Radę Bezpieczeństwa umożliwiło przyciągnięcie międzynarodowej trwałej uwagi do problemu, rozpoznanie i wsparcie roli kobiet w sytuacjach konfliktowych i pokonfliktowych, a także w procesach pokojowych.⁸²

⁸² Rezolucja 1325 z 2000 roku jest pierwszą rezolucją Rady Bezpieczeństwa, która poświęcona jest wpływowi konfliktów zbrojnych na sytuację kobiet. Podkreśla ona znaczenie równego i pełnego uczestnictwa kobiet w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych, prowadzeniu negocjacji pokojowych, budowaniu pokoju, odbudowy kraju po konflikcie, pracach misji pokojowych i udzielaniu pomocy humanitarnej. Wzywa ona wszystkie państwa należące do ONZ do zapewnienia równego udziału kobiet we wszystkich działaniach mających na celu: utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na świecie, zwiększenie uczestnictwa kobiet i stosowanie perspektywy równości płci (*gender perspective*) we wszystkich obszarach związanych z budową pokoju.
<http://www.unic.un.org.pl/aktualnosc.php?news=2179&wid=18> [dostęp 07.08.2012]

W 2007 roku holenderskie organizacje pozarządowe, uniwersytety i rząd stworzyły Krajowy Plan Działań dla Realizacji Rezolucji ONZ nr 1325. Przykładem szczególnej współpracy, opartej na Planie było prowadzenie sesji roboczych i cyklicznych spotkań Holenderskiej Rady Kobiet (*Netherlands Women`s Council*⁸³) i jej partnerów z krajów rozwijających się, które dzięki temu mogły połączyć siły w walce z nietolerancją i nienawiścią w swoich krajach. Punktem wyjścia dla realizacji Planu było podejście 3D, czyli *defence, diplomacy and development* (dyplomacja, obrona i rozwój), np. wojsko holenderskie w Afganistanie otrzymało kompleksowe szkolenie z zakresu roli i pozycji kobiet w procesach pokojowych. W swoich działaniach armia uwzględniała również aspekty płci. Dzięki temu uzyskano przychylność afgańskich kobiet, możliwość komunikacji z nimi, zdefiniowania ich potrzeb i poglądów. Lokalna ambasada wspierała natomiast edukację dziewcząt, lobbowała podwyżki pensji dla nauczycielek, starała się odbudowywać żeńskie jednostki w szpitalach, wspierała parlamentarzystki i aktywistki [MSZ Holandii 2009, s. 79-80]. Kolejnym krokiem był drugi Krajowy Plan Działań (również oparty na Rezolucji ONZ nr 1325) dla kobiet, pokoju i bezpieczeństwa. W jego ramach utworzono holenderską koalicję ministerstw, NGO i instytutów wiedzy, które rozpoczęły realizację konkretnych postanowień w krajach, w których zapanował pokój i państwach regionu arabskiego [MSZ Holandii 2013, s. 22].

Następstwem Rezolucji 1325 była kolejna (1820), która łączyła bezpośrednio potrzebę zakończenia przemocy seksualnej z trwałym pokojem i bezpieczeństwem.⁸⁴

Aby zwrócić uwagę społeczności dawców, Holandia wspierała, np. Fundusz Powierniczy ONZ, WHO i innych międzynarodowych instytucji i agencji. W 2007 roku rząd holenderski zdecydował się przekazać 70 milionów USD na rzecz Funduszu MDG 3 „Inwestowanie w Równość” i wesprzeć w ten sposób 45 projektów, prowadzonych przez organizacje pozarządowe w Afryce, Azji i Ameryce Łacińskiej. Fundusz dążył do uzyskania równych praw i możliwości dla kobiet. Priorytet otrzymały kwestie własności i dziedziczenia, udziału w rynku pracy i polityce, walka z przemocą.

⁸³ *Nederlandse Vrouwen Raad* (NVR) powstała w 1898 roku, jej celem jest zapewnienie, że kobiety (z ich wiedzą i doświadczeniem) będą mogły brać aktywny udział w życiu publicznym i w równym stopniu brać na siebie odpowiedzialność.

Zob. www.nederlandsevrouwenraad.nl [dostęp 08.08.2012]

⁸⁴ Zob. Rada Bezpieczeństwa ONZ, Rezolucja 1820 (2008) 19 czerwca 2008

http://www.peacewomen.org/assets/file/TranslationInitiative/1820/scr_1820_polish.pdf [dostęp 08.08.2012]

Impact																		
Równe prawa i możliwości dla kobiet																		
Institucionalny																		
<ul style="list-style-type: none"> • bezpieczne szkoły i drogi do nich, stan sanitarny • eliminacja molestowania seksualnego w szkołach 	<ul style="list-style-type: none"> • kobiety korzystają z dogodnej infrastruktury 																	
<ul style="list-style-type: none"> • prawa posiadania ziem i tytułów 	<ul style="list-style-type: none"> • działające usługi, np. opieka dla dzieci w czasie pracy 																	
Kulturowy																		
<ul style="list-style-type: none"> • reformy prawa zwyżajowego dotyczącego dziedziczenia i własności 	<ul style="list-style-type: none"> • szeroki publiczny konsensus dla samostanowienia kobiet 																	
Zdolności/potencjał indywidualny																		
<ul style="list-style-type: none"> • kobiety są świadome, jak wykorzystać dostępne im prawa 	<ul style="list-style-type: none"> • kobiety wiedzą, jak wykorzystać dostępne usługi, kredyty • kobiety ukończyły dostępne treningi 																	
<ul style="list-style-type: none"> • kobiety mają kwalifikacje i środki do uczestniczenia w procesach politycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • kobiety mają pewność siebie i zdolności do ubiegania się o zasłużenie 																	
<ul style="list-style-type: none"> • kobiety mają środki, pewność siebie i zdolności do ubiegania się o zasłużenie 	<ul style="list-style-type: none"> • kobiety mają zdolności i środki do wzięcia udziału w negocjacjach 																	
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Output</th> <th>Kraj partnerski/Instytucje</th> <th>Kraj partnerski/Zmiana Kulturowa</th> <th>Kraj partnerski/Zdolności Indywidualne</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • ustnowodawstwo: antydystryminacja w szerokim pojęciu • kompilacja krajowych planów działań, dotyczących walki z przemocą wobec kobiet i realizacja Rezolucji 1325 (Kobiety, Pokój i Bezpieczeństwo) Rady Bezpieczeństwa ONZ • silniejsze struktury społeczne: organizacyjna systemu prawnego i szerokiego zakresu organizacji fem. • wprowadzenie przepisów i środków, niezbędnych do zadaptowania systemu edukacyjnego do potrzeb kobiet i dziewczynek (bezpieczeństwo, stan sanitarny) </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • więcej kobiet w w podmiotach politycznych i w publicznej debacie • przyjęcie stanowisk przez przywódców kulturowych (m. in. religijnych) nt. równej pozycji kobiet i dziewczynek • publiczne pojęcie przemocy wobec kobiet • upowszechnianie działań antydystryminacyjnych w mediach • debaty publiczne i fananie przez nie tematów tabu </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie zdolności społeczeństwa do lobbywania i wpływu na kształt polityki • obywatel i niezależne media mają wgląd w politykę, wydatków rządowych i NGO (poprzez monitoring i śledzenie budżetu) </td> </tr> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • dialog, lobbywanie, finansowanie, monitoring • współpraca i koordynacja z ramach sieci instytucji multilateralnych, NGO i dawców • Porozumienia ze Szwajcarią, Fundusz Powierniczy UNIFEM Przemoc Wobec Kobiet (VAW), OECD-DAC, realizacja międzynarodowej polityki ds. płci • uswiadomianie partnerskich rządów co do znaczenia płci, inicjowanie odpowiednich PRSP, budżetowanie </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • finansowanie m. in. organizacji feministycznych, zapewnających edukację, pomoc prawną i mikrokredyty • poprawa zdolności/potencjału organizacji fem. • włączenie org. fem. do międzynarodowych sieci innych instytucji i ruchów kobiecych • udostępnianie wyników badań i wiedzy nt. istotnych strategii i tematów • kampanie (międzynarodowe, w Holandii) </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • ustanowienie i wzmocnienie sieci; oddanie kobietom głosu • oferowanie wsparcia, zachęcanie przywódców do wzmocnienia roli kobiet w ogóle i organizacji feministycznych w szczególności • upowszechnianie badań i wiedzy praktycznej, informacji o istonnych kwestiach dot. kobiet • budowanie organizacji społecznych </td> </tr> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Ministerstwo </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Finansujące </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Feministyczne </td> </tr> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Input </td> <td colspan="3"> <ul style="list-style-type: none"> • Holandia, inni bilateralni i multilateralni dawcy, rząd kraju-beneficjenta, lokalne NGO, holenderskie organizacje finansujące, lokalne i holenderskie organizacje feministyczne </td> </tr> </tbody> </table>		Output	Kraj partnerski/Instytucje	Kraj partnerski/Zmiana Kulturowa	Kraj partnerski/Zdolności Indywidualne	<ul style="list-style-type: none"> • ustnowodawstwo: antydystryminacja w szerokim pojęciu • kompilacja krajowych planów działań, dotyczących walki z przemocą wobec kobiet i realizacja Rezolucji 1325 (Kobiety, Pokój i Bezpieczeństwo) Rady Bezpieczeństwa ONZ • silniejsze struktury społeczne: organizacyjna systemu prawnego i szerokiego zakresu organizacji fem. • wprowadzenie przepisów i środków, niezbędnych do zadaptowania systemu edukacyjnego do potrzeb kobiet i dziewczynek (bezpieczeństwo, stan sanitarny) 	<ul style="list-style-type: none"> • więcej kobiet w w podmiotach politycznych i w publicznej debacie • przyjęcie stanowisk przez przywódców kulturowych (m. in. religijnych) nt. równej pozycji kobiet i dziewczynek • publiczne pojęcie przemocy wobec kobiet • upowszechnianie działań antydystryminacyjnych w mediach • debaty publiczne i fananie przez nie tematów tabu 	<ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie zdolności społeczeństwa do lobbywania i wpływu na kształt polityki • obywatel i niezależne media mają wgląd w politykę, wydatków rządowych i NGO (poprzez monitoring i śledzenie budżetu) 	<ul style="list-style-type: none"> • dialog, lobbywanie, finansowanie, monitoring • współpraca i koordynacja z ramach sieci instytucji multilateralnych, NGO i dawców • Porozumienia ze Szwajcarią, Fundusz Powierniczy UNIFEM Przemoc Wobec Kobiet (VAW), OECD-DAC, realizacja międzynarodowej polityki ds. płci • uswiadomianie partnerskich rządów co do znaczenia płci, inicjowanie odpowiednich PRSP, budżetowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • finansowanie m. in. organizacji feministycznych, zapewnających edukację, pomoc prawną i mikrokredyty • poprawa zdolności/potencjału organizacji fem. • włączenie org. fem. do międzynarodowych sieci innych instytucji i ruchów kobiecych • udostępnianie wyników badań i wiedzy nt. istotnych strategii i tematów • kampanie (międzynarodowe, w Holandii) 	<ul style="list-style-type: none"> • ustanowienie i wzmocnienie sieci; oddanie kobietom głosu • oferowanie wsparcia, zachęcanie przywódców do wzmocnienia roli kobiet w ogóle i organizacji feministycznych w szczególności • upowszechnianie badań i wiedzy praktycznej, informacji o istonnych kwestiach dot. kobiet • budowanie organizacji społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Ministerstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Finansujące 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Feministyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • Input 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia, inni bilateralni i multilateralni dawcy, rząd kraju-beneficjenta, lokalne NGO, holenderskie organizacje finansujące, lokalne i holenderskie organizacje feministyczne 		
Output	Kraj partnerski/Instytucje	Kraj partnerski/Zmiana Kulturowa	Kraj partnerski/Zdolności Indywidualne															
<ul style="list-style-type: none"> • ustnowodawstwo: antydystryminacja w szerokim pojęciu • kompilacja krajowych planów działań, dotyczących walki z przemocą wobec kobiet i realizacja Rezolucji 1325 (Kobiety, Pokój i Bezpieczeństwo) Rady Bezpieczeństwa ONZ • silniejsze struktury społeczne: organizacyjna systemu prawnego i szerokiego zakresu organizacji fem. • wprowadzenie przepisów i środków, niezbędnych do zadaptowania systemu edukacyjnego do potrzeb kobiet i dziewczynek (bezpieczeństwo, stan sanitarny) 	<ul style="list-style-type: none"> • więcej kobiet w w podmiotach politycznych i w publicznej debacie • przyjęcie stanowisk przez przywódców kulturowych (m. in. religijnych) nt. równej pozycji kobiet i dziewczynek • publiczne pojęcie przemocy wobec kobiet • upowszechnianie działań antydystryminacyjnych w mediach • debaty publiczne i fananie przez nie tematów tabu 	<ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie zdolności społeczeństwa do lobbywania i wpływu na kształt polityki • obywatel i niezależne media mają wgląd w politykę, wydatków rządowych i NGO (poprzez monitoring i śledzenie budżetu) 																
<ul style="list-style-type: none"> • dialog, lobbywanie, finansowanie, monitoring • współpraca i koordynacja z ramach sieci instytucji multilateralnych, NGO i dawców • Porozumienia ze Szwajcarią, Fundusz Powierniczy UNIFEM Przemoc Wobec Kobiet (VAW), OECD-DAC, realizacja międzynarodowej polityki ds. płci • uswiadomianie partnerskich rządów co do znaczenia płci, inicjowanie odpowiednich PRSP, budżetowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • finansowanie m. in. organizacji feministycznych, zapewnających edukację, pomoc prawną i mikrokredyty • poprawa zdolności/potencjału organizacji fem. • włączenie org. fem. do międzynarodowych sieci innych instytucji i ruchów kobiecych • udostępnianie wyników badań i wiedzy nt. istotnych strategii i tematów • kampanie (międzynarodowe, w Holandii) 	<ul style="list-style-type: none"> • ustanowienie i wzmocnienie sieci; oddanie kobietom głosu • oferowanie wsparcia, zachęcanie przywódców do wzmocnienia roli kobiet w ogóle i organizacji feministycznych w szczególności • upowszechnianie badań i wiedzy praktycznej, informacji o istonnych kwestiach dot. kobiet • budowanie organizacji społecznych 																
<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Ministerstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Finansujące 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia/Organizacje Feministyczne 																
<ul style="list-style-type: none"> • Input 	<ul style="list-style-type: none"> • Holandia, inni bilateralni i multilateralni dawcy, rząd kraju-beneficjenta, lokalne NGO, holenderskie organizacje finansujące, lokalne i holenderskie organizacje feministyczne 																	

Schemat 21. Łańcuch wyników dla promowania równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 73

Prawa kobiet i dziewczynek uzyskiwały pierwszeństwo w działaniach ambasad – w trakcie dialogu politycznego, oficjalnych przemowach, programów telewizyjnych zwracano uwagę na problem sytuacji kobiet w społeczeństwie. Holandia wywierała nacisk na multilateralne organizacje, aby zintensyfikowały swoje wysiłki i wyznaczyły jasne mierniki skuteczności swoich działań i programów. UNFPA przyjęła kwestie płci i wyeliminowania przemocy wobec kobiet jako nadrzędne [MSZ Holandii 2009, s. 80].

W ramach łańcucha wyników można wskazać następujące podmioty, zaangażowane w realizację MDG 3 w latach 2007-2008:

- Ministerstwo Spraw Zagranicznych – promowanie równości praw i możliwości kobiet jest głównie sprawą polityczną i wymaga politycznego zaangażowania, współdziałania. W trakcie międzynarodowych spotkań rząd holenderski i inni, podobnie myślący dawcy ponagłali pozostałe kraje, aby te poświęcały jak najwięcej uwagi i wysiłków dla poprawy sytuacji kobiet. Celem było ustanowienie międzynarodowych standardów, częściowo poprzez ratyfikowanie porozumień w formie rezolucji, konwencji lub traktatów. Ambasad holenderskie wspierały KRS poprzez wzmacnianie współpracy, koordynacji i krajowych powiązań rządów z NGO; promowały także zmiany kulturowe, które są konieczne dla samookreślenia i samostanowienia kobiet (programy multilateralne i lokalne organizacje).
- organizacje pozarządowe działały na rzecz lepszego egzekwowania praw kobiet, wspierały instytucje, oferujące usługi, mogące poszerzyć ich możliwości (np. w zakresie edukacji, mikrokredytów) i skupiające się na reformie oficjalnych instytucji (np. ustawodawczych). NGO otrzymywały wsparcie z organizacji MFO, aby móc monitorować realizację odpowiedniego ustawodawstwa i pociągać rząd do odpowiedzialności. Organizacje MFO wspomagały również podmioty doradcze, służące większemu zaangażowaniu się kobiet w politykę (np. treningi kierowniczek). Były one również aktywne na arenie międzynarodowej, gdzie lobbowały wspólnie z innymi dawcami.
- organizacje kobiet, tworzące razem „*Major Group Women*”, odgrywały kluczową rolę w procesach rozwojowych. Penetrowały one wszystkie warstwy społeczeństwa, działały lokalnie, regionalnie i międzynarodowo, prowadziły badania dla wzmocnienia inicjatyw i sieci społecznych instytucji międzynarodowych, były partnerami programach rozwojowych ONZ. Skupiały się

na zaangażowaniu kobiet w projekty rozwojowe, co z kolei generowało potrzebne zmiany kulturowe.⁸⁵

W latach 2009 - 2010 holenderskie podmioty koncentrowały się głównie na prewencji. Poprzez wsparcie (kanał multilateralny) prowadzonych inicjatyw (np. „*We can end all violence against women*”) znacząco wzrosła świadomość istnienia problemu. Wiele organizacji finansowanych ze środków holenderskich wspierało treningi policji, sędziów i personelu medycznego, dzięki czemu odnotowywano coraz więcej przypadków przemocy i były one sprawliwiej rozpatrywane [MSZ Holandii 2011, s. 46].

Jako część programu badawczego „*On Track with Gender*”, prowadzonego w latach 2008 - 2011 przez holenderskie instytuty wiedzy, organizacje społeczne i MSZ badano strategie, które odniosły skutek w powstrzymaniu przemocy wobec kobiet. Jedną z nich było, np. włączenie środków zapobiegawczych w programy rozwojowe, a inną – zaangażowanie mężczyzn w rozwiązanie problemu.

Wysiłki holenderskie (zwłaszcza prowadzenie Funduszu MDG 3) skupiały się na zapewnieniu kobietom możliwości sprawowania funkcji politycznych na szczeblach krajowych i międzynarodowych, zwiększeniu ich ekonomicznej samowystarczalności (poprzez lepsze warunki pracy, równe płace i szanse na rynku pracy).

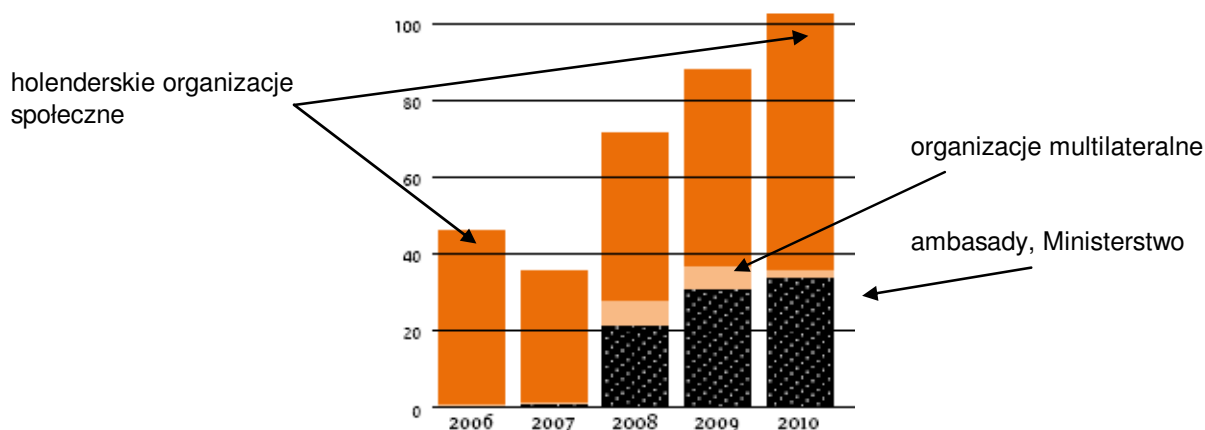
⁸⁵ Komplementarność poszczególnych dawców może przynieść jeszcze większe korzyści. Organizacje MFO i kobiet są na oddolnych poziomach, bliżej źródła problemu, podczas gdy ambasady i instytucje multilateralne mają lepszy dostęp do rządów i innych dawców. Dlatego też nacisk na poprawę sytuacji kobiet może być prowadzony z kilku różnych kierunków i bardziej kompleksowo. *Results in Development, Report 2007-2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 74

Impact	Równe prawa i możliwości dla kobiet					
Outcome	<p>Wstrzymanie przemocy wobec kobiet</p> <p><i>Zmiany instytucjonalne i indywidualne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • policja posiada odpowiednie procedury w stosunku do kobiet • sądy skazują winnych przestępstw • poszkodowane kobiety korzystają z pomocy <p><i>Zmiany kulturowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • przemoc wobec kobiet nie jest już postrzegana jako rzecz normalna • zmniejszenie przypadków obrzezania kobiet 	<p>Poprawa pozycji kobiet w strefach konfliktów</p> <p><i>Zmiany instytucjonalne i indywidualne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wpływ kobiet na negocjacje pokojowe • kobiety biorą udział w misjach pokojowych • kobiety mają głos w procesach odbudowy kraju <p><i>Zmiany kulturowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wpływ kobiet na negocjacje i misje pokojowe, odbudowę kraju traktowane jako zjawiska normalne 	<p>Równe przedstawicielstwo w polityce i rządzie</p> <p><i>Zmiany instytucjonalne i indywidualne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kobiety są aktywne w rządzie i polityce • kobiety biorą udział w procesach decyzyjnych o budżetach • kobiety sprawują rolę przywódcze <p><i>Zmiany kulturowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • przywódcze zdolności i wpływ kobiet na politykę i rząd są doceniane i wspierane 	<p>Równe szanse i prawa do pracy, dochodów i dobrych warunków pracy</p> <p><i>Zmiany instytucjonalne i indywidualne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kobiety wykorzystują urlopy macierzyńskie i środki opieki nad dziećmi, aby móc dalej pracować • więcej kobiet zatrudniona legalnie • równe płace dla kobiet i mężczyzn • zdolności kobiet są doceniane • więcej kobiet-przedsiębiorców <p><i>Zmiany kulturowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • zdolności kobiet są doceniane • więcej kobiet-przedsiębiorców 	<p>Poprawa w zakresie seksualnych i reprodukcyjnych prawach i zdrowiu</p> <p><i>Zmiany instytucjonalne i indywidualne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kobiety i mężczyźni używają środków antykoncepcyjnych • kobiety mają dostęp do bezpiecznej aborcji • chłopcy i dziewczęta mają edukację seksualną w szkołach <p><i>Zmiany kulturowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • dyskusja o seksualności jest możliwa • przełamanie tabu • brak złych informacji o seksualności • poszanowanie prawa kobiet do samostanowienia 	
Output	<p>Kraj partnerski/ Instytucje</p> <ul style="list-style-type: none"> • legislacja, zwalczająca przemoc wobec kobiet • Krajowy Plan Działania oparty na Rezolucji 1325 ONZ • pomoc dla ofiar przemocy • ulepszone ustawodawstwo pracy, aby sprostać wymaganiom kobiet i dziewczynek • gromadzenie informacji o skali i zasięgu kwestii płci • przekazywanie środków dla klinik aborcyjnych i na środki antykoncepcyjne 	<p>Kraj partnerski/Zmiana Kulturowa</p> <ul style="list-style-type: none"> • większy udział kobiet w organach politycznych i debatach społecznych • przyjęcie odpowiednich stanowisk przez przywódców kulturowych, potępiających przemoc wobec kobiet • pozytywny wizerunek kobiet w mediach • świadomość, że walka z nierównością płci jest ważna zarówno dla kobiet jak i mężczyzn 	<p>Kraj partnerski/Zdolności Indywidualne</p> <ul style="list-style-type: none"> • kobiety są w stanie lepiej uczestniczyć w życiu politycznym i na rynku pracy • większa zdolność społeczeństwa do wpływu na politykę i lobbowania na rzecz równości płci 			
Output	<p>Holandia/Ministerstwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • dialog pomiędzy rządem i społeczeństwem o legislacji przeciwko przemocy domowej • dyskusja w parlamencie o zezwoleniu na aborcję ze względów medycznych • organizacje społeczne udzielają pożyczek dla firm, prowadzonych przez kobiety • konsultacje pomiędzy dawkami w sprawie koordynacji polityk ds. płci 	<p>Holandia/Organizacje Społeczne</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizacje zmniejszają dyskryminację w pracy • edukacja seksualna jako część programów nauczania • systemy oszczędnościowe, pozwalające kobietom na finansowanie swoich firm • wzmocnienie zdolności organizacji feministycznych • prowadzenie badań nad skutecznymi strategiami, dotyczącymi równości płci • większa świadomość społeczna o przemocy domowej dzięki kampaniom 	<p>Holandia/Organizacje Feministyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie organizacji i sieci kobiet • większa solidarność wśród kobiet • upublicznienie potrzeb kobiet • dzielenie się praktyczną wiedzą i doświadczeniem o istotnych kwestiach i strategiach 			
Input	<p style="text-align: center;">Uczestnicy</p> <p style="text-align: center;">ambasady holenderskie, organizacje multilateralne, organizacje społeczne, instytuty wiedzy finansowy, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna, informacje o sieciach</p>					

Schemat 22. Łańcuch wyników dla promowania równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 43

Holandia poprzez finansowe wsparcie UNFPA i organizacji społecznych była zaangażowana w promowanie równych relacji pomiędzy dziewczętami a chłopcami [MSZ Holandii 2011, s. 46-48].

Wykres 25. Holenderskie wydatki pomocowe na promowanie równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 40

Pomimo kryzysu ekonomicznego holenderskie wydatki na realizację MDG 3 rosły w latach 2007 - 2010. Co ciekawe, największy udział w promowaniu równości płci mają holenderskie organizacje społeczne, natomiast finansowanie poprzez kanał bilateralny nabiera stopniowo znaczenia i przybiera na sile dopiero od roku 2007 - 2008 (ustanowienie Funduszu MDG 3).

W 2012 roku Fundusz MDG 3 został zastąpiony Funduszem Wspierania i Finansowania Przywództwa i Możliwości dla Kobiet (*Funding Leadership and Opportunities for Women – FLOW*) [MSZ Holandii 2013, s. 21].

Dla krajów regionu arabskiego Holandia rozpoczęła, m.in. program Kobiety na Linii Frontu (*Women on the Frontine*), poprzez który prowadzono działania na rzecz autonomicznej polityki dla praw kobiet, a także współpracę z organizacjami społecznymi dla zakazu zawierania małżeństw z osobami nieletnimi (np. *Girls not Brides*) [MSZ Holandii 2013, s. 22].

3.3.4. „Zdrowotne” MDG

Do tzw. „zdrowotnych” Milenijnych Celów Rozwoju należą:

- MDG 4: ograniczenie umieralności dzieci – w 1960 roku śmiertelność wśród dzieci poniżej piątego roku życia wynosiła 13 milionów z ich 430 milionowej populacji, natomiast w 2007 roku spadła ona do 9,2 miliona przy liczbie malców sięgającej 630 milionów,
- MDG 5: poprawa opieki zdrowotnej nad matkami – w realizacji tego celu osiągnięto najsłabsze rezultaty – śmiertelność wśród matek spadała o mniej niż 1% rocznie od 1999 roku (liczba zgonów 576 tys., natomiast w 2005 – 536 tys.),
- MDG 6: ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, gruźlicy, malarii i innych chorób – w ostatnich latach wzrosła liczba chorych na AIDS z dostępem do leków antyretrowirusowych, co z kolei doprowadziło do spadku liczby zgonów osób zarażonych; zmniejszyła się liczba przypadków nowych zakażeń. HIV/AIDS i gruźlica płuc są ze sobą powiązane, ponieważ nosiciele wirusa HIV są podatniejsi na zarażenie prątkami Kocha. Zatem epidemia HIV/AIDS przyczyniła się do wzrostu chorych na gruźlicę. Dzięki działalności Globalnego Funduszu do Walki z AIDS, TB i Malarią (*Global Fund to Fight AIDS, TB and Malaria – GFATM*⁸⁶) widoczny jest spadek zachorowań na malarię (m.in. rozpowszechnianie siatek nad łóżka, impregnowanych specjalnym środkiem przeciwko komarom jest skutecznym sposobem zapobiegania zarażeniom) [MSZ Holandii 2009, s. 96].

Wszystkie trzy cele są ze sobą ściśle powiązane: postęp lub porażka w realizacji jednego z nich wpływa na pozostałe.

⁸⁶ Fundusz Globalny jest publiczno-prywatnym partnerstwem i międzynarodową instytucją finansującą, poświęconą pozyskiwaniu funduszy i rozdzielaniu ich na walkę z HIV/AIDS, TB i malarią. Zob. www.theglobalfund.org [dostęp 08.08.2012]

Impact	Spadek liczby zgonów dzieci i matek, lepszy dostęp do opieki zdrowotnej (reproduktywnej), skuteczniejsze zapobieganie HIV/AIDS, opieka i leczenie zarażonych, słabsze rozprzestrzenianie się HIV, AIDS, TB i malarii		
Outcome	Sektor <ul style="list-style-type: none"> • lepsza wiedza doprowadza do zwiększenia świadomości społecznej i zachowania w kwestiach zdrowotnych • lepsze zapobieganie chorobom i niechcianym ciążyom • ogólnie dostępne skuteczne leczenie 		
Output	Sektor/Rzecznictwo (Adwokatura) <ul style="list-style-type: none"> • wzrost poparcia społecznego i zaangażowania w politykę grup docelowych (np. kobiety, młodzi ludzie), a także profesjonalistów • poprawa międzysektorowej współpracy, inni publiczni uczestnicy wprowadzają sposoby dla poprawy zdrowia (np. uświadamianie o bezpiecznym poruszaniu się po drogach, edukacja seksualna) 	Sektor/Potencjał Dostawa usług: <ul style="list-style-type: none"> • skuteczne usługi są uczciwie dostarczane, dostępne i spełniają potrzeby grup docelowych (np. kobiet w ciąży) • rozwój i lepszy dostęp do środków zapobiegania i leczenia (np. personel medyczny, leki) • poprawa jakości i lepszy dostęp do informacji • sektor prywatny i NGO dostarczają usługi uzupełniające (np. miejsca pracy dla chorych na HIV/AIDS) Budowanie potencjału: <ul style="list-style-type: none"> • lepsza organizacja służby zdrowia: ściślej skoordynowane ze sobą systemy zarządzania i administracji • wzmocnienie zdolności społeczeństwa do lobbowania (np. ochrona interesów słabszych grup) • więcej badań opartych na dowodach na poziomie krajowym • wzrost liczby i poprawa jakości centrów szkoleniowych 	
Output	Rzecznictwo/Adwokatura <ul style="list-style-type: none"> • układanie programów i wpływ na politykę w różnych dziedzinach (np. legalny dostęp do aborcji) • zachęcanie do udziału w polityce • wkład administracyjny 	Potencjał <ul style="list-style-type: none"> • powiązanie dawców z polityką, planami i sposobem realizacji przez kraj partnerski • harmonizacja działań dawców na poziomie kraju • pomoc techniczna, zapewnienie informacji i analiz 	Dostawa usług <ul style="list-style-type: none"> • bezpośrednie wsparcie dla lokalnych usług, tj. pomocy humanitarnej • rozwój produktu na poziomie globalnym poprzez różne partnerstwa
Input	Finansowy i niefinansowy		

Schemat 23. Łańcuch wyników dla „zdrowotnych” MDG w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 97

Kwestia zdrowia społeczeństwa wymaga kompleksowego podejścia, zarówno w samym sektorze jak i poza nim, np. wkład w rozwój edukacji, rozwiązanie problemu wody i podstawowej higieny. Rozwój służby zdrowia nie zależy wyłącznie od ilości środków w nią zainwestowanych – jest to także kwestia szerszego gospodarczego rozwoju całego kraju-beneficjenta (według WHO rozwój ekonomiczny jest niezbędny dla osiągnięcia postępu w edukacji i opiece zdrowotnej) [MSZ Holandii 2009, s. 98].

Aby doprowadzić do zmian behawioralnych (niezbędnych do osiągnięcia „zdrowotnych” celów) i zachęcić do większego korzystania z usług zdrowotnych, Holandia koncentrowała się na trzech powiązanych ze sobą obszarach: lepsza jakość ogólnej służby zdrowia, bardziej uświadomione i poinformowane społeczeństwo, krajowa polityka i legislacja mają przyczyniać się do osiągnięcia „zdrowotnych” MDG [MSZ Holandii 2011, s. 54].

Impact	<ul style="list-style-type: none"> • spadek liczby zgonów matek • zmniejszenie powszechności HIV wśród 15-24 - latków • mniej zgonów, powiązanych z TB i malarią • mniej niechcianych ciąż 			
Outcome	<ul style="list-style-type: none"> • więcej jednolatków zaszczepionych przeciwko odrze 	<ul style="list-style-type: none"> • więcej porodów, asystowanych przez wyszkolony personel • większe użycie środków antykoncepcyjnych • większy odsetek kobiet, odwiedzających kliniki przedporodowe przynajmniej raz, a najlepiej cztery raz w czasie ciąży 	<ul style="list-style-type: none"> • większe wykorzystanie kondomów • większy odsetek populacji w zaawansowanym stadium HIV z dostępem do leków antyretrowirusowych • więcej dzieci poniżej 5 lat, śpiących pod siatkami ochronnymi • więcej dzieci leczonych odpowiednimi lekami przeciwko malarii • coraz więcej odkrywanych i leczonych przypadków TB 	
Output	Kraj partnerski/Dostęp i Jakość <ul style="list-style-type: none"> • więcej lepiej wyposażonych ośrodków zdrowia • więcej wyszkolonego personelu • lepsza ogólna dostępność środków antykoncepcyjnych • lepsza publiczna i prywatna opieka 	Kraj partnerski/Informacja i wiedza <ul style="list-style-type: none"> • więcej młodych ludzi z dostępem do edukacji o życiu seksualnym • szkoły włączają wychowanie seksualne w programy nauczania • więcej wyszkolonych pracowników rejonowej służby zdrowia 	Kraj partnerski/Polityka i legislacja <ul style="list-style-type: none"> • służba zdrowia, na którą stać wszystkich • ustawodawstwo, zwalczające brutalne praktyki • zwiększenie wkładu finansowego do służby zdrowia • monitorowanie realizacji planów politycznych 	
Output	Holandia/Ministerstwo i ambasady <ul style="list-style-type: none"> • poprawa finansowania krajowych planów zdrowia • wsparcie powiązane z krajowymi procedurami i polityką • uwzględnienie "delikatnych" kwestii • lokalne organizacje społ. są uwzględniane w dialogu 	Holandia/Organizacje społ. <ul style="list-style-type: none"> • poprawa potencjału organizacji partnerskich poprzez trening • wpływ na politykę • poprawa w usługach dla mniejszości 	Holandia/Organizacje multilateralne <ul style="list-style-type: none"> • wpływ na politykę zapobiegania HIV i przenoszenia choroby z matki na dziecko • interwencje oparte na badaniach i dowodach • skuteczne zaopatrzenie i dystrybucja leków i środków medycznych 	Holandia/Inne powiązania <ul style="list-style-type: none"> • poprawa możliwości dla badań naukowych • transfer wiedzy • rozwój nowych leków • bardziej skuteczna współpraca pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym
Input	Wsparcie finansowe, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna, informacja sieciowa			

Schemat 24. Łańcuch wyników dla „zdrowotnych” MDG w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 56

W latach 2009 - 2010 Holandia zainwestowała ponad 1,1 miliarda EUR poprzez różne kanały, służące osiągnięciu „zdrowotnych” MDG:

- ambasady w 12 krajach partnerskich – udzielana była pomoc zarówno finansowa, jak i wsparcie techniczne, aby poprawić dostęp i jakość ogólnej służby zdrowia. Poprzez partnerstwa z innymi dawcami i organizacjami międzynarodowymi podejmowane były próby walki z innymi czynnikami, hamującymi wzrost,
- pięć agencji ONZ i trzy globalne mechanizmy finansowania, aktywne w dziedzinach zdrowia, które miały wpływ na politykę, podniesienie poziomu wiedzy i informacji, a także poprawę dostępu do służby zdrowia dzięki wsparciu technicznemu i finansowemu,
- 36 holenderskich i 10 międzynarodowych organizacji społecznych, które działały na rzecz wzmocnienia potencjału organizacji partnerskich, starających się poprawić dostęp młodych ludzi do służby zdrowia,
- współpraca z sektorem prywatnym, np. w ramach ośmiu Partnerstw na rzecz Rozwoju Produktu (*Product Development Partnership* – PDPS), które łączyły działania ludzi nauki, prywatnych konsultantów i przemysłu farmaceutycznego we wspólne badania i rozwój nowych produktów medycznych [MSZ Holandii 2011, s. 55].

Holandia pozostawała członkiem komitetu Rady Wykonawczej UNICEF i UNFPA. Pomagała w ten sposób kształtować międzynarodową politykę i jednocześnie promować swoją. Na poziomie bilateralnym wyznaczała ekspertów w dziedzinie zdrowia, którzy jako pracownicy ambasady uczestniczyli w rozwoju krajowej polityki zdrowotnej w danym kraju partnerskim. Holenderskie NGO wykorzystywały środki uzyskane z MSZ, aby wesprzeć swoich lokalnych odpowiedników w zapewnieniu usług zdrowotnych [MSZ Holandii 2009, s. 105].

3.3.4.1. MDG 4: ograniczenie umieralności dzieci

Stopień umieralności dzieci poniżej 5. roku życia spadł w 2006 po raz pierwszy poniżej 10 mln (9,7 mln), w 2007 roku wyniósł on 9,2 mln [MSZ Holandii 2009, s. 102].

Holandia i jej partnerzy przyjęli międzysektorowe podejście do walki z umieralnością dzieci:

- kształcenie dziewczynek i kobiet jest głównie celem MDG 2, ale także przyczynia się do osiągnięcia MDG 4,

- czysta woda, podstawowa higiena i warunki sanitarne, a także inne udogodnienia i poprawa warunków życia są częścią MDG 7, ale także kluczem do spadku umieralności dzieci,
- celem MDG 6 jest ograniczenie rozprzestrzeniania się chorób zagrażających życiu (np. poprzez program Zapobiegania Transmisji od Matki do Dziecka, dotyczącym przenoszenia HIV w czasie ciąży, porodu lub podczas karmienia; wykrywanie HIV wśród kobiet ciężarnych), co ma wpływ na stopień umieralności dzieci (MDG 4),
- ubóstwo, szczególnie w kontekście wartości odżywczej i niepewności żywnościowej (MDG 1) przyczynia się do wzrostu wskaźnika umieralności [MSZ Holandii 2009, s. 102].

Malaria jest główną przyczyną śmierci dzieci w krajach rozwijających się, dlatego w ostatnich latach poczyniono kroki, aby lepiej zwalczać tę chorobę. Pomiędzy 2004 i 2008 rokiem znacząco wzrosła liczba dostępnych i specjalnie zaimpregnowanych siatek nad łóżka, głównie w wyniku działań GFATM. Przykładowo w 2007 roku 19% dzieci z regionów afrykańskich spało w zabezpieczonych siatkami łóżkach, podczas gdy w 2000 roku wskaźnik ten wynosił tylko 2%. Holandia od 2002 roku przeznaczyła ponad 500 milionów USD na działalność GFATM⁸⁷, w latach 2009-2010 była to kwota 122 milionów EUR [MSZ Holandii 2011, s. 60]. Dzięki wysiłkom holenderskim w Tanzanii wzrosła liczba dzieci śpiących po siatkami z 12% w 2005 roku do 34% w 2007 roku [MSZ Holandii 2009, s. 102].

Programy szczepień są jednym z najbardziej skutecznych sposobów zmniejszenia śmiertelności dzieci. Najważniejszą rolę spełnia Globalny Sojusz na Rzecz Szczepień i Odporności (*Global Alliance for Vaccines and Immunisations – GAVI*⁸⁸) - Holandia pozostaje jego jednym z głównych dawców środków (w latach 2001-2010 przekazała 216 milionów USD)⁸⁹, jest także członkiem Rady Sojuszu GAVI.

Poprzez kanał pozarządowy Holandia wspierała także inne grupy, pracujące nad zmniejszeniem stopnia umieralności dzieci i poprawą jakości ich życia (np. *The Liliane Fonds*⁹⁰) [MSZ Holandii 2009, s. 102-103].

⁸⁷ www.theglobalfund.org/en/mediacenter/pressreleases/2011-07-15_Global_Fund_welcomes_the_Netherlands_decision_to_commit_EUR_163_5_million/ [dostęp 08.08.2012]

⁸⁸ GAVI to nowoczesne publiczno-prywatne partnerstwo zarówno dawców jak i biorców, organizacji multilateralnych, przemysłu farmaceutycznego, instytucji badawczych, podmiotów prywatnych i NGO, zaangażowanych w przyspieszenie dostępu do nowych szczepionek i rozwój systemów zdrowotnych. Zob. www.gavialliance.org [dostęp 08.08.2012]

⁸⁹ www.gavialliance.org/funding/donor-profiles/netherlands/ [dostęp 08.08.2012]

⁹⁰ Zob. www.lilianefonds.org [dostęp 08.08.2012]

Holandia aktywnie lobbowała w imieniu dzieci, które były bezpośrednio lub pośrednio dotknięte epidemią HIV/AIDS. MSZ jest członkiem krajowej grupy roboczej CABA (*Children Affected by HIV/AIDS Working Group*⁹¹), która koordynuje działania innych organizacji. Uaktualnione memorandum w sprawie AIDS i SRHR, wydane w listopadzie 2008 podkreślało rolę Holandii jako podmiotu finansującego i ponad wszystko orędownika ochrony socjalnej. Jej środki mają być wykorzystywane przez organizacje pozarządowe w celu, np. prowadzenia programów rejestracji urodzeń (Mozambik) lub wspierania dzieci i ich rodzin w trudnych sytuacjach (Zimbabwe).

Holandia współpracowała z organizacjami multilateralnymi, np. Wspólna Inicjatywa Uczenia się o Dzieciach i AIDS (*Joint Learning Initiative on Children and HIV/AIDS – JLICA*⁹²). Rozwój nowych leków, szczepionek i strategii działań to kolejny ważny wynik holenderskiego wkładu i efekt współpracy z UNICEF (m.in. wypracowanie sposobu leczenia pediatrycznego w przypadku malarii, nowy metoda leczenia AIDS u dzieci w postaci jednej tabletki zamiast trzech) [MSZ Holandii 2009, s. 105].

3.3.4.2. MDG 5: poprawa opieki zdrowotnej nad matkami

Zdrowe i dobrze wykształcone matki są w stanie zapewnić ekonomiczną stabilność swoich rodzin i przyczynić się do rozwoju społecznego i gospodarczego społeczności, w których żyją.

Globalny poziom śmiertelności matek spada bardzo powoli od 1990 roku. Holandia działała na rzecz osiągnięcia MDG 5 poprzez:

- wsparcie krajowych polityk zdrowotnych (włączając w to zapewnienie usług SRH w określonych państwach partnerskich), dążenie do poprawy SRHR poprzez dialog polityczny i wzmocnienie lokalnych NGO; pomoc dla organizacji multilateralnych; zapewnienie instrumentów, standardów i wskazówek dla globalnych mechanizmów finansowych, które promują dostęp do RHS (*Reproductive Health Supplies - Zasoby Zdrowia Reprodukcyjnego*⁹³),

⁹¹ Grupa Robocza CABA powstała w marcu 2004 roku. Należą do niej MSZ i największe holenderskie organizacje, działające na rzecz dzieci, zarażonych HIV/AIDS.

Zob. www.savethechildren.nl/projecten/Aids2/ [dostęp 08.08.2012]

⁹² JILCA, czyli niezależny sojusz badaczy, polityków i aktywistów formalnie zakończył swoją działalność w czerwcu 2009 roku publikacją ostatecznego raportu, zawierającego wskazówki i zalecenia dla wszystkich dotkniętych i zaangażowanych w walkę z HIV/AIDS.

Zob. www.jilca.org [dostęp 08.08.2012]

⁹³ RHS jest globalnym partnerstwem publicznych, prywatnych i pozarządowych organizacji, skupionych na zapewnieniu wszystkim mieszkańcom najbiedniejszych krajów dostępu i wykorzystania środków, mających poprawić i zdrowie reprodukcyjne.

Zob. www.rhsupplies.org [dostęp 08.08.2012]

- bezpośrednie wsparcie holenderskich i międzynarodowych NGO dla decentralizacji usług zdrowotnych, ich uczestnictwo w krajowych i międzynarodowych debatach, dotyczących delikatnych kwestii (np. aborcji), zapewnienie dostępu do informacji i środków antykoncepcyjnych,
- zapewnienie przez sektor prywatny usług i zaplecza SRH [MSZ Holandii 2009, s. 108].

Kobiety muszą być fizycznie i psychicznie zdrowe zanim zajądą w ciążę. Bardzo często jednak mają bardzo małą kontrolę lub wpływ na własną sytuację życiową (uczęszczanie do szkół, wybór męża). Powinny one mieć dostęp do placówek służby zdrowia, położonych niedaleko ich domów i szkół. Stąd duży nacisk na zapewnienie sprawnego funkcjonowania wszystkich aspektów systemu służby zdrowia: personel, budynki, sprzęt, leki, transport, komunikacja, zarządzanie. Wszystkie te elementy muszą ze sobą dobrze współgrać. Holandia kładła nacisk na stworzenie dobrze funkcjonującej struktury i dawała pierwszeństwo SRHR [MSZ Holandii 2009, s. 109].

Położne stanowią bardzo ważną część systemu opieki macierzyńskiej. Kliniki w regionach wiejskich często cierpią z powodu braku personelu. Kiedy nie ma doktora, coraz częściej przekazuje się zadania związane z porodem położnym. Przy odpowiednim szkoleniu są one w stanie bardzo dobrze spełnić swoją rolę [MSZ Holandii 2009, s. 110]. Widoczny postęp zaobserwowano w krajach partnerskich Holandii, które otrzymywały od niej wsparcie budżetowe dla sektora służby zdrowia (Mali, Gana, Zambia).⁹⁴

Holenderscy ministrowie i ambasadorowie praw człowieka/AIDS kładli nacisk na różnych krajowych i międzynarodowych forach na realizację Porozumienia z Kairu⁹⁵. W efekcie włączono Plan Działania Maputo⁹⁶ w strategię UE dla Afryki. Ambasadory holenderskie często pomagały promować dialog pomiędzy zaangażowanymi grupami, rządami i sektorem prywatnym [MSZ Holandii 2009, s. 111].

⁹⁴ Odsetek porodów z udziałem wyszkolonego personelu w krajach rozwijających się wzrósł z poniżej 50% w 1990 roku do prawie 61% w 2006 roku.

⁹⁵ Porozumienie z Kairu to 20-letni program działania w sprawie SRHR, przyjęty w 1994 roku na Międzynarodowej Konferencji na Rzecz Ludności i Rozwoju w Kairze.

Raport: Zdrowie kobiet w wieku prokreacyjnym 15-49 lat, Polska 2006, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, MZ RP, Warszawa 2007, s. 11

http://www.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/15032007_raport.pdf [dostęp 08.08.2012]

⁹⁶ Plan Maputo został przyjęty w 2006 r. podczas spotkania ministrów zdrowia państw zrzeszonych w Unii Afrykańskiej i miał obowiązywać przez okres 3 lat. Zakładał upowszechnienie rozwiązań prawnych w krajach należących do UA, umożliwiających przeprowadzanie aborcji oraz upowszechnienie zasad antykoncepcji. Ostatecznie plan ten został odrzucony przez wiele państw, mimo to agendy ONZ postanowiły naciskać na jego realizację.

Agendy ONZ naciskają na realizację proaborcyjnego Planu Maputo w Afryce, Nasza Polska 14 grudnia 2011
<http://www.naszapolska.pl/index.php/component/content/article/53-absurdy-postpu/996-agendy-onz-naciskaj-na-realizacj-proaborcyjnego-planu-maputo-w-afryce> [dostęp 08.08.2012]

Holandia wspierała organizacje, które nie boją się poruszać delikatnych kwestii.⁹⁷ NGO otrzymywały pomoc dla uzyskania większego uczestnictwa w krajowych procesach decyzyjnych.

UNFPA, którego Holandia pozostawała jednym z głównych dawców, ściśle współpracuje z rządami i przywódcami duchowymi, aby zwiększyć świadomość SRHR wśród danych społeczności religijnych (np. Kenia – kwestia obrzezania bez konieczności ingerencji fizycznej, Indonezja – wykorzystanie tekstów i wartości islamicznych do uświadamiania kobiet o swoich i prawach i zapobieganiu przemocy wobec nich). Na poziomie krajowym UNFPA i kilka finansowanych NGO wzywały do wydzielenia linii budżetowych dla produktów zdrowia reprodukcyjnego (Nigeria). W 2000 roku przy wsparciu Holandii udało się WHO utworzyć Globalną Strategię dla Zapobiegania i Kontroli Infekcji Przynoszonych Drogą Płciową (*Global Strategy for the Prevention and Control of Sexually Transmitted Infections*⁹⁸) [MSZ Holandii 2009, s. 111-112]. W latach 2009-2010 Holandia przekazała prawie 180 milionów EUR na rzecz UNFPA, który odgrywa bardzo ważną rolę w dystrybucji środków antykoncepcyjnych w krajach rozwijających się [MSZ Holandii 2011, s. 59].

Holandia wspomagała organizacje międzynarodowe, tj. Ipas⁹⁹, *Marie Stopes International*¹⁰⁰. Aby promować bezpieczną aborcję i dostęp do właściwych zabiegów, finansowane były badania statystyczne, publikowane przez *Guttmacher Institute* [MSZ Holandii 2009, s. 112].

W latach 2007 - 2008 pomoc bilateralna trafiała do sektora służby zdrowia w 12 krajach partnerskich Holandii. Priorytetem było budowanie potencjału i możliwości do systematycznej, wydajnej pracy, rozwiązywanie krytycznych problemów (m.in. wyszkolony personel, dostęp do leków i wyposażenia), a także poprawa infrastruktury [MSZ Holandii 2009, s. 112].

⁹⁷ Deklaracja IPPF z 2008 roku, w której w przyjazny sposób wyjaśniono, w jaki sposób prawa seksualne są zdefiniowane w różnych konwencjach praw człowieka.

Results in Development, Report 2007-2008, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 111

⁹⁸ Zob. *Global strategy for the prevention and control of sexually transmitted infections: 2006-2015. Key messages*, WHO 2006

http://whqlibdoc.who.int/hq/2006/WHO_RHR_06.10_eng.pdf [dostęp 08.08.2012]

⁹⁹ Ipas jest globalną organizacją pozarządową, powstałą w 1973 roku, poświęconą zmniejszeniu i zapobieganiu przypadkom śmiertelnym na skutek niebezpiecznych aborcji.

Zob. www.ipas.org [dostęp 08.08.2012]

¹⁰⁰ Marie Stopes International jest angielskim dostawcą usług SRHR.

Zob. www.mariestopes.org.uk [dostęp 08.08.2012]

Holenderskie organizacje pozarządowe zajmowały się, np. dystrybucją oprogramowania komputerowego, mającego służyć wychowaniu seksualnemu w krajach rozwijających się (Fundacja Ludności Świata – *World Population Foundation*¹⁰¹).

Holandia przez wiele lat pomagała finansować Program Reprodukcyjny Człowieka ONZ (*Human Reproduction Programme* – HRP), dotyczący SRHR, rozwoju środków antykoncepcyjnych i metod kontroli narodzin, badań chorób przenoszonych drogą płciową, opieki macierzyńskiej, aborcji i zdrowia seksualnego.

Dzięki działalności Holandii wydano w ramach WHO standardowy podręcznik o planowaniu rodziny – daje on wskazówki pracownikom szpitalnym, jakie specyficzne metody użyć w danym kontekście i przypadku.

Holandia przyczyniała się bezpośrednio do powstania inicjatyw zwiększenia dostępności środków zdrowia reprodukcyjnego i przez dwa lata przewodniczyła koalicji środków zdrowia reprodukcyjnego. Wspomagała organizacje, które je zapewniają, tj. IPPF, UNFPA i Fundusz Globalny.

Część holenderskiego wkładu była niefinansowa i oznaczała koncentrację na budowaniu potencjału i zdolności, orędownictwie, tworzeniu platform, na których różne podmioty mogą wymieniać doświadczenia i podejmować właściwe decyzje.

Holandia mianowała wyższych rangą urzędników przy UNFPA i Komisji Europejskiej poprzez strategiczne oddelegowanie. Pomagała formułować politykę UE dotyczącą SRHR i przyspieszała jej realizację poprzez zaangażowanie się w pracy KE.

3.3.4.3. MDG 6: ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, gruźlicy, malarii i innych chorób

Holandia jest jednym z głównych orędowników podejścia do kwestii HIV/AIDS, opartego na podstawowych prawach człowieka. Jej polityka jest jednoznaczna: respektowanie praw nie tylko tych, którzy są zagrożeni zarażeniem, ale także tych, którzy już są nosicielami [MSZ Holandii 2009, s. 121].

Działania holenderskie w kontekście MDG 6 obejmowały następujące inicjatywy:

- wsparcie projektowe dla programów HIV/AIDS,
- współpracę multilateralną z organizacjami ONZ (UNAIDS, UNICEF, WHO, UNFPA i UNODC),

¹⁰¹ WPF jest organizacją non-profit, powstała w 1987 roku. Celem jej działalności jest poprawa warunków życia ludzi w krajach rozwijających się poprzez zapewnienie SRHR dla wszystkich. Zob. <http://www.rutgerswpf.org/> [dostęp 08.08.2012]

- współdziałanie z BŚ, GFATM i innymi międzynarodowymi instytucjami,
- wspieranie NGO (głównie poprzez system MFS), które odgrywają istotną rolę w organizowaniu usług na poziomie lokalnym, uświadamianiu, zapewnianiu pomocy technicznej, dystrybucji informacji i finansowaniu małych lokalnych organizacji,
- koncentrację na podmiotach, które nie obawiają się poruszać delikatnych kwestii (np. zdrowie seksualne i reprodukcyjne nastolatków), a także na dyskryminowanych grupach,
- wzmacnianie współpracy pomiędzy sektorem prywatnym i publicznym, m.in. w celu rozwoju i realizacji nowych metod diagnostycznych, szczepionek i leków,
- prowadzenie własnych badań i aktywne zaangażowanie w międzynarodową walkę z TB, wsparcie podobnych działań o charakterze multilateralnym¹⁰² [MSZ Holandii 2009, s. 116].

W ostatnich latach nastąpił spadek liczby nowych zarażeń: z 3 mln w 2001 do 2,7 mln w roku 2007. Coraz więcej chorych ma dostęp do leków antyretrowirusowych. Gdy w jednych krajach epidemia zdaje się być opanowana, pojawiają się jej nowe źródła, np. w Europie Wschodniej (Rosja, Ukraina) i Azji Centralnej i Wschodniej. Wzrasta ilość kobiet zarażonych HIV/AIDS. Konsekwencje społeczne dla nich są gorsze, ponieważ bardzo często muszą one dbać zarówno o siebie jak i o swoje dzieci i rodzinę.

Ciągle istnieje wiele tabu, otaczających kwestię HIV i AIDS głównie z powodu ich powiązań z seksem, chorobami, śmiercią i zachowaniem społecznie niepożądanym. Tabu, w powiązaniu z dyskryminacją i pogwałceniem praw człowieka nie pozwalają na skuteczną walkę z HIV i zapewnienie odpowiedniego leczenia. Stereotypy sprawiają, że zarażeni odmawiają badań i testów, narażając tym samym inne osoby na niebezpieczeństwo. Rządy bardzo często lekceważą problem, robią mniej niż mogą i powinny [MSZ Holandii 2009, s. 118].

W wyniku holenderskich działań znacznie wzrosła liczba osób, które poddawane są testom na obecność wirusa HIV, poprawił się także dostęp do leczenia środkami ARV (w 2007 roku 10 razy więcej niż w 2002 roku). Odsetek kobiet z dostępem do poradnictwa o przenoszeniu chorób z matki na dziecko wzrósł z 9% wszystkich ciężarnych w krajach o niskich i średnich dochodach w 2006 do 33% w 2008 roku. Dzięki holenderskiemu wsparciu organizacji społecznych (poprzez MFS) wzrosła liczba osób otrzymujących informację i

¹⁰² Duży postęp jest osiągany dzięki działaniom organizacji pozarządowych (np. *KNCV Tuberculosefonds* - krajowe i międzynarodowe centrum badań nad kontrolą i zmniejszeniem ilości zachorowań na TB. Zob. www.kncvtbc.nl [dostęp 13.08.2012]

porady na temat HIV/AIDS, metod zapobiegania i opieki (zdrowie reprodukcyjne) [MSZ Holandii 2009, s. 119].

Holandia odegrała aktywną rolę w ustanowieniu i wsparciu:

- Inicjatywy na Rzecz Dostępności Leków na Malarię (*Affordable Medicines Facility - Malaria*) – innowacyjny mechanizm finansowania, kierowany przez Fundusz Globalny, mający na celu rozszerzanie dostępu do najnowszych metod leczenia malarii¹⁰³,
- Inicjatywy na Rzecz Leków na Zaniebane Choroby (*Drugs for Neglected Diseases Initiative – DNDI*) – badawcza i rozwojowa organizacja non-profit, poszukująca nowych leków na zaniebane choroby¹⁰⁴ [MSZ Holandii 2009, s. 120].

Oprócz środków finansowych Holandia poprzez działania mediacyjne zmierzała do osiągnięcia międzynarodowego konsensusu w sprawie metod działania i pożądaných celów: zwrócenia większej uwagi na walkę z AIDS przez międzynarodowe podmioty (ASEAN, UE, Unia Afrykańska, Grupa - G8).

Bliższa współpraca i wymiana informacji w 2007 i 2008 roku pozwoliła zrozumieć podstawy rozprzestrzeniania się AIDS: każdy kraj ma do czynienia z właściwymi tylko sobie wyzwaniami i dlatego też nie może być jednej tylko polityki dla wszystkich. Przy wsparciu Holandii UNAIDS dokonała analizy (zrozumienie społecznych i behawiorystycznych okoliczności związanych z AIDS/HIV itd.), mającej pomóc krajom w tworzeniu ich własnej, skutecznej polityki.

Finansowane ze środków holenderskich NGO odgrywają istotną rolę w procesie poprawy zdolności lobbowania lokalnych organizacji. Społeczeństwa obywatelskie i NGO w wielu krajach stały się silniejsze, a ich głos zaczyna być słyszalny w prowadzonym dialogu politycznym, np. Globalna Sieć Ludzi Żyjących z HIV (*Global Network of People Living with HIV – GNP+*¹⁰⁵) i inne organizacje, działające na rzecz poprawy pozycji i tworzenia sieci wsparcia ludzi, żyjących z wirusem [MSZ Holandii 2009, s. 120].

Holandia pozostawała głównym sponsorem Partnerstwa na rzecz Eksperymentów Klinicznych Krajów Europejskich i Rozwijających się (*European and Developing Countries Clinical Trial Partnership – EDCTP*¹⁰⁶). Jej wkład był transferowany poprzez Holendersko-

¹⁰³ Zob. <http://www.theglobalfund.org/en/amfm/?lang=en> [dostęp 13.08.2012]

¹⁰⁴ Zob. www.dndi.org [dostęp 13.08.2012]

¹⁰⁵ GNP+ jest globalną siecią osób, zarażonych z wirusem HIV. Jej celem jest walka o poprawę ich warunków życia, współdziałanie z podobnymi regionalnymi i międzynarodowymi strukturami.

Zob. www.gnpplus.net [dostęp 13.08.2012]

¹⁰⁶ EDCTP jest to powstałe w 2003 roku partnerstwo na rzecz przyspieszenia rozwoju nowych leków przeciwko HIV/AIDS, malarii i TB. Skupia obecnie 14 krajów UE, Szwajcarię, Norwegię i kraje Afryki Subsaharyjskiej.

Afrykańskie Partnerstwo dla Rozwoju Potencjału i Interwencji Klinicznych w Walce z Chorobami Związanymi z Ubóstwem (*Netherlands – African Partnership for Capacity Development and Clinical Interventions Against Poverty-Related Diseases – NACCAP*), którego celem było także wspieranie afrykańskich badań nad chorobami, związanymi z biedą, poprzez bliższą współpracę pomiędzy lokalnymi centrami badań i rozwoju (*research and development*). Dzięki dotacjom holenderskim utworzono cztery „sieci doskonałości” (*networks of excellence*¹⁰⁷) w różnych regionach afrykańskich. Program Badań nad Chorobami Tropikalnymi i Szkolenia WHO (*WHO’s Tropical Disease Research and Training Programme*) stanowił ważne przedsięwzięcie badawcze i rozwojowe, finansowe ze środków holenderskich [MSZ Holandii 2009, s. 120-121].

Holenderska polityka została odzwierciedlona w zasadzie GIPA (*Greater Involvement for People living with or Affected by HIV/AIDS*), czyli uwzględnianie mężczyzn i kobiet, zarażonych bądź dotkniętych skutkami choroby w trakcie realizacji przedsięwzięć/inicjatyw i specjalna troska o dzieci.¹⁰⁸

Ambasady wspierały dialog pomiędzy agencjami rządowymi, NGO i sektorem prywatnym na poziomie krajowym. Główne obszary działania to koordynowanie programów, poprawa komplementarności, zapewnienie więcej skuteczniejszej opieki dla chorych na AIDS i inne ważne usługi służby zdrowia. Ambasadorowie HIV/AIDS promowali politykę holenderską i zachęcały inne kraje do zintensyfikowania swoich własnych wysiłków. Dzięki zdobytemu doświadczeniu i wiedzy Holandia była ważnym partnerem na międzynarodowych forach i dokonywała istotnego wkładu do zawieranych porozumień na wysokim szczeblu [MSZ Holandii 2009, s. 121].

Zob. www.edctp.org [dostęp 13.08.2012]

¹⁰⁷ *Networks of Excellence* (NoEs) łączą regionalne instytucje badawcze we współpracy na bazie swoich indywidualnych zdolności i możliwości. Poprzez współdziałanie uczą się i rozwijają, przez co podnoszą jakość badań i usług w danym regionie.

Zob. www.edctp.org/Networks-of-Excellence.641.0.html [dostęp 13.08.2012]

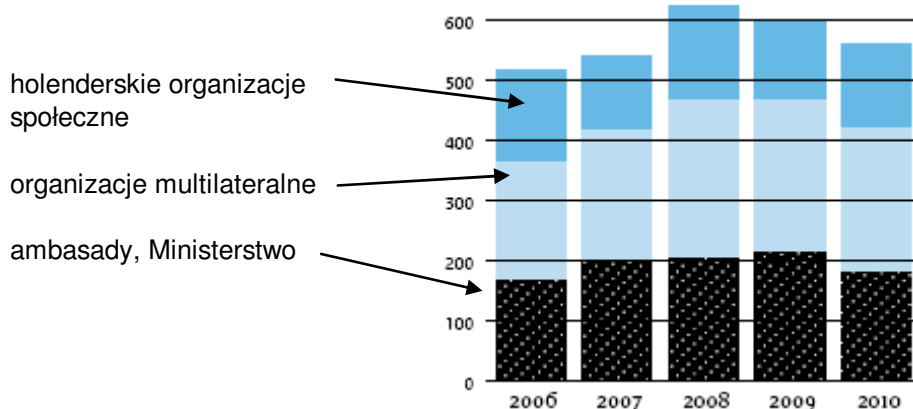
¹⁰⁸ Zob. *From Principle to Practice. Greater Involvement of People Living with or Affected by HIV/AIDS*, UNAIDS Genewa 1999
http://data.unaids.org/publications/IRC-pub01/jc252-gipa-i_en.pdf [dostęp 13.08.2012]

Tabela 7. Państwa wspierane przez Holandię w ramach realizacji „zdrowotnych” MDG latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

	Pomoc bilateralna i org. społ. razem			Tylko pomoc bil. (powyżej 1 mln EUR)	Tylko pomoc org. społ. (powyżej 1 mln EUR)
	Powyżej 10 mln EUR	Od 5 do 10 mln EUR	Od 1 do 5 mln EUR		
Afganistan					x
Angola					x
Bangladesz	x				
Benin					x
Boliwia			x		
Brazylia					x
Burkina Faso	x				
Burundi					x
Etiopia	x				
Filipiny					x
Ghana	x				
Gwatemala			x		
Indie					x
Indonezja					x
Jemen				x	
Kambodża					x
Kamerun					x
Kazachstan					x
Kenia					x
Malawi					x
Mali		x			
Mozambik	x				
Namibia					x
Nepal					x
Nigeria					x
Nikaragua		x			
Pakistan					x
Peru					x
Rep. Dem. Kongo					x
Rep. Srodk. Afryki					x
RPA	x				
Rwanda					x
Sierra Leone					x
Sudan					x
Surinam		x			
Tadżykistan					x
Tanzania	x				
Togo					x
Uganda					x
Wenezuela		x			
Wietnam		x			
Zambia		x			
Zimbabwe		x			
Ilość państw	7	7	2	1	26

Źródło: opracowanie własne na podst. *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 54

W latach 2009 - 2010 w celu osiągnięcia „zdrowotnych” Milenijnych Celów Rozwoju rząd holenderski wspólnie z organizacjami społecznymi wspierali 16 państw, z których siedem otrzymało pomoc o wartości powyżej 10 mln EUR. Współpraca wyłącznie bilateralna (powyżej 1 mln EUR) prowadzona była tylko z jednym krajem, natomiast aż 26 państw wspieranych było jedynie poprzez organizacje pozarządowe (powyżej 1 mln EUR).

Wykres 26. Holenderskie wydatki na rzecz „zdrowotnych” MDG w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 52

Wielkość holenderskiej pomocy bilateralnej utrzymywał się na mniej więcej tym samym poziomie, jednak w 2010 roku nastąpił zauważalny spadek niemalże do poziomu z roku 2006. Fundusze organizacji multilateralnych również uległy redukcji, głównie w 2010 roku, środki organizacji społecznych natomiast oscylują na tym samym poziomie w badanym okresie.

W latach 2010 - 2012 działania Holandii były ukierunkowane na osiągnięcie rezultatów w czterech obszarach, które łącznie swoim zasięgiem obejmowały każdy ze „zdrowotnych” MDG:

- większa wiedza i wolność wyboru młodych ludzi odnośnie swojej seksualności,
- lepszy dostęp do leków antyretrowirusowych, środków antykoncepcyjnych i innych medykamentów ratujących życie,
- lepsza publiczna i prywatna opieka dla kobiet w czasie ciąży i porodu, włączając w to możliwości bezpiecznej aborcji,
- większa świadomość i szacunek dla seksualnych i reprodukcyjnych praw człowieka (w ośmiu krajach partnerskich: Bangladesz, Benin, Burundi, Etiopia, Ghana, Jemen, Mali, Mozambik wprowadziła Holandia program, dotyczący zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych finansowany poprzez MFS-II) [MSZ Holandii 2013, s. 12-13].

Wiedza o zagrożeniach może prowadzić do zmiany wzorca zachowań, dlatego też Holandia zarówno finansowała programy edukacyjne dla młodzieży w szkołach i poza nimi, jak i dążyła do przystosowania już istniejących do potrzeb młodych ludzi (35 takich kursów zostało uaktualnionych w ramach sojuszu na rzecz zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych). Lepszy dostęp do służby zdrowia w połączeniu z większą świadomością może skutkować zmniejszeniem liczby ciąż u bardzo młodych dziewczynek, które często są skomplikowane i mogą prowadzić do ich śmierci (np. w Etiopii i Bangladeszu odsetek ten spadł od 2000 roku o ok. 40% dzięki coraz silniejszej roli państwa i pomocy lokalnych dawców, wśród których Holandia pełniła aktywną rolę). W Mali, Mozambiku i Beninie problem ciąż u młodocianych stanowił ciągle bardzo duże wyzwanie, dlatego Holandia inicjowała tworzenie odpowiednich przepisów i regulacji ukierunkowanych i chroniących właśnie te grupy społeczeństwa [MSZ Holandii 2013, s. 13].

Holandia w dalszym ciągu aktywnie wspierała fundusz GFATM, dzięki któremu liczba nowych zakażeń wirusem HIV spadała każdego roku. Wśród wszystkich krajów partnerskich najniższy stopień dostępu i wykorzystania nowoczesnych środków antykoncepcyjnych odnotowano w Beninie i Mali (mniej niż 10% kobiet; w Etiopii z kolei odsetek ten wzrósł dwukrotnie z 13% do 27%). W tej kwestii Holandia bezpośrednio wspierała, m.in. *Marie Stopes International*. Królestwo Niderlandów pozostawało drugim dawcą, kierowanego przez UNFPA Globalnego Programu dla Zapewnienia Środków Służących Poprawie Zdrowia Reprodukcyjnego (*Global Programme to Enhance Reproductive Health Commodity Security*), którego celem jest uzyskanie strukturalnej dostępności do środków antykoncepcyjnych i leków dla poprawy zdrowia reprodukcyjnego (w 2012 roku ok. 29,2 mln kobiet stosowało środki zakupione w ramach tego programu) [MSZ Holandii 2013, s. 14].

Holandia współpracowała w ośmiu krajach (w których ustanowiła program, dotyczący zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych) z rządami i prywatnymi ośrodkami opieki zdrowotnej, aby poprawić i ułatwić dostęp do niezbędnych usług medycznych dzięki czemu, np. w Mozambiku są one bezpłatne [MSZ Holandii 2013, s. 14].

Wspierany przez Holandię projekt Działania Wspólnoty dla Zmniejszenia Krzywdy (*Community Action for Harm Reduction*) w ramach Międzynarodowego Sojuszu na Rzecz Przeciwdziałania HIV/AIDS (*International HIV/AIDS Alliance*) z powodzeniem zwrócił uwagę na problematykę osób uzależnionych od narkotyków w Malezji, Indonezji, Chinach, Indiach i Kenii. Przełomem było promowanie w 2012 roku programu wymiany strzykawek w Kenii, który dotarł łącznie do ok. 18 tys. narkomanów, a także prawie 100 tys. partnerów i

członków rodzin w ramach uświadamiania w kwestiach seksualnych i reprodukcyjnych. Holandia ponadto aktywnie działała dla określenia minimalnego wieku, pozwalającego na zawierania małżeństw [MSZ Holandii 2013, s. 15].

3.3.5. MDG 7: zastosowanie metod zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi

Celem MDG 7 jest zapewnienie, że wzrost gospodarczy nie będzie osiąganym kosztem środowiska, jego zasobów naturalnych, społeczeństw i przyszłych pokoleń. Bez skutecznej polityki środowiskowej zrównoważony rozwój jest niemożliwy i istnieje realne niebezpieczeństwo politycznej niestabilności, jako wynik konfliktów o zasoby naturalne.

Wkład Holandii został określony poprzez bliską współpracę z rządami, organizacjami multilateralnymi i społecznymi, a także innymi dawcami i obejmował:

- wprowadzenie i przestrzeganie zasady zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiskowych w krajowej polityce,
- wywieranie wpływu holenderskich organizacji społecznych wspólnie ze swoimi lokalnymi partnerami na politykę poprzez lobbowanie i prowadzenie jej monitoringu,
- pomoc holenderskich firm dla lokalnych przedsiębiorstw w zapewnieniu wydajnych usług i produktów,
- rozwijanie nowych technologii i strategii przez instytuty wiedzy (lokalne i międzynarodowe),
- zawiązywanie współpracy i partnerstwa z holenderskimi firmami (Philips, Nuon) z zakresu energii odnawialnej i wykorzystaniu instrumentów pomocowych do przyciągnięcia inwestorów [MSZ Holandii 2011, s. 75].

Impact <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa środowiska życia i możliwości: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększona produktywność i aktywność gospodarza • lepsza jakość wody, gleby i powietrza • mniejsze wykorzystanie konwencjonalnych źródeł energii • źródła utrzymania dostosowane do zmian klimatu 	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości życia i pozycji kobiet: <ul style="list-style-type: none"> • mniej ryzyk zdrowotnych i mniejsza umieralność wśród dzieci • poprawa środowiska życia i pracy • mniejsze obciążenie kobiet pracą 	
Outcome <ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszona degradacja środowiska: <ul style="list-style-type: none"> • mniej zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody • zachowanie naturalnych zasobów 	<ul style="list-style-type: none"> • Energia: <ul style="list-style-type: none"> • biedni ludzie lepiej wykorzystują źródła energii odnawialnej • mniejsze niszczenie lasów jako efekt mniejszego zapotrzebowania na opał • lepsza szkolna frekwencja i pozycja ekonomiczna kobiet • Klimat: <ul style="list-style-type: none"> • adaptacja do zmian klimatycznych i zmniejszone straty w obrębie bioróżnorodności • świadomość i lepsze przygotowanie na konsekwencje zmieniających się systemów pogodowych 	
Outcome <ul style="list-style-type: none"> • Aspekty instytucjonalne: <ul style="list-style-type: none"> • polityka środowiskowa, ds. energii i wody • lepsze ustawodawstwo • dobra informacja i edukacja • skuteczne planowanie przestrzenne • zgodność z międzynarodowymi umowami 	<ul style="list-style-type: none"> • Infrastruktura i instrumenty: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększona liczbą i wykorzystanie ocen wpływu na środowisko i strategicznych analiz środowiskowych • lepsza zgodność z zasadami zarządzania środowiskiem • większa odpowiedzialność przy wykorzystywaniu szkodliwych chemikaliów • lepsza infrastruktura dla pozyskiwania energii odnawialnej • podstawowe mechanizmy dla polityki klimatycznej, oparte na rynkach węgla w krajach rozwijających się 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększony potencjał rządu i większa świadomość ekonomicznej i ekologicznej wartości usług środowiskowych i zasobów naturalnych • poprawa wielkości potencjału NGO • większe zaangażowanie sektora prywatnego w energię odnawialną • większe możliwości badawcze • uczestnicy i sektory skutecznie zorganizowani
Output <ul style="list-style-type: none"> • Kanał bilateralny/Holandia <ul style="list-style-type: none"> • polityka rządu ws. degradacji środowiska, energii i klimatu • zorganizowanie uczestników (<i>stakeholders</i>) • wprowadzenie zmian na poziomie politycznym: decentralizacja, aby poprawić usługi dla grup docelowych • wykorzystanie Oceny Wpływu na Środowisko (<i>the Environmental Impact Assessments</i>), lepsze wykorzystanie istniejących ekosystemów • tworzenie rynków dla energii odnawialnej i usług środowiskowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Kanał pozarządowy/Holandia <ul style="list-style-type: none"> • degradacja środowiska, energia i klimat jako główne tematy debaty społecznej • zwiększona odpowiedzialność • zmiana polityki rządu - koncentracja na grupach docelowych 	
Input <ul style="list-style-type: none"> • polityka i budżet, dialog polityczny; kooperacja i współpraca między dawcami, inwestycje, pomoc techniczna, publiczno-prywatne partnerstwa, lobbowanie, reprezentacja • Uczestnicy Holandia, kraje partnerskie, UE, inni dawcy i rządy, społeczeństwo, instytuty wiedzy, sektor prywatny, Holenderska Komisja ds. Oceny Środowiska (NCEA) 		

Schemat 25. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, degradacji środowiska, energii i klimatu w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 141

Pomoc holenderska miała na celu bezpośredni wpływ na krajowe polityki środowiskowe. Ważnym elementem tych działań była poprawa sytuacji ministerstw środowiska, instytutów badań i organizacji pozarządowych. Lepsze ich planowanie, budżetowanie i zdolności

działań mogą sprawić, że krajowa polityka będzie w większym stopniu uwzględniała konieczność i znaczenie trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Zwiększone wykorzystanie energii elektrycznej prowadzi do poprawy jakości powietrza w gospodarstwach domowych, zapewnienia usług zdrowotnych (m.in. przetrzymywanie leków w odpowiednich warunkach, właściwe oświetlenie w czasie operacji) i lepszego dostępu do informacji (radio, Internet, telewizja). Celem Holandii było zapewnienie dostępu do nowoczesnej energii 10 milionom ludzi w krajach rozwijających się do roku 2015 [MSZ Holandii 2009, s. 144].

W sposób multilateralny Holandia wspierała Fundusz Energetyczny dla Afryki (*Energy Funds for Africa*), do którego należą BŚ, Międzynarodowa Korporacja Finansowa (*International Finance Corporation - IFC*¹⁰⁹) i Afrykański Bank Rozwoju (*African Development Bank*). Współpraca prowadzona była także w ramach Programu Azjatyckiej Zrównoważonej Technologii i Energii Alternatywnej dla Południowowschodniej Azji (*Asia Sustainable Technology and Alternative Energy Programme – ASTAE*¹¹⁰) i Programu Pomocy Zarządzania Sektorem Energetycznym (*Energy Sector Managment Assistance Programme – ESMAP*¹¹¹) – budowana była wiedza, dotycząca zastosowania energii odnawialnej, podejmowane były próby wzmocnienia krajowych organizacji energii odnawialnej i poprawy dostępu do ich źródeł dla osób biednych [MSZ Holandii 2009, s. 144].

Bilateralnie Holandia współpracowała w ramach programu regionalnego (Wielkie Jeziora w Afryce) w celu odnowy istniejących elektrowni hydraulicznych, transferu elektryczności, rozszerzenia sieci elektrycznej i zdecentralizowaniu programów energetycznych.

Przy współdziałaniu organizacji pozarządowych i sektora prywatnego rozwinięto wiele nowych inicjatyw: programy dotyczące biogazu w Azji i Afryce, działania na rzecz małych przedsiębiorstw, lepsze wykorzystanie energii słonecznej w Afryce.

¹⁰⁹ IFC jest członkiem Grupy BŚ i jedną z największych globalnych instytucji rozwoju. Skupia się ona zarówno na sektorze prywatnym w krajach rozwijających się, jak i kwestiach środowiskowych i klimatycznych. Zob. www.ifc.org [dostęp 13.08.2012]

¹¹⁰ ASTAE powstał w 1992 roku w celu zwiększenia skali wykorzystania odnawialnych źródeł energii w Azji, aby zmniejszyć ubóstwo energetyczne i zapewnić lepszą ochronę środowiska. Zob.

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/EXTEAPASTAE/0,,menuPK:2822951~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:2822888,00.html> [dostęp 13.08.2012]

¹¹¹ ESMAP jest globalnym programem wiedzy i wsparcia technicznego, kierowanym przez BŚ. Jego celem jest pomoc krajom rozwijającym się w poprawie *know-how* i potencjału instytucjonalnego dla uzyskania zrównoważonych środowiskowo rozwiązań zmniejszenia ubóstwa.

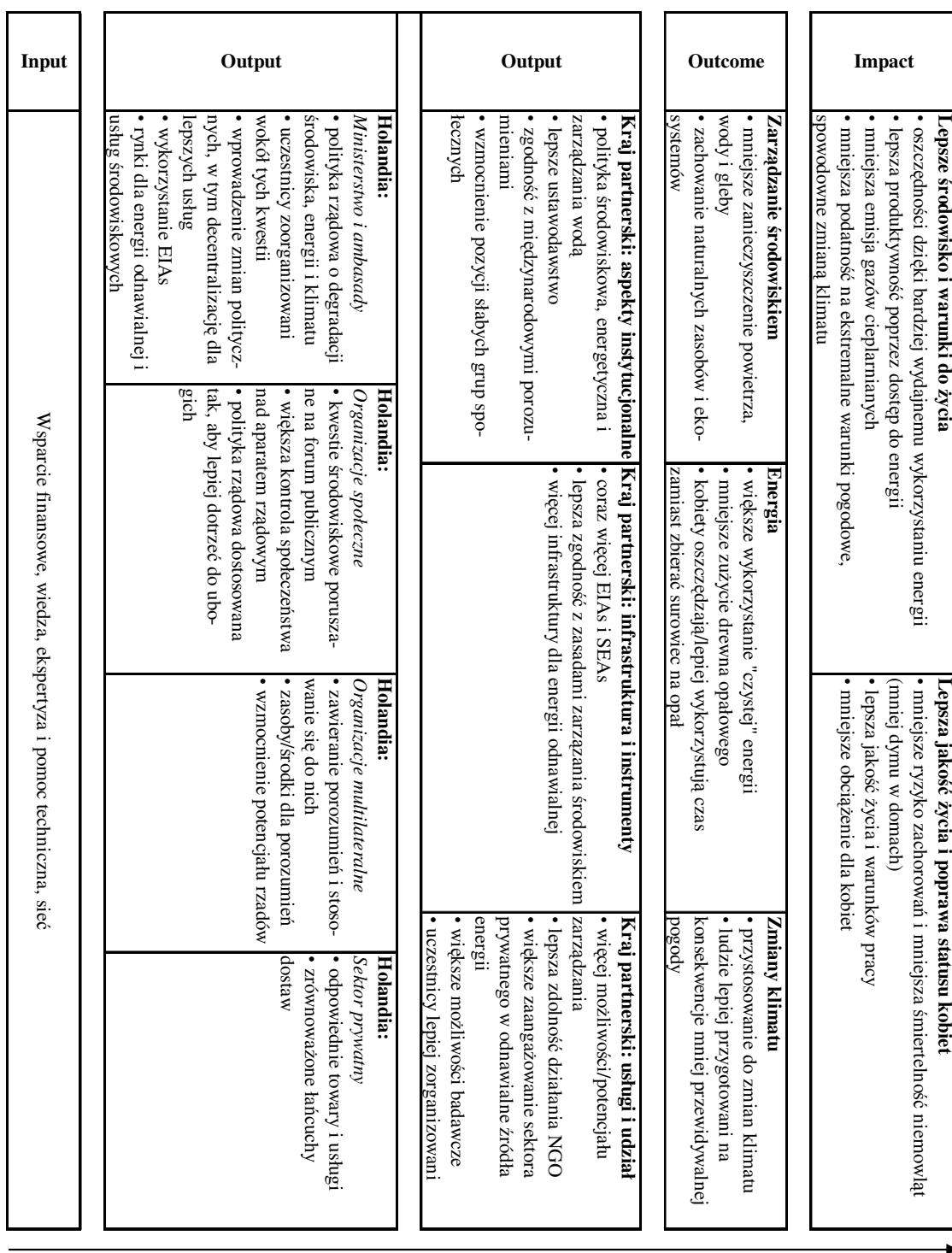
Zob. www.esmap.org [dostęp 13.08.2012]

Zaobserwowano coraz silniejszy trend rozwoju rynku poprzez wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw (przy udziale Funduszu Dostępu do Energii FMO – *Access to Energy Fund - AEF*¹¹²), współpracę z dużymi korporacjami (Philips, Nuon) i dostęp do mikrokredytów. Następowo większe wykorzystanie podejścia regionalnego ze względu na rozległy charakter inwestycji energetycznych [MSZ Holandii 2009, s. 144-145].

Aby wzmocnić efekty własnych działań, Holandia współpracowała z organizacjami multilateralnymi i innymi dawcami pomocy - w 2010 roku utworzyła specjalny program w ramach Funduszu Inwestycji Klimatycznych BŚ, aby zachęcić do korzystania z odnawialnych źródeł energii i pobudzić w ten sposób aktywność gospodarczą w najbiedniejszych krajach.

Holandia przywiązywała ogromną wagę do pomocy krajom rozwijającym się w realizacji międzynarodowych porozumień klimatycznych. Przeznaczone na ten cel 300 milionów EUR w okresie 2010 - 2012 (Kopenhaga) zostały wykorzystane głównie na programy energii odnawialnej w Afryce i Indonezji.

¹¹² AEF powstał z inicjatywy rządu holenderskiego i FMO, aby finansować projekty sektora prywatnego, tworzące zrównoważony dostęp do usług energetycznych.
[http://unfccc.int/ttclear/pdf/NC5%20projects/The%20Netherlands-Access%20to%20Energy%20Fund%20\(AEF\).pdf](http://unfccc.int/ttclear/pdf/NC5%20projects/The%20Netherlands-Access%20to%20Energy%20Fund%20(AEF).pdf) [dostęp 13.08.2012]

Schemat 26. Łańcuch wyników dla kwestii środowiska, energii i zmian klimatu w latach 2009 - 2010

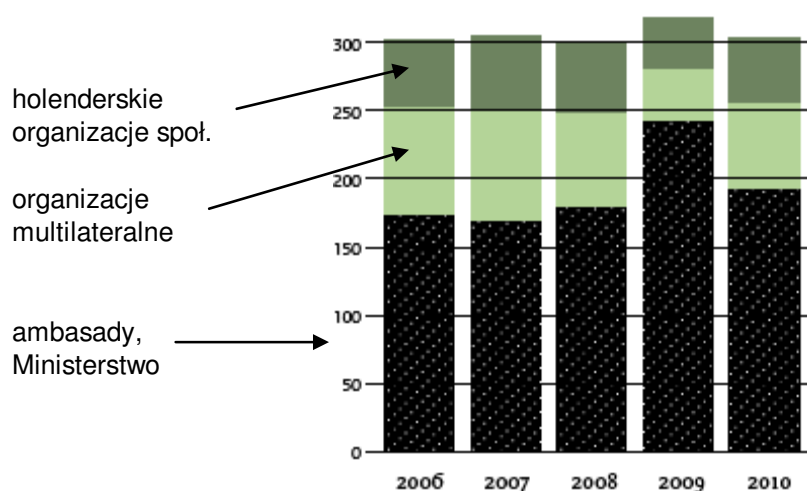
Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 74

Organizacje multilateralne, częściowo finansowane z holenderskich środków działały w dwóch kierunkach: banki rozwojowe (np. Afryki i Azji) zapewniały miękkie pożyczki dla

inwestycji w zakresie infrastruktury środowiskowej, a organizacje ONZ wzmacniały potencjał osób prywatnych i organizacji tak, aby mogły one same tworzyć i realizować politykę [MSZ Holandii 2011, s. 75].

W latach 2009 - 2010 holenderskie organizacje pozarządowe, pracując wspólnie nad krajową kampanią klimatyczną („HIER”), prowadziły spotkania nt. adaptacji klimatycznej w krajach rozwijających się, zawierano nowe partnerstwa pomiędzy uniwersytetami, firmami ubezpieczeniowymi i organizacjami środowiskowymi.

Holenderska Komisja Oceny Środowiska (*Netherlands Commission for Environmental Assessment – NCEA*¹¹³) promowała rozwój i wykorzystanie Ocen Oddziaływania na Środowisko (*Environmental Impact Assessments – EIAs*¹¹⁴) i Strategicznych Analiz Środowiskowych (*Strategic Environment Analyses – SEAs*¹¹⁵), aby wzmocnić zastosowanie ustawodawstwa środowiskowego. Obydwa instrumenty są obowiązkowe w przypadku inwestycji, finansowanych przez BŚ i Afrykański Bank Rozwoju [MSZ Holandii 2011, s. 77].

Wykres 27. Holenderskie wydatki na rzecz środowiska, energii i lasów w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 73

¹¹³ NCEA jest niezależnym podmiotem doradczym organizacji pozarządowych w kwestii ocen środowiskowych. Działa legalnie od 1987 roku.
Zob. www.eia.nl [dostęp 13.08.2012]

¹¹⁴ EIA to badanie polegające na określeniu, opisie i ocenie bezpośrednich i pośrednich skutków danego przedsięwzięcia: dla człowieka oraz komponentów środowiska przyrodniczego, oddziaływania między tymi elementami; dóbr materialnych i dziedzictwa kultury.
<http://www.pois.gov.pl/sloownik/Strony/OOS.aspx> [dostęp 13.08.2012]

¹¹⁵ SEA jest narzędziem/podejściem, za pomocą którego kwestie środowiska naturalnego są włączone/zintegrowane z działaniami politycznymi, planami, programami.
DAC Guidelines and Reference Series, Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice Guidance for Development Cooperation, OECD 2006, s. 17
<http://www.oecd.org/dataoecd/4/21/37353858.pdf> [dostęp 13.08.2012]

Holenderskie wydatki bilateralne wzrosły znacznie w roku 2009, co odbiło się na finansowaniu organizacji multilateralnych. Wydatki NGO pozostają praktycznie cały czas na tym samym poziomie, czyli ok. 50 milionów EUR. W roku 2010 wielkość pomocy bilateralnej spadła do poziomu ok. 200 milionów EUR.

Tabela 8. Państwa wspierane przez Holandię w kwestii środowiska, energii i lasów w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

	Pomoc bilateralna i org. społ. razem			Tylko pomoc bil. (powyżej 1 mln EUR)	Tylko pomoc org. społ. (powyżej 1 mln EUR)
	Powyżej 10 mln EUR	Od 5 do 10 mln EUR	Od 1 do 5 mln EUR		
Albania			x		
Bangladesz	x				
Boliwia		x			
Bośnia i H.			x		
Chorwacja			x		
Czarnogóra			x		
Ghana		x			
Gwatemala		x			
Indonezja		x			
Kenia			x		
Kolumbia	x				
Kostaryka			x		
Mali			x		
Mongolia		x			
Mozambik		x			
Pakistan		x			
Rep. Dem. Kongo					x
Rwanda		x			
Senegal	x				
Serbia			x		
Surinam		x			
Wietnam			x		
Ilość państw	3	9	9	0	1

Źródło: opracowanie własne na podst. *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 74

W latach 2009 - 2010 w kwestiach środowiska, energii i lasów rząd holenderski wspólnie z organizacjami społecznymi wspierali 21 państw, z których trzy otrzymało pomoc o wartości powyżej 10 mln EUR. Nie prowadzono współpracy wyłącznie bilateralnej (powyżej 1 mln EUR), natomiast tylko jedno państwo wspierane było jedynie poprzez organizacje pozarządowe (powyżej 1 mln EUR).

3.3.5.1. Zintegrowane zarządzanie lasami, bioróżnorodnością i wodą

Długookresowym celem Holandii było ograniczanie ubóstwa poprzez zrównoważone wykorzystywanie lasów i bioróżnorodności, poprawa ich stanu (m.in. poprzez walkę z nadmierną eksploatacją) i zapobieganie przyszłym negatywnym skutkom środowiskowym.

Impact	Zachowanie i zarządzanie: <ul style="list-style-type: none"> zachowanie i zrównoważ. wykorzystanie lasów i bioróżnorodności mniej degradacja ziemi (erozji itd.) lepsza jakość ekosystemów i stabilizowanie strat bioróżnorodności 	Mniejsze ubóstwo: <ul style="list-style-type: none"> poprawa jakości środowiska życia redukcja ubóstwa poprzez bardziej stabilne dochody lepsza dystrybucja dochodów, oparta na wykorzystaniu wody, lasów itd. 	Zapobieganie negatywnemu oddziaływaniu na środowisko: <ul style="list-style-type: none"> lepsza dostępność wody w dorzeczach mniej katastrof naturalnych powodowanych przez człowieka lepsze magazynowanie gazów cieplarnianych
Outcome	<ul style="list-style-type: none"> mniej zagrożenia dla ekosystemów i bioróżnorodności (nielegalne wycinki lasów itp.) więcej biednych ludzi uzyskuje dochody jako wynik płacenia za usługi ekosystemów lokalne społeczności mają łatwiejszy dostęp do wody i ziemi (wynik zintegrowanego zarządzania wodą, opieką prawną własności ziemi) lepsza dostępność wody lokalnie, a także lepsza jej jakość bardziej skuteczne wykorzystanie lasów i bioróżnorodności poprzez dostosowanie się do zmian klimatu zachowanie i większa liczba gatunków na ziemi i w wodzie 		
Output	Aspekty instytucjonalne: <ul style="list-style-type: none"> ustawodawstwo o zrównoważonym wykorzystaniu lasów spójność polityki krajowej i regulacji środowiskowych zarządzanie i plany wykorzystania terenów zintegrowane plany zarządzania wodą poprawa współpracy pomiędzy ministerstwami ws. zarządzania środowiskiem krajowa polityka środ. zintegrowana z planami i strategiami rozwoju lepsza ochrona prawna własności ziemskiej i zasobów naturalnych 	Aspekt techniczny/produktywny: <ul style="list-style-type: none"> zintegrowane zarządzanie brzegami rzek zalesianie i zrównoważone zarządzanie lasami drewno produkowane w sposób zrównoważony zrówn. wymiana w zakresie bioróżnorodności obszary zarządzane i wykorzystywane w sposób zrównoważony opłacane usługi ekosystemów tworzenie i lepsze zarządzanie obszarami chronionymi łańcuchy handlu z bardziej zrównoważonym wykorzystaniem lasów i bioróżnorodności 	Zwiększenie potencjału: <ul style="list-style-type: none"> rzędy/ministerstwa środowiska, lasów, wody (polityka, analizy strategiczne/planowanie, monitorowanie) poprawa działania prowincjonalnych i lokalnych samorządów (polityka, nadzór, podatki, zarządzanie terenem, monitoring) wzmocnione lokalne organizacje użytkowników i mieszkańców (reprezentacja, zarządzanie, podatki, monitoring) lepsza realizacja międzynarodowych porozumień ws. środowiska
Output	Holandia i organizacje MFO: wkład krajów rozwijających się na międzynarodowych forach, koordynacja pomiędzy dawcami i rządami, spójność pomiędzy ministerstwami polityki rozwojowej, plan dawców dla sektora, postęp w realizacji projektów NGO, komplementarność programów bilateralnych z NGO i firmami, przedsiębiorstwa prywatne zaangażowane w podtrzymywanie łańcuchów, podstawy zrównoważonego wykorzystania lasów		
Input	polityka, budżet, instrumenty, konsultacje z uczestnikami i stronami społeczeństwa, pomoc techniczna, inwestycje Uczestnicy rządy, sektor prywatny, związki handlowe, organizacje społeczne, instytuty wiedzy		

Schemat 27. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, lasów, bioróżnorodności i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 152

W wielu krajach rozwijających się instytucjonalne możliwości i pozycja podmiotów, odpowiedzialnych za środowisko naturalne jest ogólnie słaba (ograniczone możliwości, zasoby i znaczenie polityczne). Istniejące systemy monitoringu i kontroli są niewystarczające, przez co bardzo trudno jest walczyć z korupcją i nielegalnym wykorzystaniem zasobów.

Wcześniejsze doświadczenia z wykorzystania SWAp dowodzą, że dialog o pomocy budżetowej dla sektora wzmacnia pozycję słabych ministerstw środowiska i ich związki z ministerstwami planowania i finansów. Możliwości zarządzania i utrzymania parków narodowych, stref ochrony są ograniczone i stąd pomoc sektorowa jest niezbędna.

W latach 2007-2008 Holandia promowała na poziomie centralnym wspólnie z innymi dawcami (poprzez dialog polityczny i wsparcie instytucjonalne) integrację zagadnień dotyczących zrównoważonego środowiska i z drugą generacją krajowych strategii rozwoju. W sektorze wodnym wspierała ona tworzenie krajowych planów kompleksowego zarządzania zasobami wodnymi, które miały uwzględniać interesy wszystkich zaangażowanych podmiotów. Na poziomie międzynarodowym Holandia starała się wypracować konkretne stanowisko UE, poprzez swoje zaangażowanie w odpowiednich radach europejskich. Wspomagane były liczne agendy ONZ (UNEP, UNDP) i BŚ.

Zwiększyła się rola sektora prywatnego w prowadzeniu działań rozwojowych: partnerstwa pomiędzy firmami i organizacjami społecznymi dostarczających lokalnym mieszkańcom dodatkowych i trwałych środków do życia, łańcuchy handlowe i współdziałanie sektora publicznego i prywatnego stawały się coraz bardziej trwałe. Przedsiębiorstwa były zaangażowane jako inwestorzy lub dostawcy, otrzymujący wsparcie poprzez dostępne instrumenty sektora prywatnego [MSZ Holandii 2009, s. 151-155].

W latach 2009 - 2012 Holandia dokonała wkładu w wysokości 15 mln EUR do programu Banku Światowego (lasy), współdziałała także z Komisją Europejską w ramach programu przeciwko nielegalnej wycince drzew i legalnej rejestracji.

Poprzez wsparcie bilateralne i kanał multilateralny Holandia wspomagała kraje największych basenów rzecznych w poprawie zdolności ich organizacji krajowych i lokalnych w zarządzaniu tymi obszarami. Organizacje regionalne odgrywały istotną rolę w budowaniu współpracy pomiędzy władzami sąsiadujących państw. Holandia przekazywała swoją wiedzę, „*know-how*” i doświadczenie [MSZ Holandii 2011, s. 88].

Impact	Zrównoważony rozwój ekonomiczny i redukcja ubóstwa <ul style="list-style-type: none"> • lepsze warunki środowiskowe do życia dzięki poprawie w dostępie do wody, lasów i ziemi • dodatkowy i zróżnicowany dochód biednych, oparty na zrównoważonym wykorzystaniu ekosystemów (dobra, usługi) • odpowiedzialne zarządzanie łańcuchami dostaw, aby osiągnąć zrównoważony rozwój 		Zrównoważone zarządzanie ekosystemami <ul style="list-style-type: none"> • więcej zrównoważonego wykorzystania i zarządzania ekosystemami, mniej nielegalnej wycinki, spadek stopnia deforestacji i degradacji ziemi • skuteczne wykorzystanie zasobów wodnych, lasów i bioróżnorodności w procesie dostosowania do zmian klimatycznych i zmniejszenia efektu cieplarnianego 	
Outcome	• zintegrowane i multifunkcjonalne zarządzanie dorzeczami, lasami i terenami chronionymi	• zrównoważony handel produktami i więcej legalnej produkcji drewna	• łańcuchy dostaw, bazujące na zrównoważonym wykorzystaniu wody, lasów	• adekwatne płace za usługi ekosystemów
Output	Kraj rozwijający się/wiedza, możliwości, świadomość udział <ul style="list-style-type: none"> • polityka rozwojowa bardziej oparta na rzetelnej informacji i wiedzy o ekosystemach i usługach, jakie one zapewniają • silniejsze organizacje lokalne • większa społeczna i polityczna świadomość wartości ekosystemów i ich wkładu w zrównoważony rozwój ekonomiczny 		Kraj rozwijający się/Ulepszona polityka, instytucje i koordynacja <ul style="list-style-type: none"> • silniejsze władze krajowe, zarządzające środowiskiem, wodą i lasami, lepsza realizacja założeń na niższych szczeblach • wykonalne ustawodawstwo środowiskowe • poprawa międzysektorowej współpracy pomiędzy ministerstwami przy udziale organizacji społecznych i sektora prywatnego dla zarządzania środowiskowego • polityka wodna, leśna i bioróżnorodności skutecznie zintegrowana w lokalną, krajową i regionalną politykę rozwojową • zintegrowane planowanie dla zrównoważonego wykorzystania łądu i zarządzania wodą • lepsza wykonalność międzynarodowych traktatów środowiskowych • konsolidacja praw własności i użytkowania ziemi i naturalnych zasobów 	
Output	Holandia/Ministerstwo i ambasady <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie polityki wodnej i środowiskowej w krajach rozwijających się • pomoc dla krajów w zalegalizowaniu eksportu drewna i wprowadzaniu lepszych rozwiązań politycznych dla zrównoważonej produkcji • bardziej skuteczna koordynacja pomiędzy różnymi podmiotami, włączając w to dawców 	Holandia/organizacje społeczne <ul style="list-style-type: none"> • lokalne społeczności mają większy wpływ na działania polityczne • większe zaangażowanie organizacji społecznych z krajów rozwijających się na międzynarodowych forach • bardziej skuteczna komunikacja pomiędzy różnymi podmiotami • zachęcanie sektora prywatnego do większego równoważenia łańcuchów dostaw i koncentracji na redukcji ubóstwa 	Holandia/organizacje multilateralne <ul style="list-style-type: none"> • kraje rozwijające się mają lepsze założenia polityczne, odpowiednie dla zrównoważonej produkcji • większy wkład i zaangażowanie krajów rozwijających się na międzynarodowych forach 	Holandia/sektor prywatny <ul style="list-style-type: none"> • większy nacisk na zrównoważoność w liniach dostaw i importu firm holenderskich
Input	Wsparcie finansowe, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna, informacje sieciowe			

Schemat 28. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, lasów, bioróżnorodności i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 84

W Kolumbii, Boliwii, Ghanie i Senegalii Holandia udzielała bezpośredniego wsparcia finansowego i technicznego dla programów sektorowych, przyczyniając się w ten sposób do

poprawy realizacji krajowej strategii i ustawodawstwa. Bezpośredni wkład do krajowych budżetów środowiskowych często pozwalał Holandii na stawianie warunków, określających sposób alokacji zasobów przez kraj partnerski w sektorze środowiskowym.

Międzynarodowe łańcuchy dostaw (np. drzewa, soja) powinny gwarantować zachowanie i zrównoważone wykorzystanie funkcji ekosystemów, bioróżnorodności i lasów w krajach rozwijających się. Holandia zapewniała wsparcie w negocjacjach, które zmierzały w kierunku wytworzenia systemów dobrowolnej certyfikacji (główną rolę odgrywały firmy holenderskie). W 2013 roku miał wejść w życie zakaz importu nielegalnie produkowanego drewna do UE. Plan działania dotyczący egzekwowania przepisów, zarządzania i handlu drewnem opiera się na dobrowolnych porozumieniach partnerskich pomiędzy UE i głównymi producentami tego surowca. Holandia była bezpośrednio zaangażowana w realizację tego planu w krajach takich jak Wietnam i Ghana. *Overseas Development Institute* (przy wsparciu Holandii) pomagał w określeniu systemu weryfikacji dla handlu drzewem [MSZ Holandii 2011, s. 87-88].

W latach 2010 - 2012 holenderskie ambasady w krajach partnerskich otrzymywały wsparcie naukowców (specjalizujących się w zagadnieniach z sektora wodnego) w procesie kształtowania swoich strategicznych planów. Dzięki temu zaczęto rozwijać współpracę pomiędzy holenderskimi podmiotami a ważnymi lokalnymi partnerami. W ramach Funduszu na Rzecz Zrównoważonego Wykorzystania Wody (*het Fonds Duurzaam Water – FDW*) zmobilizowano 50 mln EUR z holenderskiego sektora wodnego dla stworzenia nowych partnerstw publiczno-prywatnych. W 2012 roku utworzono Platformę Wiedzy z Zakresu Wody, która wspierała decydentów politycznych i badaczy z Holandii i krajów partnerskich w kwestiach wymagających dodatkowych analiz i eksploracji [MSZ Holandii 2013, s. 2].

Celem działań Królestwa Niderlandów w latach 2010-2012 było bardziej wydajne wykorzystanie wody w rolnictwie, a także lepsze zarządzanie terenami zalewowymi i bezpieczne delty [MSZ Holandii 2013, s. 2].

W 2012 roku zainicjowano w Bangladeszu Program „*Blue Gold*” dla zwiększenia produkcji rolnej poprzez lepsze zarządzanie wodą przy technicznym wsparciu Holandii. Infrastruktura została zmodernizowana przy wsparciu rolników, innych grup użytkowników wody, strony rządowej i sektora prywatnego. Inicjatywa dla Zrównoważonego Wykorzystania Ziemi i Wody (*het Initiatief Duurzaam Land en Water*) została powołana, aby wspólnie z IDH wspierać nadzór (prowadzony w sposób zrównoważony) nad terenami, na których tworzone były ważne węzły handlowe (m.in. herbata, kakao, olej kokosowy). W ramach Regionalnego Programu dla Bezpieczeństwa Wodnego i Żywnościowego na terenach

Sahelu i Rogu Afryki postawiono sobie za cel uzdolnienie ok. 500 tyś. hektarów ziemi i zwiększenie wydajności wody o ok. 50% w przeciągu najbliższych 5 lat. Holenderskie przedsiębiorstwa, instytuty badawcze i NGO dostarczyły niezbędnej wiedzy dla stworzenia, rozwoju programu i wsparcia organizacji wykonawczej [MSZ Holandii 2013, s. 3].

W 2012 roku Holandia wspierała współpracę i wymianę informacji pomiędzy sześcioma transgranicznymi regionami zalewowymi (Komati, Mekong, Niger, Nil, Senegal, Zambezi), dzięki czemu tereny leżące niżej były alarmowane na czas o zbliżających się niebezpieczeństwach. Przy wsparciu UNESCO-IHE i Programu Banku Światowego dla Partnerstwa na Rzecz Wody (*World Bank Water Partnership Programme*) rozwinięto w Ugandzie, Kamerunie i Peru nowe plany wodne (obydwie instytucje były współfinansowane przez Holandię). Prowadzone były również działania, zmierzające do ograniczenia zanieczyszczenia wody poprzez umowy z firmami i międzynarodowymi korporacjami, ambasady udzielały wsparcia krajom w procesach legislacyjnych [MSZ Holandii 2013, s. 3-4].

Aby móc lepiej przeciwdziałać i przewidywać następstwa zmian klimatycznych Holandia rozwinięła wspólnie z IDH innowacyjny program, łączący trwałość łańcuchów handlowych z zarządzaniem terenami zalewowymi w celu zapewnienia ciągłych dostaw surowca [MSZ Holandii 2013, s. 23].

3.3.5.2. Woda pitna i warunki sanitarne

Czysta woda pitna i odpowiednie warunki sanitarne bardzo często pomagają osiągnąć inne MDG: kształcenie dziewczynek, rozwój ekonomiczny i większe równouprawnienie kobiet, poprawa jakości środowiska życia i unikanie lokalnych konfliktów, związanych z wodą.

Realizacja ww. celu wymaga zwiększania ilości i jakości środków i infrastruktury, która musi być dobrze utrzymywana i odpowiednio wykorzystywana. Rządy krajów rozwijających się muszą tworzyć spójną politykę i ustawodawstwo, związane z wodą, kształtować zdrowe ramy budżetowe, angażować wszystkie grupy społeczne w proces budowania założeń politycznych. Rozwój potencjału i instytucji ma miejsce na każdym poziomie w sektorze (krajowy, regionalny i lokalny) i we wszystkich grupach społecznych (zwłaszcza organizacje pozarządowe, grupy użytkowników i sektor prywatny).

W 2006 roku liczba ludzi bez dostępu do wody pitnej spadła do 883 milionów, najmniejszy postęp był najbardziej widoczny w krajach Afryki Subsaharyjskiej. W tym samym roku około 2,5 miliarda ludzi nie posiadała dostępu do urządzeń sanitarnych (najgorzej było w Południowej Azji i Afryce Subsaharyjskiej). Wynikało to z faktu, iż

higiena cały czas pozostaje tematem tabu w wielu kulturach i nie jest priorytetem w krajowej polityce i budżecie. Instytucje odpowiedzialne są słabe i bardzo często nie jest jasno określone, które z nich ponoszą odpowiedzialność [MSZ Holandii 2009, s. 166].

Do tej pory wysiłki, mające rozwiązać problem higieny i odpowiednich warunków sanitarnych koncentrowały się na budowaniu toalet – efekt był taki, że nikt o nie nie dbał i z nich nie korzystał. Coraz częściej jednak programy sanitarne skupiają się na tworzeniu zapotrzebowania na tego rodzaju środki i wzmacnianiu możliwości na poziomie lokalnym, aby wioski mogły same zapewnić sobie te usługi.

Dostęp do wody oznacza oszczędność czasu w pierwszej kolejności dla chłopców, ale w długim okresie również dla dziewcząt (w niektórych przypadkach efekty są ograniczone, dlatego Holandia starała się poruszać tą kwestię w dialogach politycznych). Dzięki temu mogą oni/one przeznaczać więcej czasu na prace w gospodarstwach domowych, naukę. Programy związane z dostępem do wody przyczyniły się do rozwoju krajowej polityki wodnej i dostrzeżeniu roli organizacji wiejskich i grup użytkowników [MSZ Holandii 2009, s. 162, 166].

Poprzez wspierany przez Holandię Program Wody i Warunków Sanitarnych (*Water and Sanitation Programme* – WSP¹¹⁶) wiele afrykańskich krajów stworzyło strategie sektorowe i plany poprawy dostępu do wody i sanitariatów. W ramach Partnerstwa Operatorów Wody (*Water Operator Partnerships* – WOPs¹¹⁷) holenderskie przedsiębiorstwa wody pitnej współpracowały z podobnymi podmiotami w krajach rozwijających się i prowadziły do poprawy ich zdolności działań, potencjału i zarządzania.

Wraz z przyjęciem celu „50 milionów ludzi z dostępem do wody pitnej i higieny” nastąpił wzrost funduszy delegowanych w krajach partnerskich, a od 2007 roku również na poziomie centralnym (poprzez organizacje multilateralne i organizacje pozarządowe). Wiele programów była finansowana z funduszy ORET/ORIO [MSZ Holandii 2009, s. 168-169].

¹¹⁶ WSP jest kierowanym od 1978 roku przez Bank Światowy partnerstwem, skupiającym dawców, dążących do zapewnienia osobom ubogim dostępu do czystej wody i usług sanitarnych. Działania obejmują 25 krajów. Zob. www.wsp.org [dostęp 13.08.2012]

¹¹⁷ WOPs obejmują indywidualne związki (*peer-to-peer*) pomiędzy dostawcami (operatorami) wody, a doświadczonymi partnerami, którzy zapewniają właściwą wiedzę techniczną, doświadczenie i wsparcie w rozszerzeniu dostępu do wody i higieny. www.waterlinks.org/water-operator-partnerships [dostęp 13.08.2012]

Impact	<ul style="list-style-type: none"> • poprawa stanu zdrowia publicznego (w szczególności w powiązanych z wodą chorobami) • lepsze jakość środowiska życia • więcej dziewczynek uczęszcza do szkół • aktywność gospodarcza, zwłaszcza wśród kobiet • większe bezpieczeństwo żywnościowe • mniej konfliktów o wodę, szczególnie na poziomie lokalnym 		
Outcome	Aspekt instytucjonalny: <ul style="list-style-type: none"> • lepsza realizacja i widoczne wzmocnienie ustawodawstwa • grupy użytkowników, lokalne samorządy i sektor prywatny ogrywają aktywną rolę w planowaniu, realizacji i zarządzaniu wodą i usługami sanitarnymi • wystarczające środki finansowe z różnych źródeł, dostępne i wykorzystywane dla inwestycji itd. • lepsza wydajność kosztowa • większy wpływ na użytkowników • większy wkład do budżetu ze strony państwa 	Potencjał: <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie wiedzy o higienie • większy potencjał instytucjonalny • odpowiedzialność instytucji • wiedza obywateli nt. wykorzystywania wody i usług sanitarnych 	Infrastruktura: <ul style="list-style-type: none"> • więcej użytkowników i lepsze punkty dostępu do wody i ośrodków sanit. • większa równowaga w kwestii wieś/miasto i płci • mniejsze zanieczyszczenie wody • większe bezpieczeństwo zasobów wodnych • lepsze zarządzanie, budżetowanie, udział, technologia
Output	Aspekt instytucjonalny: <ul style="list-style-type: none"> • krajowa polityka wodna i adekwatne ustawodawstwo, stworzone poprzez procesy społeczne i polityczne, z uwzględnieniem praw, potrzeb i płci • polityka sektora wodnego zintegrowana z krajową polityką rozwoju • adekwatne ramy budżetowe • modele finansowania promujące lokalną odpowiedzialność • dobre zarządzanie budżetem wodnym przez rząd i inne podmioty • ramy instytucjonalne, które promują rolę grup użytkowników, sektora prywatnego i samorządów 	Potencjał/HR i wiedza: <ul style="list-style-type: none"> • lepsza integracja informacji o wodzie i higienie • lepsze możliwości zarządzania • poprawa potencjału rządu, NGO i sektora prywatnego • większa wiedza o aspektach płci • lepsza informacja dla obywateli o stawkach i kosztach 	Aspekt techniczny/infrastruktura: <ul style="list-style-type: none"> • więcej lepszych ośrodków wodnych, sanitarnych • więcej uwagi poświęconej ściekom (szczególnie w miastach) • tworzenie ośrodków/obiektów, związanych z wodą, z uwzględnieniem kwestii płci
Output	Holandia i organizacje MFO/wewnątrz Holandii: <ul style="list-style-type: none"> • kwestie polityczne poruszane na krajowych forach • uznanie praw do wody i higieny • lepsza koordynacja i harmonizacja w poszanowaniu MDG 7 • więcej partnerstwa, zwłaszcza publiczno-prywatnego • poprawa potencjału organizacji rozwojowych i inicjatyw pozarządowych • większe zaangażowanie sektora wodnego i finansowego • zapewnienie lepszej wiedzy i informacji sektorom • skoordynowany monitoring i większa odpowiedzialność za wyniki 	Holandia i organizacje MFO/aspekt międzynarodowy: <ul style="list-style-type: none"> • kwestie polityczne poruszane na międzynarodowych forach • uznanie praw do wody i higieny • większy wkład dawców do realizacji MDG7 • lepsza koordynacja i harmonizacja w poszanowaniu MDG 7 • większa uwaga zwrócona na sprawy wody i higieny (nie tylko ośrodki, które spełniają kryteria, ale inne rozwiązania) • szybsze wprowadzanie innowacyjnych modeli • dialog o partnerstwie publiczno-prywatnym 	
Input	wsparcie finansowe i niefinansowe (wiedza, dialog itp.)		
	Uczestnicy		
	rząd holenderski, społeczeństwo, sektor prywatny/wodny, instytuty wiedzy, Holenderskie Partnerstwo dla Wody (<i>the Netherlands Water Partnership</i>), organizacje międzynarodowe		

Schemat 29. Łańcuch wyników dla zagadnień wody pitnej i higieny w latach 2007 - 2008

Źródło: *Results in Development, Report 2007 - 2008*, MSZ Holandii kwiecień 2009, s. 163

Holandia zaczęła rozwijać wspólnie z podobnie myślącymi partnerami (UNICEF, WHO, BŚ) mechanizm Globalnych Ram Działania (*A Global Framework for Action on Water and*

*Sanitation*¹¹⁸), mający zwiększyć pomoc dla krajów, które nie zdołają osiągnąć MDG 7 do 2015 roku.

Na poziomie międzynarodowym wkład Holandii w latach 2007 - 2008 obejmował zwiększenie kontrybucji na rzecz poprawy dostępu do i jakości wody pitnej, lepszej koordynacji funduszy pomocowych (zwłaszcza w krajach, które poczyniły najmniejsze postępy). Holandia postawiła sobie w 2005 roku za cel, aby 50 milionów ludzi uzyskało dostęp do bezpiecznej pitnej wody i żyło w lepszych warunkach sanitarnych w latach 2005 - 2015 [MSZ Holandii 2009, s. 162].

Bilateralnie Holandia współpracowała w latach 2006 - 2008 z siedmioma krajami partnerskimi w zakresie wody, higieny i warunków sanitarnych. Wsparcie to składało się z pomocy programowej poprzez finansowanie koszykowe (środki od kilku dawców) lub wsparcia budżetu sektora.

Społeczeństwo było aktywne poprzez lobbowanie zarówno w Holandii (podnoszenie świadomości) jak i poza granicami. Na arenie międzynarodowej organizacje społeczne współpracowały z instytucjami partnerskimi (kraje rozwinięte i rozwijające się).

Porozumienie z Schokland ws. Wody i Higieny zapewnia ramy współpracy pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi i zaangażowanymi stronami (rząd, sektor prywatny, społeczeństwo) [MSZ Holandii 2009, s. 169].

¹¹⁸ *A Global Framework for Action on Water and Sanitation* jest globalnym porozumieniem pomiędzy dawcami, krajami partnerskimi i organizacjami multilateralnymi, które ma służyć poprawie skuteczności i przyspieszeniu procesu zapewnienia wody i higieny dla najbardziej potrzebujących.
A Global Framework for Action on Water and Sanitation, Campaign Briefing, End Water Poverty, Sanitation&Water for All, s. 1-2
http://www.endwaterpoverty.org/sites/endwaterpoverty.org/files/documents_imported/global_framework_for_action_briefing__final_1.pdf [dostęp 13.08.2012]

Impact	<ul style="list-style-type: none"> poprawa zdrowia społeczeństwa lepsza jakość, środowisko życia więcej dziewczynek uczęszcza do szkół dzięki udostępnieniu bezpiecznych i dobrych urządzeń sanitarnych 	<ul style="list-style-type: none"> oszczędność czasu, prowadząca do zwiększenia aktywności gospodarczej, szczególnie wśród kobiet większe bezpieczeństwo żywnościowe, woda używana także w małych gospodarstwach mniej konfliktów, związanych z wodą 		
Outcome	<ul style="list-style-type: none"> Ludzie mają dostęp do czystej wody pitnej Ludzie mają odpowiednie warunki sanitarne i dbają o higienę Zrównoważone zarządzanie i korzystanie z wody pitnej, urządzeń sanitarnych przy wspólnej odpowiedzialności użytkowników i lokalnych organizacji 			
Output	Kraj partnerski/Aspekt instytucjonalny <ul style="list-style-type: none"> polityka wodna, ustawodawstwo, uczestnictwo, udział w procesach, oparte na prawie do wody i warunków sanitarnych i zintegrowane z innymi krajowymi działaniami politycznymi odpowiedni budżet dla zarządzania wodą pitną i kwestiami sanitarnymi modele finansowania, promujące lokalną odpowiedzialność ramy instytucjonalne, które promują rolę grup użytkowników, sektora prywatnego 	Kraj partnerski/Potencjał <ul style="list-style-type: none"> większa integracja przyływu informacji nt. wody, higieny i kwestii sanitarnych większa zdolność do budowania, zarządzania i utrzymywania przez lokalne władze, NGO i sektor prywatny wiedza o zagadnieniach płci lepszy monitoring jakości wody społeczność lepiej poinformowana o zmianach i kosztach monitoring i ocena nastawione na wyniki 	Kraj partnerski/Infrastruktura i aspekt technologiczny <ul style="list-style-type: none"> większa liczba lepszych urządzeń, zapewniający dostęp do wody i warunki sanitarne tworzenie w/w urządzeń bazuje m.in. na zagadnieniach płci 	
Output	Holandia/Ministerstwo i ambasady <ul style="list-style-type: none"> dzielenie się wiedzą i informacją dla dobrej polityki wodnej i realizacji krajowych programów lepsza współpraca pomiędzy dawcami woda, warunki sanitarne i higiena (WASH) pozostają priorytetami na międzynarodowych forach 	Holandia/Organizacje społeczne <ul style="list-style-type: none"> transfer wiedzy do lokalnych partnerów większa koncentracja na interesach zagrożonych grup rozwój polityki powiązanej z rzeczywistą sytuacją rozwój innowacyjnych modeli finansowania i współpracy innowacje techniczne 	Holandia/Organizacje multilateralne <ul style="list-style-type: none"> odpowiednia koncentracja na kwestiach WASH na międzynarodowych spotkaniach dobry wkład na międzynarodowych forach przez kraje rozwijające się współdzielenie się doświadczeniem 	Holandia/Sektor prywatny <ul style="list-style-type: none"> innowacje technologiczne transfer wiedzy zapewnienie informacji, dopasowanych do lokalnych warunków więcej dialogu o partnerstwach publiczno-prawnych
Input	Wsparcie finansowe, wiedza, ekspertyza, pomoc techniczna, informacje sieciowe			

Schemat 30. Łańcuch wyników dla zagadnień wody pitnej i higieny w latach 2009 - 2010

Źródło: *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands` contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 94

W latach 2009 - 2010 Holandia wspólnie z innymi partnerami starała się poszerzać wiedzę o higienie i utrzymywać urządzenia, wzmacniać krajową politykę wodną i sanitarną, finansować budowę publicznych toalet i punktów dostarczania wody. W danym okresie około 3 miliony osób uzyskało dostęp do czystej pitnej wody i około 10 milionów ludzi zostało podłączonych do odpowiednich urządzeń sanitarnych [MSZ Holandii 2011, s. 93, 98].

Dobra centralna polityka wodna i jej skuteczna realizacja (tak samo jak chęć i wola polityków) stanowią istotne warunki wstępne dla osiągnięcia sukcesu. Dlatego też ambasady holenderskie i inni dawcy angażowały się w dialog z władzami. W wielu przypadkach Holandia wspierała bezpośrednio krajowe programy sektorowe, dzięki czemu nastąpiła poprawa w zarządzaniu sektorem na poziomie centralnym i lepsza koordynacja pomiędzy dawcami [MSZ Holandii 2011, s. 96-97].

Organizacje społeczne pełnią specyficzną rolę, m.in. w procesie uświadamiania o trudnym położeniu określonych grup społecznych, dostarczania informacji gospodarstwom domowym, pociąganie rządu do odpowiedzialności w przypadkach braku lub niewłaściwych działań i usług. Coraz częściej współpracują one z sektorem prywatnym, aby móc lepiej wypełniać swoją rolę.

Innowacyjne partnerstwa z sektorem prywatnym sprawiają, że środki pomocowe są coraz częściej wykorzystywane w celu uwolnienia prywatnych przepływów finansowych w zakresie wody pitnej i warunków sanitarnych. Niektóre z działań, służących osiągnięciu MDG 7 odbywają się poza krajami partnerskimi. Mają być one wsparciem w procesie walki z problemami w sektorze wodnym zarówno w krajach-dawcach jak i w państwach docelowych.

Inicjatywa Holandii i Wielkiej Brytanii Warunki Sanitarne i Woda dla Wszystkich (*Sanitation and Water for All* – SWA) doprowadziła do specyficznych porozumień w zakresie koordynacji pomocy.

Tabela 9. Państwa wspierane przez Holandię w kwestii wody pitnej i poprawy warunków sanitarnych w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

	Pomoc bilateralna i org. społ. razem			Tylko pomoc bil. (powyżej 1 mln EUR)	Tylko pomoc org. społ. (powyżej 1 mln EUR)
	Powyżej 10 mln EUR	Od 5 do 10 mln EUR	Od 1 do 5 mln EUR		
Bangladesz	x				
Benin		x			
Egipt			x		
Etiopia					x
Ghana					x
Haiti					x
Indie			x		
Indonezja		x			
Jemen				x	
Kenia		x			
Mali			x		
Mozambik	x				
Nepal					x
Pakistan			x		
Tanzania		x			
Uganda					x
Wietnam		x			
Zambia					x
Ilość państw	2	5	4	1	6

Źródło: opracowanie własne na podst. *Results in Development 2009 - 2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, MSZ Holandii wrzesień 2011, s. 92

W latach 2009 - 2010 w kwestiach wody pitnej i poprawy warunków sanitarnych rząd holenderski wspólnie z organizacjami społecznymi wspierali 11 państw, z których dwa otrzymały pomoc o wartości powyżej 10 mln EUR. Współpraca wyłącznie bilateralna (powyżej 1 mln EUR) prowadzona była tylko z jednym państwem, natomiast sześć krajów wspierane było jedynie poprzez organizacje pozarządowe (powyżej 1 mln EUR).

W 2012 roku w ramach finansowanych przez Holandię programach i prowadzonej współpracy z rządami, np. Beninu, Mozambiku i organizacjami takimi jak UNICEF około 4,9 mln ludzi uzyskało dostęp do urządzeń sanitarnych i około 750 tyś. – czystej wody [MSZ Holandii 2013, s. 4].

Poprzez program ORET/ORIO holenderskie firmy wspólnie z rządem w Ghanie usprawniły i rozbudowały dwie instalacje oczyszczania i usprawniania wody w Kumasi, zaspokajające ok. 30% zapotrzebowania tego miasta w wodę i obsługujące ok. 1,8 mln ludzi.

Dzięki prowadzonym kampaniom informacyjnym miliony mieszkańców wsi nie tylko zrozumiwały potrzebę utrzymywania higieny i korzystania z urządzeń sanitarnych, ale także sami zaczęli w nie inwestować.

W 2012 roku dzięki staraniom Holandii problem trwałości inwestycji i budowanej infrastruktury stał się jednym z punktów dyskusji o nowych celach rozwojowych (np.

konieczność zagwarantowania przez wykonawcę min. 10 lat sprawnego funkcjonowania danych urządzeń).

Holandia dążyła również do przyciągnięcia krajowych firm dla utrzymania stabilności finansowej programów z zakresu higieny i wody, a także innowacji technologicznych [MSZ Holandii 2013, s. 5-6].

Zakończenie

P. Deszczyński [2010, s. 150] w swojej pracy stwierdził, że "problemów krajów rozwijających się nie da się rozwiązać jedynie w oparciu o rachunek ekonomiczny, teorie ekonomii rozwoju, wiedzę i doświadczenie ekonomistów. Potrzebne jest tutaj interdyscyplinarne podejście i świadomość istnienia europocentrycznych obciążeń, skutecznie uniemożliwiających wypracowanie rozwiązań adekwatnych do gospodarczej, politycznej i społecznej rzeczywistości występującej krajach rozwijających się". Czy zatem podejście sektorowe pozwala skuteczniej nieść pomoc i przyczynia się do zmniejszenia poziomu ubóstwa w krajach rozwijających się?

SWAp jest stosunkowo młodą i zarazem przełomową koncepcją. U jego podstaw leży przekonanie o konieczności zmian, a także o potencjale, jaki drzemie w krajach rozwijających się. Odpowiedzialność za efekty zostaje rozdzielona na wszystkich uczestników procesu rozwojowego, dążących do ścisłej współpracy w oparciu o zasady partnerstwa. Beneficjenci muszą sami rozpoznać swoje słabe strony i udowodnić gotowość do pełnienia roli lidera, natomiast donatorzy muszą przełamać swój nagromadzony przez dziesięciolecia brak zaufania i zrezygnować z roli dobrodusznego sponsora.

Niestety, przyjęte założenia nie zawsze są możliwe do osiągnięcia. Państwa zachodnie, pragnące wesprzeć rządowe programy krajów rozwijających się bardzo często ignorują tamtejsze realia polityczne. Trwające procesy demokratyzacji i decentralizacji nie pozwalają na jasne określenie obszarów odpowiedzialności i sposobów powiązań ministerstw z lokalnymi władzami i organizacjami. Proponowane rozwiązania są bardzo często zbyt ambitne i niekiedy przecenia się w nich możliwości adaptacyjne beneficjentów.

Istnieje wciąż przepaść pomiędzy teorią a praktyką w zakresie budżetowania i zarządzania wydatkami publicznymi – w większości sektorów uwolnienie środków przez ministerstwo finansów pozostawało nieprzewidywalne. Problemem pozostaje także nieodpowiedni, niestabilny i ograniczony potencjał poszczególnych sektorów krajów rozwijających się.

Władze centralne krajów przyjmujących pomoc niezbyt chętnie dopuszczają inne podmioty do uczestniczenia w działaniach rozwojowych. Organizacje pozarządowe i sektor prywatny z kolei nie chce rezygnować z dopiero co uzyskanej autonomii i pełnić podrzędną rolę w dialogu politycznym.¹¹⁹

¹¹⁹ Zob. Ellen van Reesch, *Ten years into the sector-wide approach. Did we do what we intended to do?* Menu for the Poor, Haga 2008

Wraz z wykorzystaniem nowego sposobu świadczenia pomocy w poszczególnych krajach zaobserwowano różne sytuacje:

- jedynie w przypadku dobrze określonego sektora, przy dominującej roli rządu (jednego ministerstwa) rozwijano kompleksowe strategie, następowało silniejsze powiązanie budżetów i planów, lepsza konsultacja zainteresowanych stron i dawców (łącznie z przyjęciem wspólnych procedur), mniejsze obciążenie administracyjne (brak konieczności śledzenia oddzielnych projektów, realizujących rozdzielne cele i wymagających odpowiednich struktur organizacyjnych),
- pojawiające się trudności z określeniem całościowych korzyści, ponieważ tylko część elementów SWAp zostało wprowadzonych w życie (w różnym zresztą stopniu),
- ciągle przeważające finansowanie poprzez projekty i całoroczne zobowiązania,
- w przypadku braku przygotowania danego ministerstwa, odpowiedzialnego za dany sektor kontrolę przejmowali dawcy, podważając cały proces,
- brak zainteresowania władz centralnych działań demotywujuco na pozostałe podmioty,
- problem szybkości wprowadzania SWAp, szczególnie w sytuacji braku przygotowania i potencjału rządu i dawców, a także w trakcie trwających reform, np. decentralizacji (dodatkowa obawa o nowe zasady, podział odpowiedzialności itp.),
- zbyt duża ingerencja dawców w politykę sektorową prowadziła do ograniczenia nadrzędnej roli beneficjenta jako kierującego procesem,
- SWAp pomogło niektórym sektorom danych krajów dopasować finansowanie z potrzebami i wspomóc zarówno dawców, jak i odbiorców w procesie „działań mikro, myśl makro”,
- nastąpiło przesunięcie ośrodka podejmowania decyzji od ministerstwa danego sektora do technokratów, zasiadających we władzach centralnych i po stronie dawców,
- pojawiające się zbyt skomplikowane wymagania systemów zarządzania finansami, niezależnych od rządowych systemów budżetowych [Overseas Development Institute 2009, s. 15],
- niepowodzenie wykorzystania SWAp w sektorach rolniczych/zasobów naturalnych z powodu:

- zbyt dużej liczby ministerstw i agencji powiązanych z sektorami,
- głównymi właścicielami/udziałowcami są podmioty pozarządowe, a w niektórych krajach sektor ten stanowi niekiedy jedyny największy sektor prywatny [Larsen 2003, s. 3].
- pojawiająca się krytyka SWAp za przesunięcie odpowiedzialności za politykę sektorową od rządu w kierunku grupy profesjonalistów ze strony dawców lub beneficjenta,
- kontrole wykazały tendencję do centralizacji wykorzystania zasobów i ustalania bardzo nieefektywnych założeń kierowania finansami poza rządowym systemem [Norad 2004, 4-5].

Zastosowanie SWAp z drugiej strony natomiast przyczyniło się w znacznym stopniu do bardziej spójnego zarządzania sektorami i lepszą wymianą informacji pomiędzy dawcami i dawcami a rządami. Należy jednak zauważyć, że procesy te były ograniczone do niewielkiej grupy dawców i ich właściwy przebieg nie w każdym przypadku był taki sam.¹²⁰ Dzięki wykorzystaniu SWAp rządy mają lepsze możliwości planowania i realizacji programów, potrafią zrozumieć problem dostępu i dostarczaniu usług publicznych najbiedniejszym.

W krajach z wysokim poziomem inflacji pomoc, udzielana w formie wsparcia budżetu ogólnego może przyczynić się do poprawy stabilności gospodarki przynajmniej na pięć sposobów:

- finansowanie deficytu rządowego drogą niepieniężną, dzięki któremu zmniejszy się krajowa podaż środka płatniczego,
- spłatę krajowego zadłużenia wcześniej zaciągniętego przez dany rząd,
- pozytywny wpływ na gospodarcze/ekonomiczne oczekiwania i w rezultacie zwiększanie zapotrzebowania na krajowy środek płatniczy,
- nowe możliwości zwiększania importu (w sytuacji stałego kursu wymiany), które mogą prowadzić do spadku poziomu cen krajowych,
- finansowanie dodatkowych wydatków rządowych w sposób niepieniężny, które są konieczne do zwiększenia produkcji [IOB 2012, s. 97-98].

Holandia przyjęła SWAp jako sposób organizacji współpracy rozwojowej w procesie realizacji Milenijnych Celów Rozwojowych. Wdrożenie podejścia sektorowego wynikało z niezadowolenia i rozczarowania brakiem rezultatów niesionej pomocy i wciąż rosnącą liczbą ludzi umierających z głodu. Co więcej dostępne środki kurczą się, a społeczeństwo coraz

¹²⁰ Zob. Ellen van Reesch, *Ten years into the sector-wide approach. Did we do what we intended to do? Menu for the Poor*, Haga 2008

bardziej domaga się zmian w kierunku skuteczniejszego wykorzystania publicznych funduszy.

Królestwo Niderlandów należy do niewielu dawców pomocy, którzy powiązanie z finansowymi i administracyjnymi systemami krajów partnerskich traktują jako zasadę, a nie wyjątek (zgodnie z przekonaniem, że jest to najlepszy sposób na ich wzmocnienie).

Mierzalność skuteczności działań współpracy rozwojowej wciąż pozostaje kwestią sporną i podlegającą dalszej dyskusji – same tylko liczby nie mogą i nie będą oddawać całkowitego obrazu uzyskanych rezultatów. Przemiany kulturowe i społeczne, m.in. w kwestii higieny i praw kobiet są procesami, które wymagają zmian pokoleniowych, przychylności społeczeństw i władców duchowych, trwają lata i dlatego niemożliwe jest ich jednoznaczne zmierzenie. Problemem wciąż pozostają specyficzne grupy osób najbiedniejszych, do których niekiedy nie sposób po prostu dotrzeć. Zrozumienie przez zewnętrznych dawców pomocy wagi komplementarności ról podmiotów w kraju partnerskim powinno prowadzić do ich wzmocnienia i usprawnienia.

Nie mniej jednak należy stwierdzić, iż przyjęte przez Holandię rozwiązanie i podążanie jego wytycznymi zmniejsza ryzyko błędu i odrzucenia pomocy. Królestwo Niderlandów podejmuje wszelkie możliwe kroki, aby m.in. w jak najlepszy sposób aktywizować potencjał i systemy krajów partnerskich, wspólnie monitorować postępy i wspólnie nanosić poprawki. Stworzenie i systematyczne dopasowanie „łańcuchów wyników” świadczy nie tylko o próbie koordynowania i zaangażowania jak najszerszego spektrum podmiotów, ale również o dążeniu do wykorzystania wszelkich dostępnych narzędzi i minimalizowania pomyłek.

Z dostępnych danych o Milenijnych Celach Rozwojowych można wnioskować, że Holandia osiąga stosunkowo dobre wyniki (niektóre cele cząstkowe zostały przecież osiągnięte), jednak mimo to są one wciąż niewystarczające w rosnącym morzu potrzeb i postawionych przez nią samą założeń. Wciąż pozostają obszary (np. macierzyństwo), których poprawa i rozwój wymagają jeszcze więcej pracy i czasu.

Podejście sektorowe jest procesem długotrwałym, co stwarza możliwości nauki i korygowania błędów, a dla krajów rozwijających się stanowi szansę zbudowania zaplecza dla świadczenia najbiedniejszym podstawowych usług, niemożliwych do osiągnięcia w krótkim okresie.

SWAp pomimo zastrzeżeń i uwag jest niewątpliwie krokiem naprzód w zakresie świadczenia pomocy. Jak duży jest i będzie to krok, zależy od wszystkich zaangażowanych stron. Nawet w pogarszającej się globalnej gospodarczej sytuacji nie można porzucić starań i wysiłków, ponieważ pozostawienie najbiedniejszych krajów bez wsparcia będzie prowadziło

do jeszcze tragiczniejszych skutków. Bardzo złożone podłoże problemu i różnorodność społeczna i kulturowa beneficjentów nie pozwalają na wypracowanie idealnego rozwiązania. Istnieją jednak już fundamenty, aby przy zachowaniu zdrowego rozsądku i dobrej woli coraz skuteczniej nieść pomoc.

Sector-Wide Approach nie jest wolne od wad, to oczywiste. Wygórowane wymagania i ciągła zbytnia ingerencja dawców z jednej strony, w powiązaniu z wciąż niewystarczającym potencjałem, a w szczególności nieodpowiednim nastawieniem i brakiem woli politycznej kraju przyjmującego pomoc z drugiej strony skutecznie blokują wdrażanie podejścia sektorowego lub też prowadzą do jego deformacji, a przez to do ciągłego braku pożądaných rezultatów i rozczarowania. Transformacja w kierunku SWAp nie zawsze jest możliwa pomimo właściwych założeń i podstaw, niekiedy po prostu taka koncepcja nie sprawdza się w danych warunkach. Na pewno jednak jego zastosowanie (bądź też próby zastosowania) pozwoli uniknąć sytuacji, w której dany kraj jest „uszcześliwiany na siłę”.

Ponad ekonomicznym rachunkiem leży jeszcze wciąż obowiązek moralny wszystkich i świadomość, że tak naprawdę skrajne ubóstwo jest sprzeczne z godnością człowieka i stanowi faktyczne pogwałcenie jego praw [Opoka 2013].

A miarą sukcesu jest każde jedno uratowane ludzkie życie.

ANEKS I. Konferencja w Sztokholmie

Konferencja w Sztokholmie odbyła się 5-14 czerwca 1972 roku pod hasłem „Mamy tylko jedną ziemię”, w trakcie której ustanowiono 5 czerwca Światowym Dniem Ochrony Środowiska. Ochrona środowiska uznana została ponadto za jedną z podstawowych funkcji państwa i integralną część polityki państwowej. Powołano zespół roboczy do opracowania zbioru zasad, służących celom tej polityki. (uchwalony został 16 czerwca 1972 r. pod nazwą Deklaracja Konferencji ONZ W Sprawie Ochrony Środowiska), a także - UNEP (*United Nations Environmental Programme*) - wyspecjalizowaną agencję ONZ do prowadzenia działań z zakresu ochrony środowiska i ciągłego monitorowania jego stanu na świecie.

Źródło: *Kamienie milowe na drodze do zrównoważonego rozwoju*
http://www.mipe.oswiata.org.pl/rozwoj/index.php?id=pokaz_projekt&p_id=21 [dostęp 24.07.2012]

ANEKS II. Proces barceloński

Proces barceloński (Partnerstwo Eurośródziemnomorskie), zapoczątkowany w listopadzie 1995 roku w Barcelonie, opiera się na współpracy wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej oraz 12 państw basenu Morza Śródziemnego (Maroko, Algieria, Tunezja, Egipt, Izrael, Autonomia Palestyńska, Liban, Jordania, Syria, Turcja). Nowe partnerstwo miałoby obejmować: a) dialog polityczny pomiędzy uczestniczącymi w nim krajami oraz współpracę w sferze bezpieczeństwa, której podstawą byłyby w szczególności mechanizmy w zakresie kontroli uzbrojenia i pokojowego rozwiązywania konfliktów; b) rozwój stosunków gospodarczych i handlowych pomiędzy regionami. Kluczem do tego jest stworzenie do 2010 r. śródziemnomorskiej strefy wolnego handlu; c) partnerstwo w sprawach społecznych i kulturowych.

Źródło: *Unia Europejska na arenie światowej*,
http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_11/index_pl.htm [dostęp 24.07.2012]

ANEKS III. Umowa z Cotonou

Umowa z Cotonou została podpisana w czerwcu 2000 r. w stolicy Beninu, pomiędzy Unią Europejską a krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP). Zastąpiła ona Konwencję z Lomé, która została podpisana w 1975 r. w stolicy Togo i następnie podlegała licznym zmianom, wprowadzanym w regularnych odstępach. Podstawowy cel umowy z Cotonou pozostaje taki sam, jak Konwencji z Lomé: „wspierać i przyspieszać rozwój gospodarczy, kulturowy i społeczny Państw AKP oraz wzmacniać i różnicować ich stosunki [z Unią Europejską i jej

państwami członkowskimi] w duchu solidarności i wzajemnego interesu”. Nowa umowa przechodzi od stosunków handlowych, opartych na dostępie do rynku do stosunków handlowych w szerszym znaczeniu tego pojęcia. Wprowadza również nowe procedury rozwiązywania problemów związanych z naruszaniem praw człowieka.

Źródło: *Unia Europejska na arenie światowej*,
http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_11/index_pl.htm [dostęp 24.07.2012]

ANEKS IV. „*Een wereld van verschil*” – wykaz celów

Do szczegółowych celów, wskazanych w dokumencie „*Een wereld van verschil*” („Świat różnic”) należały:

- wolność, demokracja i prawa człowieka, jako warunki dla pewnego rodzaju socjo-ekonomicznego rozwoju, który przynosi korzyść całemu społeczeństwu,
- zrównoważony rozwój,
- wzmacnianie i reformowanie międzynarodowego ładu ekonomicznego,
- powiązanie współpracy rozwojowej z międzynarodową polityką handlową i polityką monetarną w celu stworzenia samodzielnych i niezależnych gospodarek krajowych,
- stymulowanie redukcji ubóstwa „od dołu” w oparciu o koncepcję ludzkiego rozwoju,
- promowanie autonomii kobiet w fizycznym, ekonomicznym, społecznym i kulturowym sensie,
- pierwszeństwo dla działań w ramach danych sektorów, które bezpośrednio przynoszą korzyść słabym i zmarginalizowanym grupom,
- dostosowanie struktury gospodarek krajowych najsłabiej rozwiniętych państw w celu stworzenia równowagi na różnych rynkach.

Wśród celów dodatkowych należy wskazać:

- priorytet dla działań pokojowych i unikania, powstrzymywania i rozwiązywania konfliktów zbrojnych, również tych o nieekonomicznej naturze i nie tylko pomiędzy danymi krajami, ale także wewnątrz ich samych,
- dokonywanie redystrybucji ograniczonych zasobów środowiskowych (naturalnych) poprzez zmianę produkcyjnych i konsumpcyjnych nawyków w krajach bogatych w taki sposób, aby zmniejszyć zużycie zasobów ograniczonych,
- zmniejszenie tempa przyrostu naturalnego na świecie,

- wyeliminowanie ekologicznych, politycznych i socjo-ekonomicznych powodów migracji i zapewnienie odpowiednich warunków dla przyjęcia osób migrujących,
- promowanie zrównoważonej transformacji społeczeństw po okresie dostosowań, głównie z naciskiem na dobre rządzenie,
- powiązanie wyeliminowania ubóstwa ze zmniejszeniem ekonomicznej nierówności, która często prowadzi do wykluczenia obywateli, głównie w gospodarkach o charakterze dualnym.

Źródło: J. Hilhorst, S. Sideri, *Dutch bilateral aid policies in the period of 1977 – 1993*, Working Paper Series No. 189, Institute of Social Studies, Haga 1995, s. 4

ANEKS V. *Good governance*

Definicja *good governance* przyjęta i stosowana, np. przez rząd holenderski jest bliska kryteriom stosowanym przez Komisję Europejską. Do najważniejszych jej elementów zalicza się:

1. Transparentność działań instytucji rządowych.
2. Otwartość administracji na organizacje społeczne i prowadzenie systematycznego dialogu z nimi.
3. Efektywność prowadzenia polityki publicznej i jej celowość.
4. Legitymizację rządów i administracji, ich kontrolę przez społeczeństwo i przestrzeganie demokratycznego podziału władz.
5. Przeciwdziałanie korupcji.

Źródło: *Koncepcja good governance – refleksje do dyskusji*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, Warszawa 2008, s. 8

Literatura

Akty prawne:

1. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2006/C 46/1 z dnia 24 luty 2006 roku, Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: „Konsensus Europejski”
2. Rada Bezpieczeństwa ONZ, 2008, Rezolucja 1820 (2008)

Artykuły:

3. Ashford, L.S., 2007, *Addressing Population in Poverty Reduction Strategies*, Bridge, Population Reference Bureau
4. Bais, K., 2005, *Dutch business urged to invest in developing countries*, P+Magazine
5. Burnewicz, J., 2007, *Metodologia badań ekonomicznych*, Konspekt wykładu dla doktorantów Wydziału Ekonomicznego i Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego 2007/2008, Gdańsk
6. Cienkusz, K., 2009, *Runda Doha a przyszłość wolnego handlu*, Stosunki Międzynarodowe
7. Cordella, T., Dell'Araccia, G., 2003, *Budget Support versus Project Aid*, IMF Working Paper WP/03/88, Research Department
8. Czaplicka, K., 2007, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna. Iza:* Global Development Research Group, 2007, *Dialogi o rozwoju*, Nr 1
9. Deszczyński, P., 2001a, *Kraje rozwijające się a rozpad Związku Sowieckiego*, Przegląd Zachodni nr 3/2001, Poznań
10. Dimireva, I., 2009, *Netherlands Investment Climate 2009*, EU Business
11. Gisling, A., 2007, *Eigenbelang boven morele verplichting De relatie tussen motieven en beleidsvorming binnen Nederlandse ontwikkelingssamenwerking met Latijns-Amerika, 1949-1967*, Doctoraalscriptie Universiteit, Utrecht
12. Global Development Research Group, 2008, *Dialogi o rozwoju: Koncepcje rozwoju i ich aplikacje*, vol. 2, Warszawa
13. Gnidami, Ch.D., Lamien Ouando, A., Bijl, J., 2003, *Sector-wide Approaches and Decentralisation Towards Greater Policy Coherence: The Cases of Benin and Burkina Faso*
14. Hilhorst, J., Sideri, S., 1995, *Dutch bilateral aid policies in the period of 1977 – 1993*, Working Paper Series No. 189, Institute of Social Studies, Haga

15. Hirvonen, P., 2005, *Stingy Samaritans. Why Recent Increases in Development Aid Fail to Help the Poor*, GPF
16. Hoebink, P., Schulpen, L., 1998, *Netherlands Aid Policies for Poverty Reduction*, Working Paper 115, Overseas Development Institute, Portland House, Stag Place, London, SW1E 5DP
17. Hopkins, R.F., 2000, *Political Economy of Foreign Aid*, Foreign Aid and Development
18. Kopiński, D., 2009, *Pomoc Rozwojowa*, Materiały edukacyjne, Druga Dolnośląska Inicjatywa Edukacyjna dotycząca międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju
19. Kosowski, P., 2009, *Analiza ekonomiczna*, Studium Podyplomowe „Zarządzanie w przemyśle naftowym i gazowniczym” Rok Akademicki 2009/2010, Akademia Górniczo – Hutnicza, Kraków
20. Kudelko, M., 2005, *Znaczenie analizy systemowej w prognozowaniu rozwoju sektorów paliwowo-energetycznych*, Polityka Energetyczna, tom 8, zeszyt specjalny, Wydawnictwo IGSMiE PAN, Kraków
21. Kuźmich, M., Leszczyński, A., 2004, *Polska jest rajem i potęgą gospodarczą*, Gazeta Wyborcza
22. Larsen, B., 2003, *Sector Wide Approach – history and some theoretical considerations. Presented for Chief Advisers at Danida Seminar*
23. Lehmil, L., 2008, *Working towards Aid effectiveness: Recent Policy reforms and practices in education*, Working document, International Institute for Educational Planning
24. van Reesch, E., 2008, *Ten years into the sector-wide approach. Did we do what we intended to do?* Menu for the Poor, Haga
25. Sagasti, F., Alcalde, G., 1999, *Development Cooperation in a fractured global order. An Arduous Transition*, IDRC ISBN out of print e-ISBN 1-55250-276-7
26. Siitonen, L., 1990, *Political Theories of Development Cooperation – A Study of Theories of International Cooperation*, Wider Working Papers 86
27. Stam, A.J., de Zeeuw, F., 2010, *Ontwikkelingssamenwerking volgens het Kabinet Rutte-Verhagen*, The Broker, Leiden

Monografie:

28. Bagiński, P., Czaplicka, K., Szczyciński, J., 2009, *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju, Ewolucja, stan obecny i perspektywy*, PWE, Warszawa

29. Bagiński, P., Kowalska, M., 2010, *Finansowanie rozwoju krajów słabiej rozwiniętych jako element polityki zagranicznej państw rozwiniętych*, w: Latoszek, E. (red. nauk.), *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa
30. Chodubski, A., 1998, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk
31. Deszczyński, P., 2001b, *Kraje rozwijające się w koncepcjach ekonomicznych SPD. Doktryna i praktyka*, Wydawnictwo AE, Poznań
32. Deszczyński, P., 2008, *Migracje zewnętrzne a bezpieczeństwo gospodarcze państw*, w: Kacprzak, L., Knopek, J. (red.), *Bezpieczeństwo państw a procesy migracyjne*, Wydawnictwo PWSZ im. ST. Staszica, Piła, s. 93-108
33. Deszczyński, P., 2010, *Koncepcyjne podstawy pomocy rozwojowej*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań
34. Dobrska, Z., 1994, *Zagadnienia gospodarcze krajów rozwijających się, niepublikowane wykłady*, Podyplomowe Studia Wiedzy o KRS – Instytut Krajów Rozwijających się - WGiSR UW, Warszawa, /za:/ Bąkiewicz A., Żuławska U. (red.), 2010, *Rozwój w dobie globalizacji*, PWE, Warszawa
35. Działara-Rzucidło, K., 2005, *Współpraca na rzecz rozwoju; era efektywności*, Gospodarka Międzynarodowa
36. Fyderek, Ł., Jarecka-Stepień, K., Kurpiewska-Korbut, R., Stepień, J., 2010, *Wprowadzenie do problematyki pomocy rozwojowej*, Kraków
37. Kopyciński, W., 2006, *System polityczny Królestwa Holandii*, Uniwersytet Gdański Wydział Nauk Społecznych, Politologia, Gdańsk
38. Szarfenberg, R., 2009, *Globalne strategie rozwoju społecznego*, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytet Warszawski, Warszawa, wersja 1.0

Dokumenty i materiały publikowane:

39. Bank Światowy, 2003, *Rome Declaration on Harmonization Rome*, Bank Światowy, Włochy
40. Bank Światowy, 2009, *Do Health Sector-Wide Approaches Achieve Results? Emerging Evidence From Six Countries*, Independent Evaluation Group (Denise Vaillancourt) Working Paper 2009/4
41. van Beurden, J., Gewalt, J.B., 2004, *From output to outcome? 25 years of IOB evaluations*, Aksant Academic Publishers, Amsterdam

42. DAC Working Party On Aid Evaluation, 2001, *Results Based Management In The Development Co-operation Agencies: A Review Of Experience, Background Report*
43. Department for International Development (UK), 2004, *Poverty Reduction Budget Support. A DFID Policy Paper*
44. Development Initiatives, 2010, *Netherlands ODA Budget Profile*, Budget4Change
45. DGIS, 2003, *Africa Memorandum 2003*, Haga
46. Elbers, W., 2002, *Poverty reduction (be)for(e) profit? A study about contribution of the ORET-programme to poverty reduction*, Catholic University, Nijmegen
47. Grupa Banku Światowego, 2001, *The World Bank's Poverty Reduction Support Credit (PRSC) — a new approach to support policy and institutional reforms in low income countries, Working On Administrative and Civil Service Reform*, t. 1 nr 2
48. HLSP Institute, 2005, *Sector Wide Approaches: Resource Document for UNFPA Staff*, Londyn
49. Hoebink, P., 2010, *Verschuivende vensters: veranderingen in het institutionele landschap van de nederlandse ontwikkelingssamenwerking*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Haga
50. InfoResources, 2005, *Rural Development through PPP? Focus No 1/2005*
51. IOB, 2006, *From project aid towards sector support. An evaluation of the sector-wide approach in Dutch bilateral aid 1998-2005*, *IOB Evaluations*, nr 301, Haga
52. IOB, 2008, *Het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006, Evaluatie van de bilaterale samenwerking*, *IOB Evaluations*, nr 308, Haga
53. IOB, 2012, *Budget Support: Conditional Results, Review of an Instrument (2000-2011)*, *IOB Evaluations*, nr 369, Haga
54. Komisja Europejska EuropeAid, 2007, *Tools and Method Series, Guidelines No. 2, Support to Sector Programmes Covering the three financing modalities: Sector Budget Support, Pool Funding and EC project procedures, Short version*
55. Komisja Europejska EuropeAid, 2008, *Sector Approaches in Agriculture and Rural Development, Tools and Methods Series, Reference Document No 5*
56. Komisja Wspólnot Europejskich, 2006, *Komunikat Komisji Do Rady i Parlamentu Europejskiego, Sprawozdanie roczne 2006 na temat wspólnotowej polityki rozwoju i realizacji pomocy zewnętrznej w 2005 r.*, Bruksela
57. Międzynarodowy Fundusz Walutowy, 2009a, *Factsheet. Debt Relief Under The Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative*

58. Międzynarodowy Fundusz Walutowy, 2009b, *Factsheet. The Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF)*
59. MSZ Holandii, 2000a, *Sectoral Approach Support Group*, MSZ Holandii, Wydawnictwo Opeer, Haga
60. MSZ Holandii, 2000b, *Working document: GAVIM and the sectoral approach*
61. MSZ Holandii, 2007a, *Our common concern. Investing in development in a changing world. Policy note Dutch Development Cooperation 2007-2011*
62. MSZ Holandii, 2007b, *Results in Development, Report 2005-2006*, Haga
63. MSZ Holandii, 2008, *Managing Environment, Managing Aid: Evaluation of the Sector-Wide Approach in Environment in Dutch Bilateral Aid 1998-2007*
64. MSZ Holandii, 2009, *Results in Development, Report 2007-2008*, Haga
65. MSZ Holandii, 2010, *Development Cooperation. Less fragmentation means more effective help*, Letter of 26 November 2010 to the House of Representatives outlining development cooperation policy
66. MSZ Holandii, 2011, *Results in Development 2009-2010, The Netherlands' contribution to international development goals*, Haga
67. MSZ Holandii, 2012, *Kamerbrief over voortgang speerpunten ontwikkelingssamenwerking (2 november 2012)*, Haga
68. MSZ Holandii, 2013, *Voortgang speerpunten ontwikkelingssamenwerking 2012*, Haga
69. NCDO, 2012, *Ontwikkelingssamenwerking in vogelvlucht, De feiten op een rij*, Amsterdam
70. NCDO, 2013, *The Dutch and development cooperation. Ahead of the crowd or trailing behind?*, Amsterdam
71. Norad, 2004, *From earmarked sector support to general budget support – development partners' experience*
72. OECD, 2001, *DAC Peer Review of the Netherlands*
73. OECD, 2006a, *DAC Guidelines and Reference Series. Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice Guidance for Development Cooperation*
74. OECD, 2006b, *DAC Guidelines and Reference Series. Harmonizing Donor Practices for Effective Aid Delivery. Volume 2: budget support, sector wide approaches and capacity development in public financial management. A DAC Reference Document*
75. OECD, 2006c, *DAC Peer Review of the Netherlands*

76. OECD, 2006d, *Development Cooperation Report 2005, Aid Effectiveness: Three Good Reasons Why the Paris Declaration Will Make a Difference*, Vol. 7, nr 1
77. OECD, 2009, *Dziennik OECD dotyczący rozwoju: Raport o współpracy rozwojowej 2009*, tom 10, wyd. 1. Podsumowanie w języku polskim
78. OECD, 2011, *DAC Peer Review of The Netherlands*
79. OECD/DAC, 1996, *Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Cooperation*, Paryż
80. Overseas Development Institute, 2008a, *Common funds for sector support*, Briefing Paper, nr 36
81. Overseas Development Institute, 2008b, *Evaluation of Sector-wide approach in environment Colombia. Case Study Report Characteristics, opportunities, risks and recommendations for taking the experience forward*
82. Overseas Development Institute, 2008c, *Good Governance, Aid Modalities and Poverty Reduction. Linkages to the Millennium Development Goals and Implications for Irish Aid. From better theory to better practice. Research project (RP-05-GG) of the Advisory Board for Irish Aid*
83. Overseas Development Institute (Geoff Handley), 2009, *Sector Budget Support in Practice*, Literature Overview, Londyn
84. SWAp Support Group, 2004, *The Sector-Wide Approach. Organizing principle for bilateral development cooperation. Version 2*
85. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2009, *Homogene Groep Internationale Samenwerking 2010 (HGIS-nota 2010)*, , Vergaderjaar 2009–2010, 's-Gravenhage
86. UNAIDS, 1999, *From Principle to Practice. Greater Involvement of People Living with or Affected by HIV/AIDS*, Genewa
87. Werssem, A., Heun, J., 2008, *Evaluation of sector support and approaches in the water sector, Final Report*, CDP, Utrecht
88. WHO, 2006, *Global strategy for the prevention and control of sexually transmitted infections: 2006-2015. Key messages*

Netografia:

89. Consultants without Borders, 2012, *Weitzenegger's Value Chain Development Report, Value Chain Development as a tool against poverty*, International Development Cooperation,
<http://www.weitzenegger.de/new/valuechains.html#1> [dostęp 07.08.2012]

90. End Water Poverty, 2012, *A Global Framework for Action on Water and Sanitation*, Campaign Briefing, , Sanitation&Water for All,
http://www.endwaterpoverty.org/sites/endwaterpoverty.org/files/documents_imported/global_framework_for_action_briefing__final_1.pdf [dostęp 13.08.2012]
91. Essener, 2012, *Ontwikkelingssamenwerking*,
http://www.essener.nl/downloads/Ontwikkelingssamenwerking_-_Bijscholing_-_Mei_2008.pdf [dostęp 24.07.2012]
92. Klugman, J., 2012, *Overview*,
http://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/383606-1205334112622/5301_overview.pdf [dostęp 06.08.2012]
93. Komisja Europejska EuropeAid, 2012, *A sector approach to working with developing countries*,
http://ec.europa.eu/europeaid/how/delivering-aid/sector-approach/index_en.html
[dostęp 06.08.2012]
94. Kostka, A., 2012, *Razem na rzecz rozwoju*, Raport Wyższej Szkoły Europejskiej,
<http://raportysponsorowane.onet.pl/portalwiedzy/1551764,wse.html>
[dostęp 01.08.2012]
95. Międzyszkolna Internetowa Platforma Ekologiczna, 2012, *Kamienie milowe na drodze do zrównoważonego rozwoju*,
http://www.mipe.oswiata.org.pl/rozwoj/index.php?id=pokaz_projekt&p_id=21
[dostęp 24.07.2012]
96. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, 2008, *Koncepcja good governance – refleksje do dyskusji*, Warszawa,
http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie_2007_2013/Documents/koncepcja_good_governance.pdf [dostęp 01.08.2012]
97. Money.pl, 2012, *Przyznano nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii*,
http://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/iar/artukul/przyznano;nagrade;nobla;w;dziejdzinie;ekonomii,98,0,545378.html [dostęp 24.07.2012]
98. MSZ RP, 2015, *Kampania Społeczna ONZ „Milenijne Cele Rozwoju: czas pomóc innym!” Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) w Polsce*,
http://www.un.org.pl/rozwoj/doc/pol_Goals_MDG.pdf [dostęp 13.10.2015]
99. MZ RP, 2007, *Raport: Zdrowie kobiet w wieku prokreacyjnym 15-49 lat, Polska 2006, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju*, Warszawa,
http://www.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/15032007_raport.pdf

[dostęp 08.08.2012]

100. Nasza Polska, 2011, *Agendy ONZ naciskają na realizację proaborcyjnego Planu Maputo w Afryce*,
<http://www.naszapolska.pl/index.php/component/content/article/53-absurdy-postpu/996-agendy-onz-naciskaj-na-realizacj-proaborcyjnego-planu-maputo-w-afryce> [dostęp 08.08.2012]
101. Opoka, 2013, *Globalizacja i skrajne ubóstwo, Wystąpienie abpa Diarmuida Martina podczas 59. Sesji Komisji Praw Człowieka ONZ*, 7 kwietnia 2003,
http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/diarmuid_martin_59onz_07042003.html [dostęp 06.05.2013]
102. Parlament Kanady, 1997, *13th Report of the Standing Committee on Finance, Improving World Bank Effectiveness: An Interim Report*,
http://www.parl.gc.ca/35/Archives/committees352/fine/reports/13_1997-04/report-e.html [dostęp 01.08.2012]
103. PBworks, 2012, *Summary Schokland Project, Improving access to good technical and vocational education (TVET) in developing countries*,
<http://schoklandtvvet.pbworks.com/f/Summary+TVET+Project+Schokland+okt+08.pdf> [dostęp 24.07.2012]
104. Poskrobko, T., 2013, *Pojęcie rozwoju w ekonomii*,
<http://studentom.tposkrobko.pl/files/01.%20istota%20rozwoju%20w%20ekonomii.pdf> [dostęp 23.10.2013]
105. RORG, 2004, *International Development Goals from OECDs strategy "Shaping the 21st Century" (1996) to the UN Millennium Development Goals (2000/2)*,
<http://www.rorg.no/Artikler/729.html> [dostęp 01.08.2012]
106. Unia Europejska, 2012, *Unia Europejska na arenie światowej*,
http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_11/index_pl.htm [dostęp 24.07.2012]
107. Wojtalik, M., 2012, *Odważmy się być lepszymi*, Grupa Zagranica,
<http://zagranica.org.pl/en/Wspolpraca-rozwojowa-FAQ/odwaimy-siyepszymi.html>
[dostęp 06.08.2012]

Strony internetowe:

108. www.adeanet.org
109. www.aiv-advies.nl

110. www.campaignforeducation.org
111. www.cbi.eu
112. www.cordaid.nl
113. www.dndi.org
114. www.ecdgroup.com
115. www.edctp.org
116. www.eerstekamer.nl
117. www.eia.nl
118. www.esmap.org
119. www.essener.nl
120. www.fawe.org
121. www.fmo.nl
122. www.gavialliance.org
123. www.gnpplus.net
124. www.hivos.nl
125. www.icco.nl
126. www.idhsustainabletrade.com
127. www.idlo.int
128. www.ifc.org
129. www.iiep.unesco.org
130. www.indiawijzer.nl
131. www.ipas.org
132. www.jlica.org
133. www.kncvtbc.nl
134. www.lilianefonds.org
135. www.mariestopes.org.uk
136. www.mfdr.org
137. www.mopanonline.org
138. www.nederlandsevrouwenraad.nl
139. www.nuffic.nl
140. www.oecd.org
141. www.overheid.nl
142. www.oxfamnovib.nl
143. www.pidg.org

144. www.pois.gov.pl
145. www.polskapomoc.gov.pl
146. www.ppsbijhetrijk.nl
147. www.rhsupplies.org
148. www.rug.nl
149. www.rutgerswpf.org
150. www.rvo.nl
151. www.sacmeq.org
152. www.savethechildren.nl
153. www.snvworld.org
154. www.state-failure.de
155. www.terresdeshommes.nl
156. www.theglobalfund.org
157. www.tweedekamer.nl
158. www.un.org
159. www.unic.un.org.pl
160. www.vng-international.nl
161. www.waterlinks.org
162. www.wrr.nl
163. www.wsp.org
164. www.wto.org
165. www2.icco.nl
166. <http://europa.eu>
167. <http://ncdo.nl>
168. <http://www.paris21.org>
169. <http://unfccc.int>
170. <http://web.worldbank.org>

Inne:

171. Debaty o Rozwoju, 2009, *Afganistan – realia i efekty współpracy rozwojowej*. III. Forum Polskiej Współpracy Rozwojowej
172. Grupa Zagranica, 2007, *Polska pomoc rozwojowa, Niezależne badanie przeprowadzone przez organizacje pozarządowe*, Warszawa

173. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2010, *Konferencja: Specjalizacja Polski we współpracy na rzecz rozwoju – szanse, wyzwania, zagrożenia*

Spis tabel

Tabela 1. Wybrane motywy udzielania pomocy krajom rozwijającym się

Tabela 2. Czołowi beneficjenci holenderskiej pomocy rozwojowej w latach 1998 – 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Tabela 3. Wsparcie budżetu ze środków holenderskich dla poszczególnych krajów partnerskich w latach 1999 - 2010 (mln EUR)

Tabela 4. Wpływ wsparcia budżetu na sytuację makroekonomiczną wybranych sześciu krajów partnerskich Holandii

Tabela 5. Państwa wspierane przez Holandię w ramach rozwoju sektora prywatnego i wyeliminowania skrajnego ubóstwa w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

Tabela 6. Państwa wspierane przez Holandię w ramach rozwoju sektora edukacji latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

Tabela 7. Państwa wspierane przez Holandię w ramach realizacji „zdrowotnych” MDG latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

Tabela 8. Państwa wspierane przez Holandię w kwestii środowiska, energii i lasów w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

Tabela 9. Państwa wspierane przez Holandię w kwestii wody pitnej i poprawy warunków sanitarnych w latach 2009 - 2010 (średnia za okres)

Spis schematów

Schemat 1. Błędne koło przepływu tradycyjnej pomocy rozwojowej

Schemat 2. „Zdrowe koło” poprawy efektywności pomocy

Schemat 3. Piramida skuteczności pomocy rozwojowej

Schemat 4. „Narracyjny” proces przejścia pomocy sektorowej

Schemat 5. Proces kształtowania Strategii Redukcji Ubóstwa

Schemat 6. Różnice pomiędzy podejściem sektorowym a konwencjonalną pomocą projektową

Schemat 7. „Szerokość” i „głębokość” SWAp (przykład)

Schemat 8. Proces „wejście-wyjście-wyniki” SWAp

Schemat 9. Rangi i znaczenie holenderskich motywów udzielania pomocy rozwojowej w latach 1945 – 2012 (schemat zbiorczy)

- Schemat 10. Struktura instytucjonalna holenderskiej pomocy rozwojowej w latach 1977 – 1989
- Schemat 11. Struktura DGIS w latach 1991 – 1994
- Schemat 12. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 1994 – 2001
- Schemat 13. Zmiany w strukturze departamentów DGIS w latach 1994 - 2006
- Schemat 14. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 2001 - 2006
- Schemat 15. Struktura organizacyjna holenderskiego MSZ w latach 2006 - 2012
- Schemat 16. Elementy „łańcucha wyników”
- Schemat 17. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora prywatnego w krajach rozwijających się latach 2007 - 2008
- Schemat 18. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora prywatnego w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010
- Schemat 19. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora edukacji w krajach rozwijających się w latach 2007 - 2008
- Schemat 20. Łańcuch wyników dla rozwoju sektora edukacji w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010
- Schemat 21. Łańcuch wyników dla promowania równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2007 - 2008
- Schemat 22. Łańcuch wyników dla promowania równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2009 - 2010
- Schemat 23. Łańcuch wyników dla „zdrowotnych” MDG w latach 2007 - 2008
- Schemat 24. Łańcuch wyników dla „zdrowotnych” MDG w latach 2009 - 2010
- Schemat 25. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, degradacji środowiska, energii i klimatu w latach 2007 - 2008
- Schemat 26. Łańcuch wyników dla kwestii środowiska, energii i zmian klimatu w latach 2009 - 2010
- Schemat 27. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, lasów, bioróżnorodności i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi w latach 2007 - 2008
- Schemat 28. Łańcuch wyników dla powiązanych kwestii redukcji ubóstwa, lasów, bioróżnorodności i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi w latach 2009 - 2010
- Schemat 29. Łańcuch wyników dla zagadnień wody pitnej i higieny w latach 2007 - 2008
- Schemat 30. Łańcuch wyników dla zagadnień wody pitnej i higieny w latach 2009 - 2010

Spis wykresów

Wykres 1. Wartość (netto) holenderskiej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (z podziałem na pomoc bilateralną i multilateralną) w latach 1959 – 1965 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 2. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1959 - 1965

Wykres 3. Wartość ODA (netto) Holandii w latach 1965 - 1989 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 4. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1965 – 1989

Wykres 5. Wartość ODA (netto) Holandii w latach 1989 – 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 6. Udział ODA (netto) Holandii i krajów DAC w % PNB w latach 1989 – 2012

Wykres 7. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1965 – 1977 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 8. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1977 – 1982 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 9. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1982 – 1989 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 10. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1989 – 1998 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 11. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 1998 – 2002 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 12. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2002 - 2007 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 13. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2007 - 2010 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 14. Wartości (netto) holenderskiej pomocy bilateralnej i multilateralnej w latach 2010 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 15. Holenderska pomoc rozwojowa dla KRS z podziałem na poszczególne regiony świata w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 16. Struktura regionalna pomocy bilateralnej Holandii w % w latach 1998 - 2012

Wykres 17. Holenderska pomoc bilateralna i multilateralna jako część jej ODA w latach 1998 - 2012

Wykres 18. Oficjalna Pomoc Rozwojowa (netto) Holandii i najważniejszych wybranych krajów-dawców w latach 1998 – 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 19. ODA (netto) Holandii i najważniejszych wybranych krajów-dawców jako część procentowa ich PNB w latach 1998 – 2012

Wykres 20. Wkłady w wybranych grupach organizacji multilateralnych jako % ODA Holandii latach 1998 - 2012

Wykres 21. Holenderska pomoc dla regionalnych banków rozwoju w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 22. Finansowanie krajowych organizacji pozarządowych i innych podmiotów prywatnych przez Holandię w latach 1998 - 2012 (mln USD, ceny bieżące)

Wykres 23. Holenderskie wydatki pomocowe na rozwój sektora prywatnego i redukcję ubóstwa w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Wykres 24. Holenderskie wydatki pomocowe na rozwój edukacji w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Wykres 25. Holenderskie wydatki pomocowe na promowanie równości płci i awansu społecznego kobiet w krajach rozwijających się w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Wykres 26. Holenderskie wydatki na rzecz „zdrowotnych” MDG w latach 2006 - 2010 (mln EUR)

Wykres 27. Holenderskie wydatki na rzecz środowiska, energii i lasów w latach 2006 - 2010 (mln EUR)